

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΜΑΪΟΣ 1964

ΤΕΥΧΟΣ 145ον

ΦΩΤΗ Ι. ΜΑΝΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ 1912 - 1913

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.—«Ἀγορεύσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου». Ἐκδόσις ἔφημ. «Ἐθνικός Κήρυξ». Δευτέρα περίοδος.—Ἀθῆναι. Τόμ. Β'—Γ'.
 - 2.—ΑΣΠΡΕΑ Γ. «Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος». Ἀθῆναι 1930.
 - 3.—ΒΕΝΤΗΡΗ Γ. «Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910—1920». Τόμ. Α'—Β'. Ἀθῆναι 1931.
 - 4.—ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ. «Ὁ Ἑλληνικός Στρατός κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους 1912—1913». Πολεμικὴ Ἐκθεσις. Ἐπιχειρήσεις ἐν Μακεδονίᾳ. Τόμ. Α'.—Ἀθῆναι. 1932.
 - 5.—ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ. «Ὁ Ἑλληνικός Στρατός κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους 1912—1913». Πολεμικὴ Ἐκθεσις. Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἠπείρῳ. Τόμ. Β'. Παράρτημα. Ἀθῆναι. 1932.
 - 6.—ΔΟΥΣΜΑΝΗ Β. «Ἀπομνημονεύματα—Ἱστορικαὶ σελίδες τὰς ὁποίας ἔζησα», Ἀθῆναι 1946.
 - 7.—«Ἡ ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΕΞ». Ἐκδόσις ἔφημ. «Πρωΐα», 1931.
 - 8.—ΚΟΡΔΑΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ. «Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδας». Τόμ. Ε'. Ἀθῆναι 1958.
 - 9.—ΜΕΛΑ ΣΠΥΡΟΥ. «Οἱ Βαλκανικοὶ Πόλεμοι 1912—1913». Ἀθῆναι.
 - 10.—ΜΕΤΑΞΑ Ι. «Ἡμερολόγιον». Τόμ. Α'—Β'. Ἀθῆναι 1951—1952.
 - 11.—ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ ΗΛΙΑ. «Ἱστορία Βαλκανοτουρκικοῦ Πολέμου 1914». Τόμ. Α'—Β'. Ἀθῆναι.
 - 12.—ΠΑΓΚΑΛΟΥ Θ. «Ἀπομνημονεύματα». Τόμ. Α'.—1950.
 - 13.—ΠΑΝΑΓΑΚΟΥ Π. «Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Δεκαετίας 1912—1922». Ἀθῆναι 1961.
 - 14.—ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ Κ. «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους». Τόμ. ΣΤ' Ἀθῆναι.
- ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ
«ΕΜΠΡΟΣ». 1912. Τόμ. Β'—1913. Τόμ. Α'.
«ΠΑΤΡΙΣ». 1912—1913.
ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΕΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ
«ΒΗΜΑ». Τὰ μυστικά ἀρχεῖα τῆς Βιέννης.
» Ὁ Βενιζέλος καὶ ἡ ἐποχὴ του.
«ΕΘΝΟΣ». Ὁ πόλεμος τοῦ 1912.
» Ὁ Ναυτικὸς πόλεμος τοῦ 1912.
«ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ». Ὁ Διχασμός.

Π Ρ Ο Σ Π Ο Λ Ε Μ Ο Ν

Ἄν καὶ παρήλθε μισὸς αἰὼν ἀπὸ τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ 1912—13, ἐν τούτοις συνεχίζουσι νὰ ἀποτελοῦν ταῦτα ἓνα παρὸν. Ἐνα παρὸν ζωντανὸ ἢ ἂν θέλετε ἓνα πολὺ πρόσφατο παρελθὸν ἀφοῦ καὶ ἐν ζωῇ εὐρίσκονται πολλοὶ ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὰς πολεμικὰς ἐκεῖνας ἐπιχειρήσεις. Ἴσως ἓνας ἀκόμη λόγος ποῦ ἢ ἐνδοξος διὰ τὴν Ἑλλάδα περίοδος τοῦ '12—'13 δὲν ἠρευνήθη ὅσον θὰ ἔπρεπε. Καὶ ἐνῶ δι' ἐκείνους, ποῦ ἔζησαν τότε τὴν φρίκην τοῦ πολέμου καὶ ὑπέστησαν τὰς σκληρὰς ἐξ αὐτοῦ δοκιμασίας, ἀποτελοῦν πλοῦτον εὐχαρίστων πλέον ἀναμνήσεων, δι' ἡμᾶς μένει ὡς ἓνα ἀνεξερεύνητο καὶ παρθένο ἔδαφος μὲ ὄλην τὴν γοητείαν τοῦ ἀγνώστου ἢ τοῦ ὀπωσδήποτε σχεδὸν ἀγνώστου.

Οἱ πόλεμοι τῆς περιόδου αὐτῆς ἀποτελοῦν συνέχειαν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ποῦ ἤρχισε τὸ 1821. Ὁ Ἑλληνικὸς χῶρος, ἐνιαῖος καὶ ἀδιαίρετος ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ἤρχιζεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ διαμορφοῦται εἰς τὰ φυσικὰ του ὄρια. Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἠγωνίζετο τὸν τελευταῖον—ἀλλοίμονον—δυστυχῶς ἀγῶνα. Ὁ ἀντίλογος τοῦ πολεμικοῦ παιᾶνος τῆς Ἁγίας Λαύρας ἔσβυσε διὰ παντὸς στὰ ρουμάνια τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν καὶ στὰ ὄροπέδια τῆς Μακεδονίας—Θράκης. Ἡ καταστροφὴ τῆς Μ. Ἀσίας ἔκλεισεν ὀριστικῶς τὸν κύκλον τῶν ἀγῶνων τοῦ Ἑθνους. Καὶ ὁμως ἡ Ἑλλὰς διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὡς Λαὸς καὶ νὰ εἶναι βιώσιμος ὡς Κράτος ἔπρεπε νὰ ἐκταθῇ εἰς τὰ φυσικὰ της ὄρια.

Δὲν εἶναι οἱ ἀγῶνες λίγοι καὶ αἱ προσπάθειαι ἀσθενεῖς διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἱεροῦ ὄντως σκοποῦ. Ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ ὑποδόλου Ἑλληνισμοῦ ἀπετέλουν ἓνα ἠφαίστειον μὲ ἀλλεπαλλήλους ἐκρήξεις. Τὸ αἷμα ἔρρεεν ἀφθονο χωρὶς ἢ μεγάλη αὐτὴ θυσία νὰ λυτρώσῃ καὶ ὅσους δὲν εἶχον τὴν τιμὴν νὰ πέσουν. Ἡ ἐπίσημος Ἑλλὰς δὲν ἦτο ἀπλῶς θεατὴς αὐτῶν τῶν ἐκρήξεων. Ἀντιθέτως τὴν συνεχίζουν βαθύτατα. Καὶ ἡ συμπαράστασις δὲν ἦτο ἀπλῶς συναισθηματικὴ. Βοηθοῦσε παντοιοτρόπως τὰ σκλαβωμένα παιδιά της. Δὲν ἐδίσταζε νὰ ἔλθῃ καὶ εἰς ἀνοικτὴν ἔνοπλον ρῆξιν, ὅταν ἐπίστευεν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ μέσον τῆς ἐσχάτης λύσεως πρέπει νὰ διεξέλθῃ διὰ νὰ συμπαρασταθῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς μαχομένους σκλάβους. Διεκινδύνευσε καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν της ὡς Κράτους, ὅπως συνέβη τὸ 1897.

Διὰ τὴν ἀτυχίαν αὐτὴν τῆς Ἑλλάδος, ποῦ οἱ Ἐτέμηδες φοβέριζαν ὅτι θὰ μποῦν στὴν Ἀθήνα, διευπλώθησαν πολλὰς ἀπόψεις ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς ὑπευθύνου στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἡγεσίας. Φρονῶ πῶς ἡ ἀτυχία αὐτὴ ἦτο ἓνα ἀνέλπιστο δῶρο διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἦττα τοῦ 1897 ἄνοιξε τὰ μάτια καὶ ἀφήρσεν τὰς ψευδαισθήσεις ὡς πρὸς τὸ ἀξιόμαχον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἡ ἀνυπαρξία ἐνὸς ἐξησηκμένου καὶ καλῶς ἐκπαιδευμένου στρατοῦ. Ἐγένετο ἐπίσης ἀντιληπτὴ ἡ ὑποτυπώδης ὀργάνωσις καὶ διάρθρωσις τῶν μονάδων. Δι' αὐτὸ, μετὰ τὴν θλιβερὰν ταύτην πολεμικὴν περιπέτειαν, οἱ ὑπεύθυνοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ παράγοντες, ἐξαγαγόντες τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα, κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ν' ἀναδιοργανώσουν ἐκ βάρθρων τὴν ὄλην διάρθρωσιν τοῦ στρατεύματος. Μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀντιστράτηγον Κ. Σαπουντζάκη ἐπιτροπὴ ἐξ εἰδικῶν συνέταξε νέον ὄργανισμὸν τοῦ στρατεύματος ποῦ πέρασε στὴν ἱστορίαν ὡς «ὄργανισμὸς τοῦ Διαδόχου».

* *

Τὸ διαρρεῦσαν διάστημα τῆς δεκαπενταετίας μὲ τὸ κίνημα τῶν ἀξιωματικῶν τὸ 1909 ποῦ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν τῆς χώρας, ἀπέδωσε πλουσιωτάτους καρπούς. Ἡ πολιτικὴ δὲ διορατικότης τοῦ νέου, τότε, Βενιζέλου καὶ τὸ θάρρος τῆς ἀναλήψεως τῶν εὐθύνων ἐνὸς περιέργου, ἀπὸ πλευρᾶς συμμαχικῆς τακτικῆς πολέμου, συνέτεινεν

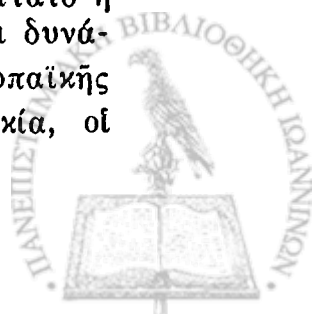
ὥστε οἱ Ἕλληνες νὰ ἀποδυθοῦν εἰς ἓνα ἀγῶνα ταχύτητος πλέον. Δέον νὰ σημειωθῇ ἔδῳ ὅτι οἱ σύμμαχοι Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ Μαυροβούνιοι ἔδρων κεχωρισμένως, καὶ δι' ἴδιον λογαριασμὸν ὡς πρὸς τὰ καταλαμβανόμενα ἔδαφη. Μία τοῦ Βενιζέλου προσπάθεια ὅπως ἐπιτευχθῇ μιὰ κάποια συμφωνία, ἀπέβη ἐπὶ ματαίῳ, τῆς Βουλγαρίας ἀρνηθείσης ἀπολύτως. Ἡ Βουλγαρία ἀπέφευγε νὰ προέλθῃ εἰς συμφωνίαν προτιμῶσα νὰ μὴ δεσμευθῇ εἰς τὰς διεκδικήσεις της. Καὶ αἱ διεκδικήσεις της ἐξικνοῦντο καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Θεσσαλονίκης. Μὴ πιστεύουσα ἄλλωστε εἰς ἔνοπλον κατὰ τῆς Τουρκίας ρῆξιν προεῖμα τὴν παραχώρησιν αὐτονομίας καὶ τὴν κατάργησιν παντὸς περιοριστικοῦ μέτρου εἰς τοὺς ὑποδούλους χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς, ἐνυπνιαζομένη ἀσφαλῶς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας τοῦ 1885 καὶ διὰ τὰς περιοχὰς τῆς Μακεδονίας—Θράκης.

Ἐνῶ λοιπὸν αἱ διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν συνεχίζοντο, οἱ Τούρκοι δὲν ἔμεινον ἀδρανεῖς. Διαρκεῖς καθημεριναὶ συμπλοκαί, λαμβάνουσαι ἐνίοτε διαστάσεις μάχης, ἐπροσημάτιζον τὴν λῆψιν προστατευτικῶν μέτρων.

Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου τοῦ 1912 αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατέσχον εἰς τὰ Σκόπια Γιουγκοσλαβικὸν φορτίον πλεμικοῦ ὕλικου. Τὸ φορτίον τοῦτο μετεφέρετο σιδηροδρομικῶς ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Βελιγράδιον. Ἡ Γιουγκοσλαβικὴ κυβέρνησις διεμαρτυρήθη ἐντόνως πρὸς τὴν Τουρκίαν διὰ τὴν παράνομον κατακράτησιν τοῦ φορτίου, πλὴν ὅμως δὲν ἔτυχεν ἀπαντήσεως, τῆς Τουρκίας ζητούσης ἐγγυήσεις διὰ τὴν φιλειρηνικότητα τῆς Γιουγκοσλαβίας.

Ἡ νῆσος Σάμος εἶχε τύχει ὠρισμένων παραχωρήσεων ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ αὐτοεκκυβερνάτο. Κατὰ παράβασιν τῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐξησφάλιζον ἀπὸ τοῦ 1834 εἰδικὰ προνόμια εἰς τὴν νῆσον, οἱ Τούρκοι ἀπεβίβασαν εἰς αὐτὴν στρατόν. Ὁ οὕτω ἀποβιβασθεὶς στρατὸς δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν κατοχὴν τῆς νήσου. Προκλητικώτατα ἤνοιξεν πῦρ κατὰ τοῦ προσεγγίσαντος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βαθέος Ἑλληνικοῦ πλοίου «Ρούμελη». Μάλιστα δὲ ἐπὶ τοῦ μεσαίου ἱστοῦ τοῦ πλοίου ἐκυμάτιζεν ἡ ἐπίσημος ἑλληνικὴ σημαία, δοθέντος ὅτι ἐπέβαιναν αὐτοῦ ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πειρατικὴ αὕτη ἐνέργεια εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὸν τραυματισμὸν δύο ἐπιβατῶν καὶ ἐνὸς ναύτου.

Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν Τουρκικῶν συνόρων εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐπεκράτει τοιοῦτος ἐκνευρισμὸς μεταξὺ τῶν ἐκατέρωθεν φρουρῶν ὥστε αἱ καθημεριναὶ μικροσυμπλοκαὶ νὰ ἀποτελοῦν σύννηθες φαινόμενον μὲ ὅλας τὰς ἐνδείξεις ἐνὸς ἀκηρύκτου πολέμου. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς συμπλοκῆς τῆς Ρέσνας παρὰ τὰ τουρκογιουγκοσλαβικὰ σύνορα ἦσαν ἀποτελέσματα πραγματικῆς μάχης μὲ πολλοὺς νεκροὺς καὶ τραυματίας ἐκατέρωθεν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀνησύχησε σφόδρα τὸ καθεστῶς τῶν Νεοτούρκων. Ἠσχίσε δὲ νὰ λαμβάνῃ δραστηρίως μέτρα διὰ τῆς μεταφορᾶς στρατευμάτων ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον Τουρκίαν. Ἀργὰ ἢ γρήγορα ἡ σύγκρουσις ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἀντιληφθεῖσα ἡ Βουλγαρία τὰς στρατιωτικὰς ταύτας μετακινήσεις κηρύσσει τὴν 15 Σεπτεμβρίου ἐπιστράτευσιν. Τὸ ἴδιο πράττει καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία. Ταυτοχρόνως ἡ Βουλγαρία καλεῖ καὶ τὴν Ἑλλάδα παρὰ τὸ πλευρὸν της. Αἱ στιγμαὶ εἶναι κρίσιμοι. Ὁ κίνδυνος μεγάλος. Διὰ πρώτην φορὰν μετὰ τὸ 1897 τὸ ἔθνος θὰ ἔδοκίμαζε τὰς δυνάμεις του. Ἡ ἀντοχὴ του ἐτίθετο ὑπὸ κρίσιν. Κατόπιν τῆς νέας τροπῆς τῶν πραγμάτων ὁ πρωθυπουργὸς Ἑλ. Βενιζέλος καλεῖ τὴν 16 πρὸς 17 Σεπτεμβρίου τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον πρὸς λῆψιν ἀποφάσεων. Τὰ ἐρωτήματα ἦσαν πολλὰ. Θὰ ἔπρεπεν ἡ Ἑλλὰς νὰ μετάσχη εἰς τὸν πόλεμον; Ἐὰν ναί, ὑπὸ ποίας προϋποθέσεις; Καὶ ἐὰν δὲν μετείχε καὶ ἠττάτο ἡ Τουρκία; Τί θὰ ἐγίνετο ὀλόκληρος ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη; Αἱ μεγάλαι δυνάμεις εἶχον προειδοποιήσει ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψουν διαμελισμὸν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Θὰ ἐπραγματοποιούν τὴν ἀπειλήν των; Ἐὰν ἐνικοῦσε ἡ Τουρκία, οἱ ὑπόδουλοι χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ θὰ ἠφανίζοντο κυριολεκτικῶς.

Αἱ ἀποφάσεις δὲν ἦσαν εὐκόλοι. Ἡ σύσκεψις διήρκεσεν μέχρι τὸ πρωί. Τὸ πρωῖν δὲ τῆς 17 Σεπτεμβρίου ἐλήφθη ἡ μεγάλη ἀπόφασις. Συμφωνοῦντος καὶ τοῦ Διαδόχου—Ἀντιβασιλέως, τοῦ Βασιλέως ἀπουσιάζοντος εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, ἡ Ἑλλάς, καίτοι δὲν ὑπερχεοῦτο θὰ μετείχεν εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ Βενιζέλος ἐδοκίμαζε τὴν ἰδικήν του πολιτικὴν σταδιοδρομίαν. Ἐξεδόθη ἀμέσως τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τὴν νύκτα πρὸς τὴν 18 Σεπτεμβρίου ἐκηρύσσεται ἡ ἐπιστράτευσις. Δύο ὅλα καὶ ὅλα τὰ ἄρθρα τοῦ διατάγματος. Τὰ λόγια πολὺ λίγα, οἱ στίχες δὲν ἀφίνουν περιθώρια ρητορίας. Μία μόνον πρότασις τὸ πρῶτον ἄρθρον: «Τίθεμεν εἰς ἐπιστράτευσιν τὸν ἐν Εἰρήνῃ Στρατόν». Τίποτε ἄλλο. Καὶ ἡ ἐπιστράτευσις ἤρχισε.

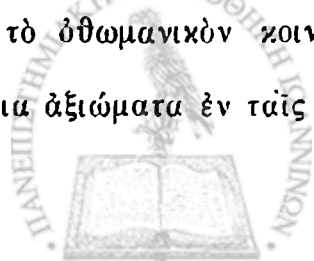
Ὁ πυρετὸς τοῦ πολέμου, πὺν κατέλαβε τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχη τὰς ἐπιπτώσεις του καὶ εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν πολιτικὸν βαρόμετρον. Ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας ἦτο τὸ Εὐαγγέλιον τῶν Μεγάλων. Τυχοῦσαι μεταβολαὶ εἰς τὸν βαλκανικὸν γῶρον σχετιζόμεναι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μὲ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα θὰ ἔδει νὰ ἔχουν ὡς ρυθμιστὴν τὴν Εὐρώπην. Οἱ φυσικοὶ κληρονόμοι τοῦ «μεγάλου ἀσθενοῦς» ἐτίθεντο ὑπὸ κηδεμονίαν. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Μέτερνιχ συνεζήτετο καὶ μετὰ παρέλευσιν ἑκατονταετίας. Τὰ εὐρωπαϊκὰ πολιτικὰ συμφέροντα δὲν ἐπέτρεπον μίαν νέαν ἀνακατανομήν εἰς τὸν γῶρον τῶν Βαλκανίων καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν τουρκικῶν συνόρων. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀντίδρασις θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκδηλωθῆ ταχέως. Καὶ διὰ νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ πυρετὸς ἦσαν ἀρκετὰ ὀλίγα κινίνα. Παλαιὰ ἄλλωστε ἡ συνταγὴ. Καὶ ἔτσι βλέπομε τὸν ὀργανωμένον εὐρωπαϊκὸν πολιτικὸν μηχανισμόν νὰ βγαίῃ εἰς τὸ προσκήνιον. Πρώτη δουλειά, πρὸς κατευνασμόν, νὰ ἀπευθύνῃ εἰς τὴν Τουρκίαν συστάσεις νὰ ἐφαρμόσῃ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ 1880. Πρὸς δὲ εἰς τὰ «κακὰ παιδιὰ» τῆς Βαλκανικῆς νὰ ἐπιδείξουν φρόνησιν. Ὑπεδείκνυε πατρικὴν στοργὴν ἀνάμικτον μὲ ἀπειλὰς καὶ ὅτι ἡ εὐθύνη τοῦ πολέμου αὐτοῦ θὰ βαρύνῃ τὰ Βαλκανικὰ κράτη τὰ ὁποῖα δὲν θὰ πρέπη νὰ περιμένουν κανενὸς εἴδους βοήθειαν. Παρὰ ταῦτα ὁμως ἡ Τουρκία ἔβαζε φωτιὰ στὴν πυριτιδαποθήκην διὰ τῆς κατασχέσεως ἀπάντων τῶν εἰς τοὺς τουρκικοὺς λιμένας εὐρισκομένων ἑλληνικῶν πλοίων καὶ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν διὰ τὴν μεταφορὰν στρατευμάτων. Ἡ πειρατικὴ αὕτη πράξις τῆς Τουρκίας ἦτις ἦτο ἀντίθετος πρὸς πάντα κανόνα διεθνούς δικαίου ἐξώργισε τοὺς Ἕλληνας. Συνεχοτήθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἀμέσως ὑπουργικὸν συμβούλιον τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ ἀποστείλῃ ἔντονον διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ζητοῦν τὴν ἀμεσον παράδοσιν τῶν κατασχθέντων πλοίων καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πληρωμάτων. Ταυτοχρόνως δὲ ἐζητεῖτο ἡ καταβολὴ ἀποζημιώσεως διὰ πᾶσαν ζημίαν ἣτις ἤθελε προκύψῃ ἀπὸ τὴν καθυστέρησιν τοῦ ἀπόπλου τῶν σκαφῶν.

Ἡ Τουρκία καίτοι ἔλαβεν τὴν διακοίνωσιν τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνοῦ πρεσβευτοῦ δὲν ἀπήντησε.

Πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τὰ Βαλκανικὰ κράτη τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1912 ἀπήντησαν εἰς τὰς Μεγάλας δυνάμεις εὐχαριστῶντα διὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀναφέροντα τοὺς λόγους οἵτινες τὰ ὤθησαν ὅπως ζητήσουν δι' ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Τουρκίας συνεννοήσεων τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν διαφορῶν των.

Τὴν ἴδιαν ἡμέραν αἱ αὐταὶ δυνάμεις ἀπήντησαν πρὸς τὴν Τουρκίαν ταυτοσημον τελευταίαν διακοίνωσιν δι' ἧς ἐζητεῖτο:

- 1) Ἀναγνώρισις τῆς Ἐθνικῆς Αὐτονομίας τῶν διαφόρων μειονοτήτων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.
- 2) Ἀναλογικὴ ἀντιπροσώπευσις ἐκάστης μειονότητος εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κοινὸν βούλιον.
- 3) Διωρισμὸς Χριστιανῶν ὑπαλλήλων εἰς πάντα τὰ δημόσια ἀξιώματα ἐν ταῖς ἑπαρχίαις, αἵτινες κατοκοῦντο ὑπὸ Χριστιανῶν.

- 4) Ἀναγνώρισις τῶν Σχολείων τῶν Χριστιανικῶν Κοινοτήτων.
- 5) Ἀπαγόρευσις τοῦ ἐποικισμοῦ πρὸς μεταλλαγὴν τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐπαρχιῶν.
- 6) Μὴ πράτευσις τῶν Χριστιανῶν μέχρι τοῦ καταρτισμοῦ ἀναλόγων ἐκ Χριστιανῶν στελεχῶν, ὅποτε ἡ στρατολογία τῶν Χριστιανῶν θὰ ἦρχιζεν καὶ θὰ συνετελεῖτο τοπικῶς κατὰ ἐπαρχίας.
- 7) Ἀναδιοργάνωσις τῆς Χωροφυλακῆς κατὰ Βιλαέτια ὑπὸ τὴν Ἀρχηγίαν Ἑλβετῶν ἢ Βέλγων Ἀξιωματικῶν.
- 8) Διορισμὸς Βαλῆδων εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν Ἑλβετῶν ἢ Βέλγων καὶ παρ' αὐτοῖς νὰ λειτουργῶσι γενικὰ Συμβούλια ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῶν ἐκλογικῶν διαμερισμάτων καὶ
- 9) Ἰδρυσίς παρὰ τῇ μεγάλῃ Βεζυρεῖα ἀνωτέρου Συμβουλίου ἀπαρτιζομένου ἀπὸ Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν ἐν ἴσῳ ἀριθμῷ πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων. Ἡ ἐργασία τοῦ Συμβουλίου τούτου θὰ παρηκολουθεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτῶν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν καὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἡ ἐπίδοσις τῆς διακοινώσεως ταύτης ἔχει μίαν μικρὰν ἱστορίαν.

Ἀπεφασίσθη ἀπὸ τὰ Βαλκανικὰ κράτη νὰ μὴν ἐπιδοθῇ διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν, ἀλλὰ ὑφ' ἐκάστης κυβερνήσεως εἰς τὸν παρ' αὐτῇ Τούρκον πρεσβευτὴν. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ ὑπογραμμισθῇ περισσότερον τὸ ἔντονον ὕφος καὶ ὁ προσβλητικὸς τρόπος. Ἰδιαιτέρως εἰς τὰς Ἀθήνας συνέβησαν λίαν περιέργα πράγματα. Καὶ ἰδοῦ:

Περὶ τὴν 7ην ἑσπερινὴν παρ' ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν ἐπεδόθη εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας Μουχτάρ Βέην ἢ διακοίνωσις τὴν ὁποίαν ὁ τελευταῖος οὗτος ἐδέχθη παρακαλέσας, ὅπως διατεθῇ τηλεγραφικὴ γραμμὴ διὰ τὴν ἔγκαιρον μεταβίβασίν της εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ πάροδον ὅμως τεσσάρων ὥρῶν, διὰ τοῦ πρώτου Γραμματέως τῆς Τουρκικῆς Πρεσβείας ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπὸ μέρους τοῦ Μουχτάρ Βέη, ὅτι ἐθεώρει ὁ τελευταῖος οὗτος προτιμώτερον νὰ μὴ διαβιβάσῃ τὴν διακοίνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως οὕτω συντεταγμένην, καὶ τὴν ἐπέστρεφεν ἵνα ἐπιδοθῇ ἀπ' εὐθείας. Ὁ Ὑπουργὸς ἐκπληκτὸς ἀπήντησεν ὅτι ἐφ' ὅσον κατ' ἀρχὴν ἢ διακοίνωσις ἐγένετο ἀποδεκτὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιστραφῇ μετὰ πάροδον τετραῶρον. Ἐπόμενος δὲ εἰς τὴν γνώμην του ταύτην ἀντεπέστρεψε τὴν διακοίνωσιν δι' ὑπαλλήλου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τὴν Πρεσβείαν, ὁπόθεν ὅμως ἐκ δευτέρου ἐπεστράφη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν μετὰ τὸ μεσονύκτιον.

Ὁ Ὑπουργὸς εὐρεθεὶς πρὸ τοιαύτης διπλωματικῆς ἀσυνεπείας ἠναγκάσθη νὰ προσβῇ μετὰ τὸ μεσονύκτιον εἰς διάβημα ἀσυνήθιστατον μὲν, ἀλλ' ἐπιβεβλημένον ἐν τῇ περιστάσει. Ἀπέστειλεν ἀνοικτὸν τηλεγράφημα πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸν τῆς Τουρκίας ἐν τῷ ὁποίῳ ἀφηγούμενος τὰ τοῦ ἐπεισοδίου ἐξέφραζε τὴν κατάπληξίν του διὰ τὴν τοιαύτην συμπεριφορὰν τοῦ διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Τουρκίας καὶ κατέληγεν ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἠδύνατο, ἂν ἤθελε νὰ ζητήσῃ τηλεγραφικῶς ἀπὸ τὸν ἐν Ἀθήναις ἀντιπρόσωπόν της τὸ περιεχόμενον τῆς διακοινώσεως, τὸ ὁποῖον βεβαίως ὁ τελευταῖος οὗτος ἐγνώριζε πλήρως, ἀφ' οὗ εἶχε κρατήσῃ τὸ κείμενον ἐπὶ τετραῶρον παρ' αὐτῷ.

Καὶ ἡ Τουρκία δὲν ἀπήντησεν εἰς τὰς διακοινώσεις ταύτας. Οὔτε εἰς τὸ ἑλληνοτουρκικὸν ἐπεισόδιον ἔδωκε συνέχειαν. Ἀνεκάλεσεν ὅμως τοὺς ἐν Βελιγραδίῳ καὶ Σόφίᾳ πρεσβευτάς της. Τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν της δὲν ἀνεκάλεσεν προσποιουμένη ὅτι δὲν ἔλαβεν τὴν διακοίνωσιν. Τοῦτο δὲ ἐλπίζουσα ὅτι θὰ

ἔμεινεν ἐκτὸς τῆς συμμαχίας ἡ Ἑλλάς. Ἡ πολιτικὴ δὲ αὕτη ἐβασίζετο εἰς πολλοὺς λόγους. Ὁ πλέον σοβαρὸς ἦτο ὅτι ἤθελεν ἐλευθέραν τὴν θάλασσαν.

Αἱ στιγμαὶ δὲν προσεφέροντο δι' ἀστεϊσμοὺς καὶ διπλωματικὰ παιγνίδια. Ἡ Ἑλλάς τὴν 3 Ὀκτωβρίου προέβαινεν εἰς τελευταίαν δριμυτάτην διακοίνωσιν, τάσσουσα 24ωρον προθεσμίαν μέχρι τῆς 16 ὥρας ὅπως γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ αἴτησίς της περὶ ἀμέσου ἀπελευθερώσεως τῶν κατακρατουμένων πλοίων.

Ἡ Τουρκία οὐδεμίαν προσπάθειαν, εἰς τὰς κρίσιμους ταύτας στιγμὰς, περὶ ἀποτροπῆς τοῦ πολέμου, κατέβαλε. Παρελθούσης καὶ τῆς προθεσμίας ταύτης ἀπράκτου ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην πρεσβευτὴς ἐπέδιδεν τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1912 εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν ἀνακοίνωσιν τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, τῆς ἀνακλήσεώς του ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Αἱ διαφοραὶ πλέον θὰ ἐλύοντο διὰ τῶν ὀπλων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν στρατῶν Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου Διάδοχος Κωνσταντῖνος καὶ Ἀντιστράτηγος Κ. Σαπουντζάκης εἰδοποιοῦντο ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς 5 Ὀκτωβρίου εὗρισκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τὴν Τουρκίαν.

Ὁ πόλεμος ἤρχιζεν.

ΕΞΟΡΜΗΣΙΣ

Ἀπὸ τὸ μεσημέρι τῆς 5 Ὀκτωβρίου ἤρχιζεν ὁ πόλεμος. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ Ἡπείρου ἀντ)γος Σαπουντζάκης Κ. ἐγνωστοποιεῖ, εἰς τὸν ὑπὸ αὐτὸν στρατόν, τὴν μεγάλην ἀπόφασιν μ' αὐτὰ τὰ λόγια:

«Ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῆς σήμερον τὸ στράτευμα τίθεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν ἀπέναντι τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἀνατείλασα σήμερον ἡμέρα εἶναι μεγάλη διὰ τὸ Κράτος μας. Ὁ Θεὸς ἅς σκέπη τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα, ὅπως πάντες ἐκτελέσωμεν τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκον.

Γνωστὴ ἡ ἀγάπη ἦν πᾶς Ἕλλην τρέφει πρὸς τὴν Πατρίδα του. Αἱ Ἕλληνας μητέρες γαλουχοῦσαν ἐν τῷ λίκνῳ τὰ τέκνα των μὲ τὰ τραγούδια τῶν παλληκαριῶν τοῦ 21 ἐμπνεόμεναι ὑπὸ τῶν παραδόσεων τῶν ἐνδόξων τῆς Ἐθνικῆς σελίδων.

Πέπεισμαι ὅτι ὁ στρατὸς θὰ ἐπιτελέσῃ μετ' αὐταπαρηγήσεως τὸ καθήκον καὶ πέμπω σήμερον ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίταις τῶν ὑπ' ἐμὲ Τμημάτων καὶ ὑπηρεσιῶν εὐχόμενος ὅπως εὐτυχήσωσι καὶ δώσωσιν ἡμέρας δόξης. Ὁ πόλεμος ἀπαιτεῖ ἐθελουσίαν καὶ ἐγκαρτέρησιν ἐκ μέρους τῶν ταχθέντων νὰ φροντίσωσι τὴν πατρίδα των.

Φανήτε ἀμειλίκτως ἀδσθηροὶ εἰς τοὺς μὴ ἐκτελοῦντας τὸ καθήκον. Τησάτε τὰς θέσεις σας καὶ ἐνεργήσατε ἐν αὐτοβουλίᾳ εἰς περιστάσιν καθ' ἣν ἀντίπαλος ἤθελεν ἀποπειραθῆ νὰ διασπάσῃ τὴν γραμμὴν ἀμύνης μας, μέγιστον ὃ ἐν καιρῷ δοθῶσι διαταγαὶ περὶ ἐπιθετικῆς ἐνεργείας τοῦ στρατοῦ Ἡπείρου.

Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπω ἐγκατάλειψιν θέσεως. Κρατήσατε τὰς θέσεις καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει τηροῦντες τὸν ὄρκον τοῦ στρατιώτου.

Ἄρτα 5—10—12

ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ

Ἡ Γενικὴ αὕτη διαταγὴ ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ στρατοῦ. Ἄμυνα μέχρις ἐσχάτων. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἓνα ἀπὸ τὰ περίεργα τοῦ ἐπίσης περιέργου Βαλκανικοῦ πολέμου. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ὑπάρχῃ προηγούμενη στήν ἱστορίαν τοῦ πολέμου σὰν κί' αὐτὸ τῆς Ἄρτας τοῦ 1912. Ὄρισμένα μετὰ τῆς ἐπιχειρηθείσης νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν Ἡπειρον τακτικῆς δὲν ἐ

λητήθησαν καλῶς. Φαντασθῆτε ἓνα ἀντίπαλον στράτευτα νὰ κηρύσσει τὸν πόλεμον, νὰ σὲ κτυπᾷ νὰ ὑποχωρῆς καὶ νὰ μὴν προχωρῆ ἐκεῖνο. Μὰ θὰ εἰπῆτε εἶναι ἀδύνατον. Εἰς τὴν πρᾶξιν, φυσικά, εἶναι ἀδύνατον. Εἰς τὰ σχέδια ὁμως εἶναι δυνατόν. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς προέβλεπε τὸ σχέδιον ἐνεργείας. Ἐπιθέσιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἄμυναν εἰς τὴν Ἑπειρον. Μεγάλην ὁμολογουμένως σύγχυσιν θὰ εἶχον ὑποστῆ οἱ συντάκται αὐτῶν τῶν περιεργωτάτων σχεδίων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ἐκδίδονται διαταγαὶ προσβολῆς τοῦ ἐχθροῦ καὶ τάσσονται ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ εἰς τὰ τμήματα καὶ τὰς μονάδας, ὁ ἀρχόμενος ἀγὼν λαμβάνει τὴν μορφήν ἐπιθέσεως καὶ ὄχι ἀμύνης. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη στὸν Ἀραχθὸν, τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1912. Τὰ τμήματά μας ἐξεδιώξαν ἀμέσως τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἤρχισαν νὰ προελαύνουν καταλαβόντα εὐθὺς ἀμέσως καὶ τὸ Ἰμαρέτ, ἐγκατασταθέντος ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ τοῦ στρατηγείου.

Ἦτο λοιπὸν γεγονός ὅτι ἐπετίθεντο κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀρχίζουν νὰ ἀναφαίνωνται αἱ δυσχέρειαι τοῦ ἀγῶνος. Καὶ πρὶν ἀκόμη παρέλθουν ὧραι εἰκοσιτέσσαρες ἔφθανεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἡ ἀγωνιώδης αἴτησις τοῦ ἀρχηγοῦ:

«Κατόπιν σημερινοῦ δελτίου συμβάντων ἀπαραίτητον θεωρῶ ἄμεσον ἐνίσχυσιν στρατοῦ Ἑπείρου διὰ δυνάμεως 10 χιλιάδων ἠσκημένων ἀνδρῶν ἐν οἷς ἐπάναγκες κρῖνω περιληφθῆ ἐπιστρατευθεῖσα Κομητικὴ δύναμις. Οὕτω συγκροτουμένου στρατοῦ Ἑπείρου κρῖνω ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς παρούσης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως ἐνδεικνυομένη προέλασις αὐτοῦ δὲν θὰ συναντήσῃ δυσχερείας».

Ἄρτα 6—10—12 ὥρα 8 ἑσπέρας.

Ἀνάγκη νὰ προσέξουμε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν ποὺ ἐζήτει. Δέκα χιλιάδας ἄνδρας καὶ καλῶς ἐξησκημένους. Καὶ τοῦτο διότι προέβλεπε τὴν διεξαγωγὴν σκληρωτάτων μαχῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅπως δυνηθῆ καὶ ἐκπορθῆσῃ τὸ φρουριακὸν συγκρότημα τῶν Ἰωαννίνων πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βαρυτάτου ἡπειρωτικοῦ χειμῶνος. Ὁρθοτάτη ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἀρχηγοῦ, ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις ἀδυνατοῦσε νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτὸ τὸ αἶτημα. Καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς ἦτο πραγματικῆ. Ἀπαντῶν εἰς τὰς 7 Ὀκτωβρίου ὁ Βενιζέλος ἐπληροφῶρει τὸν Ἀρχηγὸν ὅτι:

«.....ἀδυνατοῦμεν μεταβάλωμεν ληφθείσας ἀποφάσεις ἐπὶ διανομῆς δυνάμεων. Ἐξαρτᾶται ἐκ πορείας ἐπιχειρήσεων περαιτέρω ἀπόφασις ἡμῶν».

Ἡ κυβέρνησις οὕσα προσανατολισμένη εἰς ραγδαίαν προέλασιν τοῦ στρατοῦ Θεσσαλίας, δὲν ἦτο διατεθειμένη νὰ κατανείμῃ τὰς δυνάμεις εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ποιά τινα ἰσορροπία εἰς τὸ Ἑπειρωτικὸν μέτωπον. Καὶ μὲ τὴν μικρὰν ἐκείνην δύναμιν, ὁ στρατὸς τῆς Ἑπείρου, ἔδωκεν σκληρὰς μάχας εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Γριμπόβου τὰ ὁποῖα πολλακίς ἠλλαξαν κύριον καὶ ποὺ τελικῶς περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ παρατιθέμενοι πίνακες τῆς παρατακτικῆς δυνάμεως ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων δείχνουν καθαρὰ καὶ ἐν λεπτομερείᾳ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Τούρκων.

Π Ι Ν Α Ξ

Προοδευτικής αύξήσεως του ἐν Ἠπείρου Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἀπ' ἀρχῆς
τῆς ἐπιστρατεύσεως

Π α ρ α τ α κ τ ῆ δ ύ ν α μ ι ς

Ἡμερομηνία 1912	Ἀξιοσημείωτα συμβάντα	Ἀξιωμα- τικοὶ	Ὅπλα	Σπάθαι	Πολυβόλα	Ἐλαφρὸν πυρ)κόν	Πυροβόλα ἀμυντικοῦ καταρτισμοῦ Ἄρτης
6 Ὀκτωβρίου	Διάβασις Ἀράχθου	213	7774	141	4	24	18
10 »	Γρίμποβον	239	7842	125	4	24	»
12 »	Φιλιππιάς	235	7771	125	4	24	»
20 »	Πρέβεζα	273	9881	122	8	24	» (1)
24 »	Ἀνώγειον	253	10232	123	14	24	» (2)
28 »	Πέντε Πηγάδια	268	10542	145	14	24	» (3)
31 »	—	260	10858	145	14	24	» (4)
3 Νοεμβρίου	—	255	10331	140	14	24	» (5)
6 »	—	250	9914	136	14	24	»
12 »	—	231	11661	262	14	28	» (6)
16 »	—	238	12410	262	14	28	» (7)
23 »	—	375	15114	342	18	52	» (8)
29 »	Μάχη Πεστών	386	16246	342	18	58	» (9)
2 Δεκεμβρίου	Μανωλιάσσα-Ἀετοράχη	407	17982	342	22	58	» (10)
7 »	—	396	16843	342	22	55	» (11)
16 »	—	531	24350	410	30	63	» (12)
22 »	—	625	30172	410	36	63	» (13)
29 »	—	527	29169	410	38	63	» (14)
31. »	—	722	36055	410	38	79	14(15)
3—1—1913	—	750	40525	410	38	79	14(16)
7—1— »	Λοζέτσι	762	40647	410	46	79	14(17)
15—2— »	Παραμονή Γενικῆς ἐπιθέσεως	857	46785	422	50	85	14(18)

Π Ι Ν Α Ξ

Συνολικῆς δυνάμεως Τουρκικοῦ Στρατοῦ κατὰ τὰ διάφορα στάδια
τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐπιχειρήσεων

1) Πληροφορία ἐξ Ἰωαννίνων σταλεῖσαι τὴν 8 Ὀκτωβρίου καὶ ληφθεῖσαι τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἀνεβίβαζον τὴν συνολικὴν δυνάμιν εἰς 10.000 ἄνδρας.

2) Νεώτεροι πληροφορία ἐξ Ἰωαννίνων σταλεῖσαι τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἀνεβίβαζον τὴν συνολικὴν δυνάμιν εἰς 17.000 χιλιάδας ἄνδρας. Ἀναλυτικότερον ὠμίλου περι 24 ταγμάτων πεζικοῦ, 89 φρουριακῶν πυροβόλων, 24 ἰνδων πυροβόλων, 12 μυδραλιοβόλων, 4 λόχων μηχανικοῦ καὶ 100 ἰπέων.

3) Πληροφορία ἐξ Ἰωαννίνων σταλεῖσαι μέσῳ Καλαρρυτιῶν τὴν 1 Ὀκτωβρίου καὶ ληφθεῖσαι τὴν 25 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἀνεβίβαζον τὴν συνολικὴν δυνάμιν εἰς 20.000 ἄνδρας.

Ἐνδιαμέσως καὶ καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, ὁ Τουρκικὸς Στρατὸς ἤϋξανε διὰ τῆς προσελεύσεως καὶ ἄλλων μονάδων ἀπὸ Μοναστηρίου, Φλωρίνης καὶ Ἀλβανίας.

Οὕτω τὴν 7 Ἰανουαρίου 1913 ὁ Τουρκικὸς Στρατὸς ἀνήρχετο εἰς 41.000 ἄνδρας ἐκτὸς τῶν ἀποσπασμάτων Ζίτσης καὶ Παραμυθιάς 4.000 περίπου ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Γκαλήπ Πασᾶν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

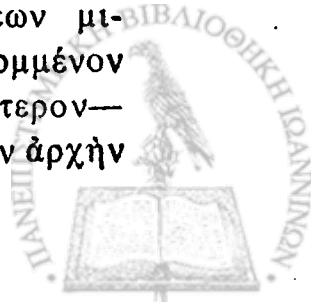
1. Προσετέθη ἀνεξάρτητον σύνταγμα Κρητῶν ἐκ δύο ταγμάτων.
2. Ἀφίχθη εἰς Χάνι Κραβασαρά διλοχία συν)τος Κρητῶν ὑπὸ λοχαγὸν Ρήγαν.
3. Προσετέθησαν ἀποσπάσματα πρὸς ἀναπλήρωσιν κενῶν ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐμπέδων Τμημάτων.
4. Ἀφίχθησαν εἰς Ἄρταν εἰς λόχος πολιτοφυλακῆς Κρητῶν καὶ ὁ ἐθελοντικὸς λόχος Ν. Ὑόρκης.
5. Ἡ δύναμις ἐμειώθη ὡς ἐκ τῶν ἀπωλειῶν κατὰ τὰς γενομένας ἤδη μάχας καὶ ἔνεκα ἀσθενειῶν ἐκ ψύξεως.
6. Προσετέθη πυροβολαρχία 4 πυροβόλων τῶν δέκα καὶ πέντε ὡς καὶ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐμπέδων Τμημάτων.
7. Προσετέθησαν ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐμπέδων Τμημάτων.
8. Ἀφίχθη εἰς Πρέβεζαν II Μεραρχία μετὰ τεσσάρων ταγμάτων τῆς μόνου.
9. Προσετέθησαν ἀνεξάρτητον τάγμα Ἐλευθερίου ἀφίχθὲν ἐκ Χάνι Σεφῆκ, Πυροβολαρχία 6 ὄρειβατικῶν λυομένων Κρούπ.
10. Ἀφίχθησαν εἰς Χάνι Ἐμὶν Ἀγᾶ δύο τάγματα πρώτου συντάγματος Πας Μεραχίας ἐξ Ἀγίων Σαράντα.
11. Τρία ὄρειβατικὰ πυροβόλα ὑπέστησαν βλάβας ὡς ἐκ τῆς μεγάλης χρησιμοποίησεως. Ἡ δύναμις ἐμειώθη ἐκ τῶν μαχῶν καὶ ἀσθενειῶν.
12. Ἀφίχθησαν εἰς Πρέβεζαν τμήματα IV Μεραρχίας. Ἀπόσπασμα Ματθαιοπούλου ἐνίσχυσε τὸ Α. Μικτὸ ἀπόσπασμα ἐπὶ τῆς Ἀετορράχης. Ἀπόσπασμα Ἡπίτη καὶ τάγμα Ματζούκη ἀφίχθησαν εἰς Φιλιπιάδα.
13. Συνκεκντρώθη εἰς μέτωπον παρὰ τὸ Χάνι Φτελιάς ὀλόκληρος ἡ IV Μεραρχία.
14. Ἡ δύναμις ἐμειώθη ὡς ἐκ τῶν μαχῶν καὶ ἀσθενειῶν.
15. Ἀφίχθη εἰς Πρέβεζαν ἡ VI Μεραρχία. Τέσσερα πυροβόλα τῶν 15 ἑκατ. ἐξ Ἄρτης μετεφέρθησαν εἰς Καννέταν.
16. Ἀφίχθη εἰς Πρέβεζαν μικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ Χίου.
17. Ὀλόκληρος ἡ δύναμις ἀφίχθη εἰς τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεως.
18. Προστίθεται ταξιαρχία Μετσόβου.

Πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ ἦτο ἀναμφισβήτητος καὶ ὄχι μόνον εἰς ἄνδρας.

Ἡ μορφή τοῦ ἀγῶνος, ὁ καιρὸς, τὸ ἔδαφος καὶ ὅλα αὐτὰ εἰς πλήρη μεταξύ των συνάρτησιν προσέθετον εἰς τὰ πλεονεκτήματα τῶν Τούρκων.

Ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ μετώπου ἐζητοῦντο ἐνισχύσεις.

Ἡ ἔδαφικὴ διαμόρφωσις τῆς περιοχῆς ἦτο συντελεστής ἀνασταλτικὸς τοῦ ἔργου τοῦ στρατοῦ. Ἡ ὑπαρξίς πληθώρας ἔδαφικῶν ἐξάρσεων μικρῶν καὶ μεγάλων ὡς καὶ ἡ ἀπότομος καὶ ἐν πολλοῖς τὸ διακεκομμένον τῆς μορφῆς αὐτῶν, ἀπῆτουν κοπιώδη προσπάθειαν καὶ—τὸ σοβαρώτερον—μεγαλύτερας δυνάμεις. Τοῦτο, ἄλλωστε ἐγένετο ἀντιληπτόν, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν

τῶν ἐπιχειρήσεων καί, κατὰ τὴν πρόοδον αὐτῶν, θὰ ἐλάμβανε διαστάσεις εἰς ἓν βασικώτατον καὶ ὀξύτατον πρόβλημα τακτικῆς.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅλα αὐτὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ὀρμὴν τῶν προελαυνόντων ἐλληνικῶν τμημάτων. Οἱ πανικόβλητοι καὶ ὀπισθοχωροῦντες Τοῦρκοι εἶχον ἀνάγκην ἐνθαρρύνσεως. Ὁ μετρημένος ὄσον καὶ ἱκανὸς Ἐσάτ εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Γριμπόβου ἐπεκαλεῖτο τὸν Μωάμεθ ὑποσχόμενος εἰς τοὺς ἄνδρας τοῦ πλουσίαν λείαν ὅταν θὰ ἐξηνάγαζον τοὺς Ἕλληνας εἰς ὑποχώρησιν καὶ κατελάμβανον τὴν πόλιν τῆς Ἄρτης. Αἱ ἐλπίδες ὅμως αὐταὶ κατέρρευσαν πολὺ γρήγορα. Ἀντὶ τῆς καταλήψεως Ἄρτης, οἱ Τοῦρκοι, ἐγκατέλειπον μετὰ ἑπταήμερον ἀγῶνα τὴν Φιλιπιάδα. Οὕτω τὴν 12ην τοῦ ἰδίου μηνὸς κατελαμβάνετο ἡ Φιλιπιάς.

* *

Διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Φιλιπιάδος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Πρεβέζης, ὀλόκληρος ἡ πρὸς Νότον εὑρισκομένη περιοχή Πρεβέζης καὶ ἡ Πρέβεζα ἀπεκόπτοντο ἀπὸ τὸ κύριον σῶμα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἡ Πρέβεζα πλέον ἐθεωρεῖτο ἐλληνική. Οἱ Ἕλληνες ἀπερίσπαστοι θὰ ἐστρέφοντο πρὸς Βορρᾶν. Αἱ συνεχεῖς θριαμβευτικαὶ ἐπιτυχίαι τοῦ στρατοῦ ἐνίσχουν τὴν αἰσιοδοξίαν τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἐνῶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐπέκειτο ἡ κατάληψις τῆς Πρεβέζης, ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος, ἐτηλεγράφη εἰς τὸν Σαπουντζάκην:

«...Μὲ τὸ ἀκμαῖον ἠθικὸν ἡμετέρου στρατοῦ καὶ τὸ συντετριμμένον ἠθικὸν τοῦ ἐχθροῦ, ἡ κυβέρνησις νομίζει διὰ ἐπιβάλλεται νὰ μεταβάλῃ τὰς δοθείσας ἡμῖν διαταγὰς καὶ ν' ἀναθέσῃ ὑμῖν ὅπως ἐπιτεθῆτε κατὰ τοῦ ἐν Ἠπειρῷ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ καθαρῶς ἀπ' αὐτοῦ τὴν Ἑλληνικωτάταν ταύτην ἐπαρχίαν. Ἀθήναι 19—10—12».

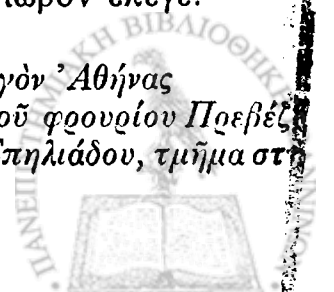
Ἄλλὰ καὶ ὁ Διάδοχος, ὅστις ἀργότερον εὑρίσκειν ἀστόχους τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Σαπουντζάκη, εἶχε τὴν ἰδίαν γνώμην. Τὴν 22 Ὀκτωβρίου 1912 τηλεγραφῶν ἀπὸ τὴν ἔδραν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου εἰς τὰ Γιαννιτσά, ἐξήτει ἐπιτάχυνσιν τοῦ ἐν Ἠπειρῷ ἀγῶνος. Ἐλεγε δὲ ὁ Διάδοχος:

«...Παρακαλῶ ὅπως συστηθῆ εἰς τὸν στρατὸν Ἠπειροῦ ἵνα ἐντείνει προσπάθειας τοῦ δραστηριώτερον προχωρήσῃ ταχύτερον πρὸς Ἰωάννινα. Τὸ τοιοῦτον θεωρῶ λίαν ἐπιβοηθητικὸν διὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιχειρήσεις μου».

Ὁ στρατὸς τῆς Ἠπειροῦ διὰ τῶν πράξεών του ἦτο ἐντὸς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ Διαδόχου. Βῆμα πρὸς βῆμα ἐξεκαθάριζε τὴν Ἠπειρωτικὴν γῆν ἀπὸ δουλείαν αἰώνων. Τὴν 21 Ὀκτωβρίου καὶ πρὶν ἢ ὁ Διάδοχος συστήσῃ ἔντασιν προσπαθειῶν, κατόπιν πολιορκεία κατελαμβάνετο διὰ παραδόσεως ἡ ὀχυρωμένη Πρέβεζα. Ὁ Ἀμβρακικὸς Κόπος καθίστατο ἐξ ὀλοκλήρου ἐλληνικὸς.

Ὁ Σαπουντζάκης ἀγγέλων τὸ χαρμόσυνον γεγονός εἰς τὴν κυβέρνησιν εὐθὺς μόλις καὶ ὁ ἴδιος εἰσηλθεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ δῶρον ἔλεγε:

«Πρέβεζα 21—10—12 ὥρα 4 μ.μ. Πρωθυπουργὸν Ἀθήνας Ἑθνικὴ σημαία κυματίζει ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τοῦ φρουρίου Πρεβέζης. Τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐπιτελοῦς Ταγ)χου Σπηλιάδου, τμημαστὴς».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

ΜΥΣΤΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ Η. Ε.

Μετά τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῶν Νεοτούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1908, διὰ τὸ ὁποῖον πολλοὶ ὑπόδουλοι Ἕλληνες ἐχάρησαν τότε, καὶ τὸ ὁποῖον ὁ τότε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ' ἐθεώρησε καταστρεπτικὸν διὰ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ζῶντας Ἕλληνας, ἐν ᾧψει μεγάλων καὶ ραγδαίων πολιτικῶν ἐξελίξεων ἐν τῇ Βαλκανικῇ, πολλοὶ ἔγκριτοι Ἑπειρωταί, διαμένοντες ἐν Ἀθήναις, ἴδρυσαν «Μυστικὴν Ἐθνικὴν Ἐταιρείαν», ἐπιλεγομένην «Η. Ε.» (Ἑπειρος Ἐλευθερία), εἰς τὴν ὁποίαν ἔσπευσαν νὰ ἐγγραφοῦν πολλοὶ ὑπόδουλοι Ἑπειρωταί. Ἀπὸ ἔγγραφον τῆς ἐν λόγῳ Ἐταιρείας ἀπὸ 24ης Μαΐου τοῦ 1908 (*), μὲ ἀῦξ. ἀριθ. 130, σταλὲν πρὸς τὸν ἑταῖρον αὐτῆς «Παρμενίωνα» —ψευδώνυμον— εἰς Μέτσοβον καὶ ἀνευρεθὲν εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Μετσοβίτου προύχοντος Δημητρίου Γεωργίου Μπότα, προέδρου τῆς Ἀβερωφείου Ἐπιτροπῆς ἐν Μετσόβῳ, πληροφοροῦμεθα ὅτι εἰς τὴν ἀνωτέρω ἔθνικὴν ὀργάνωσιν ἐνεγράφησαν τότε ὡς ἑταῖροι καὶ ἀρχετοὶ Μετσοβίται. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἔγγράφῳ ἡ Ἐταιρεία συγχαίρει τὸν Δημ. Μπόταν διὰ τὴν ἐγγραφὴν του ὡς ἑταῖρου καὶ ἀποδέχεται πᾶσαν συνδρομὴν διὰ τὸ βαρὺ καὶ ἀληθῶς δύσκολον ἔργον, ὅπερ ἀνέλαβεν ἡ Ἐταιρεία, ἡ ὁποία ἐλπίζει νὰ τὸ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας. Ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ ὅτι τὸ Τμῆμα Μετσόβου θὰ φέρῃ τὸν ἀριθ. 40 καὶ συνιστᾷ νὰ ἀναπτύξῃ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῦ συμφώνως τῷ Κανονισμῷ, ἀντίγραφον τοῦ ὁποῖου διετάχθη νὰ στείλῃ εἰς Μέτσοβον τὸ 35ον Τμῆμα τῆς ἐν λόγῳ Ἐταιρείας. Δίδει ἀκολούθως ὁδηγίαν διὰ τὴν μετὰ τοῦ 35ου Τμήματος ἀλληλογραφίαν. Ἀσφαλῶς ὁ αἰμυνηστος Δημ. Μπότας ἐπέτυχεν νὰ ἐγγράψῃ καὶ ἄλλους Μετσοβίτας ὡς μέλη τῆς ἐν λόγῳ ἔθνικῆς ὀργανώσεως. Ἀπὸ τὸ συνευρεθὲν Καταστατικὸν τῆς Η. Ε. σημειῶ ὀλίγα σπουδαῖα ἄρθρα:

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 204.

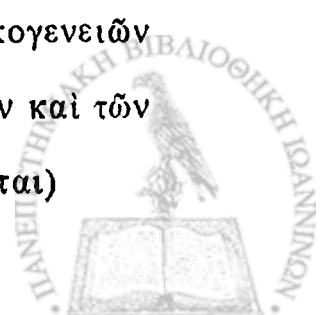
(*) Τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον εὑρίσκεται εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἐκ Κρήτης δικηγόρου κ. Μιχ. Κοκκίνη λαβόντος ὡς σύζυγον Μετσοβίτισσαν κόρην.

τοῦ μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν του ἐθελοντῶν Κρητῶν καὶ Ἑπειρωτῶν, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε γενναίως τὸ καθῆκον του διεξαγαγὸν ἐν Νικοπόλει ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπεγνωσμένως καὶ πεισμόνως, εἰσηλθεν σήμερον τὴν 2 μ.μ. εἰς τὴν πόλιν, γενόμενον ἐνθουσιωτέστατα δεκτὸν ὑπὸ τῶν κατοίκων Προβέζης.....».

Τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐτήρησεν ἀπολύτως. Ἦσαν δὲ οὔτοι:

- 1) Παράδοσις τῆς φρουρᾶς εἰς τὸν ἡμέτερον στρατόν.
- 2) Προστασία τῶν κατοίκων, ἀξιοματικῶν, ὀπλιτῶν καὶ οἰκογενειῶν αὐτῶν.
- 3) Νὰ μὴν θιγῇ ἡ φιλοτιμία τῶν τε Κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἀξιοματικῶν.

(Συνεχίζεται)

1ον Ἄρθρον

«Συνιστᾶται ἐν Ἀθήναις Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία μυστικὴ, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἢ διὰ παντὸς μέσου ἀπελευθέρωσις τῆς ὑποδούλου Ἡλείρου, συγκροτοῦσι δ' αὐτὴν μόνον Ἡπειρωταί». Παρέχει λεπτομερείας διὰ τὴν ἐγγραφὴν μελῶν καὶ ὅτι ἕκαστον Τμῆμα θεωρεῖται συμπληρωμένον ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν ἀνέλθῃ εἰς δώδεκα, ὁπότε ἐκλέγει πρόεδρον καὶ γραμματέα.

Ἵρκος τῶν μελῶν

«Ὁρκίζομαι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ὅτι ἀφοσιῶμαι ὀλοψύχως εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας, χάριν τοῦ ὁποίου ὑπόσχομαι, παροβλέπων πᾶν προσωπικὸν συμφέρον, νὰ προκινδυνεύσω προσφέρων τὴν συνδρομὴν μου μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ θείων ἑμαυτὸν ἀπέναντι παντὸς κινδύνου. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀπιστίας μου ἢ παραβάσεως τῆς ἐπιβαλλομένης εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας ἔχεμυθίας καὶ ἂν ἀκόμη παύσω ὡν μέλος αὐτῆς, νὰ ὑφίσταμαι τὰς διατάξεις τοῦ περὶ ποινῶν μυστικοῦ ἁρθρου καὶ νὰ εἶμαι ἐπικατάρατος».

Τὸν ὄρκον ἀναγεγραμμένον ἐπὶ τεμαχίου χάρτου καὶ ὑπογεγραμμένον παρὰ τούτου διαβιβάζει ὁ Πρόεδρος πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, ἀποῦ προσυπογράψωσιν οἱ μυσήσαντες τὸν ἑταῖρον διὰ τῶν ψευδωνύμων των. Τὸ Δ. Σ. δίδει τὸ ψευδώνυμον εἰς τὸν ὀρκισθέντα ἑταῖρον, ὑφ' ὃ τὸ τμῆμα ἀναγνωρίζει αὐτόν. Ἐν συνεχείᾳ ἀποκαλύπτεται ὁ τρόπος ἀναγνωρίσεως διὰ σχετικοῦ συνθήματος.

Ἵδελφοί

Ἵδελφοὶ γίνονται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι λόγῳ πολλαπλῶν ἐργασιῶν, τῆς ὑγείας των ἢ τῆς ἡλικίας των, δὲν δύνανται νὰ ἀσχοληθῶσιν εἰς ἐργασίας διανοητικὰς ἢ σωματικὰς. Οἱ ἀδελφοὶ ἀποτελοῦσι Κύκλους ἐκ 12 μελῶν, προϊσταται δὲ τοῦ Κύκλου ὁ πρῶτος μνηθεὶς, φέρων τὸ ὄνομα Ἐφορος. Ἵρκος ἀδελφῶν: «Ὁρκίζομαι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ ὄνομα τῆς μιᾶς ἀδισαίρετου καὶ ὁμοουσίου Ἵγίας Τριάδος ὅτι θέλω καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν καὶ θυσίαν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τῆς Ἐταιρείας, ἢτοι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς προσφιλοῦς ἡμῶν πατρίδος Ἡλείρου καὶ θέλω τηρήσει ἀπόλυτον ἔχεμυθίαν περὶ τε τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας, ἐν ἣ δὲ περιπτώσει φανῶ ἐπίορκος νὰ ὑφίσταμαι τὰς συνεπείας τοῦ περὶ ποινῶν οἰκείου μυστικοῦ ἁρθρου καὶ νὰ εἶμαι ἐπικατάρατος».

Ἵλευθερωταί

Ἵποτελοῦσι τὰς ὁμάδας, ἕκαστη τῶν ὁποίων δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 12. Ἵλευθερωτῆς γίνεται πᾶς φιλόπατρις, ὅστις ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς σωματικῆς τοῦ διαπλάσεως ἔτι δὲ καὶ τῆς γενναιούτητός του δύνανται ἐν καιρῷ νὰ δράσῃ ἐνόπλιον ὑπὲρ τῆς πατρίδος Ἡλείρου. Ἵκλέγονται καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ ἀδελφοί. Ἵρκος ἔλευθερωτῶν: «Ὁρκίζομαι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ ὄνομα τῆς μιᾶς ἀδισαίρετου καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ὅτι θέλω χύσει καὶ τὴν τελευταίαν ῥανίδα τοῦ αἵματός μου ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τῆς Ἐταιρείας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς φιλιότητος μου πατρίδος Ἡλείρου, ὅταν διαταχθῶ πρὸς τοῦτο καὶ ὅτι θέλω τηρήσει ἀπόλυτον ἔχεμυθίαν περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ἔργων τῆς Ἐταιρείας. Ἐν ἣ δὲ περιπτώσει φανῶ ἐπίορκος νὰ ὑφίσταμαι τὰς συνεπείας τοῦ περὶ ποινῶν μυστικοῦ ἁρθρου καὶ νὰ εἶμαι ἐπικατάρατος».

Πιστεύω ότι πολλοί από τους ἐλευθερωτὰς ἐνετάχθησαν εἰς τὰς ἀνταρτικὰς ομάδας, αἵτινες ἔδρασαν κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν πόλεμον τοῦ 1912—13 ἐν Ἡλείῳ.

ΑΔΕΛΦΟΙ ΧΡ. ΠΟΣΤΟΛΑΚΑ

Μεταξὺ τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλλήνων, οἵτινες κατέλαβον ἰδιάζουσαν θέσιν εἰς τὴν πολιτικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πνευματικὴν κίνησιν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν παραμονῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ὀθωνος περίου, καταλέγονται καὶ οἱ ἀδελφοὶ Δημήτριος καὶ Νικόλαος Ποστολάκα καὶ περισσότερο ὁ Δημήτριος (1). Οὗτος καταγόμενος ἐκ Μετσόβου τῆς Ἡλείου, γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ ἐν Λιβόρνῳ Ἀλ. Πατριοῦ καὶ δεῦτερος ἐξάδελφος τοῦ Μιχ. Αὐγ. Ἀποστολάκα ἢ Ἀβέρωφ, πατρὸς τοῦ Γεωργ. Ἀβέρωφ, μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου, ἦτο κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίου ἐγκατεστημένος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου ἐν Βιέννῃ, ὅθεν διετήρει εὐρυτάτην ἀλληλογραφίαν μετὰ πολλῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν ἄλλαις Εὐρωπαϊκαῖς χώραις ὁμογενῶν, ἰδίᾳ ἐκείνων ποὺ διεκρίθησαν ἐπὶ πολιτικῇ, οἰκονομικῇ καὶ πνευματικῇ δραστηριότητι. Τὰς ἐπιστολάς τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὁ Δημ. Ποστολάκας ἐλάμβανεν ἐκτενεῖς καὶ λεπτομερεῖς περὶ τοῦ ἀγῶνος πληροφορίας, ἐφύλασεν εὐλαβῶς εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς πλουσίας καὶ πολυτίμου βιβλιοθήκης του, τὸ ὁποῖον ὅμως μετὰ τὸν θάνατόν του διεσκορπίσθη. Τοῦ ἀρχείου αὐτοῦ εἶναι γνωστὰ ἤδη πέντε τμήματα, πιθανώτατα ὅμως νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα.

Α' Συλλογὴ Ἀλεξίου Κολλυβᾶ

Ἡ Συλλογὴ αὕτη περιέχει ἀντίγραφα ἐπιστολῶν Νικολάου καὶ Δημητρίου Ποστολάκα (1819—1822) πρὸς διαφόρους ἐν Λιβόρνῳ, Νυρεμβέργῃ, Τεργέσει, Ἀργεῖ, Μετσόβῳ, Βενετίᾳ, Καῖρῳ καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς των Στέργιον καὶ Ἀνδρέαν καὶ πρὸς τὴν μητέρα των Ἀρχοντέλλω εἰς Μέτσοβον. Ἀναφέρονται αὐταὶ εἰς ἰδιωτικὰς, ἐμπορικὰς ὑποθέσεις καὶ ὀλίγα εἰς ἐθνικὰ ζητήματα, Ἀντέγραψε καὶ ἐχρησιμοποίησεν ἂ τὸ αὐτὰς ἡ Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη (Διδάξαντες καὶ διδαχθέντες ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολεῖῳ Μετσόβου σελ. 144).

Β' Συλλογὴ Δαμιανοῦ Κυριαζῆ

Ἄλλο τμήμα τοῦ ἀρχείου Ποστολάκα εὑρεθαι εἰς τὴν ἄνω συλλογὴν Κυριαζῆ, εὑρισκομένην ἐν τῷ Μουσείῳ Μπενάκη. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 51 ἐπιστολάς ἢ σημειώματα τῆς περιόδου 1819—1850 ἀπευθυνομένας πρὸς τὸν Δημ. Ποστολάκαν ὑπὸ τῶν: Δαλματίας Βενεδίκτου, Νεοφύτου Δούκα, Παν. Κορδικᾶ, Ἀ. Κομιζοπούλου, Ρωξάνης Χατζερῆ, Μαυροκορδάτου, Ν. Πεμεζᾶ, Γ. Α. Μελά, Γ. Κατακάζη, Γ. Τυπάλδου, Ν. Ζωσιμᾶ, Τρ. Καριτζιώτη, Κ. Κλωνάρη, Χρ. Ράγκου, Φαναρίου καὶ Φαρσάλων (ἐπισκόπου) Γερασίμου, Ζ. Μαρούλη, Γ. Λασσάνη, Κων. Τσοῖτσα, Ἀν. Ἀβέρωφ, Ἀγγελικῆς Κεχαγιά, Ἰ. Ρόζου, Ζαφειρίτους Ἰ. Ρόζου, Π. Σούτσου, Γεωργ. Σταύρου, Ἀδάμου Ζαπέκου, Μετσοβίτου, Γ. Δουρούτη κ. Ἀσωπίου καὶ ἄλλων. Αἱ πλείστα Φιλικαί.

1. Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου: Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, εἰδήσεις καὶ κρίσεις περὶ τοῦ Ἀγῶνος 1821—24 ἐκ τῶν ἀρχείων Δημ. Ποστολάκα (1957).

Γ' Συλλογή Γιάννη Βλαχογιάννη

Τρίτον τμήμα εὔρηται εἰς τὴν ἄνω Συλλογὴν εὑρισκομένην εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπτὰ φακέλλους. Ἐπιστολαὶ πρὸς Δημ. Ποστολάκαν ἀπὸ δύο: τῶν Σεργῶν Κωνσταντίνου (Ἐπισκόπου), Νεοφύτου Δούκα καὶ μία Μαρίας Χατζηγεωργίου. Πρὸς Ποστολάκαν 1813—1814, τέσσαρες τῆς μητρὸς του Ἀρχοντέλλως Ποστολάκα, μία τοῦ Ἀνδρέου Ποστολάκα, Ἀπ. Βαρατάση, Νεοφ. Δούκα καὶ διαφόρων Μετσοβιτῶν, περιόδου 1814—1817 ἔξ Ἀρχοντέλλως Ποστολάκα, 3 Τζαπέκου, 2 Ἀποστ. Ποστολάκα, Ἀπ. Χατζηγεωργίου, ἀνά μία Ἀνδρ. Ποστολάκα, Κυριάκου Βιτάλη, Ἀγγέλας Χατζηστεργίου 1817—1826 Στεργ. Ποστολάκα, Μαρίας Ἀπ. Χατζηστεργίου, Νικ. Ποστολάκα, Ἀν. Τσοῖτσα, Στεργ. Σιάμου, Ἰωάν. Κιμουρέκη. Ἐπιτρόπων Σχολῆς Μετσόβου 1812—1813 Ἀιδρ. Ποστολάκα, Ἀρχοντέλλως Ποστολάκα, Ἀπ. Χατζηστεργίου, Ἀγγελικῆς Δημ. Χατζηγεωργίου, Κων. Τζαρτζούλη.

Δ' Συλλογή Σπυρ. Λομβέρδου

Ἐπιστολαὶ πρὸς Ποστολάκαν, 18 ἐπιστολαὶ τοῦ Π. Κορδικᾶ, 6 τοῦ Γ. Σταύρου 1824—1827, ἐπιστ. Κων)ίνου Πατρινοῦ πρὸς Ποστολάκαν 1826, 1827, 1840, 1841.

Ε' Ἀνώνυμος ἰδιωτικὴ Συλλογὴ

Ἐπιστολαὶ μὲ ἱστορικὰς πληροφορίες περὶ τῶν χρόνων τοῦ ἀγῶνος 1821—1825. 3 ἐπιστολαὶ τοῦ Φαναρίου—Φαρσάλων Γερασίμου 1825—1828. 12 ἐπιστολαὶ Κυριάκου Τσοῖτσα 1824—1830 καὶ ἀντίγραφον ἐπιστολῆς Ἀναστ. Τσοῖτσα 1821.

Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον τῶν γνωστῶν τμημάτων τοῦ Ἀρχείου Ποστολάκα, ἔξ οὗ διαφαίνεται ἡ σημασία αὐτοῦ πρὸς διευκρίνησιν θεμάτων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, μάλιστα κατὰ τοὺς ἐπαναστατικούς χρόνους.

Δημοσιεύονται 24 ἐπιστολαί, περ ὁδοῦ 1821—1824, ἀναφερόμεναι εἰς τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἢ διπλωματικὰς ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων καὶ παρέχουν σημαντικὰ στοιχεία. Διὰ τῶν 13ης καὶ 14ης ἐπιστολῶν περιγράφονται λεπτομερῶς ὁ ἀγὼν καὶ ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Οἱ δύο ἀνωτέρω ἀδελφοὶ Ποστολάκα ὑπῆρξαν ἀντιπρόσωποι τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Βιέννῃ καὶ εἰς αὐτοὺς κατέφευγον οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἐταιρείας, ὅπως ὁ Κανταντακουζηνὸς καὶ εἰς αὐτοὺς ἀνέθετον τὴν προμήθειαν ὄπλων διὰ τὸν ἀτελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐμπορικῶν τῶν ἐπιχειρήσεων μετέβαλαν τὸ ἐπώνυμόν των ἀπὸ «Ἀποστολάκας» εἰς «Ποστολόκας» τὸ ὁποῖον ἔγινε ἐμπορικὴ φήμα. Ἐτεροθαλῆς ἀδελφὸς τοῦ ἔθν. εὐεργέτου Γ. Ἀβέρωφ, ὁ Ἀναστάσιος Ἀποστολάκας—ἀντιπρὸς τοῦ Δημ. Ποστολάκα—ἐγκατασταθεὶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Πετροουπόλ. ἤρchiσε νὰ χρησιμοποιοῖ τὸ ἐπώνυμον «Ποστολάκας» καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ τῆς Βιέννης διεμαρτύροντο ἐπὶ πολλὰ χρόνια. Ἀργότερον ὁ Ἀναστάσιος ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἐπώνυμον τὸ ὄνομα τοῦ πάππου του Αὐγέρου, μετατρέψας αὐτὸ εἰς Αὐγερὰ καὶ τέλος εἰς Ἀβέρωφ, τὸ ὁποῖον ἔλαβον ὅλοι οἱ ἐτεροθαλεῖς ἀδελφοὶ του. Κατὰ τὸ πέρας τῶν Ναπολεοντείων πολέμων ὁ Δημ. Ποστολάκας τῆς Βιέννης, κατὰ τὴν ὑποδείξεω, ἠγγήθη ἐράνου μὲ τὸν βαρῶνον Λουμπὰν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐμμετρῶν, διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Βιέννης νὰ δανείσῃ τὸ Αὐστριακὸν κράτος, διὰ τὰς ἐκτάκτους ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀργότερον τὸ 1821 ἔξεργη ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα μαζὺ μὲ ἄλλους δύο προκρίτους καὶ παρουσῶν

σθη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, εἰς τὸν ὁποῖον διετύπωνε συγκεκριμένα παράπονα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ 1836 προσέφερεν εἰς τὴν νεωστὶ ἰδρυθεῖσαν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν 1995 τόμους βιβλίων, ὧν πλείστοι ἀρχέτυποι καὶ πρῶται ἐκδόσεις Ἑλλήνων Συγγραφέων, λαμπρῶς διατηρούμεναι καὶ ἄριστα βιβλιοδετημένοι. Διὰ τῆς πλουσίας αὐτῆς προσφορᾶς κατέστη ὁ πραγματικὸς ἰδρυτὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν. Εἶχε ἄλλους δύο ἀδελφοὺς ἐν Μετσόβῳ τὸν Στέργιον καὶ τὸν Ἀνδρέαν, κτηνοτρόφους.

Ἀχιλλεὺς Ποστολάκας κληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς Ἀθήνας τὸ 1854, ὑπηρετήσεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Νομισματικὸν Μουσεῖον μέχρι τοῦ 1897. Συνέταξε τὸν κατάλογον τῶν ἀνεκδότων ἕως τότε ἑλληνικῶν νομισμάτων τῆς Συλλογῆς τοῦ Welz de Wellenhein. Ἐδημοσίευσεν πολλὰς διατριβὰς καὶ μονογραφίας, αἱ σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι «Ἑλληνικὴ Νομισματικὴ», «Κατάλογος ἀρχαίων νομισμάτων Κερκύρας, Λευκάδος, Ἰθάκης, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Κυθήρων» τῶν δωρηθέντων εἰς τὸ Ἐθν. Πανεπιστήμιον ὑπὸ τοῦ Ἄλ. Μουρούζη, ἄρθρα ἐν τῷ Δελτίῳ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ρώμης καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν δημοσίευσιν ἀναθημάτων ἀναγλύφων ὑπὸ Conze et Benndort.

ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ

ὁ ἀείποτε νικηφόρος

Συμφώνως ἐνεργηθήτω

Ἡρὸς τοὺς Κριτὰς Τρικάλων καὶ καὶ

Τὰ σεμνώματα τῶν Κριτῶν καὶ Δικαστῶν καὶ τὰ μεταλλεῖα «τῆς ἀρετῆς καὶ θείας σοφίας», ὧν ἀύξηθιτή ἢ ἀρετή.

Ἄμα φθάσῃ τὸ ὑψηλὸν Αὐτοκρατορικὸν Μου Μονόγραμμα γενέσθω γνωστὸν, ὅτι ὁ Χαλῆτ ἀγάς, οὗ ἡ δόξα εἶη διαρκῆς, τὸ καύχημα τῶν εὐνοουμένων καὶ αὐλικῶν, ὁ παρὰ Βασιλεῦσι καὶ Μονάρχαις ἄξιος πίστεως, ὁ ἀπολαύων πράγματι τιμῆς καὶ δόξης καὶ ὁ ὧν Ἔφορος τῶν ἀφιερωμάτων «ἐβ»αφίων» τῶν δύο ἱερῶν πόλεων «Μέκκας καὶ Μ-δίνης» ἀπέστειλεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Μου Αὐλὴν τὴν ἐξῆς πρότασιν. Ἐνῶ ἐν ὑψηλῇ Διαταγῇ ἐκδοθεῖση συμφώνως τῷ Αὐτοκρατορικῷ Κώδικι διασαφηνίζεται, ὅτι τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τρικάλων χωρίον Μέτσοβον, ὃπερ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν ἐλοπειάν τοῦ ρηθέντος ἀγᾶ ἀφιερωμάτων καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων αὐτοῦ τιμαρίων καὶ ἐκ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ἐπὶ ἀποκοπῇ Τιμαρίου τοῦ Λαγκαζᾶ καὶ Ματαράγας, εἶναι μέρος λίαν ἐπιφύβον καὶ κινδυνῶδες καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος ὅποτε ἀπεφράττονται οἱ δρόμοι, δ.αβιβάζουσι διὰ τῆς ῥαχέως των τοὺς ὁδοιπόρους τοὺς μεταβαίνοντας εἰς Ἰωάννινα, Ἄρταν, Πρέβεζαν καὶ Αὐλῶνα καὶ εἰς τοὺς πόδας τῶν ἵππων των στρώνουσι ἐπιβλήματα «τσόλια», συνάμα δὲ εἶναι τὸ εἰρημένον χωρίον μεγάλη δίοδος «δερβέν» καὶ ἵνα μὴ ἐν καιρῷ θέρους συμβαίνει ἀπώλεια ἀνθρώπων καὶ διαρπαγὴ περιουσίας ὑπὸ τῶν ληστῶν, παραφυλάττουσιν αὐτήν, ἐφ' ᾧ ἀπέναντι τῆς ὑψηροῦς τῶν ταύτης εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν ἀπηλλαγμένοι δεινῶν περιστατικῶν καὶ ἐκτάκτων καὶ καταθλιπτικῶν φόρων, μόνον δὲ πληρώνουσι ἀπέναντι τῶν ἄλλων δικαιωμάτων καὶ τελῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Μαρτίου ἐκάστου ἔτους κατ' ἀποκοπὴν στερεὰ ἄσπρα ἑκατὸν ὀκτὼ χιλιάδας κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Δημοσίου διὰ κεφαλικὸν φόρον, δεκάτην γεννημάτων, δεκάτην ἀμπελῶν, δεκάτην μελισσῶν, δεκάτην κήπων καὶ ὀπωρικῶν, τελώνιον οἴνου, δικαίωμα γάμου, δικαίωμα θερῶν λιβαδίων καὶ δικαίωμα μύλων, καὶ ἐφ' ὅσον οὕτω πληρώνουσι, ἀντίκειται εἰς τὸν Νόμον νὰ καταπιέξωσι καὶ βασανίζωσι τοὺς φύλακας τῆς διόδου ὑπηκόους οἱ κάτοχοι τοῦ ἑξαίρετου Τιμαρίου καὶ οἱ ἐκ μέρους τοῦ εἰρημένου ἀγᾶ πακτωταὶ ζητοῦντες

περισσότερα. Οί λαβόντες ὁμως ὑπὸ μίσθωσιν τὸ χωρίον Μέτσοβον παρὰ τοῦ πατωτοῦ τοῦ εἰρημένου ἑξαιρετικοῦ Τιμαρίου Χασάν, οὐ αὐξήθειη ἢ ἀξία, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἔλαβον ὑπὸ μίσθωσιν διὰ περισσότερα τὸ εἰρημένον χωρίον δὲν ἀρκοῦνται νὰ λάβωσιν τὴν ἀποκοπὴν ἐξ ἄσπρων ἑκατὸν ὀκτὼ χιλιάδων ἄτινα ἐξακολουθοῦσι νὰ δίδωσι συμφώνως τῷ Αὐτοκρατορικῷ Κώδικι, ἀλλὰ καταπιέζουσιν αὐτοὺς ἐπὶ τῇ προθέσῃ νὰ λάβωσι ἐναντίον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Κώδικος τὰ ἀπαιτούμενα δέκατα καὶ δικαίωμα ἀντὶ τῶν κατ' ἀποκοπὴν ὠρισμένων διὰ κεφαλικὸν φόρον, δεκάτην γεννημάτων, δεκάτην ἀμπελῶν, δεκάτην μελισσῶν, δεκάτην κήπων, δεκάτην ὀπωρικῶν, τελώνιον οἴνου, δικαίωμα γάμον, δικαίωμα θερινῶν λιβαδίων καὶ δικαίωμα μύλων καὶ ἐνῶ προηγουμένως διὰ διδασκαλίας γενομένης ἐνώπιον τοῦ Κριτοῦ Τρικκάλων ἠμποδίσθη καὶ ἀνεστάλη ἡ καταπίεσις αὐτῶν καὶ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως ὑπεβλήθη ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ζητῶνται περισσότερα κατ' ἀποκοπὴν ὠρισμένων, πάλιν μὴ ὑπακούσαντες συνέλαβον καὶ ἐφυλάκισαν τοὺς ἀνθρώπους τῶν Βοϊβοδῶν «προεσιῶτων» τοῦ εἰρημένου ἑξαιρετικοῦ Τιμαρίου καὶ διαφοροτρόπως ἐβασάνισαν αὐτούς, ἐφ' ᾧ οἱ ὑποτελεῖς τοῦ εἰρημένου χωρίου δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν ἐξητήσαντο καὶ ἰκέτευσαν νὰ ἐκδοθῇ Ὑψηλῇ Μου Διαταγῇ, ὅπως ἐφ' ὅσον θὰ πληρῶνουσιν εἰς τὸ ἑξαιρετικὸν Τιμάριον τὸ τίμημα τῆς ἀποκοπῆς ἦτοι ἑκατὸν ὀκτὼ χιλιάδας ἄσπρα καὶ θὰ δίδωσιν εἰς τὸν Οἶκον τῆς Ὑψηλῆς Αὐλῆς τῶν Γιαννιτσάρων τὸ μαῦρον ἀστόριον διὰ τὸ τίμημα τῶν ἀναπαντηρίων ἐμποδισθῇ καὶ ἀποκρουσθῇ ἢ ἐναντίον τῆς ἀρχαίας τάξεως καὶ τῶν ἐθίμων γινόμενη εἰς τοὺς πτωχοὺς ὑποτελεῖς καταπίεσις ὑπὸ τῶν διαχειριστῶν οὓς διορίζουσιν οἱ κάτοχοι τοῦ εἰρημένου ἑξαιρετικοῦ Τιμαρίου. Διὰ γενομένης προσφυγῆς, εἰς τὰς ἐπισήμους σημειώσεις, κατεδείχθη ἐξ αὐτῶν ὅτι ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι καὶ οἱ Σπαχήδες χωρίων τινῶν κειμένων περὶ τῶν τοῦ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τρικκάλων ὑπαγομένου χωρίου Μετσόβου ἐκ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ Τιμαρίου λαγκατζᾶ δὲν ἔπαυον καταλαμβάνοντες καὶ ἐπεμβαίνοντες εἰς τὰς γαίας ταύτας ἀνθερότως, πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς μετέβησαν οἱ ἀρμόδιοι ἐπ' αὐτῶν μετὰ τινῶν ἀτόμων ἐκ τοῦ εἰρημένου χωρίου ἀμερολήπτων, ἠλικιωμένων καὶ εἰδημόνων καὶ διὰ φριμανίου ἐγένετο ἀπογραφή, περιεγράφησαν δὲ τὰ ὄρια ὡς ἑξῆς: Ἐκ τῶν σαράντα ῥάχεων πλησίον τῆς συνοικίας Ματωλᾶς ἕως τὴν μεγάλην πέτραν τὴν ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ ὄρακος, ἐκεῖθεν ἄνω τὸν ἀνήφορον ἕως τὸ μέρος τὸ καλούμενον Βούργιαννη, ὅπου εἶναι τόπος παλαιοῦ χωρίου. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἕως τὴν εἰς Πουσογῶλι ἄγουσαν ὁδόν. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν κάτω εἰς τὸν ποταμόν. Ἐκεῖθεν εἰς τὰς ἑξ πέτρας. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν κατ' εὐθείαν κάτω εἰς τὸ Ἀσπροβοῦνι εἰς τὸν μεγάλον ποταμόν. Ἐκεῖθεν πρὸς τὰ ἄνω ἕως τὸν λάκκον Μοιστίτσα. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐκ τοῦ συνόρου Πουσογολίου ἕως εἰς τὸ μέρος τὸ καλούμενον Σίτερα. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἕως εἰς τὸ σῆμα τοῦ Χάλικίου. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἕως εἰς τὸ μανδρὶ τοῦ Χότζι. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν καὶ κατ' εὐθείαν κάτω ἕως εἰς τὸ Πάδε Σοῦν καὶ κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἄνω ἐκ τοῦ συνόρου τοῦ χωρίου Σκάλα Πολιτισίας ἕως εἰς τὸ μανδρὶ τοῦ Μπούλμη. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἕως τὸν σιδηρόσταθρον. Ἐκεῖθεν ἕως τὸ σῆμα τοῦ Γοδοβάστα καὶ κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω ἕως εἰς τὴν σκάλαν τῆς βρύσεως τῆς Μαρούσιω. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἕως εἰς τὸ μανδρὶ τοῦ Ἰστόνου καὶ ἴσα κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω ἕως εἰς τὸ νερὸν τὸ καλούμενον Γούρα. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν ἕως εἰς τὸ σῆμα τοῦ Ντάπια. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω ἕως εἰς τὸν μεγάλον ποταμόν. Ἐκεῖθεν ἀπέναντι κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἄνω ἕως εἰς τὴν γέφυραν Κουτέλου. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἕως εἰς τὸ ῥάβγιανη εἰς τὸ σῆμα τοῦ Μοκόσι. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἕως εἰς τὴν Μουσίζαν. Ἐκεῖθεν ἕως τὴν μεγάλην πέτραν. Ἐκεῖθεν καθ' ὅλην τὴν ῥάχιν ἕως εἰς τὸν μαυροδρόμιον. Ἐκεῖθεν ἕως εἰς τὸ σῆμα τοῦ χωρίου Μπάρτσι.

κεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω. Ἐκεῖθεν ἕως εἰς τὸ φτυαρόμυλον. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω ἕως εἰς τὸν λάκκον, καὶ ἀπέναντι τοῦ λάκκου καθ' ὄλην τὴν ράχιν ἕως εἰς τὴν τρουπημένην πέτραν. Ἐκεῖθεν ἕως εἰς τὸ σύνορον Μαυρογοῦνι. Ἐκεῖθεν ἕως εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀγίας Παρασκευῆς τῆς Πολιτισῆς. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν ἕως εἰς τὸ ρεῖθρον τοῦ λάκκου. Ἐκεῖθεν μέχρις ἐντὸς τῆς Πετλιάντισιας. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν ἕως εἰς τὰ τρανὰ μνήματα καὶ ἴσα καθ' ὅλην τὴν ράχιν μέχρι τοῦ συνόρου Κρανιας. Ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ Δερβενίου Κυργιακούρη. Ἐκεῖθεν ἕως εἰς τὸ δένδρογέφυρον κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἄνω ἕως εἰς τὸν Σιαμανδοῦρον. Κατ' εὐθείαν δὲ πάλι πρὸς τὰ ἄνω ἕως εἰς τὴν κορυφὴν Φανάρ. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὸ μέρος τὸ καλούμενον Βάλε Μάρα ἕως εἰς τὴν κόκκινην λεῦκαν. Ἐκεῖθεν ἕως εἰς τὸ σύνορον Μπαρουντάλ καὶ κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἄνω ἕως εἰς τὸ Μαυρογοιπτιάσα. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἄνω ἕως εἰς τὸν λάκκον τοῦ Παπᾶ. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἄνω ἕως εἰς τὸν λαφουκάριζια καὶ εἰς τὸ σύνορον τοῦ Βασιλάκη Γρίκη, καὶ ἐκ τοῦ συνόρου τῆς Κουρουβίτσης ἕως εἰς τὸν λάκκον. Ἐκεῖθεν καὶ κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω ἕως εἰς τὸ ριζωμένον ἐν τῇ δέσει. Ἐκεῖθεν καὶ κατ' εὐθείαν ἕως εἰς τὰ Κρεμογεράκια. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω ἕως εἰς τὸν μεγάλον λάκκον καὶ ἐκεῖθεν κατ' εὐθείαν καταλήγουσιν εἰς τὸ μέρος τὸ καλούμενον σαράνια ράχεις, ὅπου εἶναι ἡ ἀρχή.

Ἐνῶ λοιπὸν ἐγένετο ἀπογραφή καὶ κατάλογος, ὅστις φυλάττεται ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μου Κτηματολογίῳ καὶ ἐνῶ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐπέμβασις ἐναντίον αὐτοῦ, τινὲς ἤξiouν νὰ ἐπεμβῶσιν ἐναντίον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Κώδικος καὶ τῆς ἀρχαίας τάξεως καὶ νὰ σφετερισθῶσι τὸ προῖον τοῦ Τιμαρίου καὶ τῶν ὑποτελῶν, ἕνεκα δὲ τούτου ὁ Βασιβόδας καὶ οἱ ὑποτελεῖς τοῦ χωρίου Μετσόβου ἐξηγήσαντο προηγουμένως νὰ θεωρηθῇ ἡ ὑπόθεσις κατὰ τὸν ἱερὸν Νόμον, καὶ ἀποκρουσθῇ ἡ ἐναντίον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Κώδικος φανεῖσα ἐπέμβασις καὶ καταπίεσις. Προσφυγῆς ὅθεν γενομένης εἰς τὸν κώδικα τῶν ἀφιερωμάτων, ὅστις φυλάττεται ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μου ἀρχαιοφυλακίῳ, ἐγνώσθη ὅτι τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τρικκάλων κείμενον χωρίον Μέτσοβον σύγκειται ἐξ ἑπτὰ συνοικιῶν καὶ τετρακοσίων τριάκοντα ἑπτὰ ὑποτελῶν ραγιαδῶν, οὗτοι δὲ ἐπειδὴ εἶναι φύλακες τῶν διόδων, ἀπέναντι τῆς ὑπηρεσίας των εἶναι ἀσύδοτοι, εἰ μὴ μόνον κατ' ἔτος ἐξακολουθοῦσι νὰ δίδωσιν, εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν Τιμᾶριον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Μαρτίου μηνὸς στερεὰ ἄσπρα ἑκατὸν ὀκτὼ χιλιάδας κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Δημοσίου διὰ κεφαλικὸν φόρον, δεκάτην γεννημάτων, δεκάτην ἀμπελῶν, δεκάτην μελισσῶν, δεκάτην κήπων, δεκάτην καρυδίων καὶ ὀπωρικῶν, τελώνιον οἴνου, δικαίωμα γάμου, δικαίωμα θερινῶν λειβαδίων, δικαίωμα μύλων καὶ δικαίωμα χοίρων, καὶ κατεγράφη νέος κατάλογος καθ' ὅτι εἶχον εἰς χεῖρας των ὑψηλὰς διαταγὰς καὶ ὡμολόγησαν νὰ πληρῶνωσι κατ' ἔτος ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Μαρτίου μηνὸς πρὸς τὸ ἐξαιρετικὸν Τιμᾶριον τὴν ὡς εἴρηται κατ' ἀποκοπὴν ποσότητα, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ εὐρέθησαν ἐγγεγραμμένα τὸ περὶ γονιμότητος τοῦ ἐδάφους, ἐγκλήμιτος τῆς κακουργίας, περὶ δόσεως δωρεῶν, περὶ φυγάδων, Δημοσίου Θεσαυροφυλακίου καὶ λοιπῶν καὶ τὰ ὅρια τοῦ διαληφθέντος χωρίου Μετσόβου καθάπερ προεξετέθη ἀνωτέρω ἦσαν γεγραμμένα ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀφιερωμάτων ὡς ἐξαρτήματος τοῦ Τιμαρίου Μαρτάρικας διὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Σουλτάνου Μαχμούτ Χὰν ἐξεδόθη ὑψηλὴ διαταγὴ ὅπως γίνῃ ἐνέργεια συμφώνως μὲ τὸν Αὐτοκρατορικὸν Κώδικα. Αἰτηθείσης ὅθεν προηγουμένως τῆς ἀνανεώσεως αὐτῆς, ἐπειδὴ, προσφυγῆς γενομένης εἰς τὰς ἐπισήμους σημειώσεις τὰς φυλαττομένας ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μου Διβανίῳ εὐρέθη ἐγγεγραμμένον ὅτι εἶχεν ἐκδοθῆ Ὑψηλὴ Διαταγὴ ὑπὸ ἡμερομηνία τέλη Ζιλκαδὲ τοῦ ἔτους 1153, διὰ τοῦτο ἀνενεώθη καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει πρώην Σουλτάνου Μουσταφᾶ ὑπὸ χρονολο-

γίαν τέλη Μουχαρρέμ τοῦ ἔτους 1174. Ἐπειδὴ λοιπὸν τῇ προτάσει τοῦ εἰρημένου Ἄγα ὑπεβλήθη ἡ παράκλησις νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐκδοθεῖσης τοῦ-
της Διαταγῆς καὶ νὰ γίνῃ ἀποδοχὴ ἀπὸ πάσης ἐναντίας ἐνεργείας, διὰ τοῦτο ἐξε-
δόθη τὸ παρὸν Ἵψηλόν Μου Φερμανίον καὶ διατατᾶτω ὅπως ἐκτελέσητε ἀκριβῶς
τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ καὶ ἀπόσχητε ἀπὸ πάσης ἐναντίον αὐτοῦ ἐνεργείας.

Τῇ 7 Ζιλκαδὲ 1209 «1794».

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

«ἔπεται ὀπισθεν ὑπογραφή τοῦ Σουλτάνου συμβολικῆ»

Ἄριθ. 2175.

Βεβαιοῦται ἡ ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ πρωτοτύπου ἀκριβῆς καὶ πιστὴ μετάφρασις
τοῦ παρόντος Φερμανίου.

Τρίκαλα τῇ 23 Ἰανουαρίου 1887

Ὁ δημόσιος ἑρμηνεὺς
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΩ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Βεβαιοῦται τὸ γνήσιον τῆς ὀπισθεν ὑπογραφῆς τοῦ δημοσίου ἑρμηνεῦς
Τρικκάλων Δημητρίου Ἰω. Ζωγράφου.

Τρίκαλα τῇ 24 Ἰανουαρίου 1887

Ὁ Πρόεδρος τῶν Πρωτοδικῶν
(Τ.Σ.) Ὑπογραφή
Γ. ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ

Ἀκριβὲς Ἀντίγραφον

Ἀντίγραφον τοῦ ἀνωτέρω Φερμανίου εὑρίσκεται εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Κοινότητος
τσόβου ἐφ' ἑνὸς μεγάλου φύλλου χάρτου γεγραμμένου ὑπὸ τοῦ Δημ. Ζωγράφου.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΠΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ

(Ἀπὸ τοὺς Ραψέους τῆς Ἠπειροῦ)

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΘΕΜΑ

Πόσο ἔχουν συντελέσει στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἀθήνας, τῆς πρωτεύουσας τοῦ Κράτους μας, Ἠπειρωτικὲς προσωπικότητες πανθομολογεῖται ἀπ' ὄλους. Δικαιολογημένα ἔχουν τονίσει πολλοὶ πὼς ἡ Ἀθήνα χρωστáει πάρα πολλὰ στὴν Ἠπειρο. Ὅχι μόνο οἱ πολλοὶ εὐεργέτες λάμπρυναν κατὰ τὸν περασμένο αἰῶνα τὸ «Κλεινὸ ἄστυ» μὲ ἐξαίσια πνευματικὰ οἰκοδομήματα, ἀλλ' ἀκόμα καὶ ἄφθονοι Ἠπειρωτὲς σὰν ἀνώτατοι ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλες σημαντικὲς δημόσιες θέσεις προώθησαν διάφορα πνευματικὰ ζητήματα τῆς πατρίδας μας καὶ ἀνέβασαν μὲ τὴν προσπάθεια ποὺ κατέβαλαν τῆ στάθμη τῆς παιδείας μας καὶ τὴν ἐθνικὴ πρόοδο.

Ἐνας σπουδαῖος Ἠπειρωτὴς φωτισμένος καθὼς πρέπει μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ πνευματικὴ καὶ ἐθνικὴ του δραστηριότητα, ὁ Κων)τίνος Φρεαρίτης, ἀνήκει στὴ λεγεῶνα τῶν Ἠπειρωτῶν προτεργατῶν τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀνάπτυξης τῆς πατρίδας μας. Γιά τὴν σημαντικὴ αὐτὴ προσωπικότητα, τὸ Κων. Φρεαρίτη, ποὺ ὑπῆρξε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας τὸν περασμένο αἰῶνα, θὰ ἀφιερωθοῦν οἱ παρακάτω σελίδες. Θεωρῶ καθῆκον καὶ μεγάλη ὑποχρέωση νὰ φέρω στὴ δημοσιότητα μερικὰ στοιχεῖα ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Ἠπειρωτικοῦ αὐτοῦ τέκνου, ποὺ ὄχι μόνο σὰν καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο, ἀλλὰ κι ἀπὸ ἄλλες πλευρὲς τίμησε ἐξαιρετικὰ τὸ Ἠπειρωτικὸ ὄνομα.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΡΙΖΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΦΡΕΑΡΙΤΗ

Καθὼς ξέρουμε, ὄχι μόνο σὲ παλιότερα χρόνια, ἀλλ' ἀκόμα καὶ στὴν ἐποχὴ μας, πολλοὶ ἄνθρωποι ἐγκαταλείπουν τὸ οἰκογενειακὸ τους ἐπώνυμο καὶ ἀντὶ γι' αὐτὸ προτιμοῦν νὰ παίρνουν τέτοιο σχετικὸ μὲ τὴν πατρίδα τους ἢ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς τους. Πάρα πολλὰ παραδείγματα ἔχουμε γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό: Στάγειρα=Σταγειρίτης, Πόλη=Πολίτης, Βόλος=Βολιώτης, Σμύρνη=Σμυρναῖος, Ζαγόρι=Ζαγορίσιος, Ζαγορά=Ζαγοραῖος, Καλωτᾶ=Καλωταῖος, Σαντορίνη=Σαντοριναῖος κ.ο.κ. Κατὰ παρόμοιο τρόπο πῆρε τὸ ἐπώνυμο «Φρεαρίτης» ἢ οἰκογένεια τοῦ Φρεαρίτη, γιατί ἡ καταγωγὴ τῆς ἦταν ἀπ' τὸ χωριὸ Ραψέοι ποῦναι στὴν περιοχὴ τῶν Πεντε Πηγαδιῶν. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ὀνομαστῆ ὁ γενάρχης τους «Πεντεπηγαδίσιος» προτίμησε νὰ πάρῃ τὸ τέτοιο «Φρεαρίτης» σὲ τρόπο ἀρχαιογλωσσο, καθὼς εἶχαν μανία νὰ κάνουν οἱ λογιώτατοι τῶν περασμένων ἐποχῶν.

Ἀπ' ὅσα κατῶρθωσα νὰ συγεντρώσω στοιχεῖα, δυὸ ἀδέρφια οἱ Γεώρ-

γιος και Βασίλειος Φρεαρίτης ξεκίνησαν απ' τὸ χωριό τους, τοὺς Ραφέους, γιὰ τὴν ξενητεία, νὰ βροῦν καλύτερη τύχη. Πρῶτος τόπος ταξιδιου τοὺς ὑπῆρξεν ἡ Βιέννη. Ἐκεῖ ἀρχικὰ ρίχτηκαν σὲ ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις πού πῆγαν πολὺ καλά. Ὁ ἓνας απ' αὐτοὺς, ὁ πιὸ μέγας, ὁ Βασίλειος συνεργάστηκε μὲ τὸν πατέρα τοῦ βαρῶνου Σίμωνα Σίνα. Ἐπειδὴ αὐτὸς πέθανε χωρὶς κληρονόμους, τὴν περιουσία του τὴν κληρονόμησε ὁ μικρότερος ἀδελφός του Γεώργιος πού κι αὐτὸς εἶχε ἀποκτήσει στὴ Βιέννη ἀρκετὴ περιουσία καὶ εἶχε μάλιστα ἐπεκταθῆ καὶ σὲ τραπεζιτικὲς ἐπιχειρήσεις. Ἀφοῦ ὁμως πέθανε ὁ ἀδελφός του, μαζί μὲ ὅσα χρήματα κληρονόμησε απ' αὐτὸν καὶ μὲ τὰ δικά του ἀποχτήματα, ἔφυγεν απ' τὴ Βιέννη καὶ πῆγε στὴν Πόλη, ὅπου ἴδρυσε Ἐμπορικὴ καὶ Ναυτικὴ Τράπεζα. Ἐκεῖ ὁ Γεώργιος Φρεαρίτης παντρεύτηκε μὲ τὴν Σμαράγδα, ἀπὸ τὴν ξακουστὴ Φαναριώτικη οἰκογένεια Καλλιμάχη. Ἡ ἐγκατάστασή του στὴν Πόλη ἀσφαλῶς θά γινε γύρω στὰ 1815 περίπου. Τὸ ἀντρόγυνο αὐτό, δηλαδὴ ὁ Γεώργιος Φρεαρίτης καὶ ἡ Σμαράγδα Καλλιμάχη ἀπόχτησε στίς 31 Δεκέμβρη 1819 ἀρσενικὸ παιδάκι, στὸ ὁποῖο δόθηκε τὸ ὄνομα Κων)τίνος.

ΦΥΓΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΦΡΕΑΡΙΤΗ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Δὲν ἦταν δυνατό, παρὰ ὁ Γεώργιος Φρεαρίτης ν' ἀνακατευτῆ καὶ νὰ γίνῃ μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὰ προεπαναστατικὰ τὰ χρόνια. Κατὰ τὸ ξέσπασμα τῆς μπόρας τῆς ἐπανάστασης στὴν Πόλη εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους κι' αὐτὸς καὶ ἡ γυναίκα του τὸν ἀπαγχονισμό τοῦ Πατριάρχου καὶ δοκίμασαν ἀρκετὸν τρόμο απ' τὴ φοβερὴ ἐκείνη καὶ ἀπάνθρωπη καταγίδα σὲ βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Γ. Φρεαρίτης εἰδοποιήθη κρυφά, πῶς σκόπευαν νὰ πιάσουν κι αὐτὸν οἱ Τούρκοι καὶ νὰ κακοποιήσουν τὴν οἰκογένειά του, μάζεψε βιαστικὰ ὅσα πολύτιμα πράγματα, κοσμήματα καὶ χρήματα εἶχε στὸ σπίτι του καὶ μ' αὐτὰ μπῆκε κρυφά μέσα σ' ἓνα σλαβενικὸ πλοῖο πού ἔπλεε πρὸς τὸ Αἰγαῖο πέλαγος καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰ περιπέτειες ἔφτασε στὸ νησί Πάρος καὶ ἀπὸ κεῖ κατάφυγε στὴ Ζάκυνθο πού ἦταν στὴν ἐξουσία τῶν Ἀγγλων. Καθὼς δὲ ξέρουμε, τὰ ἐφάνησα τότε εἶχαν καὶ καλὴ σχετικὰ διοίκηση, ἀρκετὰ ἀγαθὰ πολιτισμοῦ καὶ ἡσυχία.

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΜΕΡΟΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Στὸ μεταξὺ αὐτὸ διάστημα εἶχε φουντώσει καλὰ ὁ ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Γεώργιος Φρεαρίτης τὸ θεώρησε ντροπὴ του νὰ καθῆσθαι στὴ Ζάκυνθο καὶ νὰ βρίσκεται σὲ ἀπραξία. Ἄφησε τότε τὴν οἰκογένειά του—ἡ γυναίκα του Σμαράγδα καὶ τὸ παιδί του τὸν Κωστάκη—ἐκεῖ κι ἔφυγε καὶ πέρασε στὴν Πελοπόννησο. Ἐκεῖ κατατάχτηκε στίς ἐνοπλές ὀμάδες τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐπαναστατημένου Μωριά. Πολέμησε ὅλα τὰ χρόνια πού κράτησε ἡ ἐπανάσταση. Ὑστερα απ' τὴν ἐπανάσταση ὁ Γ. Φρεαρίτης τιμῆθηκε μὲ τὴ συμμετοχὴ του στὸν ἀγῶνα μὲ σχετικὸ παράσημο. Ὅταν ἀπελευθερώθηκε ἓνα κομμάτι τῆς πατρίδας κι ἀναγνωρίστηκε τὸ Ἑλληνικὸ Βασίλειο ὁ Φρεαρίτης διωρίστηκε στὰ 1833 διευθυντὴς στὸ λογιστήριον τοῦ Ναυστάθμου καὶ γι' αὐτὸ ἐγκαταστάθηκε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὸν Πόρο. Ἐκείνη ν' ἐποχὴ εἶχεν ἔρθει βασιλιάς στὴν Ἑλλάδα ὁ Ὄθωνας. Ὑστερα ἀπὸ δύο χρόνια διωρίστηκε ἀνώτερος ὑπάλληλος στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἔτσι ἡ οἰκογένεια τοῦ Φρεαρίτη ἐγκαταστάθηκε ἀπὸ τὰ 1836 στὴν Ἀθήνα. (Βλέπε: «Ἀπάνθισμα βιογραφικὸν τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου κλπ.»).

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΚΩΝ. ΦΡΕΑΡΙΤΗ

Φεύγοντας ὁ Γ. Φρεαρίτης ἀπ' τὴ Ζάκυνθο γιὰ νὰ πάρῃ μέρος στὸν ἀγῶνα, κατὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸ τῆς γυναίκας τοῦ Σμαράγδας, ἄφησε σ' αὐτὴν γιὰ τελευταία ἐντολὴ νὰ φροντίσῃ νὰ ἀναθρέψῃ ὅπως πρέπει τὸ παιδί τους. Ἐπειδὴ ἀκόμα δὲν ὑπῆρχε στὴ Ζάκυνθο Ἑλληνικὸ σχολεῖο τῆς σύστησε στὴν ἀνάγκη νὰ τὸ διδάξῃ αὐτὴ μόνη της. Κατὰ κύριο ὅμως λόγῳ τῆς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τοῦ διδάξῃ τὴν πίστη πρὸς τὴ Χριστιανικὴ θρησκεία καὶ τὴν ἀγάπῃ πρὸς τὴν πατρίδα. Καὶ πραγματικὰ ἡ Σμαράγδα ἀρχικὰ ἐπιδόθηκε νὰ διδάσκῃ τὸ παιδί της στὸ σπίτι της τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ γράμματα. Σὲ λίγο ὅμως χρονικὸ διάστημα συστήθηκε ἐκεῖ Ἑλληνικὸ σχολεῖο, στὸ ὁποῖο ὁ Κ. Φρεαρίτης φοίτησε δυὸ χρόνια. Σ' αὐτὸ πέρα ἀπ' τὰ Ἑλληνικὰ διδάχτηκε τὰ Ἰταλικά καὶ τὰ Ἀγγλικά. Ταυτόχρονα δὲ στὸ σπίτι τοῦ μάθαινε καὶ τὰ Γαλλικά. Γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παιδιῶν τότε ὑπῆρχαν ἀρκετὲς δυσκολίες. Μιὰ ἀπ' τὶς πολλὰς δυσκολίες ἦταν γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν ἐντυπα βιβλία καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ μαθήματα διδάσκονταν μὲ χειρόγραφα. Καθὼς ὁ ἴδιος ὁ Κων. Φρεαρίτης ἀναγράφει στὴν αὐτοβιογραφία τοῦ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ συνέβηκε ἓνα ἀξιοσημεῖωτο περιστατικόν, τὸ ἑξῆς: Κάποια μέρα ἐκεῖ στὴ Ζάκυνθο παρουσιάστηκε στὸ σπίτι πού παρέμεινε ἡ οἰκογένεια Φρεαρίτη κάποιος φουστανελοφόρος. Παραξενεύτηκαν, ὅταν τὸν εἶδαν καὶ διερωτήθηκαν γιὰ ποῖον σκοπὸ ἦρθε ἐκεῖ καὶ τί ἤθελε. Ὁ φουστανελοφόρος παράδωσε τότε στὴν κυρία Φρεαρίτη κάμποσα παλιὰ μισοχαλασμένα βιβλία, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα ἦταν μιὰ ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Πατούσσα καὶ δυὸ μεγάλοι τόμοι τοῦ Πλουτάρχου. Τὰ βιβλία αὐτὰ τὰ ἔστειλε ὁ ἀγωνιστὴς Γ. Φρεαρίτης ἐπίτηδες γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ παιδιοῦ του, ἐπειδὴ ἤξερε πὼς δὲν ὑπῆρχαν βιβλία στὴ Ζάκυνθο. Τὰ βιβλία αὐτὰ τὰ εἶχαν πάρει οἱ Τούρκοι ἀπὸ κάποιο μοναστήρι τῆς Πελοποννήσου πού τὸ εἶχαν λεηλατήσῃ καὶ κατόπι τὰ παράτησαν ποῖος ξέρει πού. Ὁ φιλόστοργος πατέρας τὰ περιμάζεψε καὶ τὰ ἔστειλε στὴ Ζάκυνθο.

Κατὰ τὸ 1829 μῆκαν σ' ἐφαρμογὴ οἱ διατάξεις τοῦ Λόρδου Γκίλφορντ καὶ ἐγίναν σχολεῖα ἑλληνικά σ' ὅλα τὰ ἐφτάνησα. Τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἦταν πάνω - κάτω ἀντίστοιχα μὲ τὰ Ἑλληνικὰ Γυμνάσια. Ἐνα τέτοιο συστήθηκε καὶ στὴ Ζάκυνθο καὶ μάλιστα διευθυντὴς τοῦ ἀρχικὰ ὠρίστηκε ὁ Χριστόφ. Φιλητᾶς καὶ κατόπι ὁ Χρυσοβέργης. Καὶ οἱ δυὸ τους ἐξοχοὶ φιλόλογοι γιὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα. Σ' αὐτὸ φοίτησε καὶ ὁ Κ. Φρεαρίτης καὶ μάλιστα πολὺ σύντομα (στὶς 29 Ἰουλίου 1832) πῆρε τὸ ἀπολυτήριον ἀπ' τὸ σχολεῖο αὐτὸ μὲ βαθμὸ «ἀρίστα». Ὅταν, καθὼς εἶπαμε, διωρίστηκε ὁ πατέρας τοῦ διευθυντῆς στὸ λογιστήριον τοῦ Ναυστάθμου καὶ πῆγε στὸν Πόρο, πῆρε αὐτὸς γιὰ οἰκοδιδάσκαλον τοῦ παιδιοῦ του, γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ πῖο πλατιά ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωσιν, τὸ Γεώργιο Χρυσοβέργην.

Ὁ Κων. Φρεαρίτης ἐκεῖ στὸν Πόρο γνωρίστηκε μὲ τὸ διευθυντὴ τοῦ ὀπλοστασίου τοῦ Ναυστάθμου τὸν Ser James Gibbon. Αὐτὸς, ὅταν εἶδε πὼς ὁ Κων. Φρεαρίτης ἤξερε καλὰ τὰ Ἀγγλικά, τοῦ ἔκαμε τὴν πρότασιν νὰ θελήσῃ νὰ δεχτῆ τὴ θέσιν τοῦ γραμματικοῦ στὸ ὀπλοστάσιον. Ὁ Κων. Φρεαρίτης δέχτηκε καὶ ἔπαιρνε μισθὸ 800 σφαντσίκια τὸ μῆνα.

ΟΙ ΑΝΩΤΕΡΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ

Ὅταν ἐγκαταστάθηκε ἡ οἰκογένειά του στὴν Ἀθήνα στὰ 1836, ὁ Κων. Φρεαρίτης ἦταν τότε 17 χρόνων. Ἀμέσως ἐκεῖ τὸν προσέλαβαν γιὰ δάσκαλον

τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς γλώσσας στὸ σχολεῖο ποῦχε συστήσει στὴν Ἀθήνα ὁ ἱεραπόστολος Ἰωάννης Κίγγ.

Ὁ νεαρὸς ὅμως Κ. Φρεαρίτης ἦταν πνεῦμα-ἀνήσυχο. Διψοῦσε γιὰ παραπέρα μόρφωση. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ὕστερ' ἀπὸ τρία χρόνια, ἦταν τότε 20 πιά χρόνων, ἔφυγε καὶ πῆγε νὰ σπουδάσῃ μὲ ὑποτροφία τῆς Κυβέρνησης νομικὲς καὶ πολιτικὲς ἐπιστῆμες στὴ Βόννη τῆς Γερμανίας. Ἀπ' τὴν Ἀθήνα ἔφυγε στὶς 29 Αὐγούστου 1839. Πέτυχε τὴν ὑποτροφία αὐτὴ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο: Στὴν Ἀθήνα γνωρίστηκε μὲ τὸν καθηγητὴ τῆς φιλοσοφίας Αὐγουστο Βράνδη. Ὁ καθηγητὴς Βράνδης βρέθηκε στὴν Ἀθήνα, γιατί εἶχε μετακληθῆ ἀπ' τὸ βασιλιά Ὀθωνα σὰν ὑπουργικὸς σύμβουλός του καὶ γιὰ νὰ διδάσκῃ στὸ Βασιλιά πολιτικὴ φιλοσοφία. Ἡ γνωριμία τοῦ καθηγητῆ αὐτοῦ μὲ τὸ Φρεαρίτη εἶχε σὰν συνέπεια νὰ ἐκτιμηθῆ πολὺ ὁ Κ. Φρεαρίτης ἀπ' τὸ Βράνδη, μὲ τὸν ὁποῖο συνάφτηκε μεταξύ τους ἡ ἐξῆς συμφωνία: Νὰ διδάσκῃ αὐτὸς στὸ νεαρὸ Φρεαρίτη τὴ Λατινικὴ γλῶσσα καὶ τὴ φιλοσοφία καὶ νὰ διδάσκειται ταυτόχρονα αὐτὸς ἀπ' τὸ Φρεαρίτη τὴ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἀργότερα δὲ ἔκαμε καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Βράνδη ἰδιαίτερη μὲ τὸ Φρεαρίτη συμφωνία νὰ διδάσκῃ σ' αὐτὸν τὴ Γερμανικὴ γλῶσσα μὲ ἀντάλλαγμα νὰ διδάσκειται αὐτὴ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπ' αὐτόν.

Τὰ πράγματα ὅμως τότε δὲν πῆγαιναν καὶ τόσο καλὰ γιὰ τὸν Ὀθωνα. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ καθηγητὴς Βράνδης δὲν μποροῦσε νὰ παραμείνῃ περισσότερο στὴν Ἀθήνα. Ἐπρεπε νὰ γυρίσῃ στὴν θέση του στὴ Βόννη. Πρὶν φύγῃ ἔκαμε στοὺς γονεῖς τοῦ Φρεαρίτη τὴν πρόταση νὰ τὸν στείλουν γιὰ μεγαλύτερες σπουδὲς στὴ Γερμανία. Μεσολάβησε δὲ αὐτὸς στὸν Ὀθωνα γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ κράτος τὰ ἐξοδα τῆς ἐκπαίδευσής του ἐκεῖ γιὰ 4 χρόνια. Στὴν ἀρχὴ ἡ ὑποτροφία του ὠρίστηκε σὲ 150 δραχ. τὸ μῆνα, ἀργότερα ὅμως, καθὼς ὁ ἴδιος ἀναφέρει στὴν αὐτοβιογραφία του, ἡ ὑποτροφία του ἀπὸ ἀντίδραση πρὸς τὸν Ὀθωνα, ἀπὸ 4 χρόνια περιορίστηκε σὲ 3 καὶ ἀπὸ 150 δραχμὲς τὸ μῆνα περιορίστηκε αὐτὴ μονάχα σὲ πενήντα δραχμὲς τὸ μῆνα.

Ἐκεῖ στὴ Βόννη ἡ οἰκογένεια τοῦ Βράνδης τὸν πῆρε οἰκότροφο. Παρακολούθησε ἐκεῖ γιὰ δυὸ μονάχα χρόνια μαθήματα στὴ νομικὴ σχολή. Ἀνάγκαστηκε νὰ φύγῃ ἀπ' ἐκεῖ ὕστερα ἀπὸ τὴ σύσταση τῶν γιατρῶν γιὰ νὰ ἀναλάβῃ ἀπὸ κάποια σοβαρὴ ἀρρώστια. Τὸν εἶχε πειράξει πολὺ τὸ ὑγρὸ καὶ πολὺ ψυχρὸ κλίμα τῆς Βόννης. Στὰ 1841 λοιπὸν πῆγε στὴν Αἰδελεβέργη γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴ φοίτησή του. Ἐκεῖ στὰ 1843 ἔδωκε ἐξετάσεις καὶ ἀναγνωρίστηκε μὲ βαθμὸ «ἀριστα» διδάκτορας τοῦ δικαίου. Τὴν ἴδια χρονιά πῆγε καὶ στὸ Παρίσι, ὅπου γιὰ ἕξ μῆνες παρακολούθησε στὴ Σορβὸν καὶ στὸ College de France παραδόσεις ἀπ' τοὺς διασημότερους τότε καθηγητές. Ἐδῶ ἔβαλε τέρμα στὶς σπουδὲς του στὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἀποφάσισε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα.

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΦΡΕΑΡΙΤΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ὄταν γύρισε στὴν Ἑλλάδα ὁ Κ. Φρεαρίτης (ἦταν τότε 24 χρόνων) ἡ κατάσταση ἦταν πολὺ ταραγμένη καὶ πολὺ ἀνώμαλη ἀπὸ πολιτικὴ ἀποψη. Τὸ ἀντιβαυαρικὸ πνεῦμα εἶχε ὀξυνθῆ πολὺ. Αὐτὸ καταφαίνεται καὶ ἀπ' τὴ περιγραφή τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Φρεαρίτη, ὅταν ἦλθε στὴν Πάτρα. Τὴν περιγραφή τὴν παίρνω ἀπὸ τὸ βιβλίον ποῦ ἀναφέρθηκε πρὸ πάνω: «Ἀπάνθισμα βιογραφικὸν τῶν καθηγητῶν Πανεπιστημίου κλπ.»: «Χαρακτηριστικὸν τῆς τότε καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι εἶναι καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐγένετο δεκτὴ εἰς Πάτρας ἀποβίβασις τοῦ Φρεαρίτου. Ἐκλαβὼν δηλονότι αὐτὸν ὁ λαὸς ὁ

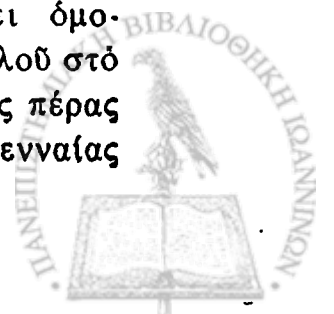
Βαυαρών, ὅτε τρέφοντα καὶ ξανθὸν ὑπογένειον, παρηκολούθει αὐτὸν καὶ ἐξ-
 εδήλου διὰ λέξεων ἠκιστα κολακευτικῶν τὰς ἐναντίον του διαθέσεις, αἴτι-
 νες δὲν ἐβράδυνον νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἐκδήλωσιν μαινομένης ὀργῆς διὰ
 τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν ψυχραιμίαν, μεθ' ἧς ἀντιμετώπιζεν αὐτὰς ὁ ὑπο-
 τιθέμενος Βαυαρὸς. Ἀναγκασθεὶς ὁ Φρεαρίτης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον
 κληρικῶν τινος, ὅπως προφυλαχθῆ ἀπὸ τοῦ πλήθους, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐμφα-
 νισθῆ εἰς τὸν ἐξώστην τῆς οἰκίας καὶ νὰ ἐπιτιμήσῃ τὰ πλήθη, εἰπὼν, ὅτι
 λυπεῖται βλέπων νὰ γίνεταί τοιαύτη ὑποδοχὴ εἰς Ἑλληνα, ὅστις ἐπανερχε-
 ται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἵνα καταναλώσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του ὅ,τι ἀγαθὸν
 ἀπεκόμισεν ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐπιστημονικῶν σπουδῶν αὐτοῦ. Λυπεῖται δ'
 ἔτι, διότι ἡ πατροπαράδοτος ἑλληνικὴ φιλοξενία τοσοῦτον ἠμβλύθη εἰς τὰς
 καρδίας τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν του. Οἱ λόγοι οὗτοι ἔσχον τὴν δέου-
 σαν ροπὴν ἐπὶ τὸ πλῆθος, ὅπερ δὲν ἐβράδυνε νὰ διαλυθῆ».

Η ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Παρ' ὅτι στὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἦρθε ὁ Κ. Φρεαρίτης, ἐπικρατοῦσε, ὅ-
 πως ἀναφέρθηκε πρὸ πάνω, ἀνώμαλη πολιτικὴ κατάστασις, αὐτὸς πῆρε τὸν
 κανονικὸ δρόμο τῆς ἐξέλιξής του τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς σταδιοδρο-
 μίας του. Στις 14 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1844 δικηγόρος. Στις 25 Ὀκτώβρη 1845
 διωρίστηκε ὑφηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιον καὶ στις 11
 Νοέμβρη τοῦ 1847 ἔγινε τακτικὸς καθηγητὴς τῶν Εἰσηγήσεων καὶ τῆς Ἱ-
 στορίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου. Στὰ 1849 διωρίστηκε Πάρεδρος στὸν Ἄρειον
 Πάγον. Ἡ δραστηριότητά του σὰν καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον ὑπῆρξε ση-
 μαντικὴ, ἀλλὰ καὶ κάπως πολυκύμαντη ἢ ὑπηρεσία του σ' αὐτό. Στις 8 Ἰ-
 ουνίου 1855 ἔπαψε νὰναι καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον. Δὲν κατῴρθωσα νὰ
 ἐξακριβώσω γιὰτί. Στις 15 Ὀκτώβρη τῆς ἰδίας χρονιάς ξαναπῆρε τὴ θέσιν
 του. Ἐγίνε πρύτανις στὸ Πανεπιστήμιον κατὰ τὴν Ἀκαδημαϊκὴν χρονιά 1863
 —1864. Τρεῖς φορές ἔγινε κοσμητορὸς τῆς Νομικῆς Σχολῆς. Στὰ 1866 δι-
 ωρίστηκε Ἐφορὸς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Νομισματολογικοῦ
 Μουσείου τῆς Ἀθήνας. Στις 18 Ἰουλίου 1868 ἀνατέθηκε σ' αὐτὸν καὶ ἡ δι-
 δασκαλία τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου. Στις 3 Γενάρη τοῦ 1869 διωρίστηκε
 Βασιλικὸς Ἐπίτροπος στὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος καὶ στις 16 Δε-
 κέμβρη 1875 διωρίστηκε Βασιλικὸς Ἐπίτροπος στὴν Ἱερὰ Σύνοδον τῆς Ἐκ-
 κλησίας τῆς Ἑλλάδος. Στὰ 1881 παραιτήθηκε ἀπὸ καθηγητῆς στὸ Πανεπι-
 στήμιον καὶ ξαναδιωρίστηκε πάλιν στις 27 Μάρτη τοῦ 1882. Θὰ ἀναγραφῆ
 παρακάτω γιὰτί παραιτήθηκε τότε ἀπὸ καθηγητῆς. Ὅριστικὰ δὲ ἀπαλλά-
 χτηκε ἀπ' τὰ καθήκοντα τοῦ καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιον στὰ 1883, ἀφοῦ
 δόθηκε σ' αὐτὸν ἡ προσωνομία τοῦ «Ἐπίτιμου καθηγητῆς» ἀπὸ τῆς 15 Νοέμ-
 βρη 1883 καὶ κατόπι ὡς τὸ θάνατό του (13 Δεκέμβρη 1902).

Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΑΝ ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Στὸ βιβλίον ποῦ σημειώσαμε παραπάνω: «Ἀπάνθισμα βιογραφικῶν κλπ.»
 διαβάσει κανένας σὲ ὑποσημείωσιν τὰ ἐξῆς: «Εἰς τὴν ἀκάματον δραστηριό-
 τητά του Φρεαρίτου ὀφείλεται ἡ ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πανεπι-
 στημίου συντελεσθεῖσης διὰ γενναίας συνδρομῆς τοῦ ἐν Πετρούπολει ὁμο-
 γενοῦς καὶ εὐεργέτου τοῦ Πανεπιστημίου Δ. Μπερναρδάκη». Καὶ ἄλλου στὸ
 ἴδιον βιβλίον εἶναι γραμμένα: «Πρυτανεύοντος τοῦ Φρεαρίτου ἤχθη εἰς πέρας
 ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Πανεπιστημίου, συντελεσθεῖσα τὸ μέγιστον διὰ γενναίας

συνδρομῆς τοῦ ἐν Πετροῦπόλει ὁμογενοῦς εὐεργέτου τοῦ Πανεπιστημίου Δημ. Μπερναρδάκη».

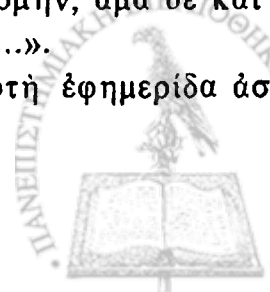
Ἐπισημειωτικώτερα γὰρ τὴ δραστηριότητα τοῦ Κ. Φρεαρίτη στὸ ἀξίωμα τῆς πρυτανείας τοῦ ἡ ἐφημερίδα «Παλιγγενεσία» γράφει τὰ ἐξῆς στὶς 6 Ἰουλίου 1864: «Ὁ δραστήριος πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου κ. Κ. Φρεαρίτης, ἀφοῦ τοιαῦτα ὑπὲρ τοῦ Πανεπιστημίου εἰργάσθη καὶ διέπραξεν, ἐτοιμάζει καὶ μέγα ὠρολόγιον νὰ στήσῃ ἐν τοῖς προαυλαίοις μετὰ ἡχητικῶν κωδῶνων. Ὁ κ. Φρεαρίτης εἶναι ἀξιέπαινος, διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του καὶ τῆ ὑπομονῆ καὶ ἐπιμονῆ του ἀνεκαινίσθη τὸ μέγαρον τοῦ Πανεπιστημίου, ἐδιορθώθη ἡ βορεία πλευρὰ καὶ ἐν γένει καθωραίσθη ἐπὶ τοσοῦτου, ὥστε ἠλλαξεν ὄψιν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Καὶ πάλιν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνετέλεσεν ὁ μέγας πατριώτης καὶ φιλογενέστατος συμπολίτης καὶ τοῦ Πανεπιστημίου πληρεξούσιος Δ. Μπερναρδάκης, ὁ ἐν Πετροῦπόλει». Γιὰ τὴν τόσο ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα ἀπὸ κάθε ἄποψη τοῦ Κ. Φρεαρίτη καὶ ὁ Ἰ. Λαμπρίδης στὸ βιβλίον του: «Ἡπειρωτ. Μελετήματα» (Κουρεντιακὰ καὶ Τσαρκοβιστιακὰ σελ. 69) γράφει τὰ ἐξῆς: «...καὶ μάλιστα Κων)τίνος ὁ Φρεαρίτης ἐκ Ραψέων καταγόμενος, τιμῶν δὲ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Ἔθνος».

Κατὰ τὸ 1865 φαίνεται πὼς ὁ Φρεαρίτης ἦρθε σὲ κάποια ρῆξη μὲ δέκα καθηγητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ποιὸ ἦταν τὸ θέμα τῆς διένεξης δὲν ξέρουμε. Ἡ ἐφημερίδα ὅμως «Παλιγγενεσία» στὸ φύλλον τῆς 9 Ἀπριλίου 1865 μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὴ διένεξη αὐτὴ τὰ ἐξῆς: «Ὁ κ. Κ. Φρεαρίτης διὰ σελίδων ὄλων 99, ἤτοι ἐννενήκοντα καὶ ἐννέα, ἀπήντησεν εἰς τὴν ἀναφορὰν τῶν δέκα καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Καιρὸς τώρα νὰ ἀπαντήσουν καὶ οἱ δέκα, ἀφοῦ ἡμποροῦν καὶ δύνανται, διότι ἐκ τοιούτων φιλολογικῶν ἐρευνῶν καὶ διατριβῶν καλὸν προέρχεται πάντοτε».

Ο ΚΩΝ. ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ ΣΑΝ ΕΦΟΡΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ἀξιοσημεῖωτη καὶ ἀξιέπαινη ὑπῆρξεν ἡ δραστηριότητα τοῦ Κ. Φρεαρίτη καὶ στὴ θέση τοῦ ἐφοροῦ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Εἶπαμε παραπάνω πὼς σ' αὐτὴ διωρίστηκε ὁ Φρεαρίτης στὰ 1866. Ὡς τότε ἐφορος τῆς βιβλιοθήκης ἦταν ὁ Π. Σοῦτσος ποὺ ἀπολύθηκε. Ἡ «Παλιγγενεσία» ἔγραψε στὶς 14—2—1866: «Ὁ ἐφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Π. Σοῦτσος ἀπελύθη. Ἡ Ἐφορία τῆς Βιβλιοθήκης ἀνετέθη εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Κ. Φρεαρίτην». Ἡ Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν βρισκόνταν σὲ καλὴ κατάστασι. Ὁ διορισμὸς τοῦ Φρεαρίτη σὰν ἐφοροῦ τῆς χαιρετίστηκε ἀπὸ πολλοὺς. Ἐπανεπιλημμένα οἱ ἐφημερίδες τῆς Ἀθήνας καὶ ἰδιαίτερα ἡ «Παλιγγενεσία» ἀσχολήθη μετὰ τὸ θέμα αὐτό. Στὸ φύλλον τῆς 21 Φλεβάρη 1866 ἔγραφε: «Ὁ διορισμὸς τοῦ καθηγητοῦ κ. Φρεαρίτη ὡς ἐφοροῦ τῆς Βιβλιοθήκης ὄλον τὸ κοινὸν ἠὺχαρίστησεν, διότι ἐλπίζει ἤδη τὴν διορθῶσιν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς ὡραίας μας βιβλιοθήκης, ἥτις τώρα εὐρετὸν κατὰλληλον ἄνθρωπον. Ὁ κ. Φρεαρίτης, ὁ τόσα μόνος μονώτατος κατορθώσας ὡς πρύτανις ὑπὲρ τοῦ Πανεπιστημίου, θὰ καταστήσῃ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ τὴν βιβλιοθήκην οὐ μόνον χρήσιμον, ἀλλὰ καὶ πρῶτην ἐν τῇ ἀναταλῇ. Χρειαζόνται κόποι καὶ μόχθοι καὶ πολλῶν δυσκολιῶν καὶ προσκομιμάτων ὑπερπήδησις, ἀλλὰ τί δὲν κάμνει ὁ ἀκάματος ζῆλος καὶ ἡ σταθερὰ ὑπομονή; Τοιαῦτα καὶ ἄλλα ἔτι προσόντα κέκτηται ὁ κ. Φρεαρίτης. Ἄς προβῇ μετὰ θάρρους εἰς τὸ ἔργον. Θὰ ἔχη ἀπάντων τὴν συνδρομὴν, ἅμα δὲ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς βιβλιοθήκης θὰ πράξῃ...».

Καὶ πάλι ἀργότερα στὶς 19 Μάρτη 1866 ἡ ἴδια αὐτὴ ἐφημερίδα ἀσχε

λήθηκε με τὸ θέμα αὐτὸ με τίτλο: «Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη». Ἐγραψε καὶ τότε: «Ἡ «Παλιγγενεσία» εἰς οὐδεμίαν ἀνήκουσα φατρίαν, ἀλλ' εἰς ἑαυτὴν καὶ εἰς τὸν λαόν, γράφει περὶ πάντων κατὰ τὴν πεπαίθησίν της. Διὰ τοῦτο ἀγαθὸν κατὰ τὴν πεποίθησιν αὐτῆς πανταχοῦ ἐπαινεῖ καὶ τὸ κακὸν παντοῦ στηλιτεύει. Τοῦτ' αὐτὸ καὶ περὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης συμβαίνει αὐτῇ. Ἄν καὶ ἔντινι προλαβόντι φύλλῳ αὐτῆς ἐψέχθη ἡ ἔνωσις τῶν δύο βιβλιοθηκῶν, δὲν σκοποῦμεν ὅμως διὰ τοῦτο, οὔτε δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν καὶ τὰς σωτηρίου συνέπειας αὐτοῦ εἰς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἐθνους, πεπεισμένοι ὄντες εἰς τὴν ἰκανότητα, τὴν νοημοσύνην, τὸν ζῆλον καὶ τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἐφόρου αὐτῶν κ. Κ. Φρεαρίτη, ὅστις ὁμολογουμένως εἶναι ὁ μόνος δυνάμενος νὰ σώσῃ τὸν ἀπὸ ἐτῶν ἀσυνειδήτως διαρπαζόμενον ἔθνικόν τοῦτον πνευματικὸν πλοῦτον καὶ κατὰ δυστυχίαν παρ' ἐκείνων, οἵτινες ὄφειλον νὰ εἶναι οἱ ἄγρυπνοὶ φύλακες αὐτοῦ καὶ σωτῆρες...».

Μπροστὰ στὴν ὄχι εὐχάριστη κατάστασι πού βρισκόνταν ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ὁ Κ. Φρεαρίτης ἀποφάσισε νὰ πάρῃ αὐστηρότατα μέτρα γιὰ τὴν ἀποκατάστασίν της καὶ τὴ σωτηρίαν της ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴ καὶ τὴ ρεμούλα. Ἡ ὑπ' ἀριθ. Β' προκήρυξίς του πού κυκλοφόρησε τὸ Φλεβάρη τοῦ 1866 καὶ τὴ δημοσίευσαν οἱ ἐφημερίδες στὴν Ἀθήνα στίς 23 Φλεβάρη μᾶς κατατοπίζει γιὰ τίς ἐνέργειες τοῦ Φρεαρίτη μετὰ τὰ ἐξῆς:

«Ἀπὸ τοῦ 1839 ὑπάρχουν βιβλία τῆς δημοσίου Βιβλιοθήκης δεδανεισμένα εἰς διάφορα πρόσωπα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων τούτων ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τῆς σήμερον εἶναι δυστυχῶς ἀπιστεῦτως μέγας. Ἄπειρα συγγράμματα σπουδαιότατα καὶ πολυτιμώτατα καθίστανται οὕτως ἄχρηστα ἐντελῶς, οὐ μόνον τῇ βιβλιοθήκῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς καθ' ἑκάστην ἐπικαλούμενοις τὰς ἐν αὐτοῖς κατατεθειμένας γνώσεις, οὐδὲν ὄφελος ἐξ ἑτέρου παρέχοντα τοῖς ἀσυγγνώστως κατακρατοῦσιν ἀπὸ χρόνου πολλοῦ τόμους τινὰς μόνον ἐξ ἑκάστου αὐτῶν. Ἡ θλιβερὰ αὕτη κατάστασις, ἀπόρροια ὑπερβαλοῦσης ἴσως ἐπιεικειᾶς, πρέπει τέλος πάντων ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης νὰ παύσῃ διὰ παντός. Ὅθεν πρῶτον μὲν εἰδοποιοῦνται πάντες τοῦ λοιποῦ, οὐδὲν ἀπολύτως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ βιβλίον δανεῖζεται μέχρι τοῦ εὐτελοῦς ὀργανισμοῦ τῆς βιβλιοθήκης, ὅτε θέλουσι ληφθῆ ἴδια μέτρα περὶ τοῦ ζωτικωτάτου τούτου ζητήματος πάσης βιβλιοθήκης. Δεύτερον πάντες οἱ κατέχοντες βιβλία τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκης, μεγάλοι καὶ μικροί, ἡμεδαποὶ καὶ ἀλλοδαποὶ, πρεσβύτεροι καὶ νεώτεροι, προσκαλοῦνται, ἵνα ἐπιστρέψωσι ταῦτα εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ἥτις μένει πάντοτε δι' αὐτοὺς καὶ μόνους ἀνοικτὴ ἀπὸ τῆς 9 π.μ. μέχρι τῆς 4 μ. μ. Ὅθεν οἱ μὲν ἐν Ἀθήναις ὄντες προσκαλοῦνται, ἵνα ἐπιστρέψωσι ταῦτα ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς σήμερον, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ διαιτώμενοι ἐντὸς τριάντα πέντε. Μετὰ λύπης δὲ ἡ ἐφορία ἀναγκάζεται, ἵνα κηρύξῃ τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἐν ἐναντίῳ περιπτώσει θέλει ἀποτελεσματικώτερον ζητήσῃ ταῦτα αὐτῇ, καταφεύγουσα ἐπὶ τέλος ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ τῆς πρωτοτύπου εὐρέσεως τούτων εἰς τὰς περὶ σφετερισμοῦ τῆς δημοσίας περιουσίας διατάξεις τοῦ νόμου. Πέποιθεν ὅμως, ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει τοσοῦτον μισόκαλος καὶ μισόπατρις, ὥστε νὰ βιάσῃ τὴν Ἐφορίαν νὰ καταφύγῃ εἰς μέσα, ὧν καὶ ἡ ἰδέα αὐτῇ ἐξεγείρει τὸ αἶσθημα τῆς ἀβροφροσύνης αὐτῆς. Ἐξ ἑτέρου ὅμως τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸ καθόλου γένος καθῆκον ἀνευδότης ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῆς τὴν σκληρὰν θυσίαν παντὸς αἰσθήματος φιλίας, συμπαθείας καὶ προσωπικῆς ὑπολήψεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Φεβρουαρίου 1866

Ὁ ἐφορος τῆς δημοσίου καὶ τῆς Πανεπιστημίου Βιβλιοθήκης
Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ»

Δὲν ξέρουμε μὲ ἀκρίβεια ἂν εἶχαν εὐχάριστα ἀποτελέσματα τὰ αὐστηρά αὐτὰ μέτρα ποὺ πῆρε ὁ Φρεαρίτης. Συνάντησε ὁμως, καθὼς μπορεῖ νὰ συμπεράνη κανένας, σοβαρὲς ἀντιδράσεις πάνω στὸ θέμα αὐτό. Εἶτε γιὰ τὰ ἄτομα ποὺ θίχτηκαν ἀπ' τὰ μέτρα τοῦ ἦταν σημαντικὰ καὶ ἐξέχουσες προσωπικότητες (καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου κλπ.) εἶτε καὶ γιὰ τὴν παραβίαση αὐτὸς τὸ σκοινὶ ἀπ' τὸ ζῆλὸ τοῦ νὰ διορθώσῃ τὴν κατάσταση, δημιουργήθηκε κάποιον ρεύμα ἐναντίον αὐτόν. Ἡ ἴδια ἐφημερίδα «Παλιγγενεσία» ποὺ μὲ τόσον ἐνθουσιασμό εἶχε γράψει γιὰ τὸ διορισμὸ του, ἀναγκάστηκε νὰ τὸν πάρῃ πολλὰς φορὲς «γενεὲς δέκα τέσσαρες» καὶ νὰ τοῦ ψάλλῃ τὸν «ἐξάψαλμο». Στις 6 Ἰουλίου 1868 ἔγραψεν ἀρκετά. Στὸ τέλος ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔγραψε τόνιζε καὶ τοῦτο: «...Ἐλπίζομεν, ὅτι ἀρκοῦσι τὰ ὀλίγα ταῦτα διὰ νὰ ἐννοήσῃ πᾶς λογικὸς ἄνθρωπος τὴν διαγωγὴν τοῦ κ. Φρεαρίτου, τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφερε τὴν βιβλιοθήκην, τὴν παντελεῖ ἀχρηστίαν αὐτῆς καὶ τὴν προσβολὴν καὶ τὸν περίγελων, ὅστις προστρίβεται εἰς τὸ ἔθνος, ἕνεκα τῆς καταστάσεως ταύτης».

Ἀλλὰ καὶ πάλι στὶς 3 Αὐγούστου τῆς ἴδιας χρονιάς ἡ «Παλιγγενεσία» ἀσχολήθηκε πλατύτερα μὲ τὸ Φρεαρίτη. Ἀπ' ὅσα δημοσιεύει γίνετο φανερό πὼς ὁ Φρεαρίτης τὰ εἶχε βάλει μὲ τοὺς καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μ' ὄλους ἐκείνους ποὺ εἶχαν πάρει βιβλία καὶ δὲν τὰ εἶχαν γυρίσει ἢ ἤθελαν νὰ πάρουν κι ἄλλα μὲ σκοπὸ νὰ τὰ σφετερισθοῦν. Τὸ εἶχε πάρει ἀπόφαση νὰ ὑπερασπισθῇ τῇ δημόσια περιουσίᾳ καὶ νὰ προστέψῃ τῇ Δημόσια Βιβλιοθήκῃ ἀπὸ τῆς λεηλασίας. Ἐγραφε καὶ πάλι: «Πρὸ δύο περίπου ἐτῶν ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαιδεύσεως διώρισε προσωρινὸν ἔφορον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τὸν καθηγητὴν κ. Κ. Φρεαρίτην. Ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἔτι ὁ κ. Φρεαρίτης ἦλθεν εἰς λόγους βαρεῖς πρὸς τοὺς συναδέλφους τοὺς καθηγητάς, ἐξ ὧν προέκυψαν διενέξεις καὶ ἔριδες ὄχι ὀλίγαι. Τούτου ἕνεκα ἡ μετὰ τὸν κ. Φρεαρίτην καὶ τῶν καθηγητῶν διχοστασία ἠῦξάνεν ὁσημέραι καὶ ἐρεθισμὸς ἐγεννᾶτο. Πὼς ὁ κ. Φρεαρίτης διεχειρίσθη τὰ τῆς βιβλιοθήκης, πὼς τὰ βιβλία διέθεσε, πὼς καὶ ὡς ἔφορος πρὸς τοὺς συναδέλφους τοῦ προσηνέχθη, ὁποῖά τινα περὶ βιβλιοθήκης ἐφρόνει καὶ ὁποίας γνώσεις ἐφάνη κεκτημένος δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ τὰ εἰπώμεν, ἀφοῦ πρὸ ὀλίγου διὰ μακρῶν παρ' ἄλλων τὰ τοιαῦτα ἐξετέθησαν εἰς γνώσιν κοινὴν καὶ κατάληψιν. Ἦδη φρονοῦμεν, ὅτι ἐπῆλθεν ἡ ὥρα, ὅτε ὁ Ἐπίτροπος τῆς Ἐκπαιδεύσεως ὀφείλει νὰ ἄρῃ τὰ προσκόμματα, νὰ διατάξῃ δὲ τὰ τῆς βιβλιοθήκης ὡς πανταχοῦ οἱ ἄνθρωποι διατάττουσιν αὐτὰ καὶ νὰ διαθέσῃ ὡς προσήκει τὰ μεγάλης τάξεως καὶ ρυθμικῆς διαθέσεως δέοντα. Ὁ κ. Φρεαρίτης διορισθεὶς προσωρινὸς ἔφορος ἐπραξεν ὅ,τι ἐγένωσκεν, ὅ,τι ἠδύνατο. Κατὰ τὸ μέτρον τῶν γνώσεων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ἐπραξε τὸ καθῆκον του, ὅπως αὐτὸς τὸ ἠννοεῖ καὶ καθ' ἣν εἶχεν αὐτοῦ ἰδέαν. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἤρκεισαν νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ βιβλιοθήκη, ὅπως ὅλα τοῦ κόσμου αἰ βιβλιοθήκαι. Ἐκ δὲ τούτου καὶ ἐξ ἄλλων προῆλθον τὰ γνωστά σκάνδαλα καὶ αἱ ἔριδες, περὶ ὧν τὰ εἰκότα παρὰ εἰδημόνων ἐγράφησαν πρὸς φωτισμὸν τοῦ κοινοῦ καὶ ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ἐπίτροπος τῆς Παιδείας ὀφείλει νὰ διορθώσῃ τὰ κακῶς κείμενα νὰ ἄρῃ τὰ σκάνδαλα, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρμονίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τὸ δὲ πάντων πρῶτιστον νὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ διαθέσεως καὶ διατάξεως τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. «Τὸ γοργὸν καὶ χάριν ἔχει» ἀρχαῖον, ἀλλὰ σοφὸν καὶ πρακτικὸν λόγιον, ἔστω ὑπ' ὄψει τοῦ Ἐπίτροπου κ. Χριστοπούλου».

Ὅσο κι ἂν χαρακτηρίστηκε τότε ἡ στάσις τοῦ Φρεαρίτη πολὺ αὐστηρὴν ὡς ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ κατακρίθηκε τόσο ἀπ' ἐκείνους

πού ἤθελαν νὰ λυμαίνωνται τὰ πολύτιμα βιβλία της, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, πρέπει νὰ χρωστοῦμε κάποια εὐγνωμοσύνη σ' αὐτόν, ὅλοι ὅσοι μποροῦμε νὰ ἐχτιμήσουμε τὴν ἀξία τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν ποὺ περικλείονται στὰ βιβλία, γιατί εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητο πὼς πολλὰ πολύτιμα βιβλία σώθηκαν τότε ἀπ' τὶς ἐνέργειές του αὐτὸς καὶ βρίσκονται σήμερα στὴ βιβλιοθήκη μας καὶ στὴ διάθεσι τοῦ κάθε ἀναγνώστη.

Πόσο πλατιά τὰ ἐβλεπε τὰ πράγματα ὁ Φρεαρίτης σὰν ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης καὶ πόσο εὐσυνείδητα ἐκτελοῦσε ἀπ' τὴ σκοπιὰ αὐτὴ τὰ καθήκοντά του, καταφαίνεται κι ἀπ' τὸ παρακάτω ἔγγραφό του (πρόταση) ποὺ ἔκαμε στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας γιὰ τὴν ἐκτύπωση τοῦ σπουδαίου χειρογράφου τοῦ Γ. Ζαβίρα. Καθὼς ξέρουμε ἡ πρότασή του αὐτὴ δὲν ἔγινε εἰσακουστή. Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Ζαβίρα τὸ ἐξέδωκε σὲ βιβλίον ὁ Γκρέμος μὲ τίτλον «Νέα Ἑλλάς». Ἡ πρότασι τοῦ Φρεαρίτη ἦταν τέτοια:

«Ἀριθ. 246

Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ.

Ἔργον τῆς Ἐφορείας τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης δὲν εἶναι μόνον τῶν βιβλίων ἡ ἀκριβὴς φυλακὴ καὶ τοῦ καταστήματος ἀπλῶς ἢ διεύθυνσις, ἀλλὰ καὶ ἡ μέριμνα τοῦ καταστήσαι γνωστὰ τὰ ἄγνωστα πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἔθνους καὶ πρὸς τιμὴν αὐτῆς ταύτης τῆς κυβερνήσεως.

Ἐπάρχει ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ σπουδαῖον χειρόγραφον, ἀνέκδοτον, λίαν πεπαλαιωμένον καὶ εἰς πολλὰ μέρη αὐτοῦ ἐφθαρμένον μάλιστα, τοῦ ἀοιδίμου Ζαβίρα, περιέχον τὴν ἱστορίαν τῶν συγγραφέων τοῦ γένους ἀπὸ ἀλώσεως μέχρι 1805. Ἡ ἱστορία αὕτη τῶν λογίων τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς θλιβεροὺς ἐκείνους τῆς δουλείας καιροὺς εἶναι οὐ μόνον σπουδαιοτάτη, ἀλλὰ καὶ σκοτεινοτάτη. Ὅθεν ἡ ἐκδοσις τοῦ χειρογράφου τούτου ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, ἐπὶ τῆς Ὑπουργίας ὑμῶν γενομένη, δὲν θέλει εἶσθαι, νομιζομεν, πρᾶγμα δυνάμενον ἰν' ἀπαρέσει τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ φιλοκαλίᾳ ὑμῶν. Οὐδὲν δὲ ἄλλο παρ' ὑμῶν ζητοῦμεν, ἵνα ὑπεβληθῶμεν εἰς τοὺς πόνους τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ἢ τὴν ἄδειαν τοῦ Ὑπουργείου, ἵνα τυπωθῇ ἐν τῷ ἐθνικῷ τυπογραφεῖῳ καὶ χορηγηθῇ ἡμῖν μόνῃ ἢ δαπάνῃ τοῦ ἀναγκαίου χάριτος.

Πεποιθότες, ὅτι τὴν πρότασιν ἡμῶν ταύτην ἀσμένως θέλετε ἀποδεχθῆ ὑποσημειούμεθα κ.λ.π.

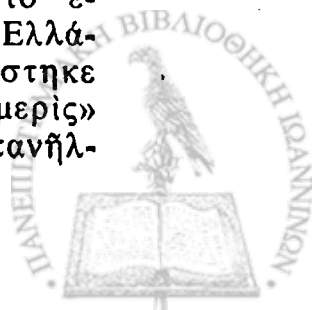
Ἐν Ἀθήναις τῇ 30 Μαρτίου 1867

Ὁ ἔφορος κλπ.

Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ»

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΑ 1881

Καθὼς ἀναφέρθηκε καὶ παραπάνω, ὁ Κ. Φρεαρίτης παραιτήθηκε ἀπὸ καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιον στὰ 1881. Αἰτία τῆς παραίτησής του αὐτῆς φαίνεται πὼς ἦταν ἡ ἀντίθεσή του πρὸς τὴν κυβέρνησι γιὰ τὴ λύση ποὺ κῆραν τὰ ἐθνικὰ ζητήματα ἐκείνων τῶν χρόνων. Ἀπὸ φιλοπατρία κινούμενος, φαίνεται πὼς δὲν ἱκανοποιήθηκε μὲ τὴ λύση ποὺ δόθηκε τότε στὸ ἐθνικὸ θέμα μὲ τὴν προσάρτησι τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἄρτας στὴν Ἑλλάδα. Γιὰ ἐνδειξὴ διαμαρτυρίας παραιτήθηκε. Στὰ 1882 ὅμως ξαναδιωρίστηκε καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιον. Ἡ ἔφημερίς τῆς Ἀθήνης «Νέα Ἐφημερίς» στίς 30—3—82 γράφει τὰ ἐξῆς: «Ὁ καθηγητῆς κ. Κων. Φρεαρίτης ἐπανήλ-

θεν εἰς ἣν καὶ πρότερον κατεῖχε θέσιν, ἀναλαμβάνων καὶ πάλιν τὴν διδασκαλίαν τῶν εἰσηγήσεων καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου». Ἡ ἴδια ὁμως ἐφημερίδα σὲ δυὸ μέρες κατόπι παρουσιάζει τὸ Φρεαρίτη πὼς ἤθελε τότε νὰ πολιτευτῆ γιὰ δήμαρχος τῆς Ἀθήνας. Στὸ φύλλο τῆς 1—4—1882 ἔγραφε: «Ὡς μανθάνομεν, ὁ κ. Κων. Φρεαρίτης δὲν ἀπεδέχθη τὸν ἀναδιορισμὸν αὐτοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, πιθανῶς, διότι σκέπτεται νὰ ἐπιδιώξη τὰς ψήφους τῶν Ἀθηναίων εἰς προσεχῆ ἀγῶνα δημαιορειῶν. Λέγει καὶ ἄλλον λόγον, ὅστις δὲν εἶναι λογικός». Φαίνεται πὼς κι ἄλλες φορές ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ ἔγραψε γι' αὐτὸ τὸ θέμα. Γιὰ τοῦτο ὁ Κ. Φρεαρίτης ἔστειλε μὲ ἡμερομηνία 25 Μαΐου 1882 μιὰ ἐπιστολή, στὴν ὁποία διατύπωνε τὰ ἑξῆς:

«Κύριε συντάκτα τῆς Νέας Ἐφημερίδος.

Ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ἐφημερίδι μεταξὺ ἄλλων ἀνέγνων προχθὲς καὶ εἶδησίν τινα ἐν εἴδει εἰδοποιήσεως λέγουσα, ὅτι «ὁ κ. Φρεαρίτης ἀπεφάσισε καὶ ἐργάζεται, ὅπως ἀποδυθῆ εἰς τὸν προσεχῆ ἀγῶνα τῶν δημαιορειῶν ὡς ὑποψήφιος Δήμαρχος». Ἄν εὐαρεστηθῆτε, κ. Συντάκτα, νὰ ἐρωτήσητε προηγουμένως αὐτὸν τὸν κ. Φρεαρίτην, ἤθελε δώσει ὑμῖν περὶ τούτου ἀκριβεστέρας πληροφορίας· πρῶτον μὲν ἀποφατικὰς, ὅτι οὐδὲν ἀπεφάσισε, διότι δὲν ἀποκείται εἰς τοῦτον νὰ ἀποφασίσῃ τι ὅτι καὶ δὲν ἐργάζεται, διότι δὲν πρόκειται περὶ δημιουργίας ἢ κατασκευῆς ἔργου τινὸς πνευματικοῦ ἢ ὑλικοῦ· ὅτι μὴδ' ἀποδύεται καὶ εἰς ἀγῶνα, διότι πρὸς οὐδένα διατίθεται ν' ἀγωνισθῆ ἢ παλαίσῃ. Δεύτερον δὲ καὶ καταφατικὰς, τὰς ἑξῆς καὶ μόνας ἀληθεῖς καὶ ἀκριβεῖς, ὅτι τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἔκφρασιν τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ, δι' ἀναμφισβητήτου τρόπου ἐκδηλουμένων, πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἀπολύτως θέλει σεβασθῆ, ἀποδεχόμενος αὐτὴν ὡς ὑπερτάτην ἀπόφασιν, ἣν ὀφείλει πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλήτως νὰ ἐκτελέσῃ, εἴτε ἐνεργῶς, εἴτε καὶ ἀπὸ πάσης ἐνεργείας ἀπέχων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαΐου 1882

Ὁ ὑμέτερος Κ. Φρεαρίτης»

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ

Ὁ Κων. Φρεαρίτης πέθανε στὴν Ἀθήνα στίς 13 Δεκέμβρη τοῦ 1902. Ἦταν δηλ. ὅταν πέθανε 83 χρόνων. Τὴν ἄλλη μέρα ἀπ' τὸ θάνατό του ἐγίνεν ἡ κηδεῖα του. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κηδεῖα του ἀναφέρονται ἀπ' τὸν Πρύτανι τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Καψάλη στὴ λογοδοσία τῆς Πρυτανείας τοῦ γιὰ τὴ χρονιά 1902—1903. Σ' αὐτὴ τονίστηκαν ἀπ' τὸν Πρύτανι τὰ ἑξῆς: «Ἀπεβίωσεν ὁ Κων. Φρεαρίτης, ὑπέρμαχος τῆς ἐπιστήμης καθηγητῆς, ἐπὶ πολλὰ ἔτη διδάξας εὐδοκίμως ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ ἱστορίαν καὶ εἰσηγήσει τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου, βραδύτερον δὲ καὶ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον. Ὁ Κ. Φρεαρίτης διέπρεψεν καὶ ὡς καθηγητῆς καὶ ὡς πρύτανις. ἐπὶ τινα δὲ χρόνον καὶ ὡς ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ὡς πρύτανις ἰδίᾳ ἐξεδήλωσε τὴν δημιουργικὴν αὐτοῦ ἰκανότητα συντελέσας δι' ἀτρύτων πόνων καὶ μέχθων εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἀλλὰ καὶ ὡς πολίτης καὶ ὡς φιλόπατρις ὁ Φρεαρίτης κατέλιπεν ἀφθίτη τὴν μνήμην. Ἀπεμακρύνθη τοῦ Πανεπιστημίου, διότι ἐκήρυξε ἀπὸ τῶν Πρύτανη ἀπολυτῶν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐμπνευσμένῃ αὐτοῦ φιλοπατρίᾳ, ἐν ἔτει 1881, πρὸ τῆς πρσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν τῆς προσαρτήσεως ταύτης καθῆκον εἶχεν ἡ ἐπίσημη

Ἑλλάς νὰ προστρέξῃ εἰς τὰ ἔργα καὶ τὴν διὰ τῶν ὄπλων ἐνέργειαν. Καὶ ταῦτα φρονῶν καὶ διδάσκων προῦκρινε νὰ ἀποχωρήσῃ μᾶλλον τῆς διδασκαλίας ἢ νὰ μεταβάλῃ γνώμην. Εἶη ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀνεπίληπτος».

Περὶσσότερα γιὰ τὴν κηδεῖα του καὶ γενικὰ γιὰ τὴ ζωὴ του θὰ βρῆ κανένας στὴν ἐφημερίδα «Σκρίπ» τῆς 14 Δεκεμβρῆ 1902.

ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΗ

Δὲν εἶναι δυνατὸ παρὰ νὰ ἔχῃ σημαντικὴ ἀξία καὶ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Κ. Φρεαρίτη. Τοῦτο μπορεῖ νὰ χωριστῆ σὲ δυὸ κατηγορίες: α) Σὲ λόγους ποὺ ἐκφώνησε σὲ διάφορες περιπτώσεις καὶ ποὺ τυπώθηκαν σὲ φυλλάδια καὶ β) σὲ μεγάλα εἰδικὰ βιβλία.

Ἀπ' τοὺς λόγους του σπουδαιότεροι εἶναι: 1) Στὰ εἰκοσιπεντάχρονα τοῦ Πανεπιστημίου (1862). 2) Περὶ τοῦ συλλόγου ὁ «Σωτήρ» (1874). 3) Στὴ λέσχη τῶν Φοιτητῶν (1875). 4) Ἐπικήδειος στὸ Ναύαρχο Νικόδημο (1879). 5) Στὴν 25 Μαρτίου (1881).

Σπουδαιότερα δὲ ἀπ' τὰ συγγράμματά του εἶναι:

1) Πολιτικὴ Ρωμαϊκὴ Νομοθεσία. Ὀγκωδέστατο σύγγραμμα ἀπὸ 1180 σελίδες. Τυπώθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ 1854.

2) Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Μετάφραση. Τυπώθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ 1859.

3) Ἦχὸ τῆς Ὀρθοδοξίας. Μηνιαῖο περιοδικό. 1873.

4) Περιήγησις τῶν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας Ἑλληνικῶν χωριῶν.

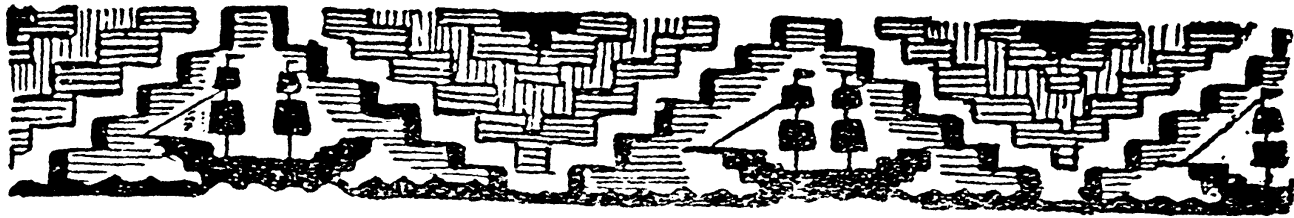
Σχετικὰ μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ πρέπει νὰ σημειωθοῦν τὰ ἑξῆς: Στὰ 1846 συστήθηκε ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση μιὰ ἐπιστημονικὴ ἐπιτροπὴ, στὴν ὁποία δόθηκε ἐντολὴ νὰ περιπλεύσῃ τὰ διάφορα μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ ἐξετάσῃ ἐπιτόπια καὶ νὰ μελετήσῃ τὴν φυσικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ βρισκόταν στὰ μέρη αὐτά. Γιὰ νὰ πάῃ ἡ ἐπιτροπὴ στὰ διάφορα μέρη τῆς ἔβαλε στὴ διάθεσίν της ἡ Κυβέρνησις τὸ πολεμικὸ πλοῖον «Λουδοβίκος». Στὴν ἐπιτροπὴ αὐτὴ πῆρε μέρος κι ὁ Ἡπειρώτης, ἀπ' τὸ χωριὸ Ραψαῖοι τῶν Πέντε Πηγαδιῶν, καθηγητῆς Κ. Φρεαρίτης. Αὐτὸς μόλις γύρισε ἀπ' τὸ ταξίδι αὐτὸ θεώρησε καλὸ νὰ κυκλοφορήσῃ τὸ παραπάνω βιβλίον μὲ τὶς ἐντυπώσεις του ἀπ' τὴν περιοδείαν ποὺ ἔκαμε.

Ὁ Κ. Φρεαρίτης ἔγινε Πρύτανης στὸ Πανεπιστήμιον τρεῖς φορές. Στὰ Ἀκαδημαϊκὰ ἔτη 1852—53, 1861—62 καὶ 1875—76.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ὅσο κι ἂν θέλησαν τότε μερικὲς ἐφημερίδες τῆς Ἀθήνας νὰ παρουσιάσουν τὸ Φρεαρίτη κάπως ἰδιόρρυθμον τύπον μὲ ἐριστικὸν χαρακτήρα, ἐξετάζοντας βαθύτερα κανένας τὰ πράγματα διαπιστώνει πῶς αὐτὸς ὑπῆρξεν ἄριστος ἐπιστήμονας, θερμότατος πατριώτης, ἄνθρωπος μὲ ἰσχυρὴ βούλησιν γιὰ νὰ κάνει τὸ γενικὸ καλόν. Ἡ δραστηριότητά του ποὺ ἐπέδειξε σὲ πολλοὺς τομεῖς ἔχει ἀφίσει ἀνεξίτηλα ἴχνη ἀπὸ τὸ πέρασμά του. Ἀναγνωρίζεται πῶς ὑπῆρξεν ἓνας ἀπ' τοὺς κύριους θεμελιωτῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ κλείσω τὸ θέμα τοῦτο γιὰ τὸν Κ. Φρεαρίτη μὲ τὰ ὅσα ἔχει γράψει γι' αὐτὸν ὁ Περικλῆς Βιζουκίδης σὲ ἄρθρον του μὲ τίτλον: «Ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν». (Ἡπειρ. Χρονικά. Ἔτος 12ον 1937, σελ. 3—10): «...Ἄλλ' ἐν τῇ διοικήσει τοῦ

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΙΝ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1807*

Ἡ δευτέρα τῶν ἐπιστολῶν φέρει τὸν ἀριθμὸν 14565 καὶ χρονολογίαν 13 Ἰουνίου 1807. Εἰς αὐτὴν ἡ Ἄννα Γιούργα γράφει πρὸς τὸν ἀδελφὸν τῆς ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Λευκάδος δοκιμάζουν πικρίας καὶ κινδύνους, ὅτι ὁ Ἄλῆς μετέβη εἰς Πρέβεζαν, ὅπου ἐτοιμάσθη καὶ ὅτι ἔλαβεν ἐπισχυσεις ἀπὸ τὴν Κων)πολιν, ὅτι πολλοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ Λευκάδος καὶ ὅτι ὅλοι εἶναι εἰς τὰ ἄρματα ἀποφασισμένοι νὰ θυσιάσθωσιν διὰ τὴν δόξαν τοῦ γένους καὶ τῆς πατρίδος. Ἀναφέρει προσέτι ὅτι ὁ Μητροπολίτης καὶ ὁ Καποδίστριας «εἶναι νὰ τρελλαθῶσιν», διότι θεωροῦν μέγαν τὸν κίνδυνον καὶ ἀναφωνεῖ «Κλαύσατε ἀδελφάδες τὴν δυστυχίαν τῆς πατρίδος μας καὶ παρακαλεῖτε Κύριοι, Παντοκράτορα νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ ἀγαρηνοῦ». Ἐπίσης ἀναγράφει τὸν ἀγῶνα τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν, ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὰ βιλαέτια, τὸν θάνατον τοῦ θαυμαστοῦ Δίπλα καὶ τὸν τραυματισμὸν τοῦ Κατσαντώνη, καὶ ἐν τέλει ὅτι ἀνεστατώθη ἡ πολιτεία.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

14565

Ἐνγκαρδιακῆ, καὶ ἰγαπιτέ μι ἀδελφὲ ἀκριβὸς χερετό σας, καὶ ἀδελφικὸς ἀσπάζομε,

ἀγία μαύρα 13 Ἰουνίου 1807 πλ. (παλαιὸ)

ἀνάμεσον εἰς τοὺς κινδύνους τῆς πατρίδος, καὶ εἰς τὰς πίκρας ὅπου δοκιμάζομε διὰ τὰς νεοτερισίς, καὶ φοβηρισμοὺς τοῦ ἐχθροῦ σινορίτου, δὲν ἀφίνο σιγῆς γιὰ εἰς τὸ νὰ ἀποκριθῶ τοῦ Ἰλιζκρίνου γραματό σας ὃ τρέχοντος. ὁ Βεζήρης ἔκαμ τέβι ἀπὸ Ἰωαννίνα εἰς Πρέβεζα, με ἀπόφαση νὰ ἀπεράσι εἰς τῆς γιτονίας τὰ χόματα, καὶ νὰ μὰς χτιπίσι. Ἐκὶ ἔκανε τὰς ἐτιμασίαστου, καὶ εἰσίναξε τὲς δυναμει

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 260.

Πανεπιστημίου ἐξαιρετικῶς διεκρίθησαν ὁ φιλόλογος Κων. Ἀσώπιος, τρυπτανεύσας, ὁ νομικὸς Κων. Φρεαρίτης, πρύτανις τοῦ ἔτους τῶν ἐκαινίων τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Μεγάρου καὶ ὁ ἱστορικὸς Σπυρίδων Λάμπρος πρύτανις κατὰ τὴν ἑβδομηκονταετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ δεύτερον τότε πρυτανεύσας.

Ὁ Πρύτανις Κων. Φρεαρίτης (1863—1864) ἀνέπτυξεν ἰδίᾳ ἐξαιρετικὴν ἐνεργητικότητα οὐ μόνον διὰ τὴν ἐπίσπευσιν τῶν ὑπολειπομένων πρὸς ἀπεράτωσιν τοῦ κτιρίου ἐργασιῶν, τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ διακόσμησιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἐν τῷ μεταῦ ἐπελθουσῶν φθορῶν, ἀλλὰ καὶ δραστηρίους κατέβαλε προσπάθειάς πρὸς εὐρεσιν τῶν ἀναγκαίων χρημάτων, ὧν μέγιστον μέρος προσήνεγκεν ὁ Παιτρουνόλει ἐθνικὸς εὐεργέτης Δημήτριος Μπερναρδάκης. μικρότερα ποσὰ ἄλλοι ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ βιοῦντες φιλογενεῖς καὶ φιλόμουσοι ἄνδρες

στου, διὰ τὰ στρατοπεδεύει, καὶ ἔπανο εἰς ἡμέρας δώδεκα φθάνοντας εἰς Ἰωάννινα ἕνας ἀξιωματικὸς σαλαγορὶς, ἀπὸ Κωνσταντινούπολι με διάφορες μπουσταντζίδες (1), εὐθύς ἀνεχώρησε εἰς προίπαντισί του, μὰ τὴν ἑτίαν τὸν ἐρχομὸν του, δὲν ἐγινε γνωστί. ἑπτὰ χιλιάδες ἀρβανίτες ἴνε ἀπὸ Μίτικα, Πρέβεζα, πούντα, Βόνιτζα, καὶ ἱπιλίπα ἀντικρὶς σκαλόματα, καὶ φορτιφικαζιονες του (2) καὶ ἄλες τέσσαρες χιλιάδες ἐπρόσμενε διὰ τὰ δόσι τὸ ἀτάκο (3), καὶ τὰ κάμι τὸ δεσμάρκο (4) εἰς ἀλέξανδρο διὰ τὸ ὄπιον ὀπισθεν τοῦ μέσα ἀγίου γεοργίου, ἴνε γινομένες 12 ταράτζες (5), καὶ ἄλες 18 ἰκοδομοῦντε με βίαν, καὶ με αὐτὸ ρίχνοτάστες εἰς τὸ Πέλαγος, κάμι ἕνα γιοφίρι, διὰ τὰ ἀπεράσι τὸ ἀσκέρι (6), πέρνοντας οἱ κάθε μία 60 ἀρβανίτες καὶ γινομένη εἰς τρόπον ὁποῦ τὰ διαφεντέβοντε (7), ἴγουν με παραπέτα (8), πισομένες (9) καὶ καλοφατισμένες (10). Μετρίσετε ἱγαπιμένε ἀδελφὲ εἰς πῖαν κατάστασιν ἐβρίσκετε οἱ πατρίς, καὶ καταλάβετε εἰς πῖαν ἀκμὴν κινδίνου ἴμεθα. διάφορε φαμιλίες ἐμίσευσαν, πράγμα ἔβγαλαν, καὶ ἀκολούθος οὗτος πρᾶτετε. Οἱ ἐνγκάτικι ὄλι ἴνε εἰς τὰ ἀρματα, καὶ εἰς τὰ ἀπαρθενίζοντα (11) πόστα, ἀπεφασισμένοι τὰ θισιαστοῦν διὰ τὴν δόξαν τοῦ γένους καὶ πατρίδος. τὰ αὐθεντικὰ ἀρματα ἴνε ἔξο εἰς τὸν Ἰονικὸν κάμπο βαλμένα ἔν τάξιν πολέμου καὶ διαπερασμένα εἰς ἐκίνα τὰ μέρη, ὁποῦ εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ ἀτάκου ἐναντιοθοῦν τοῦ ἐχθροῦ. γίνετε μία νέα φορτιφικαζιον διὰ νιχτὸς ἔξο εἰς ἀγίον παντελείμονα, διὰ τὴν ἀπαρατόντας τὸν ἀλέξανδρο, ὁποῦ ἀφανιστὶ ἀπὸ τὴν μπόμπες, καὶ καννόνια, σερβίρι (12) δια ριτιράτα (13) τὸν ἀρμάτων ὡς ὅπια ἴνε ὀφελιμοτάτι, καὶ πολὰ ἐξέρετι, μὴν ἱμπορόντας ὁ ἐχθρὸς τὰ πατίσι τὰ χοματὰ μας. Εἰς ἕναν λόγο διὰ τὰ λάβει τέλος αὐτὶ οἱ φορτιφικαζιὸν τὸ ὀγλιγορότερο, οἱ ἐνγκάτικι τῆς χώρας καὶ χορίον, ὁμῖος οἱ ρούσι, δουλεύουν ἀδιακόπος με βίαν, καὶ πάντοτες διὰ νιχτὸς, διότι τὴν ἡμέρα ἱμπορὶ τὰ προξενιθῆ βλάβιν ἀπὸ τὴν μπάλες (14) τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ πὸς τὰ σὰς περιγράφο ὅσα τρέχουν, δὲν ἔχο ἱπομονί, οὔτε ὁ νούσμου ρεγγερι (15). Εἰς πληροφοροσίνας σας φθάνι μόνον τὰ σὰς ἱπό, ὁποῦ ὁ Μετροπολίτις καὶ ὁ Κο-Καποδίστριας, ἴνε τὰ τρελαθοῦν, διατὶ θεωροῦν τὸ κίνδινο, καὶ ἐπροβοδίσαν (16) ἀσπρέσο (17) εἰς Κορφοῦς ὁμοῦ με τὸν γγενεράλε διὰ τὰ προφθάσουν βοιθίες τὸ ὀγλιγορότερο. ὡς ἴπα ἄνοθεν ὄλι κινὸς ἴνε εἰς τὰ ἀρματα, καὶ ἀναμένουν τὸν ἐχθρὸ. μετ' ὀλίγον καπιτάρουν (18) Ἰθακίνοι, Κεφαλίνοι, καὶ ἀπὸ τὰ αὐτόθεν. Κλαύσετε ἀδελφάδες τὴν διστιχίαν τὴν πατρίδοσμας καὶ περικαλίτε Κύριον Παντοκράτορ τὰ τὴν ἐλευθεροσί ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ ἀγαρινού. Ὁ πρίτανις ἀσικόνετε μετ' ὀλίγες ἡμέρες. Οἱ τζάμιδες ἀκολουθοῦν με τὸ παρτίδο (19) μας. γίνοντε ὄλες οἱ προφίλαξες καὶ δινάμοσες ἴσος καὶ πιτίχομε τὸν ἀφανισμόν τοῦ ἐχθροῦ, θέλοντας τὰ μᾶς χιτιπίσι, ὡς ἔχι τὴν ἀπόφασιν. ὁ ἀνιψὸς σπύρος ἴνα καλά, μὰ ἴλθε οἱ ὄρα τὰ κοπιάζι μέραν καὶ νίχτα, καὶ τὰ μὴν ἔχι ἀνάπαυσιν, καὶ τὰ ξενιχτὰ εἰς τὸν Ἰωνικὸν κάμπο με τοὺς μεγαλίτερουστου. ἀναμένομε τοὺς κλέπτες ἀπὸ Ἰθάκιν, κάλαμο, καὶ Νισόπουλα. διὰ χιλιάδες Τούρκι ἐπίγαν κατεπάνο τὸν κλεφτὸν ὁποῦ ἐβρίσκοντε εἰς τὰ βιλαέτια. ὄντας ἕνα σόμα κλέπτες εἰς τοῦ μανόλι τὸ γιοφίρι εἰς ἀγραφα τὸν ἀριθμὸν 300, ἐπίγαν κατεπάνο τους 1300 τούρκι. ὁ πόλεμος ἐγίνι διὰ πολὲς ὄρες με τὰ σπαθιά, καὶ πιστόλες. Ἡπὲρ τοὺς 70 τούρκους ἐσκότισαν καὶ πολότατους λαβομένους. ἀπὸ τοὺς κλέπτας δέκα ἐθανατόθισον, τὸν ὄπιον τὰ κεφάλια ἴφεραν εἰς Πρέβεζα τοῦ βεζήρι, καὶ ἀνάμεσα εἰς αὐτὰ ἴτον τὸ κεφάλι τοῦ θαυμαστοῦ δίπλα (20). Εἰς τὸ ἀναμεταξὶ τοῦ πολέμου εὐθασε μεντάτι (21) ὁ ἀνδρὸς Κατζαντονις (22) με 100 παλικάρια καὶ βαρόντας τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν πλάτες τοὺς ἐτζάκισαν, σκοντόνοντας τὸν ἀρχιγον τους Μουχουρδάρι (23) καὶ μένοντας λαβομένος διὰ κακὴν ἡμὴν ὁ Κατζαντονις, μὰ χωρὶς κίνδινο.

Ἐβρισκόμενα εἰς τὸ πόστο τῆς γκούλιας 30 παλικάρια τοῦ μαγγιὸρ Περιβοῦ, καὶ τόσι ἴτον οἱ προκοπή τους καὶ οἱ ἀγγινιτῖα τους, ὁποῦ διὰ νιχτὸς ἕκατέ-

βικαν ἀπὸ τὸν Ντεκιέ (24) 200 τούρκι καὶ 50 ρομέι, οἱ ὅποιοι διαβένοντας πελαγοτὰ (25) εἰς τὸν ἄμο τοὺς ἐπίτιχε νὰ τὰ ἐβρουν ἀποκιμμένα, νὰ σκοτόσουν τρία καὶ νὰ πάρουν ἕτερα τέσερα ζοντανά, νὰ χαλάσουν τὴν γκούλια, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν χορὶς ἐμπόδιο, καὶ οἱ ἀπόφασί τους ἴτον νὰ πιάσουν ὅλα ζοντανά, μὰ ἓνα Παργινόπουλο τὰ ἐγλίτισε. Τί θόριβος ἐγινε αὐτὴν τὴν νύχτα εἰς τὰς ὄρες 5 τουφεκίζοντας οἱ Τούρκι ἀπὸ ὅλα τὰ ταμπουρία τον (26), σὰς ἀφίνο νὰ μετρίσετε, πρᾶγμα ὅπου ἐβαλε ἄνο κάτου τὴν πολιτίαν. Ἐνα μαρτίριο ἀκατάπαυστο ἴνε οἱ ζοί μας, καὶ μίαν στιγμὴν ἀνάπαυσιν δὲν ἔχομε.

Ἐπιγράθι ἰκουνοντά σας ὀλίγο καλά, καὶ ἐπιθυμὸ νὰ μάθο τὴν καλύτεροσίν σας. ὁ Κ. μένεγος ἐμήσεισε (27) διὰ τριέσι, καὶ ἔστο εἰς ἰδισίν σας, καὶ σὰ τάσο πάλιν, ὅπου θέλι πρᾶξο, ὅς μὲ τὸ προλαβόν μου σὰς ἱποσγέθι. Ἐχάρι τὴνς περιλαβὴν γραμάτου τοῦ ἀδερφοῦ Μαρή, διὰ παριγορίαν σας. Περικαλὸ νὰ δόσετε τοὺς ἀκριβεῖς χειρισμοὺς τοῦ εὐγενοῦ ἀρχον Μ. Μελισινοῦ, μένοντας ἰπόχρεϊ ες τὴν ἐνθίμισι ὅπου διαφιλάτι διὰ ἐμὲ τὴν δίστιχι. ὅλι οἱ ἐδικί, καὶ φίλι ἀνταποκρίίνοντε εἰς τοὺς χειρισμοὺς σας. τὰ σκαλιζούνια (28) ἔλαβα καὶ σὰς εὐχαριστό. Τόσον τίς ὄρας, καὶ μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπιν σὰς ἀσπάζομαι. Τὸ μέριτο ὄλον τὸ ἐχι ὁ Κ. Κο: Καποδίστριας, ὅστις κοπιάζι μὲ ζίλον.

Ὁ γραφεὺς δοῦλος σας ταπινὸς μενβενούτης σὰς φιλι τὸ χέρι.

Ἦγαπιτί σας ἀδελφι

αννα γιουργα ζετίνι

ἀναπανθίτε διὰ τὸ σπίτι σας, διατι τόρα εκουβαληθι ὅς ἐτίγενε, καὶ κάθετε ὁ Κ. Κ. Καποδίστριας, ὁ ὅπιος ἀγαπὰ τὸν ἀνεψὸ σπίρο ἱπερβολικά. σὰς περικαλὸ νὰ μοῦ κάμετε ἓνα ζεβγάρι παπούτζια μεταξοτὰ σκούρα μὲ τὲς πόντινες (29), εἰς τὸ ποδάρι τῆς ἀδελφίς λάουρας, καὶ ἓνα δάχτυλο μεγαλύτερα, καὶ νὰ μοῦ γράψετε τὸ κόστο τους, διὰ νὰ τὸ δόσο τοῦ σπιρέτου.

1. μ π ο σ τ α ν τ ζ ἦ ς, ὁ: μποστταντζήδες ἐλέγοντο οἱ σωματοφύλακες τοῦ Σουλτάνου πρὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, ποὺ ἀπετέλουν ἰδιαιτερον σῶμα τῆς ἀνακτορικῆς φρουρᾶς, ποὺ συνεκροτήθη ἀρχικῶς ἀπὸ κηπουροὺς τῶν ἀνακτόρων ἐξοπλισθέντας ἀπὸ τὸν Σουλτάνον.

2. φ ο ρ τ ι φ ι κ α ζ ι ὀ ν, ἠ: ὀχυρώματα-fortificazione.

3. ἄ τ ἄ κ ο, τό. attacco=προσβολή, ἔφοδος, ἐπίθεσις.

4. δ ε σ μ ἄ ρ κ ο, τὸ ;

5. τ α ρ ἄ τ ζ α, ἠ=ἐπίπεδος στέγη στρωμένη μὲ πλάκες ἢ ἄλλο ὑλικόν.

6. ἄ σ κ ἔ ρ ι, τὸ=στράτευμα ἐδῶ.

7. δ ι α φ ε ν τ ε ὑ ὠ—κάμνω κουμάντο, διοικῶ.

8. π α ρ α π ἔ τ ο, τὸ=στηθεῖον γεφύρας, θωράκου.

9. π ι σ σ ο μ ἄ ν ε ς=ἀλειμμένες μὲ πίσσαν.

10. κ α λ α φ α τ ι σ μ ἔ ν ε ς: καλαφατίσω=φράσσω τὰς σχισμάς.

11. ἄ π α ρ θ ε ν ἰ ζ ο ν τ α πόδια=εἰς τὰς ἀνεπάφους ἐπικαίρους θέσεις.

12. σ ε ρ β ἰ ρ ω=ὑπηρετῶ.

13. ρ ι τ ι ρ ἄ τ α ;

14. μ π ἄ λ α, ἠ=βολίς, βλήμα κανονιοῦ.

15. ρ ε γ γ ἔ ρ ω, reggere=διευθύνω, κυβερνῶ.

16. π ρ ο β ο δ ἰ ζ ω κ α ἰ π ρ ο β ο δ ῶ=προπέμπω, κατενοδῶνω, ξεπροβο

17. ἄ σ π ρ ἔ σ ο ;

18. κ α π ι τ ἄ ρ ω, capitare=ἐπέρχομαι.

19. π α ρ τ ἰ δ ο=μὲ τὸ μέρος μας.

20. Δίπλ α ς, ὁ: Δίπλ α ς Βασίλειος, ἀρματωλὸς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, φίλος καὶ συναθλητὴς τοῦ Κατσαντώνη καὶ ἄλλων. Διεκρίθη διὰ τὴν γενναϊότητά του. Κατὰ τὴν μεγάλην κίνησιν κατὰ τῶν κλεφτῶν, ποὺ ἤρχισε κατὰ τὸ 1804, ὁ Δίπλ α ς πολλάκις συνεκρούσθη πρὸς σώματα τουρκαλβανῶν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ Ἀκαρνανίαν. Ἄλλ' ὅταν τὸ 1807, ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Λευκάδος καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς κατ' ἐντολήν τοῦ Καποδιστριαίου ὑπὸ τὸν Κατσαντώνην ἠνωμένοι γενναίως ἐπολέμησαν πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτοῦ, ὁ Δίπλ α ς ἐφονεύθη εἰς μίαν ἀπὸ τὰς συγκρούσεις. Ἐγκαταλειφθεὶς δὲ ἀπὸ τοὺς ὑποχωρήσαντας συντρόφους του εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἐσύρθη μέχρι τῆς Πρεβέζης, ὅπου νεκρὸς ἐκαρτομήθη, ἡ δὲ κεφαλὴ του, αἵμοσταγὲς τρόπαιον, ἐστήθη ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς πόλεως.

21. μ ε ν τ ᾶ τ ι = εἰς βοήθειαν, ἐνίσχυσιν.

22. Κ α τ σ α ν τ ῶ ν η ς : ὁ περίφημος ἀρματωλὸς, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν ὅλων τῶν κλεφτῶν ποὺ ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης Λευκάδος, διότι ἀνεγνωρίσθη ὑπ' αὐτῶν ἢ ὑπεροχὴ του. Ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην, ποὺ ἔγινε κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

23. Μ ο υ χ ο υ ρ δ ᾶ ρ η ς : ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων εἰς τὴν μάχην κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη, ὡς καὶ ὁ Δίπλ α ς, ἐτραυματίσθη δὲ ὁ Κατσαντώνης.

24. Ν τ ε κ ἔ ς, ὁ. τεκὲς=ἀσκητήριον τουρκικόν.

25. Π ε λ α γ ω τ ᾶ = ἀπὸ τὸ πέλαγος.

26. τ α μ π ο ὕ ρ ι α : ταμπούρι, τὸ=χαράκωμα, δχύρωμα, σχηματισμὸς στρατιωτικοῦ τμήματος εἰς τετράγωνον.

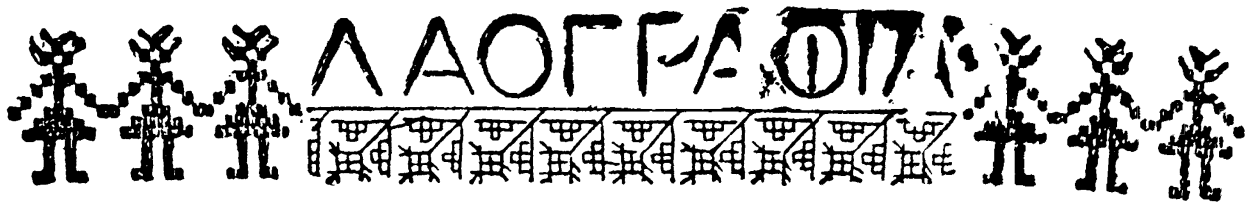
27. μ ι σ ε ὕ ω = ξενιτεύομαι, ἀπομακρύνομαι τῆς πατρίδος μου.

28. σ κ α λ ι τ σ ο ὕ ν ι α = καλτσούνια, κάλτσες ἀνδρικές, τσουράπια.

29. π ο ν τ ῖ ν α, ἡ = τὸ ἄκρον τοῦ ὑποδήματος ποὺ καλύπτει τὰ δάκτυλα τοῦ ποδός.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΘΑΛΑΣΣΑ*

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Γ') Όνοματολογία τῶν ψαριῶν καὶ τῶν θαλασσινῶν φυτῶν κλπ.

* Η συλλογή «Πάργα—Θάλασσα» βραβεύθηκε ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, στὴ συνεδρία 12—12—63 (ὑπ' αριθ. 818) καθ' ὃν χρόνον ἐδημοσιεύετο καὶ στὴν «Η.Ε.»

Κ ρ α μ π α ν ἑ λ λ α ἢ **Γ κ ρ α π α ν ἑ λ λ α** (ἦ). Εἶναι τρία—τέσσερα ἀγκίστρια κολλημένα μετὰ τὰς ῥάχες τους. Κοντὰ σὶ τὸ ἀρμόδι δένεται ἓνα μεγάλο κομμάτι δόλωμα καὶ ὅπως μαζεύονται τὰ ψάρια (βῶ-πες, κεφαλόπουλα) γιὰ νὰ τσιμπήσουν, ὁ ψαράς τραβᾷ ἀπότομα καὶ τ' ἀγκιστρώνει.

Μ π ρ α γ ἄ ν ι (τό) ἢ **Τ ρ ἄ τ α** (ἦ). Μικρογραφία τοῦ σάκκου τῆς ἀνεμότρατας πού ρίχνεται ἀνοιχτὰ μετὰ βάρκα καὶ σέρνεται ἀπὸ τὴν στεριά ἀπὸ τὶς δυὸ ἄκρες (μετὰ τρεῖς τέσσερις νοματαίους ἀπὸ κάθε μεριά). Καλέρνετα σὲ νέτους ἀπὸ ξέρες ψαρότοπους περισσότερο γιὰ μαρίδα, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο βρῆ.

Μ π ι ζ ὄ β ο λ ο ς καὶ **Μ π ι** (ἦ **Μ π ε**) **τ ζ ὄ β ο λ ο ς** (ὀ). Ἐνα ὀλοστρόγγυλο κομμάτι δίχτυ μετὰ εἰδικὰ βολίμια γύρω—γύρω. Ἔχει εἰδικὸ παλμὸ σὶ τὸ ῥέξιμο καὶ θέλει τέχνη καὶ ταχύτητα γιὰ νὰ αἰφνιδιάσῃ τὰ ψάρια τοῦ ῥηχοῦ γιαλοῦ πού συνήθως ῥίχ-νεται. Πιάνει ρουκλιά, σαργοδέλια, σπά-ρους, κανένα πετρόψαρο καὶ καμμιά φορά κανένα μεγάλο κέφαλο ἢ λαυράκι.

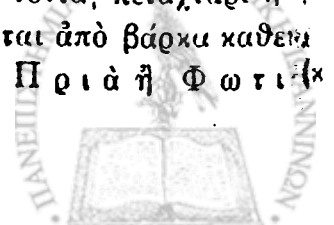
Π α ρ α γ ἄ δ ι (τό): Ἐνας μεγάλος σπάγ-γος (τώρα τελευταῖα νάυλον) βαμμένος ἀπὸ πεύκο μετὰ μακρὸς γύρω σὶς 500 ὄργιες. Κάθε τρεῖς ἢ τρισήμισυ ὄργιες εἶναι δε-μένο κι' ἀπὸ ἓνα ἀγκίστρι μετὰ παράμαλλο μιᾶς ὄργιας. Νετέρνετα σὲ ἀνοιχτὰ καὶ ῥηχὰς κόφες πού γύρω—γύρω ἔχουν κῆθο ἀπὸ φελλὰ γιὰ νὰ μπήγνῶνται τ' ἀγκίς-

τρια. Καλάρνετα μετὰ ἀνάλογα πρὸς τὸ βί-θος καλαδούρια πού ἔχουν δεμένη ἀπὸ μιὰν ἄκρη μιὰ πέτρα κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη με-κολῶκα γιὰ σαμαδοῦρα. Ἀνάλογα μετὰ μέγεθος τῶν ἀγκιστριῶν καὶ τὸ πάχος τῆς μάνας διακρίνονται σὲ χοντρά καὶ ψιλὰ τε-ραγάδια. Ἄλλη διάκρισι εἶναι **Σ υ ν α γ ἰ δ ο π α ρ ἄ γ α δ α**: Ἔχουν πολὺ μεγάλα τε-ραγάδια καὶ πολὺ ἀραιὰ σὶ τὴν μάνα καὶ τ-λῶννετα μετὰ ζωντανὰ ρουκλιά ἢ πετρόψα-ρα. **Μελανουροπαράγαδα**: Εἶναι ἀπὸ πύ-ψιλο σπάγγο ἢ νάυλον καὶ δένονται σὲ κάβο σὲ κάβο ἐνῶ κατὰ διαστήματα βάζν φελλοὺς γιὰ νὰ μένουν στὸν ἀφρό. Ἀσφ-παράγαδα ἢ σαργοπαράγαδα: Στὸ σηῖο πού ἐνώνετα ἡ μάνα μετὰ τὰ παράμαλλο, πού πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μακρὰ, δέννεται κι' ἀπὸ ἓνα φελλός. Ρίχνετα ὑπάνωσις ξέρες καὶ στὰ βράχια ἔξω σχεδὸν καὶ μόν-τὰ παράμαλλα βυθίζουσι γιὰ νὰ ψαρεῶν-ται. Γιὰ τὸ κοινὸ παραγάδι πού πτε-στ' ἀνοιχτὰ σὲ γράδο καὶ ξέρες ἀπαραῆ-το ὄργανο εἶναι ἡ κουλούρα μετὰ τὸ «μαῖρι-της ἢ «κουλουρόσκοινο» γιὰ τὴν εἶναι ῥε-δύσκολο ὅσο καὶ συχνὸ τὸ νετέσιμο ἔσ-

Π ε τ ο ν ι ἄ ἢ **ἄ ρ μ ἰ δ ι** ἢ **π ε α γ τ ἄ ρ ι** ἢ **τ ο ν ι ἄ** ἢ **κ α θ ε τ ἦ**. Ἐνὶ μ-γάλος σπάγγος (ἢ νάυλον) τυλιγμένος συν-θως σὲ ἓνα κομμάτι φελλό. Στὴν ἄκρη μ-παράμαλλα δένονται δυὸ—τρία ἀγκίς-καὶ ὀβολιάς. Ὅταν πετιέται ἀπὸ τὴν β-λέγεται **πετονιά**, **τονιά**, **πεταχτᾶρι** ἢ **μῖ-**καὶ ὅταν βυθίζεται ἀπὸ βάρκα καθεῖ-κα

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 224.

Μ π ρ ι ἄ ἢ **Π ρ ι ἄ** ἢ **Φ ω τ ι ἄ**

πυροφάνι). Το σύνεργο αυτό είναι φτιαγμένο ως εξής: Έχει ένα καζάνι, πού μέσα μπαίνει το καρμπούρο, με μιὰ πολὺ μικρὴ τρουπούλα γιὰ νὰ μπαίνη τὸ νερὸ καὶ νὰ γίνεται ἡ ἔκλυσι τοῦ ἀερίου. Ὅλο αὐτὸ πάλι εἶναι χωμένο σὲ μεγαλύτερο δοχεῖο γιομάτο νερό. Ἀπὸ τὸ καζάνι τοῦ καρμπούρου ξεκινάει ἓνα χοντρὸ λάστιχο—σωλῆνας πού στὴν ἄλλη ἄκρη ἔχει τὸ πολὺφωτο με δύο ἢ τρία μπέκ πού φωτίζουν. Τὸ πολὺφωτο στερεώνεται στὴ πλώρη τῆς βάρκας καὶ σκεπάζεται με ἓνα τενεκεδένιο «τηγάνι» γιὰ νὰ μὴ ἐνοχλῆ τὸ φῶς του τὸν καμακαδόρο, πού κάθεται ἀπάνω στὴν πλώρη με τὸ κατάλληλο γιὰ τὴν περίστασι καμάκι. Στὰ κουπιά εἶναι ἀπαραίτητος σύνιροφος πού πρέπει νὰ ἔχη ταχύτητα, ἐτοιμότητα καὶ ἀντίληψι. Λένε ὅτι τὰ ψάρια δὲν τὰ βαράει αὐτὸς πού εἶναι στὸ καμάκι ἀλλὰ αὐτὸς πού εἶναι στὰ κουπιά κι' αὐτὸ γιὰτι αὐτὸς φέρνει τὸ καμακαδόρο στὴν κατάλληλη θέσι βολῆς. Τὴν στιγμιαία θαμπούρα πού κάνει στὰ ψάρια τὸ φῶς ἐκμεταλλεύεται ὁ καμακαδόρος πού πρέπει νὰ εἶναι ἐφρωδιασμένος με λάδι πού τὸ σκορπίζει δεξιὰ—ἀριστερὰ με ἓνα φτερό ἀπὸ κότα γιὰ νὰ κιαραίνη τὰ νερά. Στὰ παλῆα τὰ χρόνια βγαίνανε γιὰ τὸ ψάρεμα αὐτὸ με ξύλα ἀλειμμένα με στυπὶ βρεγμένο σὲ πετρέλαιο (γι' αὐτὸ λεγετε καὶ «φωτιά») ἐνῶ σήμερα προτιμοῦν λουξ πετρελαίου καὶ συσκευές πετρογκάζ κ.λ.π..

Σ τ ἄ ρ ο ς (δ). Τὸ ψάρεμα αὐτὸ γίνεται ἀπὸ ἀνοιχτὰ στὸ Μονόλιθο (σὲ μιὰ λουρίδα τῆς θάλασσας πλάτους ἐνὸς μιλιοῦ καὶ σὲ ἀπόστασι πού κυμαίνεται ἀπὸ τὸ ἓνα μεχοὶ τὰ τρία μίλια ἀπὸ τὴ στεριά) μέχρι τὸ Σαρακήνικο καὶ τὴν ὀμπρέλλα. Πάνονται σχεδὸν μονάχα λεθρίνια στὸ ψάρεμα αὐτό. Ἐπειδὴ τὸ βάθος εἶναι πάντα πάνω ἀπὸ 30 ὀργιές καὶ μέχρι 50 θέλει ἀνάλογη βαθειτὴ με βολιὰ 40—50 δράμια. Τὸ δόλωμα πρέπει νὰ εἶναι (κατὰ σειρὰν ἀξίας) κριδὰ, καρτσιμᾶς, μύδι, καλαμυράκια ἢ σουπιποῦλες. Ἀπαραίτητη εἶναι μιὰ πέτρα—5 ὀκάδες καὶ μαζάρι μακρὺ. Φουντέρται ἡ πέτρα με τὸ μαζάρι ἀπὶκο ὅσο πού ἀκουμπᾶ στὸν πάτο καὶ με τὸ κούνημα τῆς βάρκας ἀπὸ τὸ κῆμα νὰ χτυπᾶ τὸν πάτο γιὰ νὰ σηκῶνη θολοῦρα. Τὰ λεθρίνια κεύονται στὴν θολοῦρα νὰ βοσκήσουνε

κι' ἔτσι βρίσκονε τὰ δολώματα τοῦ ἀριδιοῦ καὶ τσιμπᾶνε. Πάντοτε πρέπει νὰ ἔχη ῥέμμα γιὰ νὰ μετακινῆται ἀπὸ λίγο—λίγο ἢ βάρκα καὶ νὰ ψαρεύεται περισσότερος τόπος.

Σ υ ρ τ ῆ (ή). Ἐνα μεγάλο κομμάτι ἀπὸ γερὸ σπάγγο ἢ νάυλον πού δένεται ἐπάνω σὲ ξέρι καὶ στὴν ἄλλη ἄκρη τὸ ἀγκίστρι σὲ παράμαλλο ἀπὸ σύρμα ἢ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ σπάγγο. Δολώνεται με ἓνα μεγάλο κομμάτι σουπιά, χταπόδι, πίννα ἢ ψάρι (προτιμώτερο ζωντανὸ) καὶ προορίζεται νὰ πιᾶση ρουφιούς, στείρες, συναγρίδες καὶ ἄλλα ψίρια. Δὲν σέρνεται ὅμως ὅπως λείει τὸ ὄνομά της πού δὲν εἶναι ἐπιτυχημένο.

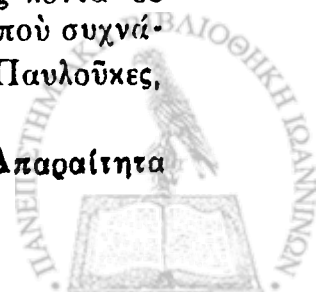
Σ υ ρ τ ο π α ρ ἄ γ α δ ο (τό). Ἐνα μικρὸ παραγάδι με 4—5 ἀγκίστρια σὲ μεγάλα παράμαλλα καὶ σὲ 5—6 ὀργιές κάθε παράμαλλο ἀπάνω στὴ μάνα. Τὸ ῥίχνουνε με μιὰ κολώκα ἢ δεμένο ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά σὲ βράχο καὶ δολωμένο συνήθως με ζωντανὰ ρουκλιά ἢ πετρόψαρα σὲ σημεῖα πού εἶναι ρουφιοὶ ἢ περάσματα ἀπὸ συναγρίδες καὶ ἄλλα ἀγοριόψαρα.

Τ ε ν ε κ ἔ ς (δ). Μιὰ μισόλατα με σκεπασμένο τὸ ἐπάνω μέρος με πανί. Στὴ μέση τοῦ πανιοῦ ἀνοίγουνε μιὰ τρύπα πού τὴν ἀλείφουν με τρίμματα ἀπὸ τυρὶ σκορπίζοντας ἄλλα τρίμματα μέσα στὸν τενεκέ. Τὸν βάζουν μεσ' στὸ βυθὸ τῆς ἀκρογιαλιᾶς καὶ πηγαίνουν μέσα κεφαλόπουλα καὶ σαργουδέλλια.

Ἀφοῦ δὴ ὁ ψαράς ὅτι μπῆκαν ἀρετά, τρέχει καὶ σκεπάζει τὴν τρύπα καὶ βγάζει ἔξω τὸν τενεκέ παίρνοντας τὰ ψάρια. Εἶναι τὸ πρῶτο σοβαρὸ ψάρεμα γιὰ τοὺς πιτσιρίκους ἀλλὰ τὸ μεταχειρίζονται κι' οἱ ψαράδες γιὰ νὰ δολώνουν πιραγάδια, συρτές καὶ συρτοπαραγάδα με ζωντανὰ ψαράκια.

Φ ε λ λ ο υ ρ ῖ (τό). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φελλουρὶ με καλάμι, τὸ φελλουρὶ με ἓνα κομμάτι φελλὸ καὶ παράμαλλο με ἓνα ἀγκίστρι πού ῥίχεται στὸν ἄφρο με ἓνα κομμάτι ψομί ἢ ψομοτύρι, χρησιμοποιεῖται γιὰ τὰ μαλανούρια. Ψαρεύεται συνήθως κοντὰ σὲ ἀπίτομα βράχια καὶ ξέρες, ἐκεῖ πού συχνάζουν τὰ μελανούρια (Κάστρο, Παυλοῦκες, Σκορδάς, Φλᾶρος κ.λ.π.).

ΣΥΝΕΡΓΑ ΨΑΡΙΚΗΣ: Ἀπαραίτητα

σύνεργα για τὰ ψαρέματα πού γράφτηκαν παραπάνω είναι τὰ ἑξῆς: Γ ρ α μ—π ί ο ἦ Γ ρ α μ—π ί—Ἔνα κοντόξυλο 40—60 πόντους πού στήν ἄκρη του ἔχει δεμένα σφιχτά μὲ πατρωνάρισμα ἓνα ἢ δύο πολὺ μεγάλα ἀγκίστρια. Χρησιμεύει γιὰ νὰ καρφώνη ὁ ψαράς ἓνα μεγάλο ψάρι (παστανάκα, ρουφιό, δρόγγο κ.λ.π.), ὅταν νομίζει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κρατήσῃ τὸ παράμαλλο. Ἡ Δ ε λ φ ι ν ι ἔ ρ α—Σιδερένιο καμάκι, μὲ ἓνα χαλό, δεμένο μὲ ἓνα σιτζίμι μακρὸ ἀπὸ τῆ βάρκα. Ἔνα πολὺ μεγάλο ψάρι τὸ καρφώνει μ' αὐτὴν ὁ ψαράς καὶ τὸ ἀμολάει μέχρι πού νὰ κουρασιῇ γιὰ νὰ μπορῇ νὰ τὸ πάρῃ στὴ βάρκα χωρὶς κίνδυνο νὰ τοῦ φύγῃ ἢ νὰ κοπῇ. Τὸ Κ α μ ά κ ι—Ἔνα μακρὸ μέχρι τέσσερα μέτρα ξύλο φτιαγμένο ἀπὸ καθρόνι καὶ πλανιαρισμένο καλά, στρογγυλεμένο καὶ μὲ διάμετρο 3—3,5 πόντους (ἢ λεγομένη λάντσα) καὶ στήν ἄκρη τὸ κυρίως καμάκι, φτιαγμένο ἀπὸ ἀτσάλι πού μοιάζει σὰν τρίασινα ἢ σὰν δάχτυλα χεριοῦ ἀνοιγμένα. Τὰ δάχτυλα αὐτά, πολὺ μυτερά στήν ἄκρη εἶναι ο ἶ χ α λ ο ἰ τοῦ καμακιοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τους δίνει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καμακιοῦ τ ρ ί χ α λ ο, π ε ν τ ά χ α λ ο, ἔ φ τ ά χ α λ ο καὶ ἔ ν τ ε κ ά χ α λ ο. Ἄλλη διάκρισι τῶν καμακιῶν εἶναι πατοκάμακα ἢ τοῦ πάτου (τρίχαλο, πεντάχαλο) καὶ ἀφροκάμακα (ἐνιηάχαλο, ἐντεκάχαλο), ἐνῶ τὸ ἐφτάχαλο χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ τὶς δύο δουλειές. Κάθε χαλὸς ἔχει ἓνα νύχι ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ μέταλλο πού γυρίζει πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνσι τῆς μύτης τοῦ χαλοῦ καὶ χρησιμεύει γιὰ νὰ μὴ μπορῇ νὰ ξεφύγῃ σπαρταρῶντας τὸ ψάρι πού λέγεται ψ α ρ ο φ ά γ ο ς. Τὸ κυρίως καμάκι ἔχει καὶ μιὰ κωνικὴ ὑποδοχὴ τ ὸ σ π ί τ ι πού μπαίνει καὶ δένεται σφιχτὰ ἢ καρφώνεται ἢ λάντσα. Τὸ Λ ά δ ι—ἀπαραίτητο γιὰ νὰ ρίχνεται καὶ νὰ γαληνεύῃ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσης ἀπὸ κυματάκια. Κάνει τὴ λεγομένη λ α δ ι ά γιὰ νὰ μπορῇ ὁ ψαράς νὰ βλέπῃ καθαρὰ τὸ βυθό. Ρίχνεται ἀνακατεμένο μὲ ἄμμο ἢ μὲ ἓνα φτερό ἀπὸ κόττι. Τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα καταφέρει ὁ ψαράς μὲ τὸ Γ ι α λ ι πού εἶναι ἓνας τενεκὸς μὲ πάτο ἀπὸ γιालὶ στοκαρισμένο καλὰ γύρω—γύρω νὰ μὴ μπαίνουν νερά. Τὸ βυθίζει στήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσης καὶ

κίαιραίνει τὰ νερὰ καλύτερα ἀπὸ τὴ λαδιὰ καὶ μεγαλώνει τὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ εἶναι πιὸ δύσκολο στὴ χρῆσι γιὰτὶ μ' αὐτὸ ὁ ψαράς ἔχει πιασμένο τὸ ἓνα του χέρι καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει εὐχέρεια στὶς κινήσεις. Ὁ Π ι ν ν ι λ ὄ γ ο ς—Ἔνα σίδερο ἀνοιγμένο σὲ δύο καὶ φτιαγμένο μυτερὸ στὶς ἄκρες καὶ σὲ σχῆμα ὑψιλὸν μικρὸ καὶ καρφωμένο στὴ λάντσα του κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ εἶναι κάθετη ἢ ἐπιφάνεια τοῦ πιννιλόγου μὲ τὴ λάντσα. Χρησιμεύει γιὰ νὰ βγάιῃ ὁ ψαράς τὶς πίννες ἀπὸ τὸ βυθὸ χωρὶς νὰ βουτήξῃ. Στὴν Πάργα δὲν ὑπάρχουν παρὰ πίννες πολὺ μικρὲς καὶ ἔτσι δὲν χρησιμοποιεῖται ὁ πραγματικὸς πιννολόγος (ὀλόκληρο σύστημα μογλῶν κλπ). Ἡ Π ι χ α: Ἔνα μικρὸ κομμάτι δίχτυ πού καὶ ἓνα εἶδος σακκούλας δεμένο σ' ἓνα ξύλο στρογγυλλὸ μὲ χεροῦλι (σὰν ρακέτα τέννις) ἀπὸ ξύλο ἀγριελῆας συνήθως, πού χρησιμεύει στὸν ψαρά γιὰ νὰ φέρῃ ἓνα κάπρι μεγάλο ψάρι ἢ ἓνα πού φοβάται μὴ ξαγκιστρωθῇ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ πιάνῃ φαλόπουλα, γαρίδες κ.λ.π.. Τὸ Φ ο μ ά κ ι: Ἔνα κομμάτι γαλαζόπετρα ἢ κημποῦρο δεμένο σ' ἓνα πανάκι. Τὸ βάζει ὁ ψαράς σ' ἓνα χαλὸ τοῦ καμακιοῦ καὶ μπαίνει κοντὰ στὴ θάλαμι τοῦ χταποδιοῦ ὅταν βρισκεται χωμένο ἐκεῖ μέσα καὶ δὲν βγαίνει. Τὸ χταπόδι ἀρχίζει σιγά—σιγά νὰ νοχλῆται, βγάζει νερὸ σὲ μικρὰ κυματάκια (φυσάει ἢ ἀνασιώνει λένε οἱ ψαράδες) καὶ μετὰ δὲν ἀνέχει καὶ βγαίνει ἔξω ὀπίσθεν καρφώνει. Ἡ Χ έ ρ α: Τὸ σχῆμα τοῦ πιννολόγου ἀλλὰ πιὸ μικρὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸ βγάλσιμο τῶν πιννιῶν καὶ γιὰ ἄλλες δουλειές. Αὐτὰ εἶναι κυριώτερα ἐργαεῖα πού χρησιμοποιεῖται ὁ ψαράς, δὲν εἶναι ὅμως αὐτὰ μόνον. Κάθε ψαράς ἔχει ἓνα σορὸ δικά του ἐργα πού τοῦ χρησιμεύουν γιὰ πολλὰ δουλειές καὶ εἶναι τόσο πιὸ πολλὰ καὶ ποιοτικὰ ὅσο πιὸ μερακλῆς εἶναι ὁ ψαράς.

ΤΑ ΔΟΛΩΜΑΤΑ. Τὰ περισσότερὰ ψαρέματα βασίζονται στὴ ἀνθρώπινη πύξη καὶ στὴν ἐξαπάτησι τοῦ ψαριοῦ ἀπὸ τὴν ψαρά, γι' αὐτὸ καὶ γιὰ τὸ ψάρεμα ἀπαραίτητα τὰ δολώματα πού ἀναφέρονται ἐνδεικτικὰ παρακάτω τὰ σπουδαιότερα

αὐτὰ δηλ.: Γαρίδα, μόκος, σωλήνας, γλύτσα, πάτελλα, καρτσιμᾶς, μπόρμπολας, μύδι, σουπιά, καλαμάρι, χταπόδι, βῶπα, σαρδέλλα, σταυρίδι, σκουλίκι τῆς στεριᾶς, βδέλλα, καβουράκια, χρυσόγλυτσα, πίννα, ψωμοτύρι, σαρδελλόψωμο, ζωντανὰ ἢ τεχνητὰ ψάρια, καρδιές, σκότια, πλεμόνια, ἄντερο ἀπὸ κόττα, ἀρμυρὲς σαρδέλλες καὶ ρέγγες, θαλασσινοὶ κ.λ.π..

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΨΑΡΑΔΩΝ. Ἴσως ἡ ἀπεραντώσυνη τῆς θάλασσης καὶ ἡ ἀγριότητά της νὰ κίνη τὸν ψαρὰ τὸν πιὸ δεισιδαίμονα καὶ προληπτικὸ ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο κάθε ἐπαγγέλματος. Κυριώτερες προλήψεις, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τίς ἄπειρες προσωπικὲς κάθε ἀτόμου, εἶναι οἱ ἀκόλουθες στοὺς Παργινοὺς ψαράδες. Δὲν πρέπει νὰ τὸν ρωτᾶς γιὰ ποῦ ξεκίνησε μὲ τὴ βάρκα του. Ἀνάλογα μὲ τίς διαθέσεις του πρὸς τὸ πρόσωπο ποῦ τὸν ρωτᾶει θὰ ἀπαντήσῃ: «Κατὰ δῶ (ἀόριστο)», «Δῶθε κάτου», «Ὅπου θέλει ὁ Θεός», «Ὅπου νᾶν καλὰ» ἢ μπορεῖ νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις ἀκριβεῖς ἢ θὰ «δαιμονιστῆ καὶ θὰ βρῆσῃ, καὶ τὸ λεξιλόγιό του εἶναι πλούσιο, ἢ τέλος θὰ κίνη πῶς δὲν ἄκουσε καὶ θὰ σωπάσῃ. Τόχει σὲ κακὸ νὰ ξεκινήσῃ γιὰ ψάρεμα ἢ δουλεῖ ἄλλη καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω γιὰτὶ ἔξασε νὰ πάρῃ κάτι. Δὲν γυρίζει ἀκόμα καὶ ἂν αὐτὸ ποῦ ἔξασε τοῦ εἶναι ἀσφαίτητο, ἀλλὰ καὶ ἂν γυρίσῃ, εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν θὰ πάῃ καλὰ στὸ ψαρεμά του τὴν ἡμέρα αὐτή.—Ἄν ψαρεύῃ κάπου καὶ τὸν ρωτήσῃς ἂν τσιμπᾶ, ἐκνευρίζεται, δὲν ἀπαντᾶει καὶ ψιθυρίζει ἀπὸ μέσα του «νὰ τσιμπήσῃ ὁ γερο—διάλογος».—Ἐξαγριώνεται ὁ ψαρὰς ποῦ θὰ τοῦ πῆς: «Κάβουρας ὑτ' ἀγκίστρι σου διάλογος στ' ἀριίδι σου», ποῦ εἶναι ἓνα συνηθισμένο πείραγμα, καὶ αὐτῶς: «Κάβουρας» ἢ «Γραντσέλλας». ἢ νὰ τοῦ εὐχηθῆς τὸ πολὺ γνωστὸ «Ὁρα καλὴ στὴν πρύμη σου [κι' ἀγέλαστὰ πανιά σου] οὔτε πουλι πετούμενο] τὴ βρεθῆ μπροστά σου.—Χρουσουζου-

λιά τόχει νὰ τοῦ περάσῃ μαῦρος γάτος ἀπὸ μπροστὰ τὸ πρῶτὸ ποῦ ξεκινᾶει γιὰ ψάρεμα. Ὁρισμένους τύπους (τοὺς σημαδεμένους ὅλοι) καὶ ὁ καθένας τοὺς δικούς του, τοὺς ἔχουν γιὰ χρουσούζηδες νὰ τοὺς δοῦνε τὸ πρῶτὸ πρὶν μπῶνε στὴ βάρκα. Δὲν θέλουν καμμιά ἐπαφὴ μαζύ τους οὔτε τὴν «καλημέρα τους» γιατί... τοὺς ξέρουνε καλὰ ἀπὸ ἄλλες φορές. Κι' ἀκοῦς νὰ λένε: «Μωρ' τὸκλαψα ἐγὼ πρῶτ—πρῶτὸ ποῦ εἶδα τὸν δεῖνα, προκοπὴ περίμενες νὰ δοῦμε; ἢ «Κουτσόνε ἄνθρωπο εἶδαμε πρῶτ—πρῶτὸ, ψάρια περίμενες μὲ τὸν ἀτιμόνε;»,

Μεγάλῃ χρουσουζουλιά γιὰ τὸν ψαρὰ εἶναι ἡ φώκια καὶ τὸ δελφίνι ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸ πρῶτο ψάρι ποῦ θὰ πιάσῃ εἶναι χάνος, σμέρνα ἢ δρόγγος. Τὸ νὰ δῆ χελιδονόψαρο ἢ νὰ πρωτοπιᾶσῃ λεθρίνι, τσιπούρα, συναγρίδα ἢ καθαρὸ ψάρι γενικὰ τὸ θεωρεῖ γιὰ γούρι.

Λέει ὁ ψαρὰς σουπιά τὸν πονηρὸ ἄνθρωπο ποῦ κάνει ἀτιμίες στὰ κρυφά, γουβιά τὸν κουτὸ καὶ βλάκα, ρουφιὸ καὶ ρουφήχτρα τὸν φαγὰ καὶ περισσότερο τὸν ἄρπαγα καὶ κλέφτη ποῦ ζαπώνει καὶ ἰδιοποιεῖται ξένες περιουσιὰς ἢ ἐκείνες ποῦ διαχειρίζεται ἄλλωνων. Συναγρίδα, τὴν ὁμορφη γυναίκα, μπαρμπουνάκι τὸ ὁμορφο κοριτσάκι ποῦ μόλις ξεπετιέται. Μελανούρι, Μελανουράκι καὶ Μελανούρα ἢ Μελανουράνα τὴν ὁμορφη μελαχροινὴ γυναίκα ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία καὶ τὰ σωματικὰ της προσόντα. Τσούχτρα τὴ φαρμακόγλωση καὶ κουτσομπόλα γειτόνισσα. Ζαργάνα τὴν κουνιστὴ γυναίκα. Παστανόκα τὴν ἀσκημοῦρα. Φρεγάδα ἢ Φρεγάδα τὴν ὁμορφη, παχουλὴ καὶ στολισμένη γυναίκα. «Πρύμα πλώρα κι' ὄλα τὰ στραβήξυλα» λέει γιὰ ἓνα ἄνθρωπο ποῦ ἔχει πάρα πολλὰς ἀσθένειες καὶ τίποτα γερὸ δηλαδὴ θέλει ἐπισκευὴ τῆς πρύμης, τῆς πλώρης καὶ τῶν ξύλων τοῦ σκελετοῦ.

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ", (1926)

203

ΕΝΑ ΣΑΒΒΑΤΟ ΒΡΑΔΙ

“Ενα Σαββάτο βράδι
— ΤΡΙΓΚ ΤΡΙΓΚ, ΤΡΙΓΚ ΤΡΙΓΚ,
— ΕΝΑ ΣΑΒΒΑΤΟ ΒΡΑΔΙ
μιὰ Κυριακή πρωί

“Ενα Σαββάτο βράδι
μιὰ Κυριακή πρωί
βήκα νὰ σεργιανήσω
σ’ ὄβραϊκο μπαξέ
βρήσκω μιὰ ν ὄβριοπούλα
ὅπου χτενίζονταν
μὲ φιλτεσένιο χτένι
μ’ ἐγγλέζικο γιαλι
— Μωρ’ κόρη ν’ ὄβριοπούλα
δέ γένεσαι ρωμιὰ
νὰ λούζεσαι σαβάτο
ν’ ἀλλάζεις κυριακή,
νὰ πᾶς στήν ἐκκλησία
σάν ὄλ’ οἱ χριστιανοί
— θὰ πᾶ νὰ πῶ τῆς μάνας
νὰ ἰδῶ τί θὰ μοῦ εἶπει
— Μάνα ρωμιὸς μοῦ λέγει
νὰ γένω χριστιανὴ
νὰ λούζομαι σαβάτο
ν’ ἀλλάζω κυριακή

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 235.

νά πάω στὴν ἐκκλησία
 σὰν ὄλ' οἱ χριστιανοὶ
 —Κόρη κάλλια νὰ σείδω
 σὲ φράγκικο σπαθὶ
 πάρα ρωμιὸς μωρ' κόρη
 νὰ σὲ γλυκοφιλεῖ

Ποβλ. Passow DLXXXVIII

204

ΑΣ ΤΟ ΕΙΠΟΥΜΕ ΕΝΑ

"Ας τὸ εἰποῦμε ἓνα.
 "Ἐνα τ' ἀηδονάκι
 τὸ χηλιδονάκι
 τὸν Ἀπρίλη ὀπὸρχεται
 κι' ὄλον τὸ Μάη λαλεῖ
 κι' ὄλο τὸ θερτῆ

"Ας τὸ εἰποῦμε δύο.

Δύο πέρδικες γραμμένες.
 γραμμένες πλουμισμένες.
 στὰ φτερά ζωγραφισμένες.
 "Ἐνα τ' ἀηδονάκι
 τὸ χηλιδονάκι
 τὸ Ἀπρίλη ὀπὸρχεται
 κι' ὄλον τὸ Μάη λαλεῖ
 κι' ὄλον τὸ θερτῆ.

"Ας τὸ εἰποῦμε τρίγια.

Τρίγια πόδια ἢ πυροστιά,
 δύο πέρδικες γραμμένες
 ἓνα τ' ἀηδονάκι
 τὸ χηλιδονάκι
 τὸν Ἀπρίλη ὀπὸρχεται
 κι' ὄλον τὸ Μάη λαλεῖ
 κι' ὄλον τὸ θερτῆ.

"Ας τὸ εἰποῦμε τέσσερα.

Τέσσερα βυζιά ἢ γελάδα
 τρίγια πόδια ἢ πυροστιά
 δύο πέρδικες γραμμένες
 ἓνα τ' ἀηδονάκι
 τὸ χηλιδονάκι

τὸν Ἀπρίλη ὀπῶρχεται
κι' ὄλον τὸ Μάη λαλεῖ
κι' ὄλον τὸ θερτή.

"Ἄς τὸ εἰποῦμε πέντε.

Πέντε δάχτυλα ἔχει ἡ χεῖρα
τέσσερα βυζὰ ἢ γελάδα
τρίγυα πόδια ἢ πυροστιὰ
δύο πέρδικες γραμμένες
ἓνα τ' ἀηδονάκι
τὸ χηλιδονάκι
τὸν Ἀπρίλη ὀπῶρχεται
κι' ὄλον τὸ Μάη λαλεῖ
κι' ὄλον τὸ θερτή.

"Ἄς τὸ εἰποῦμε ἕξη.

"Ἐξη ν ἄστρια σέρν' ἢ Πούλια
πέντε δάχτυλα ἔχει ἡ χεῖρα
τέσσερα βυζιὰ ἢ γελάδα
τρίγυα πόδια ἢ πυροστιὰ
δύο πέρδικες γραμμένες
ἓνα τ' ἀηδονάκι
τὸ χηλιδονάκι
τὸν Ἀπρίλη ὀπῶρχεται
Κι' ὄλον τὸ Μάη λαλεῖ
κι' ὄλον τὸ θερτή.

"Ἄς τὸ εἰποῦμε ἑφτά.

Ἑφταπάρθενος χορὸς
ἕξη ν ἄστρια σέρν' ἢ Πούλια
πέντε δάχτυλα ἔχει ἡ χεῖρα
τέσσερα βυζιὰ ἢ γελάδα
τρίγυα πόδια ἢ πυροστιὰ
δύο πέρδικες γραμμένες
ἓνα τ' ἀηδονάκι
τὸ χηλιδονάκι
τὸν Ἀπρίλη ὀπῶρχεται
κι' ὄλον τὸ Μάη λαλεῖ
κι' ὄλον τὸ θερτή.

"Ἄς τὸ εἰποῦμ' ὀχτώ.

Ὀχταπόδι τοῦ γιαλοῦ
ἑφταπάρθενος χορὸς
ἕξη ν ἄστρια σέρ' ἢ Πούλια
πέντε δάχτυλα ἔχει ἡ χεῖρα
τέσσερα βυζιὰ ἢ γελάδα

τρίγυια πόδια ή πυροστιά
 δύο πέρδικες γραμμένες
 ένα τ' άηδονάκι
 τὸ χηλιδονάκι
 τὸν Ἀπρίλη ὀπὸρχεται
 κι' ὄλον τὸ Μάη λαλεῖ
 Κι' ὄλον τὸ θερτή.

205

ΔΙΣΤΙΧΑ

Στά ξένα σὺ στά ξένα ἐγὼ θιαμαίνομαι πῶς ζοῦμε
 Για σκουῖξε σὺ, νὰ κλάψω ἐγὼ μὴν πάει κι' ἀνταμωθοῦμε.

Τὸ κυπαρίσσι τὸ ψηλὸ ποῦειναι στὴν ἄγια—Μαύρα
 Ἔχει τὴ μέση του λιανὴ καὶ τὰ μῆλα του μαύρα

Ὁ ἥλιος βασιλεύει κάτου στά ρέματα
 Κόρη θαλά σὲ πάρω δὲ λέω ψέματα.

Ὁ ἥλιος βασιλεύει κι' ἡ μέρα σώνεται
 Κι' ὁ νοῦς μου ἀπὸ τ' ἐσένα δὲ σιμαζώνεται

Ὁ ἥλιος βασιλεύει σὲ κεῖνες τίς ἐλιές
 Ἐγὼ θὰ λά σὲ πάρω μὲ χίλιες μαργιολιές

Τῆς χήρας τὸ προσκέφαλο μυρίζει ἀπὸ κυδῶνι
 Θὰ πάω κι' ἐγὼ νὰ κοιμηθῶ νὰ μοῦ διαβοῦν οἱ πόνοι

Μαχαίρι μαυρομάνικο στά πέντε δαχτυλά μου
 Ἄν ἴσως κι' ἄν δὲ σ' ἀγαπῶ τὸ βάνω στὴν καρδιά μου

Μὲ μαχαίρωσες, μὲ μαχαίρωσες,
 μὲ μαχαίρωσες καὶ δὲ μὲ κέρδεσες.

Μαχαιρωμένο μ' ἔχεις γερὰ δὲ φαίνεται
 Κι' ἄλλος ἀπὸ τ' ἐσένα γιατρὸς δὲ γένεται.

Ἄπὸ σεβντὰ δὲν ἤξερα, δὲν ἤμουν μαθημένος
 Καὶ τῶρα πού μπερδεύτηκα πῶς ἐγίνα ὁ καημένος

Κι' ἄν δὲν ξέρεις νὰ ὑφάνεις
 τὰ μασούρια σου νὰ κάνεις.

Ἄσε με στὸν ἀργαλειό σου
 νὰ ὑφάνω τὸ προικειό σου

Δὲ φταίει ὁ κρασοποῦλος οὔτε καὶ τὸ καρσι
 Μὸν φταίει ἡ μαυρομάτα πού μῶκατσε καρσι

Σὲ κεῖν' τὰ σπίτια τὰ ψηλά στὴ μέση εἶναι φανάρι
 Κι' ἄν δὲ μοῦ δῶκουν τὴ μικρὴ παίρω καὶ τὴ μεγάλη

Περνάς καί δέ μέ χαιρετᾶς, χαρά στήν περηφάνεια
Σάν νά βαστάς στά χέρια σου βασιλικά φερμάνια.

Πόσες βαρκοῦλες μέ καιρό δέν εἶναι μισεμένες
Πόσες κοπέλες γιά προικειά δέν εἶναι παντρεμένες.

Ἦθελα νά γενότανε ἡ Χιὸ περιβολάκι
Κι' οἱ Χιωτοπούλες λεημονιές κι' ἐγὼ νερό στ' αὐλάκι.

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΤΣΑΜΟΥΡΙΑΣ

206

ΜΩΡΗ ΛΙΟΥΛΙΕ

Μωρή λιούλιε βέργε βέργε
οὔ[τ] φώλια [τ] σπρ[γκέ]γκεῖ
ἄμος γέ σουμουρ έντέρ[γκεῖ;
ἄσουμου[ρ] γιάμ ἄ[σντερ]γκεμ
πὸ οὔζντούα [τ] [πρ]γκε]γκεμ
σὲ οὔ κάμ χαμίλι σού[μ]
πόσι σητιέρα[τ] [ν] [στρού]γκ]
πόσι πισκι[τ] [ν] λιού[μ]
φώλια λιάρτ ἐγκέγκι σκέμπι
ἐγκεγκί ἐμπούκουρ ντ]ρδα

Μετάφραση

—Μωρέ λουλούδι σειρές σειρές
ἐγὼ σοῦ φώναξα, σὺ δέν ἀπολογήθηκες
μήπως εἶσαι ἄρρωστη κι' ἀνέμπορη;
—Οὔτε ἄρρωστη, οὔτε ἀνέμπορη
ἀλλὰ ἐγὼ δέ θέλω νά σ' ἀπολογηθῶ
γιατί ἐγὼ ἔχω οἰκογένεια πολλή.
Προσπαθῶ νά τή βάλω στὸν ὕπνο
σάν τ' ἄρνια μέσα στή στρούγκα,
σάν τὰ ψάρια στὸ ποτάμι.
Φώναξα ἀπάνου κι' ἄκουσ' ὁ βράχος
κι' ἄκουσε ἡ ὄμορφη μέσα.

207

ΙΤΟΝΕ ΝΤΕ|Ρ' Μ ΝΤΕ|Ρ'

"Ιτονε ντέ|ρ' μ ντέ|ρ'
 ἄ[μ] μπού[ζ]ν| [ν]|λέ|ρ'
 "Ιτονε ντέ|ρ] μέ ντράσα
 ἄ[μ] γκου[σ]ν|ι σέ πλιάσα
 Γκούσ|ηε φάκε σά [τ] ντένι
 πό [μ][μ] [ση] | μός τιαθένι
 Ντί[ν] χέ ε|ντ|ν ἄ|ρι
 μπαντιδὲ ντό ντα|ἠέμι μέ κράρι
 σ|ἠτέρι μπούστρι|σ| λιαβά|ρ|
 σέ ἴστ ἔκ|κε ντό[μ] χά|γ

Μετάφραση

Γειτόνισα θύρα σὲ θύρα
 δώσε μου τὰ χεῖλη σου μιὰ φορά
 Γειτόνισα θύρα μέ πλάκες
 δώσε μου τὸ λαιμό σου γιατί ἔσκασα.
 Λαιμὸ καὶ πρόσωπο ὄσο θέλετε
 ἀλλὰ τῆς μάνας νὰ μὴ τὸ πῆτε
 Ἄπο κάτου ἀπο τὸν ἥσκιο, ἀπο κάτου
 ἀπο τὴν καριά
 ἀγαπητικιά μου θὰ χωρίσουμε μέ τῆ συγ-
 κατάθεσή μας
 Ρίξε τῆς σκύλας τὸν ἄλυσο
 εἶναι κακὴ καὶ θὰ μέ φάει.

208

ΜΠΕΡΑ ΣΕ ΤΣΗΙΣΗ ΜΠΕΡΑΝΟ

Μπέρα σὲ τσηίση μπερανὸ—μοῖ νενιῶ—
 ζούρα [ν] θε|λ|ντ|ζ|ζο—μοῖ νενιῶ—
 ἔδε μπούρα[ν] | κουβλι—μοῖ νενιῶ—
 [τ] [κ] ντόι κάθε σαμπά—μοῖ νενιῶ—
 [τ] ζγκιὸ [ν] δ|ντρου|ρ]τι—μοῖ νενιῶ—

Μετάφραση

"Ἐκανα πῶς ἔκανα—μωρ' μανά—
 κι' ἔπιασα μιὰ πέρδικα—μωρ' μανά—

καί τή βάνω στό κλουβί—μωρ' μανά—
 νά λαλάει κάθε πρωί—μωρ' μανά—
 νά ξυπνάει τά νιόγαμπρα—μωρ' μανά—

209

ΤΟΥΝΤΕ ΜΟ·Ι· ΤΟΥΝΤΕ

Τούντε μούι τούντε, τούντε ντόρι
 σιαντασιή κουμπόρενι

τάρι νάνι νά
 βάιζε μασιαλά
 γκορμπάν τε μπόφτ,
 νέ μούι νέ νεγιά

Τούντε μούι τούντε, τούντε μέσθινι
 σέ νά κουπούτε τζέρκινι

τάρι νάνι νά κ.λ.π.

Τούντε μούι τούντε, τούντε γκλίστινι

σέ μά κουπούτε σπέρτινι
 τάρι νάνι νά κ.λ.π.

Μετάφραση

Κούνα μωρ' κούνα, κούνα τὸ χέρι
 σάν τὸ κριάρι τὸ κουδούνι

Τάρι νάνι να
 τσούπρα μὴ βασκαθεῖς
 θυσία νά σοῦ γένω
 ναί μωρ' ναί ναί γιά.

Κούνα μωρ' κούνα, κούνα τὴ μέση
 γιατί μᾶς ἔκοψες τὸ σβέρκο

τάρι νάνι νά κ.λ.π.

Κούνα μωρ' κούνα, κούνα τὸ δάχτυλο
 γιατί μᾶς ἔκοψες τὴν ψυχὴ

τάρι νάνι νά κ.λ.π.

210

ΣΤ|ΠΙ ΕΜΠΑΡ|Δ |Ν| ΜΑΛΕ

Στ|πι ἐ|μπάρ|δ |ν| μάλε
 hί|ν'| ντίλ|ν'| ντί ζαρκάδε
 ν' με βό|γκλ |ν'| με μάδε
 τ' μαδέ|ν'| ντέ μάρ βέ|τ'|
 τ' βό|γκλν'| κού|σ'| τέ ντέ|τ'|
 ντό τέ μάρ τέ μπι μανάρε

ντέ ντζέ[ρ] μάλε [μ] μάλε
 ντέ ούσκέι με μπού[κ] ἄρε
 τί γιάπ ού[γ'] γκά σπιθάρε

Μετάφραση

Σε σπίτι ἄσπρο στο βουνό
 μπαινοβγαίνουν δυο ζαρκάδες,
 μιὰ μικρότερη, μιὰ μεγαλύτερη.
 Τῆ μεγαλύτερη θὰ τὴν πάρω ἄνός μου,
 τῆ μικρότερη ὅποιος τῆ θελήσει.
 θὰ τὴν πάρω νὰ τὴν κάμω μανάρα,
 θὰ τῆ βγάλω βουνό σὲ βουνό.
 θὰ τῆ θρέψω με καρυδόψωμο
 θὰ τῆς δώσω νερό ἀπὸ λιθοστέρνες.

211

ΝΤΟΛΑ ΣΙ[ΠΡ Ν' ΜΕ·Ι·ΝΤΑΝΕ

Ντόλα σί[πρ ν' μείντάνε
 γκέτα ντια' [τρι καπετάνε
 ν' σί ζέ[ζ'] νί σί μπά[ρδ
 ν' με βέτουλα καμά[ρ']
 γκιόβα ν'ιερ[ν' ἔ σμαδά[ν']
 πά[ρ'] μπα[νταξί [μ] θὰ [ν']
 σὲ γέ φουκαρά σὰ γιά [μ]
 ἔδε φουκαρά πὼ γιά [μ]
 χά[λ'] νούσε[σ] γιά κά[μ']
 ἔδε φουκαρά πὼ γέ [σ']
 χάλ νούσε[σ] γιά κέ[σ]

Μετάφραση

Βῆκα πάνου στο ξάγναντο
 βρῆκα δυο τρεῖς καπετάνισσες.
 Μιὰ μαυρομάτα καὶ μιὰ ἄσπρομάτα.
 Ἡ μιὰ με φρύδια δρεπανωτά.
 Ζήτησα τῆ μιὰ καὶ δέ μοῦ τῆ δώσαν.
 Μακριὰ μπαταξῆ μοῦ εἶπαν
 γιατί εἶσαι φτωχὸς καὶ δέ σοῦ τῆ δίνομε.
 - Καὶ φτωχὸς ἂν εἶμαι
 τῆ δύναμη τῆς νύφης τὴν ἔχω.
 Καὶ φτωχὸς ἂν ἦμουν
 τῆ δύναμη τῆς νύφης τὴν εἶχα.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η ΑΝΕΙΚΟΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΟ ΧΕΙΛΟΣ ΤΗΣ ΑΒΥΣΣΟΥ

(Η ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΕΙΚΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΝΕΙΚΟΝΙΚΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ.—ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ κ. ΜΠΑΝΤΙΝΕΛΛΙ)

Στὰ πλαίσια τοῦ ΣΤ' Συνεδρίου τοῦ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος τῆς Εὐρώπης, πού συνήλθε ἐφέτος στὴν Ἀθήνα, ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. Μπιάνκι Μπαντινέλλι, ἀνέπτυξε τὸ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον θέμα: «Εἰκονικὴ καὶ Ἀνεικονικὴ Τέχνη». Λόγω τῆς σπουδαιότητος ἀφ' ἑνὸς καί, ἀφ' ἑτέρου, λόγω τῆς πνευματικῆς πληρότητας τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖο νὰ ἀναδημοσιεύσουμε τὴν παρούσα περίληψη, πού παίρνουμε ἀπ' τὴν ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Ἐλευθερία» (φύλλον 24—5—64).

Ποῖο εἶναι τὸ ξεκίνημα τῆς μοντέρνας τέχνης; Τὸ δίνει ἐπιγραμματικὸ ὁ Μοντριάν, μὲ τὰ παρακάτω λόγια: «Ἡ πραγματικότητά μᾶς φαίνεται τραγικὴ μονάχα ἐξ αἰτίας τῆς ἔλλειψης ἰσορροπίας καὶ τῆς σύγχυσης στὰ φαινόμενά της· ἡ ὑποκειμενικὴ μᾶς ὄραση μᾶς κάνει νὰ ὑποφέρουμε. Ἡ ὄραση καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ μᾶς πείρα μᾶς ἐμποδίζουν νὰ εἴμαστε εὐτυχισμένοι. Μπορεῖ κανεὶς, ὥστόσο, νὰ σωθῆ, νὰ ξεφύγῃ ἀπ' αὐτὴ τὴ δυναστικὴ τραγικὴ πίεση μὲ τὴ βοήθεια τῆς ὄρασης πού φωτίζεται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Αὐτὴ ὑπάρχει, ἀλλὰ δὲν φαίνεται εὐκολα».

Μ' αὐτὴ τὴν ἀναφορά, ξεκίνησε στὸ 6ο Συνέδριο τοῦ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος τῆς Εὐρώπης ὁ καθηγητὴς κ. Μπιάνκι Μπαντινέλλι τὴν ὁμιλία του, πάνω στὸ θέμα: «Εἰκονικὴ καὶ Ἀνεικονικὴ Τέχνη».

Τὸ ξεκίνημα, λοιπόν, εἶναι πρὶν ἀπ' ὅλα, μιὰ τραγικὴ ἐρμηνεία τῆς ζωῆς, ἡ αἴσθησις τῆς καταπίεσης τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς μᾶς. Ἡ κατάληξις εἶναι μιὰ πραγματικότητά πού ἀναγνωρίζεται στὴν ἰδανικὴ πραγματικότητά τοῦ Πλάτωνα ἢ καλύτερα στὶς μεταλογικὰ κατασκευὰς τοῦ Πλωτίνου. Ὁ Μοντριάν ἀπαρνιέται τὴν ἄμεση πείρα τῆς πραγματικότητος τοῦ κόσμου πού μᾶς περιβάλλει. Ἡ ἐπιθυμία αὐτῆ νὰ ἀντικαταστήσῃ κανεὶς τὴν πραγματικότητα, ὅπως παρουσιάζεται στὰ μάτια μᾶς, μὲ τὴν πραγματικότητα πού δὲν φαίνεται εὐκολα, κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὴν ἀχνὴ πλησιάζει πολὺ τὴν ἔκφραση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Τὸ Ὄρατὸ εἶναι μόνον ἓνα πέπλο, βαλμένο ἐμπρὸς ἀπ' τὸ Ἄδρατο» καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βάση τῆς ἐρμηνείας τοῦ κόσμου πού χαρακτηρίζει τὰ μυστικιστικὰ ρεύματα τῆς μεσαιωνικῆς σκέψης.

Τὸ καλλιτεχνικὸ κίνημα πού γεννήθηκε μὲ τὸν Μοντριάν καὶ ἄλλους συγχρόνους του, εἶναι, βασικά, ἐπανάστασις ἀπέναντι στὴν αἰσθητὴ πείρα τῆς πραγματικότητος, ἔτσι ὅπως τὴ βλέπουν τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἀκόμη ἐπανάστασις ἀναντίον τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς. Δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸ γι' αὐτὸ πού βροῖσκει κανεὶς τὸν Μοντριάν καὶ περισσότερο τὸν Καντούσκυ πιστοὺς τῆς θεοσοφίας. Ὁ Καντούσκυ σημειώνει πὼς θέλει νὰ ἐρευνήσῃ στὸ ζωγραφικὸ τοῦ ἔργου αὐτοῦ π. εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση Ὁ Κλέε ἐρευνᾷ τὸ ὑποσυνείδητο.

τσι, ή διάλυση, ή καταστροφή τής λογικῆς είναι τὸ χαρακτηριστικὸ τής εὐρωπαϊκῆς κουλτούρας τῶν τελευταίων 70 χρόνων.

Ἀναγνώρισε ὁ ὀμιλητῆς ὅτι πρέπει τὸ ἀνεικονικὸ στοιχεῖο νὰ θεωρηθῆ μιὰ βασικὴ φόρμα τής τέχνης, πὺ μπορεῖ νὰ τὸ συναντήσῃ κανεὶς σὲ διάφορες ἐποχές, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ κόσμου πὺ πιστεύει.

Στὴν τέχνη λαῶν πολιτισμένων ἢ πρωτόγονων παρουσιάζεται τὸ φαινόμενο τής ἀφαίρεσης, πὺ ξεκινᾷ ὅμως πάντα ἀπὸ καθαρὲς εἰκονικὲς μορφὲς γιὰ νὰ καταλήξῃ σὲ σύμβολο, ἀφοῦ δηλώσῃ τὴν φυσικὴ φόρμα σὲ στοιχεῖα αὐτόνομα, χωρὶς καμμὴν ὀργανικὴ σύνδεση μεταξύ τους. Κάποτε, ρωτοῦν πολλοί: αὐτὰ τὰ διαλυμένα στοιχεῖα, ἔχουν ἄραγε συμβολικὴ σημασία; Ἴσως. Πάντως σχηματίζονται σύμφωνα μὲ μιὰν ἐνστικτώδη ἀντίδραση τοῦ καλλιτέχνη, πὺ δίνει τὴν προτίμησή του σὲ φόρμες πὺ δὲν ἔχουν καμμὴ ἀσχέση μὲ τὴν πραγματικότητα τῶν ὄρατῶν ἀντικειμένων.

Ἄν ἦταν δυνατόν, μὲ μιὰ ματιὰ νὰ ἔχει κανεὶς τὴν ὕψη ὄλου τοῦ κινήματος τής μοντέρνας κουλτούρας ἀπ' τὴν ἐποχὴ τής ρωμαντικῆς ἀντίδρασης στὸν ἀκαδημαϊσμὸ ὡς σήμερα, θὰ ἔβλεπε καθαρὰ πὺς τονίστηκε ὀλοένα καὶ περισσὸ-ἢ σημασία τῶν αὐθόρητων ψυχολογικῶν κινήσεων. Ἡ τάση αὐτὴ, πὺ τονίστηκε ἰδιαίτερα ἀπ' τὸ 1890 ἰδίως, κατωχύρωσε θεωρητικὰ στὶς μέρες μας τὴν τέχνη σὰν αὐτοματικὴ ἔκφραση τοῦ ὑποσυνειδήτου. Μέσα, λοιπὸν, στὴν ἀληθινὴ αὐτὴ «καταστροφὴ τοῦ λογικοῦ», πὺ κυριάρχησε σ' ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ, ἐκεῖ πρέπει ν' ἀναζητήσουμε τὴν ἐρμηνεία τής ἀποστροφῆς τοῦ εἰκονικοῦ νατουραλισμοῦ στὶς πλαστικὲς τέχνες.

Ὁ Μοντριάν, ὅπως τὸ ἐκφράζει ὁ ἴδιος, ἀναζητεῖ μιὰ νέαν ἰσορροπία πὺ θὰ τὴν βρῆ στὸν ρυθμὸ τῶν τετραγώνων χρωματιστῶν σχημάτων του καὶ στὶς μαῦρες του γραμμὲς. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ὁ μεγάλος ζωγράφος προσπάθησε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Εἶναι ὅμως οὐτοπιστῆς στὴν ἄμυνά του. Ἀντὶ νὰ σταματήσῃ τὴν πρόοδο τοῦ ἐξωλογικοῦ στοιχείου, τὴν εὐνοεῖ γιὰτὶ ξεμακραίνει ἀπ' τὶς ἀρχὲς τής τέχνης πὺ συνυφαίνει τὴν ὑπαρξή της μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἐλευθερώνει μὲ τὴν μαγεία πὺ ἔχουν οἱ διάφορες φόρμες. Ἡ ἀπελπισία εἶχε ὀδηγήσει τὸν Βὰν Γκόγκ στὸ ἀπόλυτα ἐξωλογικὸ καὶ στὸν ἐξπρεσσιονισμὸ τῶν τελευταίων του πινάκων πὺ δείχνουν τὶς φόρμες νὰ διαλύωνται ὀλοένα καὶ περισσότερο καὶ νὰ γάνουν τὴν ὀργανικὴ σύνδεση μεταξύ τους. Ὁ Μοντριάν θέλησε ν' ἀνασυνθέσῃ τὴν τάξη, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ μιὰ τάξη χωρὶς ζωὴ, πὺ ἀπομονώνει ἀκόμη περισσότερο τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι καταλήξαμε σήμερα ἢ σ' ἐπιφάνειες γεμᾶτες μ' ἓνα μόνο χρῶμα, ἢ στὴν συγκέντρωση καὶ παράθεση ἀντικειμένων, ταχτοποιημένων κάποτε μὲ μαθηματικὸς κανόνες ἢ βαλμένων στὴν τύχη, ἐδῶ κι ἐκεῖ. Δυνατὴ ταραχὴ δίνουν αὐτὰ τὰ ἔργα κι ἀκόμη μιὰν εἰκόνα καταστροφῆς, ὅπως τὴ γνῶρισε φριχτὰ ἢ γενιὰ μας, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, μὲ τὸν πόλεμο. Ἡ ταραχὴ πὺ δημιουργεῖ αὐτὴ ἢ τέχνη θυμίζει τὸ ἀνάλογο αἶσθημα πὺ φέρνει μέσα μας μιὰ στριγγιὰ ἢ ἄγρια κραυγὴ. Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα ὑπάρχουν τραγούδια πὺ δὲν τὰ τραγουδοῦν πιά, ἀλλὰ ἐκφράζονται μὲ οὐρλιαχτά. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὸ σινεμά: ἐκεῖνος πὺ τὸ παρακολουθεῖ τινάζεται κάθε τόσο, γιὰτὶ ἔχει τὸ αἶσθημα πὺς τὰ αὐτοκίνητα ἔρχονται καταπάνω του. Ὁ αἰώνας μας δὲν ἀγαπᾷ τὴ διακριτικότητα, θέλει ἰσχυρὲς συγκινήσεις. Πραγματικά, κάτι ἔχουμε πάθει. Τὸ τραῖνο, λὲς κι ἔχει ἔρθει καταπάνω μας. Ἐκεῖ πὺ τὸ βλέπαμε νὰ περνᾷ ἐμπρὸς μας, σ' ἓνα τοπίο ἡρεμο καὶ ταχτοποιημένο, ξαφνικὰ ὤρμησε καταπάνω μας, συντρίβοντας τὸ καθετὶ στὸ πέρασμά του. Ἡ ἱστορία πήδησε καταπάνω μας: τὸ 1914 μὲ τὸν Μεγάλον Πόλεμον, τὸ 1917 μὲ τὴν Ρωσικὴ Ἐπανάσταση ἀπ' τὸ 1939 ὡς τὸ 1945, μὲ ἓνα φριχτὸ κι ἀνελέητο πόλεμον πὺ δὲν ἄφησε ἄθικτο οὔτε ἓνα σπῆτι στὴν Εὐρώπη κι ἀποκάλυψε, μὲ τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσεως κλπ., σὲ πῶς ση-

μείο ὀργανωμένης κτηνωδίας μπορεί νὰ φτάσῃ ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος, ὁ μορφωμένος καὶ τεχνικὰ ἐξωπλισμένος, πού ἔδωσε ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ ξάνοιγε στὸν καλλιτέχνη δυὸ πιθανότητες: ν' ἀφήσῃ τὸν ἑαυτό του νὰ συντριφῆ, ἢ ν' ἀναζητήσῃ τὴν φυγὴν: ἀπελπισία ἢ φυγὴ.

Ἐπάρχει, ὡστόσο, καὶ μιὰ ἄλλη λύσις: νὰ γαντζωθῆ στὴ ζωὴ καὶ νὰ κυττάξῃ νὰ βρῆ ἓνα δρόμο, μιὰ διέξοδο. Θάπρεπε, πάντως, γι' αὐτὸ νὰ καταλαβαίνοι τὴν ἐσωτερικὴν λειτουργίαν τῶν προβλημάτων, νὰ κατανοῆ μὲ καθαρότητα καὶ χωρὶς νὰ φοβᾶται τὴ σημασίαν τῶν λέξεων, τὸ νόημα τῆς ἱστορίας τῆς ἐποχῆς μας καὶ ν' ἀναλύη τὶς ἀντινομίες τῆς.

Ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ὑπάρχει στὸν πολιτισμὸ τῆς ἐποχῆς μας, μιὰ θεμελιακὴ ἀντινομία πού θίγει ἄμεσα τὸ πρόβλημα τοῦ οὐμανισμοῦ, κληρονομία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Πραγματικά, ὅλος ὁ κόσμος λέγεται, καὶ διακηρύσσει πὼς εἶναι κληρονόμος τοῦ οὐμανισμοῦ καὶ τῆς παράδοσός του. Διακηρύσσουν ἄλλοι τὸν φιλελεύθερο οὐμανισμό, ἄλλοι τὸν χριστιανικό, ἄλλοι τὸν σοσιαλιστικό. Τί εἶναι, ὅμως, στὴν πραγματικότητα ὁ οὐμανισμὸς, χωρὶς κανένα ἐπίθετο;

Ἄν γυρῶσουμε νὰ κυττάξουμε τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς λέξεως, βλέπουμε πὼς γεννήθηκε ἀρχικὰ γιὰ νὰ ἐκφράσῃ μιὰ πνευματικὴ στάσις πού διεκδικοῦσε τὴν ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐξασφάλισίν του στὴ γῆ, στηριγμένες καὶ τὶς δυὸ στὴν ἐργασίαν τῆς ἐκλογῆς του. Σ' αὐτὴ τὴ βάση ἀναπτύχθη, στὴν πρώτην Ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν, ὁ ἀληθινὸς οὐμανισμὸς, ἀπ' τὴν ἐπαφὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνης τῆς ἐποχῆς μὲ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα. Ἀργότερα, στὸν 16ο αἰῶνα ὁ οὐμανισμὸς πῆρε ἄλλο ὕψος: ἀφοροῦσε πιά ἀνθρώπους μορφωμένους, κλεισμένους ὅμως στὴν σοφίαν τους μέσα, χωρὶς τὴν παραμικρότερην ἀνάμιξι μὲ τὰ προβλήματα τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῶν χρόνων τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ μόρφωσίς τους ἦταν ἀρνητικὴ ἀξία πού μόνον ἀξία εἶχε τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας στὶς σοφῆς τους ἔρευνες. Ἔδινε ἀκόμη στοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τὴν λάμψιν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ, ὡστόσο, εἶναι ἡ ἀρνητικὴ πλευρὰ τοῦ οὐμανισμοῦ πού τὸν ἐκφύλισε ἀπὸ τὴν ἀληθινήν, τὴν πρωταρχικὴν του σημασίαν.

Στὴν σημερινὴ ζωὴ παρακολουθοῦμε μιὰν ἀξανάομενη ἀρνήσιν τῆς ζωῆς, μιὰ πιεστικὴν ἀνάγκην γιὰ φυγὴν, πού ὀλοένα μεγαλώνει. Θάλεγε κανεὶς πὼς οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας, ὀλοένα μὲ λιγώτερον ἐμπιστοσύνην στὴ βοήθειαν τῆς θρησκείας ἢ στὴν συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων πού βυθίστηκαν στὴν καταστροφὴν, καταφεύγουν σὲ ἄλλα ὑποκατάστατα τῆς μεταφυσικῆς. Ἐδωσαν δυνατότητες στὴν ἀδυναμίαν τους μὲς στοὺς μαιάνδρους τοῦ ὑποσυνείδητου καὶ σ' ὅλες τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πρωταρχικοῦ, τοῦ ἐνστικτώδους. Ὁ δρόμος πού διέτρεξαν οἱ πλαστικὲς τέχνες στὴν ἐποχὴν μας εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν ὑπόδειγμα.

Οἱ πρώτες ἐκδηλώσεις γιὰ φυγὴν φάνηκαν μὲ τὸ ἀμετρο ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς πρωτόγονους λαοὺς καὶ τὴν τέχνην τους, π.χ. ὁ Γκωγκέν. Ὑστερα, τὸ ἐνδιαφέρον ἀπλώθηκε γιὰ διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς Προϊστορίας. Μετὰ ἀπὸ κάθε ἐκθεσὴν στὸ Μουσεῖον τοῦ Ἀνθρώπου στὸ Παρίσι, θὰ μπορούσαμε ν' ἀνακαλύψουμε μερικὰς ἐπιδράσεις τῆς παλαιολιθικῆς τέχνης στὸν ρεαλιστὴν Πικασσό, τῆς νεολιθικῆς στὸν συρρεαλιστὴν ζωγράφον Μιρό. Ἀρχισε σιγὰ—σιγὰ ἡ καταστροφὴ τοῦ ὄρατου, τῆς πραγματικοῦ κόσμου. Ὁ κυβισμὸς προσκολλήθηκε στὴν Γεωμετρίαν, γιὰ νὰ βρῆ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων. Διαλύει τὴν φυσικὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ τὴν ἀνασυνθέσῃ ἀνάλογα μὲ τὴν λογικὴν σὲ μιὰ μαθηματικὴν ἰσορροπίαν. Ὁ κυβισμὸς ἐμφανίστηκε ἄλλο λίγο πολὺ δεμένος μὲ τὴν περιπτωσιολογίαν τῶν φυσικῶν εἰκόνων καὶ, σὲ μιὰ πρὸς σπάθειαν, τελείως διανοητικὴν, ξεπεράσθηκε τὸ κατώφλι τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, γιὰ νὰ φτάσῃ στὴν ἀπόλυτην ἀφαίρεσιν. Ἡ ἀπόλυτη μεταφυσικὴ ἀλήθεια εἶναι ἀλήθεια μεταφυσικὴ. Ἡρθε ἡ στιγμή πού καὶ ἡ διανοητικὴ προσπάθειαν ἐγκαταλείφθη καὶ κατάληξις ἦταν τὸ ὁμορφὸν πού ξεπηδαίει ἀπὸ ἐνστικτώδεις καὶ ὄχι ἐλ-

χόμενες αντιδράσεις. Ἡ ἄρνηση τῆς ἀξιοπρέπειας καὶ τοῦ ὕμνου τῆς ζωῆς δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ γίνῃ πληρέστερη.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀντίποδες τοῦ οὐμανισμοῦ. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ μιλήσῃ γιὰ ἓναν μανιερισμὸ φοβερὸ ποὺ ἔχει μέσα του πολλὰ ἀπ' τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ ἐκφύλισαν τὴν Ἀναγέννηση.

Ἐπάρχει στὴν κουλτούρα μας, σήμερα, μιὰ βαθύτατη ἀντινομία. Συχνὰ ἀντιπαραβάλλουν τὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ μὲ ἄλλους, γιὰ νὰ τονιστῇ, ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε οἱ μόνοι του κληρονόμοι, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν διαφυλάξουμε, ἀκόμη καὶ ἐπισειόντας τὴν ἀτομικὴ βόμβα ἃν τὴν εἶχε μόνον ὁ Δυτικὸς κόσμος στὰ χέρια του. Κι' ὅμως, μ' αὐτὰ καὶ μὲ ἄλλα παρόμοια ἢ καταστροφὴ τῆς οὐμανιστικῆς ἀντίληψης καὶ τῆς παράδοσός της, ἢ καθημερινῇ της ἄρνηση προέρχονται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς κουλτούρας μας.

* * *

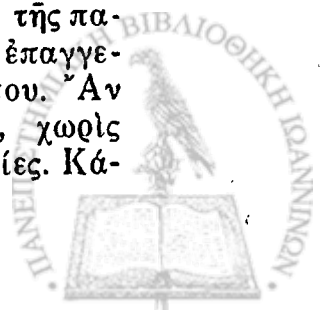
Καταλήγοντας, ὁ καθηγητῆς κ. Μπιάνκι Μπαντινέλλι εἶπε: «α) Ἡ ἑλληνικὴ τέχνη πέρασε ἀπὸ μιὰ μακρόχρονη περίοδο ἀρχικά, ποὺ τὰ στοιχεῖα της ἦταν ἀφηρημένα κι' ἀνεικονικά. Ὄταν ἄρχισε τὸ εἰκονικὸ στοιχεῖο, ἢ φυσικὴ εἰκόνα χρειάστηκε νὰ ὑποταχθῇ σὲ κανόνες αὐστηρὰ γεωμετρικούς. Χαρακτῆρας αὐτῆς τῆς ἀνεικονικῆς τέχνης ἦταν ἡ ἰσορροπία μεταξὺ λογικῆς καὶ ἔμπνευσης. Ἡ ἔμπνευση ἐφευρίσκει τὸ διακοσμητικὸ μοτίβο· ἡ λογικὴ τὸ ὑποτάσσει στὶς ἀνάγκες τῆς καθαρότητος καὶ τοῦ μέτρου, ποὺ συνιστοῦν τὴν ὁμορφιά του καὶ τὸ κάνουν ἀναγκαῖο στοιχεῖο γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας καὶ τῆς δυνάμειός της πᾶνω στὶς φόρμες καὶ τὶς ὄψεις τοῦ φυσικοῦ κόσμου.

β) Τὸ πέρασμα, στὴν ἑλληνικὴ τέχνη, ἀπὸ τὸ ἀνεικονικὸ στὸ εἰκονικὸ, δὲ σημαίνει ἄρνηση τῶν θεμελιακῶν ἀρχῶν τῆς γεωμετρικῆς τέχνης, τῆς τάξης καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη, μοναδικὴ στὴν ἐποχὴ της, κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς ἐπιβεβαίωσης τῶν ζωτικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, τολμάει τὴν ἀναμέτρηση μὲ τὸ πρόβλημα, τὴν μεταφορὰ τῶν φυσικῶν μορφῶν σὲ φόρμες διευθετημένες σ' ἓνα πλάνο, ἀνάλογα μὲ τὴν καθιερωμένη συμβατικότητα, ὅπως εἶχε ἀσκηθῇ χιλιάδες χρόνια στοὺς κοντινοὺς στὴν Ἑλλάδα πολιτισμοὺς τῆς Μεσοποταμίας, τῆς Ἀνατολίας ἢ τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ διέξοδος ποὺ ἔφερε ὁ ἑλληνικὸς νατουραλισμὸς ἦταν ἐπαναστατικὴ στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης. Γιατὶ κατέφυγαν σ' αὐτὴ τὴ λύση οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κι εἶχαν, πρῶτοι στὸν κόσμον, τὸ θάρρος νὰ τοποθετήσουν τὶς εἰκόνας τους σ' ἓνα ζωγραφικὸ διάστημα ποὺ θάδινε τὴν ὀπτικὴν ἐντύπωση τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας στὴν κίνηση, ὅπως τὴν ἔχουν, ἀλήθεια, τὰ πράγματα, προσφέροντας ἔτσι τὴν εὐκαιρία, πρῶτοι πάλι στὴ δημιουργία τῆς προοπτικῆς καὶ τῶν βραχύνσεων; Ἄν παρακολουθῆσῃ κανεὶς αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη, βλέπει ὅτι ἀπὸ νωρὸς εἶχαν θελήσει νὰ παραστήσουν τὸν χῶρον, κι ὅτι κατὰκτησαν αὐτὴ τὴν ἰκανότητα ἐμπειρικὰ καὶ μερικὰ στὴν ἀρχή, ὥσπου νὰ τὴν ὑψώσουν σὲ κανόνα ὀπτικό. Ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖο, ὅμως, ποὺ ἔσπρωχνε τὴν ἑλληνικὴ τέχνη σ' αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία, καὶ ἐκδηλώνει κάθε πολιτιστικὴν της ἐκφραση, ἦταν νὰ κυριαρχήσῃ μὲ τὸ πνεῦμα στὴν πραγματικότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, γιὰ τὸν κόσμον ἀνήκει στὸν ἄνθρωπον.

Ἐνα θετικὸ ἀντίκρουσμα πρὸς τὸν πλοῦτον τῆς ζωῆς καὶ μιὰ ἀπόδειξη ἐμπιστοσύνης στὶς ἀνθρώπινες δυνατότητες ἦταν ἡ προσπάθεια καὶ τὸ ἐπίτευγμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη ἀντίλησε στὴν αἰγυπτιακὴ τὴν τυπολογία τῆς παράστασης τοῦ Κούρου: εἰκόνα τοῦ νεαροῦ ἄντρα ποὺ στέκεται ὀρθῶς «ἐν ἐπαγγελίᾳ τοῦ βαδίζειν», γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν παρουσία καὶ τὴν ὑπαρξή του. Ἄν ὅμως, ἡ ἑλληνικὴ τέχνη, αἰῶνες ὀλόκληρους, ἐπανελάβε αὐτὴ τὴν εἰκόνα, χωρὶς ποτὲ νὰ τὴν ἀλλάξῃ, οἱ Ἕλληνες τεχνῖτες ἔκαμαν εὐθύς ἀμέτρητες ποικιλίες. Κά-

θε καλλιτέχνης έχει την προσωπικότητά του και θέτει ξανά στην ηθική του ελευθερία τα προβλήματα της φόρμας: από αυτό προέρχεται η μεγάλη δύναμη κι ο ατέλειωτος πλούτος της αρχαίας ελληνικής τέχνης.

Αν στην Έγγυς Ανατολή, η ανθρώπινη μάζα δεν είχε καμιά σημασία σε σύγκριση με τους θεοποιημένους βασιλείς, ή στην Αίγυπτο ή ζωή πάνω στη γη ήταν μόνο μια προκαταρκτική φάση, στερημένη από σημασία απέναντι στην αιωνιότητα της ζωής μες στον τάφο, οι αρχαίοι Έλληνες αναγνώρισαν πως οι άνθρωποι αξίζουν το σεβασμό για την ίδια τους την ύπαρξη κι ότι ήταν σημαντικό να έχουν την επιβεβαίωσή του στην μόνη ζωή που είχε τη γνώση και τη βεβαιότητά της. Τα εικονιστικά στοιχεία στην τέχνη τους εκφράζουν έντονα αυτό το ανθρωπιστικό αντίκρουσμα. Σύγχρονα, εκφράζουν το σεβασμό στον άνθρωπο, με την φροντίδα κάθε έργο να είναι κατάδηλο σ' ολόκληρη την κοινότητα της πόλεως. Μόνο στην ελληνιστική εποχή, όταν πια η τέχνη έγινε θέμα ιδιωτικής πρωτοβουλίας, έκφραση κοινωνίας αστικής περιορισμένης σε λίγους εκλεκτούς, θα συναντήσουμε στην ελληνική τέχνη τις λεπτεπίλεπτες κι έξεζητημένες λύσεις ή δείγματα που απευθύνονται σε πολύ μορφωμένους κι εκλεπτυσμένους ανθρώπους και γι' αυτό είναι δύσκολα κατανοητές (χωρίς τη βοήθεια του ειδικού στην μυθολογία π.χ. δε θα μπορούσε κανείς να ξεκαθαρίσει τις λεπτομέρειες της Γιγαντομαχίας στη μεγάλη ζωφόρο του βωμού του Διός στην Πέργαμο). Αντίθετα, στην αρχαϊκή και την κλασική εποχή, όλα είναι ξεκάθαρα, και εύκολα τ' αντιλαμβάνεται ο καθένας· ο κάθε τύπος τονίζεται με ακρίβεια και η δράση είναι φανερή: η τέχνη εκφράζεται με φόρμες που αν τις συγκρίνει κανείς με άλλες απ' τους προηγούμενους πολιτισμούς, εκφράζουν σαν πρωταρχική της έγνια έναν έντονο ρεαλισμό.

γ) Το εικονικό στην μοντέρνα τέχνη είχε φτάσει να είναι πλέον μια σύμβαση γυμνωμένη από κάθε ηθική: έσωτερική δύναμη, από κάθε έκφραση μικραστικού ήδονισμού που του έλειπε όχι μόνο κάθε μεγαλείο αλλά κι η παραμικρότερη ειλικρίνεια. Ακριβώς όπως είναι η αστική ηθική. Οι πρωτοπόροι καλλιτέχνες θέλησαν να χτυπήσουν αυτό τον κόσμο και την εικόνα του. Η αγωνία μιας κρίσης που ολοένα γινόταν δραματικότερη τους έσπρωξε να αναζητήσουν στην άρνηση του εικονικού την άρνηση αυτού του κόσμου. Αντι να γίνει, όπως στην άφαρση της γεωμετρικής περιόδου στην Ελλάδα, επιβεβαίωση της δύναμης του ανθρώπου πάνω στην ύλη, μια μεταμόρφωση του χάους σε κόσμο, το ανεικονικό έδωσε την ευκαιρία στους καλλιτέχνες της εποχής μας να εγκαταλειφθούν στο χάος, για να εξαφανισθούν στο μηδέν. Έτσι άπαρνήθηκαν το χτύπημα του αστικού κόσμου που λογάριζαν όταν ξεκίνησαν, κι ο αστικός κόσμος τους αντίμειψε αγοράζοντας τα έργα τους και κάνοντάς τα μόδα πνευματική.

Ο Μπωντλαίρ είχε πη άλλοτε: «θέλουμε... να βυθιστούμε στα βάθη της αβύσσου—κολάσεως ή ουρανού, τι σημασία έχει;—στα βάθη του Άγνωστου για να βρούμε το καινούργιο!» Ήταν τότε, ακόμη, η ρομαντική περιέργεια που ήδη έκδηλώνει το ανικανοποίητο. Απ' αυτή την αδυναμία να ανεχθί κανείς την καθημερινή ζωή, ή την άρνηση της ζωής, στο σύνολό της, ή απόσταση ξεπερνιέται με λίγα βήματα μόνο. Αν παρατηρήσουμε τις τάσεις της σύγχρονης τέχνης, να χρειασθεί να προσθέσουμε, ότι πρόκειται ακόμη για την συνέχιση ενός ύστερορομαντικού φαινομένου, είτε είναι αυτή η ρομαντική θέση συνειδητή, είτε άσυνειδητή στους εκπροσώπους της.

Βρισκόμαστε, λοιπόν, στον αντίποδα της αρχαίας ελληνικής τέχνης. Κι ωστόσο η κρίση συνειδήσεως για την αξία της ελληνικής κληρονομιάς μπορεί ακόμη να μας χρησιμεύσει. Όχι για να διακηρύξουμε την επιστροφή στον κλασικισμό πράγμα που θάταν φτωικό και συμβατικό αν δεν ήταν πλέον αντίθετο. Αλλά για να αναγνωρίσουμε την ανάγκη, στο έργο τέχνης ή οποιαδήποτε περίπτωση

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

(Δοκίμιο)

Ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου εἶναι ἢ μὴ δέσμευση τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε θρησκευτική, εἴτε πολιτική, εἴτε κοινωνική κι' ἂν εἶναι ἢ δέσμευση αὐτή. Ὅπως ὅλα τὰ πράγματα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόλυτα, εἶσι καὶ ἀπόλυτη ἐλευθερία δὲν ὑπάρχει. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει βέβαια ὑποχρέωση νὰ σέβεται τὴν ἐλευθερία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Συνεπούμενα μποροῦμε νὰ δώσουμε ἐδῶ τὸν ὄρισμό τῆς Ἐλευθερίας σύμφωνα μὲ τὸ Θέσπισμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. «Ἡ ἐλευθερία ἐνὸς ἀνθρώπου (πολίτου) τελειώνει ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει ἡ ἐλευθερία ἐτέρου ἀνθρώπου».

Ἡ ἐλευθερία εἶναι καὶ λέγεται πολιτική, ὅταν τὰ ἄτομα μορφώνουν τὸν πολιτικό τους καὶ τὸν κοινωνικό τους βίον κατὰ τὸν πιὸ συμφερότερο γιὰ τὸ σύνολο τρόπο καὶ σὲ τρόπο, πού νὰ εἶναι λιγότερο αἰσθητοὶ στὸν καθένα οἱ περιορισμοὶ πού ἀναγκαστικὰ θὰ τῆ συμπαρομαρτοῦνε (Νόμος).

Αὐτὴ εἶναι ἡ καθαυτὴ, ἡ ἀληθινὴ, ἡ ἰδεώδεια μποροῦμε νὰ ποῦμε πολιτικὴ ἐλευθερία, Κάθε ἄλλη πολιτικὴ λεγόμενη ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἐλευθερία παρὰ θὰ εἶναι ἀτεχνὴ ἀπομίμηση, παρωδία καὶ κωμωδοποίηση τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας.

Ἐπίσης εἶναι καὶ λέγεται ἀτομική, ὅταν τὰ ἄτομα μποροῦν νὰ σκέπτονται καὶ νὰ κινοῦνται σὰν ἄτομα ἐλεύθερα καὶ νὰ ἔχουν ἀνεξαρτησία σκέψεων καὶ κινήσεων χωρὶς καμμιά δέσμευση καὶ ἐπίδραση. Κι' ἐδῶ τὸ ἀπόλυτο, τὸ ἀπεριόριστο δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει.

Ἐλευθερία πραγματικὴ εἶναι κυρίως ἡ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία, ἡ ἀπαλλαγὴ δηλαδὴ ἀπὸ ἐσωτερικὰ ἐμπόδια, ὅπως εἶναι τὰ ἐγωϊστικὰ ἔνστικτα πού ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὴ ζωικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ ὅποια τὸν ὠθοῦν, τὸν σπρώχνουν στὴ διάπραξη τοῦ κακοῦ. Ὁ Ἐπίκτητος λέγει:

«Ἐλεύθερος ἐστὶν ὁ ζῶν ὡς βούλεται ὃν οὔτε ἀναγκᾶσαι ἔστιν οὔτε κωλύ-

ποια κι' ἂν εἶναι τὸ ἐκφραστικὸ του μέσον μιᾶς ἰσορροπίας μεταξὺ τοῦ λογικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ ἐξωλογικοῦ τῆς ἐμπνευσης' γιὰ νὰ χαραχτοῦν οἱ ἀρχές μιᾶς νέας ἀνθρώπινης διάστασης πρέπει νὰ νοιώσῃ κανεὶς ἐμπιστοσύνη στὸν ἄνθρωπο, μὲ βάση ἕναν ἀνθρωπισμὸ θετικὸ πού θὰ συνοδεύεται ἀπ' τὴν κατάφαση τῆς ζωῆς: ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος μόνο ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὴν ἀλλάξῃ. Καὶ αὐτὴ ἡ δύναμη αὐξήθηκε ἐκπληκτικὰ στὴς ἡμέρες μας.

Ἄν ὑπάρχῃ συμφωνία πάνω σ' αὐτὰ τὰ σημεῖα, ἂν ἀναγνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι πὺς εἶναι καιρὸς νὰ συνενώσουν τίς δυνάμεις τοὺς γιὰ νὰ ἀναζητήσουν τίς θέσεις ἐνὸς νέου οὐμανισμοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχικὴ σημασία τῆς λέξης τότε, θὰ χρειαστῇ ν' ἀναγνωριστῇ ἀκόμη ὅτι ἡ λογικὴ σκέψη μπορεῖ τεράστια νὰ προσφέρει γιὰ νὰ βγῇ κανεὶς ἀπ' τὴν ἄβυσσο τῆς ἐκμηδένισης, ὅπου παλεῦει σήμερὰ ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἀνθρωπότητος. Κι' αὐτὴ ἡ ὀρθολογιστικὴ σκέψη μὲ τὰ μέσα πού ἔχει νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἱστορία, εἶναι ἕνας ἀντιπρόσωπος δίκαιος, θεμιτὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς κουλτούρας.

σαι οὔτε βιάσασθαι. Οὐδείς τῶν φαύλων ζῆ ὡς βούλεται· οὐ τοίνυν οὐδ' ἐλεύθερός ἐστιν. Ἀ. ριανῶ Ἐπικτήτου διατριβαὶ IV. 1, I.

Τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου πρῶτος τὴν ἐξήγγειλε καὶ τὴν διακήρυξε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ γιὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ γιὸς τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς πρῶτος ἴδρυσεν τοὺς θρόνους μιᾶς καινούργιας πνευματικῆς ἰδανικῆς βασιλείας καὶ μᾶς ἀποκάλυψε νέους ὀρίζοντες ἰδεώδικης ἠθικῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἐθνικὸς κόσμος μπροστήτερά του, ὁμός, ἀνελεύθερος, ἀκολασταίνοντας χωρὶς κανένα σπινθήρα εὐγενικοῦ συναισθήματος καὶ χωρὶς ἀρετὴν φερόταν ἀκατάσχετο σ' ἀφώτιστα ἀηλιαγοῦ βαράθρου βιάθη. Ἡ θεία διδασκαλία ὁμως τοῦ θεανθρώπου βροῆκε φυσικὰ ἀντιμέτωπο τὴ φυσικὴ βαναυσότητα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ συμφεροντολόγο ἐγωϊσμό του καὶ τὴν πρακτικὴ ἕλιστικὴ του ζωὴ, τὴ βουλιμία του καὶ τὴν ἀπληστία του.

Ἀποτέλεσμα τῆς κατάστασης αὐτῆς, ἡ διαφορὰ τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ἡ ἀνισότητα καὶ ἡ οἰκονομικὴ δουλεία, ὅσο πὺν ὕστερα ἀπὸ ἑκατονταετηρίδες ὅλες κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους πρῶτη ἡ ἀγγλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1688 διακήρυξε τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία γιὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου (Bill of rights) καὶ τὴ διακήρυξή της περὶ ἀνεξαρτησίας (Declaration of independence). Στὴν Ἀγγλία καὶ πρὶν τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1688 ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀκίμων, πιεζόμενος ἀπὸ τὸν ἀνώτερο κληρὸ καὶ ἀπὸ τοὺς βαρῶνους, ἔδωσε τὸ 1215 μὲ τὴ Magna Carta libertatum ἐπίσημη κύρωση στὶς λαϊκῆς ἐλευθερίες, στὴ Χώρα του;

Ἡ μεγάλη Γαλλικὴ ἐπανάσταση (1789—1804) ὁμως εἶναι ἐκείνη πὺν ἐκήρυξε φυσικὰ ἱερά καὶ ἀπαροβίαστα τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ πὺν ἐξασφάλισε τελικὰ τὶς ἀτομικῆς ἐλευθερίες, τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου μὲ τῆς διακηρύξεις της τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου (déclarations des droits de l' homme et du citoyen) πὺν ψήφισεν ἡ Constituante καὶ ἡ Convention.

Πολλοὶ κάνουν σύγχυση τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας.

Ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία ἐκδηλώνεται συνήθως μὲ τὸ λεγόμενον δικαίωμα τῆς ψήφου.

Τὸ νὰ ψηφίζει ὁμως κανένας δὲν ἔχει σχέση πρὸς τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, γιὰτὶ τότε θὰ πρέπει ὅλοι ἀνεξαιρέτα χωρὶς καμμιὰ διάκριση φύλου, ἡλικίας κλπ. ἔχουν τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, πράγμα πὺν δὲ συμβαίνει.

Κακῶς λοιπὸν θεωρεῖται δικαίωμα ἡ ψήφος. Ἀποτελεῖ μόνον ἐκεῖ πὺν ἐπιτρέπεται κρατικὸ, λειτούργημα καὶ τίποτε περισσότερο.

Οὔτε εἶναι λογικὴ συνέπεια τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία.

Εἴχαμε στὴν πολιτικὴ ἱστορία τῶν λαῶν κυβερνήσεις πὺν δὲν προῆλθαν ἀπὸ ἐκλογῆς καὶ πὺν σεβιάστηκαν τὴν καλὰ νοούμενη ἐλευθερία τῶν πολιτῶν.

Ἐνῶ ἀντίθετα ἦσαν κυβερνήσεις πὺν προερχόνταν ἀπὸ ἐκλογῆς καὶ ἀσκῶσαν πραγματικὴ τυραννία στὸ λαὸ. Καὶ ἡ κοινοβουλευτικὴ τυραννία κατὰ γνώμη πολλῶν πολιτικῶν συγγραφέων εἶναι ἡ πιὸ ἐπικίνδυνη.

Ἡ παρεξηγημένη ἰδέα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει ὡς τὴν νοπώληση τῆς πιὸ ἀπόλυτης ἐξουσίας πάνου στὸν ἀνθρώπο, γιὰτὶ ἡ πίστη πὺν κάθε θέλημα τοῦ Κράτους εἶναι θέλημα τοῦ λαοῦ πνίγει κάθε διαμαρτυρία καὶ τῆς νόμιμης ἀδικίας.

Καταργεῖ τὴν εὐθύνη τῶν μελῶν τοῦ κοινοβουλίου καὶ ἀποκαθιστᾶ τὴν πατηλὴ εὐθύνη τῆς ἀνώνυμης μάζας τῶν ἐπιτολέων.

Γεννιέται ἀκόμη τὸ αἶσθημα ὅτι οἱ λαϊκοὶ ἐκπρόσωποι μποροῦν νὰ πράξουν κάθε τι ἀτιμώρητα γιὰτὶ ὁ δεσποτισμὸς τους ἔχει πάντοτε στὴ διάθεσή του τὸ κολο πρόβλημα τῆς συλλογικῆς βούλησης.

Ἡ κοινοβουλευτικὴ τυραννία ἔχει βλέπετε ὡς βάση τὸν ἀριθμὸ καὶ ὡς νίκη τὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ. Ἡ δημοκρατικὴ πλειοψηφία θεωρεῖται σὰν κυρία δὲ

τῶν ἔξουσιῶν καὶ δὲν ὑπάρχει καταφύγιο ἐνάντια στὴν τυραννικὴ αὐτὴ καταπίεση. Γιὰ τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία δυστυχῶς οἱ λέξεις μόνον ὑφίστανται. Τὰ πράγματα ὄχι. Καὶ σ' αὐτὸ φταίει λίγο κι' ἡ σημερινὴ πλημμυρὴ νομοθεσία. Ἐνῶ οἱ οἱ περισσότεροὶ τῶν νεώτερον νομοθετῶν ἀπογορεύουν στὸ δανειστή, εἴτε Κράτος λέγεται εἴτε ἰδιώτης, νὰ ἀφαιρέσει τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα τοῦ γεωργοῦ ἢ τὰ ὄργανα τοῦ ἐργάτη, ἀντιδικότατα ἀντιφάσκοντας οἱ ἴδιοι νομοθέτες ἐπιτρέπουν τὴν κατάσχεση τοῦ προσώπου καὶ ἐνῶ ἀλυσσοδέκουν τὰ χέρια τοῦ χρεωφειλέτη, ἀφίνουν τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἐλεύθερου. Λογικὴ εἶναι αὐτὴ γιὰ εἰρωνία.

Πνευματικὴ ἐλευθερία εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης καὶ ἀβίαστης ἐκδήλωσης, ἀνάπτυξης καὶ διάδοσης τῶν σκέψεών μας καὶ τῶν αἰσθημάτων μας εἴτε ἐγγράφως εἴτε διὰ τὸ ὄρατον, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης συγκέντρωσης, τῆς ἐλεύθερης συνεταιριστικῆς ὁργάνωσης καὶ τῆς ἐλεύθερης διαπαιδαγωγίας.

Ἀπόρροια τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας εἶναι καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν πράξεών μας καὶ τῆς ἐργασίας μας, ἡ οἰκονομικὴ λεγόμενὴ ἐλευθερία. Κι' αὐτὴ τὴν ὀφείλουμε στὴ Γαλλικὴ ἐπανάσταση. Χάρης στις ἀρχές τῆς ποὺ ἐπικράτησαν ἄρχισαν ὅλα τὰ ἔθνη σιγὰ σιγὰ νὰ λαμβάνουν προστατευτικὰ μέτρα γιὰ τὴν ἰδιοκτησία, γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς ἀνεμπόδιστης κίνησης, ἐγκατάστασης καὶ μετανάστευσης, γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς ἐργασίας καὶ γιὰ τὴν καλύτερη τῆς θέσης τοῦ ἐργάτη. (ἐργατικ. νόμοι, ὑγιεινὴ ἐργοστασιῶν, κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, ἀνώτατο ὄριο ὥρων ἐργασίας, ἐπαγγελματικοὶ συνεταιρισμοὶ κλπ.). Δημιούργησαν νομοθεσίες εὐνοϊκῆς γιὰ τὴν κοινωνικοοικονομικὴ ἰσορροπία καὶ ἐλευθερία τῶν ἀτόμων τους. Ἀπαγόρευαν τὸν ἀθέμιτο συναγωνισμό, τὸν ἀθέμιτο ἀνταγωνισμό (διατιμῆσεις, περιορισμοί, παρακρατήματα...), περιορίσαν τὴν ἀγαλίνωτὴ ἰδιωτικὴ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου (ἐλεγχοί, τιμολόγια, πρατήρια...). Δὲν μπορούσε βέβαια νὰ μὴ κατανοηθεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ὑπαρξης μιᾶς κοινωνικοοικονομικῆς ἰσορροπίας καὶ ἐλευθερίας μὲ ὄριο κι' αὐτῆς βέβαια τὴν πρειφέρεια τοῦ κύκλου τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων, τὴν οἰκονομικὴ δηλαδὴ ἐλευθερία τοῦ ἄλλου.

Ἔτσι νομοθέτησαν καὶ τὴν ἰσότητα ὄλων τῶν ἀτόμων ἀπέναντι τοῦ Νόμου καὶ τὸ δίκαιο καταμερισμὸ τῆς συνεισφορᾶς τους, τὴν ἀνάλογη καταβολὴ τῶν φόρων δηλαδὴ γιὰ τὴ λειτουργία τῆς Ἐθνικῆς ἢ κρατικῆς τοῦ συνόλου μηχανῆς καὶ γιὰ τὴν ἀνάλογη ἐνίσχυση τοῦ Ἐθνικοῦ ἢ κρατικοῦ ταμεῖου. Κατὰ κανόνα ὁμως τοὺς περισσότερους φόρους τοὺς πληρώνουν οἱ ἀδύνατοι, γιατί «τὸ συνεισφέρειν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον» σημαίνει ἐνίοτε ὡς πρὸς τοὺς πλουσιώτερους οὐδὲν συνεισφέρειν. (2)

Αὐτὸ τὸ κακὸ προσπαθοῦν οἱ νεώτεροι νόμοι νὰ μὴ ἐξακολουθήσει πιά ὑφιστάμενο. Ἡ ἀνακούφιση βέβαια ἀπ' τὴν καταθλιπτικὴν εἰσπράξεις, ἀπ' τοὺς καταθλιπτικὸς φόρους εἶναι κι' αὐτὴ ἐλευθερία. Γιατὶ καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῶν φόρων εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ ὑπερβολὴ δουλείας, ἄρνηση δηλαδὴ σὲ περισσότερο βαθμὸ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου. Γι' αὐτὸ καὶ ἐλάττωσαν μάλιστα τοὺς φόρους αὐτοὺς τὰ ἄλλα ὅσο τοὺς ἦταν δυνατό.

Ἡ ἐλευθερία, βλέπετε, δὲν μπορεῖ νὰ ὑποχωρήσει παραπάνω ἀπὸ ἓνα ὄρισμένο σημεῖο.

Καὶ τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι τὸ ἔσχατο ὄριο τῆς μεγαλοψυχίας μας, ἡ τελειοτάτη ὑποχώρηση τῆς ὀντότητάς μας.

Εἶναι γνωστὸ καὶ ἱστορικὰ ἀποδειγμένο, ὅτι, ὅταν οἱ ἄνθρωποι παύσουν πιστεύουν στις ἀκατάλυτες ἠθικὲς ἀξίες καὶ τὰ ὑπέριστα ἰδεώδη, τὰ ὁποῖα κυβερνοῦν καὶ πρέπει νὰ κυβερνοῦν τὴ ζωὴ τους, τότε καὶ ἡ ἐννοια τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἡ προσδοκία μιᾶς καλύτερης ζωῆς, ἀλλὰ πιὸ πολὺ καὶ πρῶτιστα τὸ ὑπέριστο ἀγαθὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐλευθερία, ἐξαφανίζονται ἀπ' τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ
ΔΙΝΤΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπὸ τοῦ 1958 συνεστήθη ἡ Ὑπηρεσία Προγράμματος Ἡπείρου, ἡ ὁποία ἐλειτούργησε μέχρι τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1961 καὶ εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἐφαρμογὴν ἑνὸς προγράμματος οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἰς τὴν περιοχὴν Κονίτισης—Ζαγορίου Παρακαλάμου καὶ παραλλήλως ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἐκπόνησιν ἑνὸς προγράμματος οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου. Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1962 ἡ Ὑπηρεσία αὕτη μετωνομάσθη εἰς Ὑπηρεσίαν περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἡπείρου καὶ περιέλαβε πλὴν τῆς Ἡπείρου καὶ τὰς Νήσους Κέρκυραν καὶ Λευκάδα.

Σκοπὸς τῆς Ὑπηρεσίας ταύτης εἶναι ἡ μελέτη, ὁ προγραμματισμὸς καὶ ὁ συντονισμὸς ὄλων τῶν ἔργων τῆς περιοχῆς τῆς Υ.Π.Α.Η., ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐπιλέγωνται ἐκάστοτε τὰ πλέον ἀποδοτικὰ ἐκ τῶν δυνατῶν ἔργων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιταχύνεται ἡ διαδικασία μελέτης, ἐκτελέσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν προκρινόμενων ἐκάστοτε ἔργων.

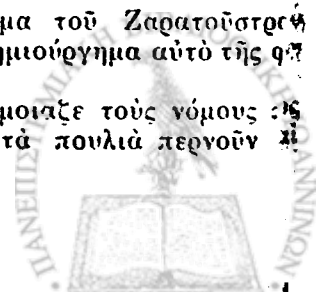
Ἡ Υ.Π.Α.Η. ἐπομένως δεόν νὰ καταρτίζη μελέτας οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναλύσεως διαφόρων ἔργων, αἱ ὁποῖαι θὰ χρησιμεύσουν, τελικῶς διὰ τῆς ἐπεξεργασίας σοβαρῶν προγραμμάτων. Ἐν συνεχείᾳ, δεόν νὰ ἐκπονῶνται μελέται, οἰκονομικο—τεχνικοῦ περιεχομένου ἐκάστου ἔργου καὶ ἀκολούθως νὰ ἐκπονῶντο ὑπὸ τῆς Υ.Π.Α.Η. ἢ τῶν καθ' ὕλην ἀρμοδίων φορέων, μελέται τεχνικαὶ—κατασκευαστικαί.

Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν συμπερασμάτων τῶν πάσης φύσεως μελετῶν θὰ καταρτίξει ἡ Υ.Π.Α.Η. πολυετῆ σχέδια καὶ προγράματα οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐτήσια προγράμματα δράσεως Βάσει τούτων, ἡ Υ.Π.Α.Η. δεόν νὰ ὑποβοηθῆ τόσον τὰς τοπικὰς Ὑπηρεσίας καὶ τὸν προγραμματισμὸν, ὅσον καὶ τὸ Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ εἰς τὴν πρόκρισιν ἐκάστοτε τῶν πλέον ἀποδοτικῶν ἔργων. Οὕτω ἡ Υ.Π.Α.Η. τελικῶς ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν: α) νὰ καταστήσῃ γνωστὰς τὰς ἰδιοτυπίας καὶ ἰδιομορφίας τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων τοῦ χώρου εὐθύνης τῆς καὶ νὰ προγραμματίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τοῦ χώρου τούτου, β) νὰ δραστηριοποιήσῃ καὶ ὑποβοηθήσῃ τὴν Διοίκησιν εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς καὶ τέλος γ) νὰ προσανατολίσῃ μὲ δ-

πολιτεῖες καὶ ἡ ἀνθρωπότητα ὀπισθοδρομεῖ καὶ οἱ κοινωνίες καὶ οἱ πολιτεῖες τε μεταπίπτουν εἰς τὴν ἀναρχία ἢ εἰς τὸ δεσποτισμὸν.

1. Ἀπόλυτα ἐλεύθερος ἴσως νὰ ἦταν μόνον τὸ δημιούργημα τοῦ Ζαχατοῦστρου ἡπερἄνθρωπος του, ἂν ἦταν βέβαια δυνατό νὰ προσωποιοῦντο τὸ δημιούργημα αὐτὸ τῆς φη-
τασίας τοῦ Νίτσε.

2. Ὁ Σκύθης φιλόσοφος Ἀνάχασις (στ! π.χ. αἰώνας) παρόμοιαζε τοὺς νόμους τῆς ἱστοῦς ἀράχνης ποῦ σ' αὐτοὺς πιάνονται μόνον οἱ μύγες, ἐνῶ τὰ πουλιὰ περνοῦν φεύγουν.

κρίσιν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ μὲ ἀποφασιστικότητα τὰς ὑγιεῖς πρωτοβουλίας τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως, νὰ ἐνθαρρύνῃ γνησίας περιφερειακὰς δραστηριότητας καὶ νὰ προσεταιρισθοῦν τὸν πληθυσμὸν εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον τῆς ἀναπτύξεως ὄλων τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς περιοχῆς τῆς.

Βεβαίως, εἶναι προφανές, ὅτι ὁ περιφερειακὸς προγραμματισμὸς εἰς τὸν χῶρον τῆς Υ.Π.Α.Η. δέον νὰ ἐμπνευσθῇ ἀπὸ τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἐθνικοῦ Προγράμματος ἀναπτύξεως, πρὸς διασφάλισιν τῆς ἐνότητος καὶ συνεπείας πρὸς τὰς κυρίας ἐπιδιώξεις τοῦ Ἐθνικοῦ Προγράμματος.

Παραλλήλως, ὁ προγραμματισμὸς ἐν Ἠπειρῷ δέον νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα καὶ ὕλικά μέρη ἐφαρμογῆς προγραμμάτων ἀναπτύξεως εἶναι πεπερασμένα καὶ δέον νὰ καλύψουν ἅπαν τὸ ἐθνικὸν ἔδαφος. Δὲν εἶναι ἐπομένων ἐπιτρεπτὸν νὰ καθορίζωνται ἐκάστοτε λίαν φιλόδοξοι καὶ ἐπομένως ἀντιοικονομικοὶ στόχοι ὅσον καὶ ἂν δικαιολογῶνται ἀπὸ κοινωνικῆς κυρίως ἀπόψεως.

Ἐκ τῆς μέχρι σήμερον πείρας μας, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ κύριαι ἐπιδιώξεις ἐνὸς περιφερειακοῦ προγράμματος εἰς τὸν χῶρον τῆς Υ.Π.Α.Η. δέον νὰ ἔχουν τοὺς κάτωθι κυρίως στόχους:

1) Νὰ συνεχισθῇ μὲ τὸν ταχύτερον δυνατὸν ρυθμὸν ἢ προσπάθεια ὀλοκληρώσεως τῶν ἀρξαμένων ἤδη ἔργων ὑποδομῆς καὶ κυρίως: α) νὰ περατωθῇ ἡ διὰ συγχρόνων ὀδικῶν δικτύων σύνδεσις τῆς Ἠπειροῦ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, β) νὰ ὀλοκληρωθῇ τὸ δίκτυον τηλεπικοινωνιῶν καὶ ἐξηλεκτρισμοῦ, γ) ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ καθ' ὅλην τὴν χώραν ἐφαρμοσθησομένου βελτιωμένου συστήματος ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων καὶ μετεκπαιδεύσεως τῶν ἐνηλίκων, νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἐν Ἠπειρῷ παροχὴ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἐκπαιδεύσεως, διότι ὁ χῶρος εἶναι ὁ πλέον ὀρεινὸς καὶ στερεῖται βιομηχανίας.

2) Νὰ ὑποβοηθηθῇ ἡ ταχεῖα καὶ ριζικὴ ἀναδιάρθρωσις καὶ ἐξυγιάνσις τῆς γεωργίας μας. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ γεωργία, ἐν Ἠπειρῷ ἰδίᾳ, πιεζομένη ἐπὶ ἓνα ὀξύτατον δημογραφικὸν πρόβλημα, ἀπαιτεῖ διὰ τὸν ἐκσυγχρονισμὸν τῆς τὴν λῆψιν τῶν κάτωθι μέτρων:

α) Σήμερον ἐν Ἠπειρῷ - Κερκύρα καὶ Λευκάδι ὑφίστανται 86.031 γεωργικαὶ ἐκμεταλλεύσεις μὲ μέσον κλῆρον κατὰ ἐκμετάλλευσιν 19,6 στρεμμάτων, ἐξ ὧν μόνον 4,8 στρέμματα ἀρδευόμενα.

Ἀπὸ σχετικὴν μελέτην τῶν κ. Ἀλιπαράκη καὶ Λελοβίτη, προκύπτει ὅτι γιὰ νὰ διασφαλίσῃ μιὰ ἀγροτικὴ οἰκογένεια εἰσόδημα 300 δολλαρίων ἢ 9.000 δραχ. κατ' ἄτομον, δέον, νὰ ἔχη βασικὸν κλῆρον 50 ἀρδευομένων ἢ 100 ξηρικῶν στρεμμάτων. Μὲ προοπτικὴν ἐκτελέσεως ἀπάντων τῶν δυνατῶν ἀρδευτικῶν ἔργων ἐν Ἠπειρῷ καὶ Νήσοις (ἀρδευόμενα σήμερον 414.000 στρεμ. προβλεπόμενα ὡς δυνάμενα ἀρδευθῶν 1.100.000 στρέμματα) αἱ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Υ.Π.Α.Η. ἀγροτικαὶ ἐκμεταλλεύσεις δέον νὰ μειωθοῦν κατὰ 70%. Πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς δημιουργίας τῶν ὡς ἄνω βιωσίμων ἐκμεταλλεύσεων, δέον τὸ ταχύτερον ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ χωρησῶμεν εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν στραγγιστικῶν καὶ ἀρδευτικῶν ἔργων τῆς περιχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὑποβοηθήσῃμεν διὰ ριζικῶν μέτρων τὴν διάθεσιν εἰς τοὺς καλλιεργητὰς συμπληρωματικῆς γῆς τῶν ἀπὸ μακροῦ ἀπουσιαζόντων ἰδιοκτητῶν, τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναδασμοῦ κλπ.

β) Τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐμπορίας τῶν παραγομένων προϊόντων διὰ δημιουργίας, βάσει διαφόρων μηχανισμῶν, ἐλαχίστων ἄλλ' ἐγγυημένων τιμῶν καὶ

γ) Ὄργάνωσιν μεταφορᾶς τοῦ πλεονάζοντος γεωργικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας εἰς τὰς ἄλλας οἰκονομικὰς δραστηριότητας, χωρὶς νὰ μειωθῇ ἡ γεωργικὴ παραγωγή.

3. Νὰ ὀργανωθοῦν οἱ τομεῖς Βιομηχανίας—Βιοτεχνίας καὶ ὑπηρεσιῶν, ὡ-

στε να δημιουργηθούν έπιτοπίως εύκαιρὰι άπασχολήσεως του πλεονάζοντος άγροτικού δυναμικού.

Πρὸς τούτο δέον: α) να έπιδιωχθῆ ἡ έγκατάστασις εις τὸν χῶρον τῆς Υ.Π. Α.Η. βιομηχανικῶν μονάδων εἴτε πρὸς άξιοποίησιν τῶν ύπαρχόντων καὶ δημιουργηθησομένων γεωργικῶν πλεονασμάτων καὶ λοιπῶν πρώτων ύλῶν, εἴτε πρὸς άξιοποίησιν του άφθονοῦντος έν τῇ περιοχῇ έμψύχου ύλικου καὶ β) να έπισημανθοῦν καὶ άξιοποιηθοῦν αἱ φυσικαὶ δυνατότητες του χῶρου πρὸς προσέλευσιν έντοπίων καὶ ξένων τουριστῶν.

Μίαν τοιαύτην σοβαρὰν δυνατότητα άξιοποίησεως του Ἑπειρωτικού έμψύχου ύλικου έν τόπω, με παράλληλον άξιοποίησιν τῶν γεωργικῶν κλπ. προϊόντων τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, έμφανίζει ἡ τουριστικῆ άξιοποίησις τῶν άκτῶν τῆς Ἑπείρου καὶ τῶν Νήσων.

Τὸ πρόβλημα τούτο άπησχόλησε τὴν Υ.Π.Α.Η. ἤδη άπὸ του 1960, ὅτε καὶ ἤρχισε μία πρώτη μελέτη τῶν άκτῶν τῆς Ἑπείρου—Κερκύρας καὶ Λευκάδος παρὰ του προσωπικοῦ τῆς Υ.Π.Α.Η. Βάσει τῶν δεδομένων τῆς προκαταρκτικῆς ταύτης μελέτης, ἡ Υ.Π.Α.Η. έπεισε τὸ Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ ἐπὶ τῆς σοβαρᾶς σημασίας του προβλήματος άξιοποίησεως τῶν άκτῶν τούτων καὶ έξουσιοδοτήθη να αναθέσῃ εις τὸ Τεχνικὸν Γραφεῖον Δοξιάδη τὴν μελέτην σκοπιμότητος τουριστικῆς ανάπτυξεως τῆς άκτῆς τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Νήσων.

Τὸ πρόγραμμα τῆς μελέτης ταύτης, ὡς καὶ τὰ τελικὰ συμπεράσματα ταύτης εκθέτομεν κατωτέρω έν συνόψει.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ συνεχῆς βελτίωσις τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν εις τὰς διαφόρους βιομηχανικὰς χώρας, ἡ διεύρυνσις καὶ γενίκευσις τῆς περιόδου τῶν διακοπῶν καὶ ἡ κατάργησις τῶν περιορισμῶν εις τὴν άπὸ χώρας εις χῶραν διακίνησιν τῶν ταξιδιωτῶν, συνετέλεσαν εις τὴν σημαντικὴν, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, αύξησιν τῆς τουριστικῆς κινήσεως, καθ' ὅλας δὲ τὰς ένδείξεις ἡ ανάπτυξις ταύτης θὰ έπιταχυνθῆ κατὰ τὰ προσεχῆ έτη. Οὔτω ὁ διεθνῆς καὶ έσωτερικὸς τουρισμὸς καθίστανται οικονομικὰ φαινόμενα άσχοῦντα σημαντικὴν έπίδρασιν, ὁ μὲν πρώτος ἐπὶ τῶν ίσοζυγίων πληρωμῶν τῶν χωρῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἐπὶ τῆς ανακατανομῆς του εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων περιοχῶν. Εἰδικώτερον ἡ τουριστικὴ κίνησις έν Εὐρώπῃ καὶ Ἑλλάδι έμφανίζουσι κατὰ τὴν τελευταίαν 10ετίαν τὴν κάτωθι εξέλιξιν. Τὸ 1950 εκινήθησαν έν Εὐρώπῃ 13.395.000 τουρίσται, ένῶ τὸ 1961 έφθασαν τοὺς 52.509.000 τουρίστας. Ἐπομένως ὁ μέσος ετήσιος ρυθμὸς αύξήσεως ανῆλθεν εις 13,3%. Κατὰ χώρας προελεύσεως, οἱ τουρίσται προήρχοντο κυρίως εκ Γερμανίας, Γαλλίας, Η.Π.Α., Καναδά, Σουηδίας, Ἰταλίας κλπ. Κατὰ τὴν 10ετίαν ταύτην τὸν μεγαλύτερον ετήσιον δείκτην αύξήσεως έσημείωσεν ἡ Ἰσπανία με 20%, ἡ Νορβηγία με 17%, ἡ Γιουγκοσλαβία με 14,3%, ἡ Αὐστρία με 13,5% καὶ έν συνεχείᾳ ἡ Ἑλλάς με 12,1%. Τὰ ὑπὸ εἰκόστου τουρίσται δαπανηθέντα ποσὰ παρουσιάζουσι ετήσιον ρυθμὸν αύξήσεως 17,3%.

Εἰδικώτερον εις Ἑλλάδα ὁ τουρισμὸς έσημείωσε κατὰ τὴν δεκαετίαν 1950—1961 άξιόλογον αύξησιν. Δηλαδή, ένῶ τὸ 1950 έπεσκέφθησαν τὴν χῶραν 33.000 τουρίσται, ὁ αριθμὸς αὐτῶν έφθασε τὸ 1961 τὰς 440.000 ἤτοι μέση ετήσια αύξησις 28%, ἤδη τὸ 1963 ὁ αριθμὸς έφθασε τὰς 750.000 περίπου. Συγκρίνοντες τὴν ανάπτυξιν του Ἑλληνικοῦ τουρισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον 1950—1961, με τὴν ανάπτυξιν του Εὐρωπαϊκοῦ τουρισμοῦ, διαπιστοῦμεν ὅτι τὸ ετήσιον ποσοστὸν αύξήσεως τῶν τουριστῶν έν Ἑλλάδι (28,8%) εἶναι σημαντικῶς ανώτερον εκείνου τῆς Εὐρώπης (13,3%). Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ταχεῖα ανάπτυξιν του τουρισμοῦ ἡ Ἑλλάς εύρίσκεται εις τὴν προτελευταίαν θέσιν μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν χ

ρῶν, πολὺ κάτω τῆς Γιουγκοσλαβίας, προηγούμενη μόνον τῆς Τουρκίας.

Ἐρευνῶντες τὴν προέλευσιν τῶν τουριστῶν τῆς Ἑλλάδος, διαπιστοῦμεν, ὅτι τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τούτων προέρχεται ἐξ Η.Π.Α. 21,3%, Ἀγγλίας 11,8%, Γερμανίας 11,1%, Γαλλίας 10,8%, ἀκολουθοῦν οἱ Ἕλληνες τοῦ ἔξωτε-
ρικοῦ, οἱ Γιουγκοσλάβοι καὶ οἱ Ἴταλοί.

Ἐρευνῶντες τοὺς λόγους, δι' οὓς οἱ τουρίσται ἔρχονται εἰς Ἑλλάδα, δι-
επιστώθη ὅτι πληροφορίας ἔλαβον οἱ διάφοροι ξένοι εἰς ποσοστὸν 37% ἐκ τῶν
ταξιδιωτικῶν γραφείων, 33% ἐκ φίλων ἢ συγγενῶν, 25% ἐκ τοῦ σχολείου καὶ
τῶν σπουδῶν, 19% ἐξ ἱστοριῶν ἢ βιβλίων τέχνης, 15% ἐκ ταξιδιωτικῶν βιβλίων,
4% ἐξ ἑφημερίδων καὶ περιοδικῶν.

Διερευνηθῆ ἐν συνεχείᾳ ὁ λόγος δι' ὃν ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἑλλάδα οἱ του-
ρίσται βραχείας καὶ μακρᾶς παραμονῆς καὶ διεπιστώθη, ὅτι 76% προσελκύσθη-
σαν ἐκ τῆς αἰγλῆς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, 32% ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς θαλάσσης,
28% ἀπὸ γραφικὰ χωρία καὶ νησιά, 26% ἀπὸ γνωριμίαν μετ' Ἑλλήνων, 22% ἀπὸ
τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα.

Τουρίσται ἐπισκεπτόμενοι διὰ δευτέραν φορὰν τὴν Ἑλλάδα ἐδήλωσαν ὅτι
διὰ τὸ δεύτερον ταξίδιον συνετέλεσαν κυρίως ὁ ἥλιος καὶ ἡ θάλασσα.

Ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς ποσοστιαίας κατανομῆς τῆς τουριστικῆς κινήσεως τῆς
Ἑλλάδος κατὰ μῆνα, διεπιστώθη, ὅτι κατὰ μέσον ὄρον ποσοστὸν 40—45% τῆς ἐ-
τησίας τουριστικῆς κινήσεως συγκεντροῦται εἰς τοὺς μῆνας Ἰούλιον—Αὐγουστον
καὶ Σεπτέμβριον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν χειμερινῶν μηνῶν Δεκεμβρίου—Ἰα-
νουαρίου—Φεβρουαρίου αἱ ἀφίξεις τῶν τουριστῶν κατέρχονται εἰς ποσοστὸν 11,2%.

Πρὸ τοῦ πολέμου, 64% τῶν ἐπισκεπτῶν ἔφθασαν εἰς Ἑλλάδα ἀεροπορικῶς,
20% σιδηροδρομικῶς, 10% ἀεροπορικῶς καὶ 5% δι' αὐτοκινήτου. Τὸ 1961, 40%
τῶν ταξιδιωτῶν ἔφθασαν ἀεροπορικῶς, 38% ἀεροπορικῶς, 13% σιδηροδρομικῶς
καὶ 9% δι' αὐτοκινήτου.

Ὡς πρὸς τοὺς τόπους παραμονῆς τῶν τουριστῶν, διαπιστοῦται, ὅτι τὸ 1961
296.300 τουρίσται ἢ 48,4% κατεγράφησαν εἰς τὰ ξενοδοχεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ
Ναύπλιον ἔρχεται δεύτερον μετ' 38.684 ἢ 6,3%, ἡ Ρόδος τρίτη μετ' 35.380 ἢ 5,8%,
ἡ Θεσσαλονίκη τετάρτη μετ' 30.510 τουρίστας ἢ 5%. Αἱ διανυκτερεύσεις ὅμως εἰς
ἓνα τόπον ἀποτελοῦν καλύτερον δείκτην διὰ τὴν προσέλκυσιν τουριστῶν. Καὶ πάλιν
αἱ Ἀθῆναι καταλαμβάνουν τὴν πρώτην θέσιν μετ' πλέον τοῦ 1.000.000 δι-
ανυκτερεύσεις. Ἡ Ρόδος ἔρχεται δεύτερα, ἡ Θεσσαλονίκη τρίτη, τὸ Ναύπλιον τέ-
ταρτον. Εἰς Ρόδον οἱ τουρίσται παραμένουν κατὰ μέσον ὄρον 6,2 ἡμέρας, τὸ
Λουτράκι καταλαμβάνει τὴν δευτέραν θέσιν μετ' 4 ἡμέρας καὶ ἡ Κέρκυρα τὴν τρί-
την, θέσιν μετ' 3,5 ἡμέρας. Ἡ μέση διάρκεια παραμονῆς ὄλων τῶν ξένων τουρι-
στῶν εἰς τὰ ξενοδοχεῖα τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 3,2 ἡμέρας.

Τὴν ἀξιοσημείωτον τάσιν ἀξίσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τουριστῶν κατὰ τὴν
περίοδον 1950—1961 ἠκολούθησε παράλληλος ἀύξισις τοῦ τουριστικοῦ συναλ-
λάγματος. Τὸ εἰσπραχθὲν συνάλλαγμα ἠῤῥῆθη ἀπὸ 4,5 ἑκατ. δολ., τὸ 1950 εἰς 62,5
ἑκατ. δολ. τὸ 1961 καὶ εἰς 90 ἑκατ. δολάρια τὸ 1963. Τὸ ποσόν, τὸ ὅποιον οἱ
τουρίσται ἔδαπάνησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀποτελεῖ τὸ 1,77% τοῦ ποσοῦ τὸ ὅποιον
ἔδαπανήθη εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ τουρίσται ἀπὸ τὰς Η.Π.Α. ἔδαπάνησαν κατὰ τὸ
1961 318 δολ. ἀνὰ τουρίσταν. Οἱ Βρεττανοὶ καταλαμβάνουν τὴν δευτέραν θέσιν
μετ' 149 δολ. κατὰ κεφαλὴν. Οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν τὴν τρίτην
θέσιν μετ' 117 δολάρια.

Πρὸ τοῦ πολέμου τὰ ἔσοδα τοῦ τουρισμοῦ ἀπετέλουν τὸ 7—9% τοῦ συνολι-
κοῦ εἰσοδήματος τῆς χώρας ἐξ εἰσαγωγῶν. Τὸ 1955 τοῦτο ἀνῆλθεν εἰς 14% καὶ
τὸ 1961 εἰς 26,7%. Σήμερον ὁ τουρισμὸς ἀποτελεῖ διὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν δευτέραν
κατὰ σειρὰν σπουδαιότητα ἐξαγωγικὴν βιομηχανίαν μετὰ τὸν καπνόν.

Τὰ παρὰ τῶν τουριστῶν διατιθέμενα ποσὰ διατίθενται διὰ τροφήν κατὰ 35%, διὰ μεταφορικά 29%, διὰ ξενοδοχεῖα 28% καὶ δι' ἄλλας δαπάνας κατὰ 8%.

Διερευνήθησαν εἰς ξένα πρακτορεῖα καὶ τουριστικὰ Γραφεῖα αἱ ὑπὸ τῶν τουριστῶν σημειούμεναι ἐλλείψεις. Διεπιστώθη, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη καταλυμάτων μὲ μεσαίας πρὸς χαμηλὰς τιμὰς. Ὅλοι αἱ Εὐρωπαϊκαὶ χώραι συμφωνοῦν, ὅτι τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν μελλοντικῶν ἐπενδύσεων πρέπει νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τοὺς τουρίστας μεσαίου εἰσοδήματος, οἱ ὅποιοι εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταβάλουν 150—200 δολλάρια διὰ διακοπὰς δύο ἐβδομάδων, περιλαμβανομένων τῶν μεταφορικῶν.

Αἱ παραθαλάσσιοι διακοπαὶ ἀποτελοῦν ἀνεκμετάλλευστον πόρον καὶ τονίζεται ἡ ἀνάγκη ἐπαρκῶν ἐγκαταστάσεων θαλασσίων λουτρῶν.

Ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν τὰ ξενοδοχεῖα Ρόδου καὶ Κερκύρας θεωροῦνται ἱκανοποιητικά. Εἰς τὰς λοιπὰς περιοχὰς ἡ κατάστασις δὲν εἶναι πάντοτε ἱκανοποιητική.

Σοβαρὰ παράπονα διατυποῦνται διὰ τὴν κατάστασιν τῶν ὁδῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐπαρχιακῶν. Ἐπίσης δυσκολία φαίνεται ὅτι ὑφίστανται εἰς τοὺς ἐπιβιβαζομένους εἰς Μπρίντζι τουρίστας δι' αὐτοκινήτων.

Ἐσωτερικὸς τουρισμός. Καὶ ὁ κλάδος οὗτος αὐξάνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Κατὰ τὸ 1961 φαίνεται ὅτι ἐκινήθησαν εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τῆς χώρας 1.340.000 τουρίσται, ἐξ ὧν 702.000 ἦτοι 52% προήρχοντο ἐκ τῆς Πρωτευούσης, 416.000 ἐκ τῶν λοιπῶν ἀστικῶν περιοχῶν, 114.000 ἐξ ἡμιαστικῶν περιοχῶν καὶ 108.000 ἐξ ἀγροτικῶν περιοχῶν.

Οἱ τουρίσται, εἰς ποσοστὸν 62%, ἐπισκέπτονται ἀκτὰς καὶ Νήσους, 18% ὄρεινὰς περιοχὰς, 13% ἱαματικὰς πηγὰς καὶ 11% τὴν ἐνδοχώραν.

Τὴν Ἠπειρον οἱ τουρίσται ἐσωτερικοῦ ἐπισκέπτονται εἰς ποσοστὸν 1%. Οἱ Ἀθηναῖοι διέρχονται τὰς διακοπὰς τῶν εἰς κύκλον 100 χιλιομέτρων περίξ τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ποσοστὸν τῶν φιλοξενουμένων τουριστῶν ἐσωτερικοῦ ἀνέρχεται εἰς 21% τοῦ συνόλου.

Εἰδικώτερον εἰς τὴν Βορειοδυτικὴν Ἑλλάδα ἡ μόνη περιοχὴ, ἣτις ἐμφανίζει τουριστικὴν ἀνάπτυξιν, εἶναι ἡ Κέρκυρα καὶ ἀκολούθως τὰ Ἰωάννινα. Οὕτω τὴν Κέρκυραν ἐπεσκέφθησαν τὸ 1961 8.730 ξένοι τουρίσται, πλεόν Κλάμπ ΜΕΔΙΤΕΡΡΑΝΕΕ, μὲ 34.587 διανυκτερεύσεις καὶ τὰ Ἰωάννινα 5.348 τουρίσται μὲ 7.840 διανυκτερεύσεις. Ἀκολουθεῖ ἡ Ἡγουμενίτσα μὲ 2.522 ξένους καὶ 2.906 διανυκτερεύσεις καὶ ἡ Ἄρτα μὲ 1.257 ξένους καὶ 2.587 διανυκτερεύσεις. Οἱ πλείστοι τῶν τουριστῶν τῆς Β.Δ. Ἑλλάδος προέρχονται ἐξ Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας.

Ἀτυχῶς, αἱ τελευταῖαι βελτιώσεις, ὥστε νὰ καταστῇ ἡ Ἠπειρος περισσότερον εὐπρόσιτος διὰ τοὺς Εὐρωπαίους τουρίστας, δὲν συνεπληρώθησαν διὰ τῶν ἀναγκαίων ἔργων, διὰ τὴν παροχὴν ἐνδιαφέροντος, τὰ ὅποια θὰ ἐπεβράδυνον τὴν ἀναχώρησιν τῶν τουριστῶν πρὸς τὴν περιοχὴν Ἀθηνῶν. Ἀντὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν κατὰ βάθος, ὡς σημεῖα τὰ ὅποια θὰ ἐπεβράδυνον τὴν πορείαν τῶν περιηγητῶν πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν Ἀθηνῶν, τὰ κέντρα τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἄρτης ἔχουν διοργανωθῆ ὡς σημεῖα σταθμεύσεως διὰ μίαν καὶ μόνην διανυκτέρευσιν.

Πρέπει νὰ κατανοηθῇ, ὅτι διὰ νὰ ἐξελιχθῇ ἡ Βορειοδυτικὴ Ἑλλὰς καὶ Ἠπειρος εἰδικώτερα εἰς κάτι περισσότερον ἀπὸ ἓνα Μοτέλ, ἀπαιτεῖται νὰ ἀναπτυχθοῦν αἱ νῆσοι καὶ αἱ ἀκταὶ αὐτῆς, ὡς καὶ ἓνα σύστημα ἐνδιαφερόντων σημείων ὅπου θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ διαθέσῃ τὸν ἐλεύθερον χρόνον του καὶ νὰ δαπανήσῃ τὰ χρήματά του. Ἐὰν δὲν συμβῇ τοῦτο, αἱ μόναι περιοχαί, αἱ ὅποιαι θὰ ἐπωφεληθοῦν ἐκ τῶν ἀρίστων συνδέσεων τῆς Ἠπείρου μετὰ τῆς Εὐρώπης θὰ εἶναι αἱ πρὸς ἀνατολὰς ἀκταὶ καὶ Νῆσοι.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐγχώριον τουρισμόν, αἱ συνθῆκαι εἶναι λίαν δυσμενεῖς.

διὰ τὴν Ἡπειρον, λόγῳ τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως ἀπ' Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης τῆς Ἡείρου. Ἐπομένως ὁ ξένος τουρισμὸς θὰ ἀποτελέσῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διὰ τὴν Ἡπειρον ἀγορὰν ἀπείρως σημαντικωτέραν τοῦ ἐγγχωρίου τουρισμοῦ.

Συμπεράσματα τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων εἶναι τὰ κάτωθι ὡς πρὸς τὸν Ἡπειρωτικὸν τουρισμὸν.

1. Ἐνα σημαντικὸν ποσοστὸν τουριστῶν, φθάνον εἰς Ἀθήνας ἀεροπορικῶς ἢ σιδηροδρομικῶς ἢ δι' ἀτμοπλοίων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ μέχρις Ἡείρου, καθ' ὅσον ὑπάρχον ἐγκυστικαὶ τοποθεσίαι εἰς μικροτέραν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Μόνον ἢ ὀργάνωσις περιηγήσεων διὰ λεωφορείων ἢ κρουαζερῶν ἀπὸ Ἀθηνῶν εἶναι δυνατὸν νὰ φέρουν ἓν ποσοστὸν τῶν τουριστῶν τούτων μέχρις Ἡείρου καὶ Κερκύρας.

2. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τουρίστας ἀφικνουμένους εἰς Πειραιᾶ διὰ μεγάλων ὑπερωκεανείων.

3. Ἀντιθέτως, ἐὰν εἰς τοὺς ἐπιβάτας, οἱ ὁποῖοι εἰσέρχονται ἢ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀτμοπλοικῶς ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς ἀνατολικῆς Ἰταλίας ἢ φθάνουν εἰς Ἡπειρον, δοθοῦν κίνητρα, θὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην νὰ σταματήσουν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

4. Οἱ αὐτοκινήτισται ἀποτελοῦν τὴν μεγαλυτέραν δυνητικὴν ἀγορὰν τῆς Ἡείρου, πρῶτον διότι αἱ συνθῆκαι τῆς ὁδοῦ Μπρίντεζι—Ἡγουμενίτης—Πατρῶν εἶναι ἢ πλέον ἐγκυστικὴ λύσις ἀπὸ τὴν διὰ Γιουγκοσλαβίας κάθοδον καὶ δεύτερον οἱ τουρίσται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατέρχονται διὰ Γιουγκοσλαβίας, θὰ προτιμήσουν νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς Εὐρώπην δι' ἄλλης ὁδοῦ ἢτοι δι' Ἡείρου—Ἰταλίας.

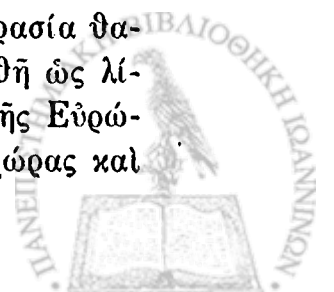
5. Ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα τῶν ξένων, οἵτινες εἶναι πιθανὸν νὰ προτιμήσουν τὴν Ἡπειρον καὶ τὰς Νήσους, φαίνεται ὅτι οὔτοι θὰ προέρχονται κυρίως ἐκ Μεγ. Βρετανίας, Γερμανίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Εἰδικώτερον, εἶναι δυνατὴ ἢ ἐδῶ διαμονὴ σημαντικοῦ ἀριθμοῦ Ἰταλῶν τουριστῶν, ὅσον τὸ κόστος διαβιώσεως εἶναι εἰς Ἡπειρον χαμηλόν.

6. Τὴν βᾶσιν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τουριστικῆς κινήσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἡείρου εἰδικώτερον θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ὁ τουρίστας μέσου εισοδήματος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ περάσῃ τὰς διακοπὰς του εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἴτε ταξιδεῦει δι' αὐτοκινήτου ὡς ἀνεξάρτητος περιηγητῆς εἴτε συμμετέχει εἰς ὀμάδας περιηγητῶν, μὲ προσεκτικὴν ἐπέκτασιν πρὸς τοὺς τουρίστας ἀνωτέρας τάξεως δι' ὠρισμένας περιοχάς, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἐκλεγοῦν πολὺ προσεκτικῶς.

Ἄς ἴδωμεν νῦν τοὺς τουριστικοὺς πόρους τῆς Ἡείρου καὶ τῶν Νήσων. Ἐλέγχθη ἤδη, ὅτι τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνικοῦ τουρισμοῦ καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ, προκειμένου περὶ μεγάλου ἀριθμοῦ τουριστῶν, ἔγκειται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀκτῶν μὲ τὰς ὁποίας ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς εἶναι ἴσως προικισμένη περισσότερον ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Εἰδικώτερα ὁ Νομὸς μας εἶναι πλουσιώτατος εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Τὰ οἰκονομικὰ ὅμως ὀφέλη τοῦ τουρισμοῦ θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερα ἐὰν ἢ ἐνδοχῶρα ὀργανώνη σύστημα περιοχῶν τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος, διὰ τῆς ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως κάθε μνημείου ἢ ἄλλων χαρακτηριστικῶν. Ἐπομένως ὁ τουρισμὸς τῆς Ἡείρου, μολοντί θὰ βασισθῇ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν, θὰ πρέπει νὰ στηρίζεται συμπληρωματικὰ καὶ εἰς τὴν ἐνδοχώραν.

Ἐρευνῶντες τοὺς ἐπὶ μέρους τουριστικοὺς πόρους τῆς Ἡείρου διαπιστοῦμεν τὰ κάτωθι:

1. **Κλίμα:** (Ἡλιοφάνεια—θερμοκρασία, σχετικὴ ὑγρασία, θερμοκρασία θαλάσσης, ἄνεμοι, βροχόπτωσις, χιόν, ὄρατότης κλπ.): Δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν εὐνοϊκὸν συγκρινόμενον μὲ τὰς συνθήκας τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης, ὅχι ὅμως τόσο εὐνοϊκὸν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ κλίμα τῆς λοιπῆς χώρας καὶ

δὴ τῆς νοτίου, λόγω τῆς μικροτέρας ἡλιοφανείας καὶ τοῦ μεγαλυτέρου ὄμβρου.

2. Ἔδαφος:

α) **Γεωμορφολογία:** Ὁ γῶρος ἐν Ἠπειρῷ εἶναι λίαν ὄρεινός. Εἰς τὰς Νήσους ὄρεινός ἀπλῶς. Ἄν καὶ ἡ ὄλη τουριστικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Ἠπειρωτικοῦ γῶρου θὰ στηριχθῆ κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἀκτῶν, ἐν τούτοις ἡ ἀξία τῶν Ἠπειρωτικῶν βουνῶν ἀποτελεῖ πολύτιμον συμπλήρωμα τῶν ἀκτῶν, δεδομένου ὅτι οἱ τουρίσται τῆς παραλίου ζώνης, μὲ ὀλιγόωρον διαδρομὴν, εἶναι δυνατὸν νὰ εὗρεθῶν εἰς ἄλπικὰ τοπία.

β) **Χλωρίς:** Πολύτιμοι θεωροῦνται αἱ γηραιαὶ ἐλαῖαι τῆς Κερκύρας καὶ Πρεβέζης. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὀλόκληρος ἡ παράλιος περιοχὴ τῆς Υ.Π.Α.Η., πλὴν τῆς Νήσου Κερκύρας, εἶναι μᾶλλον ἄδενδρος καὶ θὰ ἀπαιτηθῆ ἡ ἀναδάσωσις ἢ ἐλαιοφύτευσις πλείστων τμημάτων. Πρὸς τὸν τομέα αὐτὸν ἢ Υ.Π.Α.Η., ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀρμοδίων Δασικῶν καὶ Γεωργικῶν Ὑπηρεσιῶν, ἐπιτελεῖ σοβαρὰς ἀναδασώσεις, ὥστε νὰ ἐλπίζεται διὰ τὸ τρέχον ἔτος νὰ ἐπεκταθῶν εἰς ὄλην τὴν παράλιον περιοχὴν ἀπὸ Πρεβέζης μέχρι Ριζῶν καὶ εἰς παράλια τμήματα τοῦ Νομοῦ Θεσπρωτίας.

γ) **Ἄκται καὶ παραλίας:** Εἰς τὸν ἐκπονηθέντα ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ πίνακα ἐμφανίζονται ὅλαι αἱ ἄκται τῆς Ἠπειροῦ καὶ τῶν δύο Νήσων.

Ἡ ἐκτενεστέρα ἀμμουδιὰ ὅλης τῆς περιοχῆς, μήκους 12 χλμ. καὶ πλάτους 30—100 μ., εἶναι ἡ ἀκτὴ Νικοπόλεως.

Κατὰ τὸν μελετητὴν, ἡ ἀκτὴ αὕτη ἂν καὶ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς δυτικούς ἀπογευματινοὺς ἀνέμους καὶ τὸ ἄδενδρον καὶ ἐπίπεδον τοῦ παρακειμένου γῶρου δὲν δημιουργοῦν μέγαν ἐνδιαφέρον ἐξ αὐτῶν, ἐν τούτοις εἶναι ἡ σημαντικωτέρα θέσις ἀσκήσεως μαζικοῦ τουρισμοῦ.

Ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τῆς Νικοπόλεως, μεταξὺ Καστροσυκιᾶς καὶ Λούτσας, δημιουργοῦνται μικρότεραι ἀπομεμονωμένα ἄκται, μὲ θαυμάσιον βάθος τοπίου. Ἡ σχετικὴ ἀπομόνωσις ἐκάστης ἀμμουδιᾶς ἐπιτρέπει ἀνάπτυξιν εἰς τὰς θέσεις ταύτας ἐγκαταστάσεων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τουριστῶν ἀνωτέρας κλάσεως.

Ἀκολούθως ἡ Πάργα παρουσιάζει σύμπλεγμα τριῶν προστατευομένων ὄρων, μὲ ὠραίας ἀμμουδιάς, ἢ σημαντικωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ὁ Βάλτος, μήκους περίπου 1.000 μ. καὶ πλάτους 30—70 μέτρων. Ὁ θαυμάσιος ἐλαιὸν τῆς περιοχῆς, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν πόλιν καὶ τὸ Φρούριον, καθιστοῦν τὸν γῶρον τοῦτον τὸ πολυτιμώτερον κόσμημα ὀλοκλήρου τῆς περιοχῆς.

Ὁ Μοῦρτος, παρὰ τὴν ἐλκυστικότητά του, παρουσιάζει μικρὸν ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως ἀκτῆς καὶ θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐφεδρική περιοχὴ κατὰ τὰ πρῶτα στάδια ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς.

Ἡ Πλαταριά ἔχει ὠραίαν ἀκτὴν μήκους 1.500 μέτρων καὶ πλάτους 20—30 μ. Τὸ ὄχι καὶ τόσον ἐλκυστικὸν τοπίον θὰ καταστήσῃ τὴν ἀνάπτυξιν δαπανηρὰν ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαμόρφωσίν του, ἀλλὰ τοῦτο ἀντισταθμίζεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ Πλαταριά εἶναι πλησίον τῆς Ἠγουμενίτσας.

Αἱ δύο ὠραιότεραι λωρίδες τῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας εὗρισκονται μεταξὺ Ἄγ. Στεφάνου καὶ Μωραϊτικόν, εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ μεταξὺ Πέλεκα καὶ Παλαιοκαστρίτσας εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν.

Οἱ Παξοὶ δὲν ἔχουν σχεδὸν ἀμμουδιές, ἀλλὰ ἡ βραχῶδης ἀκτὴ των εἶναι πολὺ κατάλληλος δι' ὑποβρύχιον ἀλιείαν.

Ἡ Νῆσος Λευκάς εἰς τὸ βόρειον ἄκρον της ἔχει ἀμμουδιὰν μήκους 6 χλμ., ἢ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἄγ. Ἰωάννην καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ σημείου ὅπου διεξάγεται ἡ διὰ πορθμείου ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Πέραν

τούτων, εἰς Λευκάδα, ὁ κόλπος καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Νυδρίου ἀποτελοῦν ἐνδιαφέρον τοπίον δι' ἀνάπτυξιν, ὑπὸ ἰδιωτῶν, τουριστικοῦ τύπου ἐγκαταστάσεων παρομοίου μὲ ἐκεῖνον τῆς Σπετσοπούλας. Πρὸς νότον τῆς νήσου ὁ κόλπος τῆς Βασιλικῆς προσφέρει ἀρκετὰ μεγάλην καὶ καλὴν ἀμμουδιάν κατάλληλον πρὸς ἐκτεταμένην ἀνάπτυξιν.

δ) **Ίαματικά πηγαί:** Κατὰ τὸν μελετητὴν, αἱ ὑπάρχουσαι ἐν Ἡλείρῳ 4 ἱαματικά πηγαί Ἰσιδρώου—Καβασίλων—Πρεβέζης—Χανοπούλου δὲν ἔχουν παρὰ τοπικὴν σημασίαν, ἐνδιαφέρουσαι ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον λουομένους σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἡλείρου.

ε) **Σπήλαια:** Τὸ μόνον σπήλαιον, τὸ ὄπαιον ἔχει ἐξερευνηθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ εἰς Ἡπειρον εἶναι τὸ σπήλαιον Ἰωαννίνων. Τὸ σπήλαιον τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ ἐνδιαφέρον στοιχεῖον διὰ τοὺς εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἡλείρου δεαμένοντας τουρίστας.

3. Μνημεῖα

Ὁ τουρισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρχισε βασικῶς ὡς προσκύνημα τῶν ἀρχαιοτήτων. Μόνον ἐπ' ἐσχάτων ἀνεπτύχθη ὁ τουρισμὸς τῶν νήσων καὶ παραλίων. Παρὰ ταῦτα ἐξακολουθοῦν νὰ ἔρχονται, ἀπὸ ἀπόψεως ἐνδιαφέροντος, εἰς πρώτην μοῖραν.

Τὰ μνημεῖα τῆς Ἡλείρου ταξινομῶνται εἰς μνημεῖα: α) Προκλασσικῆς, Κλασικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

β) Μεσαιῶνος, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ὁ Βυζαντινὸς καὶ ὁ φραγκικὸς πολιτισμὸς ἠγωνίσθησαν ἐναντίον ἀλλήλων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἰχνη τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ἔχομεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τοῦ φραγκικοῦ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν φρουρίων.

γ) Μετὰ τὸν μεσαίωνα, ὅστις χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς καὶ Ἑνετικῆς αὐτοκρατορίας.

Μνημεῖα Κλασικῆς ἐποχῆς εἰς χῶρον Υ.Π.Α.Η..

Τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῆς Δωδώνης, ἀποτελοῦν ἐν τῶν καλλιτέρων δειγμάτων τῆς κλασικῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἰς ὅλην τὴν χώραν καὶ ἀσφαλῶς μοναδικὸν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἤδη ὀργάνωσιν ἐνὸς ἐτησίου φεστιβάλ ἀρχαίου δράματος, τοῦτο ἀποτελεῖ κέντρον ἀναβιώσεως τῆς κλασικῆς παραδόσεως εἰς τὴν Βορειοδυτικὴν Ἑλλάδα.

Τὸ Νεκρομαντεῖον τοῦ Ἀχέροντος ἀποτελεῖ ἐπίσης σημαντικὸν ἀρχαιολογικὸν τόπον καὶ τοῦτο, διότι τὸ μαντεῖον τοῦτο διατηρεῖται πολὺ καλλίτερον πάντὸς ἄλλου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

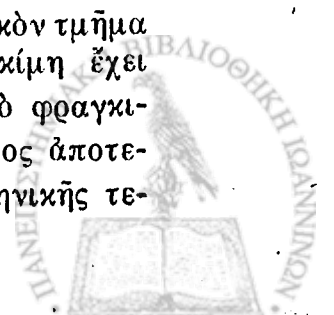
Τὰ σημαντικώτερα μνημεῖα ρωμαϊκῆς ἐποχῆς εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς Νικοπόλεως, μὲ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι παράκεινται τῆς ἀκτῆς Νικοπόλεως.

δ) Μεσαιωνικά μνημεῖα.

Ἡ Ἄρτα μὲ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὸ κάστρο της. Ἡ Πάργα, ἡ Βόνιτσα καὶ ἡ Ναύπακτος μὲ τὰ κάστρα τους ἀποτελοῦν τὰ μεσαιωνικά μας μνημεῖα.

Μεταμεσαιωνικά μνημεῖα: Τὰ μνημεῖα τῶν νήσων Κερκύρας καὶ Λευκάδος ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὴν ἐνετικὴν τέχνην, ἐνῶ τὸ Βυζάντιον κυριαρχεῖ τῶν μνημείων τῆς Ἄρτης.

Ἀρχιτεκτονικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ Κέρκυρα, ἧς τὸ Κεντρικὸν τμήμα ἀποτελεῖ ἐν τῶν ὠραιότερων παραδειγμάτων ἐνετικῆς πόλεως. Ἡ Λευκίμη ἔχει ἐνδιαφέρον σχέδιον καὶ παράδειγμα ἀρχιτεκτονικῆς οἰκῶν χωρίου ὑπὸ φραγκικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἑλληνικὴν τεχνοτροπίαν. Οἱ Παξοὶ καὶ Ἰδία ὁ Γαῖος ἀποτελοῦν παράδειγμα ἐνετικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐπηρεασθείσης ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς τε-

νοτροπίας. Τὰ Ἰωάννινα ἀποτελοῦντα καθαρὸν δείγμα ἐπηρεασμοῦ τουρκικῆς παραδόσεως καὶ τεχοτροπίας καὶ τέλος τὰ Ζαγοροχώρια καὶ τὸ Μέτσοβον, τὰ ὅποια ἐκτίσθησαν μὲ ρυθμὸν ἀρχιτεκτονικῆς καὶ πολιτιστικῆς παραδόσεως καθαρῶς ἐλληνικῆς καὶ χωρὶς ἴχνη ξένων ἐπιδράσεων.

ε) Σύνθεσις τῶν τουριστικῶν κυκλωμάτων Β.Δ. Ἑλλάδος.

Βάσει τῶν ἤδη ἐκτεθέντων, καταρτίσθησαν τὰ τουριστικὰ κυκλώματα τῆς περιοχῆς κατὰ τρόπον ὥστε νὰ προσελκύσουν τοὺς τουρίστας νὰ ἐπισκεφθοῦν τοὺς ἐνδιαφέροντας τόπους αὐτῆς, μὲ ἀνέτους διαδρομὰς μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν.

Ἡ παραλιακὴ ὁδὸς Ἠγουμενίτσας—Πρεβέζης μέσῳ Πάργας, πλὴν τοῦ ὅτι θὰ δημιουργήσῃ τὴν δυνατότητα ἀξιοποιήσεως τῶν ἀκτῶν (Καστροσυκιά—Ριζὰ—Πάργα—Σίβωτα κλπ.), θὰ ἀποτελέσῃ συγχρόνως τὸν ἐλλείποντα σήμερον κρίκον ἐνὸς ὀδικοῦ κυκλώματος, τὸ ὁποῖον ἀρχόμενον ἀπὸ Ἠγουμενίτσας δι' Ἰωαννίνων—Ἄρτης—Πρεβέζης—Πάργας θὰ καταλήξῃ καὶ πάλιν παραλιακῶς εἰς Ἠγουμενίτσαν ἢ θὰ ὀδηγῇ δι' Ἄρτης ἢ Πρεβέζης πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλο κύκλωμα εἶναι τὸ τῆς Πρεβέζης—Ἄρτης—Ἀμφιλοχίας Βονίτσας—Λευκάδος—Πρεβέζης.

Ἡ παραλιακὴ ὁδὸς Κερκύρας, ὅταν κατασκευασθῇ, θὰ δημιουργήσῃ δύο κυκλώματα, τῶν ὁποῖον κοινὸν τμήμα θὰ εἶναι ἡ ὁδὸς Κερκύρας—Πέλεκα.

στ) Κατάστασις Μνημείων: Δέον νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ συντήρησις ὄλων τῶν ἀναφερθέντων μνημείων εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἀνασχεθῇ ἡ κατάρρευσις τούτων.

Μουσεῖα: Δέον νὰ συμπληρωθοῦν αἱ συλλογαὶ τοῦ Μουσείου Κερκύρας. Νὰ χωρήσῃ μὲ ταχὺν ρυθμὸν ἡ κατασκευὴ τοῦ Μουσείου—Πινακοθήκης Ἰωαννίνων, ὡς καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἄρτης.

4. Ἀνθρώπινος παράγων:

Τόσον εἰς τὴν Ἠπειρον ὅσον καὶ εἰς τὰς Νήσους ὁ ἀνθρώπινος παράγων ὑποδοχῆς τῶν τουριστῶν εἶναι λίαν εὐμενής. Ἡ μουσικοφιλία τῶν Κερκυραίων, ὀλοκληρουμένη διὰ τοῦ ὑπὸ ἀνέγερσιν θεάτρου καὶ διὰ ὀργανώσεως θερινῶν συναυλιῶν ὑπὸ τῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν ἢ τοπικῆς ὀρχήστρας, ὡς καὶ ἡ ὀργανώσις λαϊκῶν χωρῶν θὰ προκαλέσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν τουριστῶν. Τὸ αὐτὸ ἐνδιαφέρον θὰ προκαλοῦν αἱ ἑορταὶ ἀρχαίου δράματος τῆς Δωδώνης καὶ τῆς Νικοπόλεως—λαϊκοὶ χοροὶ Ἠπείρου στὰ Γιάννενα καὶ στὸ Μέτσοβο.

Ἐπίσης ἐπιβάλλεται ἡ ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους ὀργανώσις Τουριστικῆς Σχολῆς εἰς Κέρκυραν ἢ Ἰωάννινα.

5. Τροφή καὶ οἶνος ἀποτελοῦν σοβαρὸν παράγοντα δημιουργίας καλῶν ἐντυπώσεων. Οἱ οἶνοι Ζίτσας εἰς Ἠπειρον καὶ Θεοτόκη εἰς Κέρκυραν εἶναι οἱ καλλίτεροι. Ἡ παστιτσάδα καὶ τὸ Σοφρίτο στὴν Κέρκυρα. Τὸ χέλι καὶ οἱ καραβίδες στὰ Γιάννενα. Οἱ γαρίδες καὶ ἡ κακαβιά στὰ Ἠπειρωτικὰ παράλια πρέπει νὰ ἐπιβληθοῦν βαθμηδὸν εἰς τοὺς καταλόγους καὶ τῶν καλῶν ἐστιατορίων.

6. Βιοτεχνία. Τὰ σημαντικώτερα ἔργα λαϊκῆς τέχνης εἶναι τὰ ἐξ ἀργύρου κατασκευαζόμενα εἰς τὰ ἐργαστήρια ἀσημικῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ ξυλόγλυπτα τοῦ Μετσόβου καὶ τῆς Ξυλόγλυπτικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων:

Συμπεράσματα

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων τεκμαίρεται, ὅτι ἡ περιοχὴ Ἠπείρου καὶ Νήσων εἶναι προικισμένη μὲ ποικιλίαν ὑψηλῆς ποιότητος πόρων, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ προσελκύσουν τὸ ἐνδιαφέρον ὄλων τῶν τύπων τουριστῶν. Ὁ περιηγητὴς ὁ ὁποῖος

ἀναζητεί «λιακάδα», ἀμιώδεις παραλίας καὶ θαλασσίους ἀθλοπαιδιάς, θὰ εὕρη μὲγάλον ἀριθμὸν παραλιῶν καὶ κολπίσκων διὰ τὰ διὰλέξι. Ὁ φυσιολάτρης, ὁ ὁποῖος ἀναζητεῖ καθαρὰν καὶ ἀμιώλυντον φύσιν, θὰ πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν περιοχὴν πολλὰς φορὰς πρὶν ἰσχυρισθῆ ὅτι τὴν γνωρίζει. Ὁ περιηγητής, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑψηλὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα, θὰ ἐνθουσιασθῇ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς, ἀρχιτεκτονικοὺς, ἱστορικοὺς καὶ λοαγραφικοὺς θησαυροὺς τῆς περιοχῆς, ἐνῶ ὁ κοινὸς περιηγητής, ὁ ὁποῖος ζητεῖ ποικιλίαν ἐντυπώσεων, θὰ γοητευθῇ ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐνδιαφέροντα σημεῖα τῆς περιοχῆς, τὰ ὁποῖα θὰ τὸν ἐξωθήσουν νὰ τὰς ἐπισκεφθῇ πολλὰς φορὰς.

Δ. ΥΠΑΡΧΟΝΤΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ

Δὲν θὰ σᾶς κουράσω ἀπαριθμῶντας τὴν κατάστασιν τοῦ ὑπάρχοντος ὁδικοῦ δικτύου τῆς περιοχῆς, τῶν ξενοδοχείων καὶ λοιπῶν καταλυμάτων, τῶν ἐστιατορίων, τῶν τουριστικῶν καταστημάτων, τῆς ψυχαγωγίας, τῶν ἔργων ὑποδομῆς καὶ τῶν λοιπῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἐνδιαφερόντων τοὺς τουρίστας, διότι αὐτὰ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον γνωστά. Γενικῶς ἀναφέρω, ὅτι αἱ σοβαρώτεραι ἐλλείψεις ἀφοροῦν τὰ καταλύματα καὶ τὰς ὁδοὺς προσπελάσεως. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ κατασκευὴ καταλυμάτων ἀκολουθεῖ τὴν αὔξησιν τῆς τουριστικῆς κινήσεως, ἥτις παρεμποδίζεται σήμερον σοβαρῶς λόγῳ τῆς ἀκαταλληλότητος τοῦ ὁδικοῦ δικτύου, τεκμαίρεται, ὅτι ἡ πλέον ἐπείγουσα ἀνάγκη εἶναι ἡ βελτίωσις τοῦ ὁδικοῦ δικτύου κυρίως εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν ἀκτὴν καὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν. Ἀκολουθεῖ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἐξηλεκτρισμὸς τῶν ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχῶν τῶν ἀκτῶν καὶ ἡ διασφάλισις ὕδατος ποσίμου, ἰδίᾳ εἰς Κέρκυραν καὶ Παξούς.

Ε. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙ

Κυρία ἐπιδιώξις τῆς πολιτικῆς τουριστικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν Νήσων ἀποτελεῖ:

Πρῶτον ἡ αὔξησις τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῆς περιοχῆς. Τὸ σημαντικώτερον κριτήριον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ θὰ εἶναι κατὰ ταῦτα, ὅτι τόσον αἱ δημόσιαι ὅσον καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις θὰ πρέπει ἐκ τῆς τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως νὰ προσπορίζουν σοβαρώτερα ὠφέλη ἐκ τῆς κατ' ἐναλλαγὴν χρήσεως τῶν διατεθησομένων ἀγαθῶν ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην ἀξιοποίησιν.

Δεύτερος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς τουριστικῆς πολιτικῆς δεόν νὰ εἶναι ἡ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρα εἰσαγωγή ξένου συναλλάγματος, δι' ὃ καὶ ἡ ἐπιλογή προγραμμάτων καὶ σχεδίων διὰ τὴν τουριστικὴν ἀνάπτυξιν πρέπει νὰ κρίνεται βάσει τῆς μεγίστης δυνατῆς καθαρᾶς ἀποδόσεως ξένου συναλλάγματος διὰ τὴν χώραν.

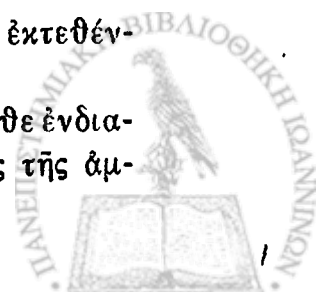
Τρίτος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς δεόν νὰ εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ Κοινωνικοπολιτικοῦ ἐπιπέδου τῆς περιοχῆς.

Τέταρτος σκοπὸς δεόν νὰ εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τοῦ μακροχρονίου συμφέροντος τοῦ ἑλληνικοῦ τουρισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς καὶ

Πέμπτος σκοπὸς θὰ εἶναι ἡ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρα συμμετοχὴ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως.

Αἱ κατευθύνσεις τῆς τουριστικῆς πολιτικῆς βάσει τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων θὰ ἀφοροῦν τὰ κάτωθι τρία σημεῖα:

α) Ἡ προτεραιότης εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τουριστικῶν πόρων. Κάθε ἐνδιαφέρον μέρος ἐκάστης ἀκτῆς ἐβαθμολογήθη ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ ἀναλόγως τῆς ἀμ-

μουδιᾶς, τοῦ ὠραίου τοπίου, τῆς γειτνιασεως πρὸς ἀξιόλογα μνημεῖα, οἰκισμοὺς κλπ. καὶ οὕτω ἐσηματίσθη ὁ πῖναξ.

Πλέον τῆς βαθμολογίας ταύτης, ἐγένετο καὶ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τμημάτων καθ' ὅλον τὸν χῶρον τῆς Ἠπειροῦ καὶ τῶν Νήσων.

β) Αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ ἱεραρχήσεως τῶν χώρων ἀναπτύξεως ὑπῆρξαν: Πρῶτον ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ προτεραιότης εἰς τὴν ταχεῖαν δημιουργίαν πολὺ σημαντικῶν πόλων ἢ κυκλωμάτων τουριστικῶν τόπων, δεδομένου ὅτι οἱ τουριστικοὶ πόλοι καὶ τὰ Κέντρα δημιουργοῦν «φήμην». Δεύτερον δταν ἀναπτυχθοῦν οἱ τουριστικοὶ πόλοι εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέσα ἐξυπηρετήσεως καὶ τὴν κίνησιν, τότε οἱ πόλοι μιᾶς περιοχῆς δέον νὰ συνδυασθοῦν εἰς τουριστικὰς ζῶνας.

Ἐὰν καὶ δταν ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς γίνῃ τουριστικὸν κέντρον, δυνάμενον νὰ ἀπορροφήσῃ ἑκατομμύρια τουριστῶν ἐξυπηρετούμενων ὑπὸ περίπου δύο ἑκατομμυρίων ἐντοπίων εἰς περιβάλλον ἀστικοῦ τύπου, ἡ ἀνάπτυξις τῆς εἰς Κέντρον βιομηχανίας καὶ ἐπεξεργασίας προϊόντων θὰ εἶναι αὐτόματος.

Ὀλόκληρος ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς πρέπει ἐπομένως νὰ θεωρηθῇ ὡς μία σχεδὸν συνεχῆς τουριστικὴ ζώνη συνδεομένη κατὰ τρόπον πολυσύνθετον μὲ τὴν ἀστικὴν καὶ οἰκιστικὴν ἀνάπτυξιν.

Εἰς τὴν Ἠπειροῦ καὶ τὰς Νήσους δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι θὰ ὑπάρξουν δύο ζῶναι: Ἡ ζώνη Κερκύρας—Παξῶν—Θεσπρωτίας καὶ ἡ ζώνη Πάργας—Πρεβέζης—Λευκάδος.

γ) Ὑπολογισμὸς μελλοντικῆς τουριστικῆς κινήσεως.

Ἄλλοδαποὶ τουρίσται.

Ὑπελογίσθησαν αἱ ἐτήσιαι ἀξήσεις τῆς τουριστικῆς κινήσεως τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ, βάσει προβολῆς τῶν ὑφισταμένων στοιχείων, ὡς καὶ ἄλλων μεθόδων. Τὸ πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ξένων τουριστῶν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1974 θὰ ἀνέλθῃ εἰς 3,5 ἑκατ. ἀτόμων. Ἐκ τοῦ συνολικοῦ τούτου ἀριθμοῦ ὑπελογίσθη ὅτι κατ' ἀρχὰς 4% καὶ εἰς τὸ τέλος ποσοστὸν 10% θὰ ἐπισκέπτεται τὴν περιοχὴν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἤτοι ὑπολογίζεται ὅτι τὸ 1974 350.000 τουρίσται θὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν περιοχὴν τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος.

Ἀκολούθως ὑπελογίσθη ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ ὁ ἀριθμὸς τῆς τουριστικῆς χωρητικότητος τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος καθ' ἡμέραν αἰχμῆς συναρτήσῃ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς καὶ εὑρέθη ἴσος πρὸς 72.200 ἄτομα ἡμερησίως καὶ βάσει τῶν τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ εὑρέθη ἴσος πρὸς 123.300 ἄτομα ἡμερησίως.

Ὑπελογίσθη ὅτι τὸ ἀπασχοληθὲν προσωπικὸν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν τουριστῶν ἀπὸ 1,3% τὸ 1962 θὰ ἀνέλθῃ εἰς 3,3% τὸ 1974 τῆς συνολικῆς ἐργατικῆς δυνάμεως τῆς περιοχῆς.

ΣΤ.— ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

1. Ἡ ἑκτασις τοῦ προγράμματος

α) Μεταφοραὶ: Αἱ διὰ ξηρᾶς μεταφοραὶ αἱ προτεινόμεναι πρὸς κατασκευὴν φαίνονται εἰς τὸν σχετικὸν χάρτην. Ἡ δαπάνη ὀλοκληρώσεως τοῦ ὁδοῦ τούτου δικτύου ἀνέρχεται εἰς 1,010 ἑκατομμύρια.

Θαλάσσιαι μεταφοραὶ: Δημιουργία κρουαζιέρας μὲ ἐπίσκεψιν Πρεβέζης Πάργας—Νεκρομαντείου—Γαῖου—λοιπῆς Ἑπτανήσου κλπ. μὲ ἐτησίαν ἐπιχορηγίαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη λειτουργίας 50.000 δραχ.

Πορθμειον Σιβώτων—Νοτίου Κερκύρας, Πορθμειον Βασιλικής Λευκάδος με Κεφαλληνίαν, ως και δρμον πόλεως Ίθάκης.

Αεροπορικοί μεταφοραί: Ἡ γραμμὴ Ἀθηνῶν—Κερκύρας—Βρινδησίου νὰ ἐπεκταθῆ μέχρι Ρώμης καὶ παραλλήλως νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ στρατιωτικὰ ἀεροδρόμια Ἀκτίου καὶ Ἀγρινίου διὰ τουριστικούς σκοπούς.

β) Καταλύματα

Οἱ ἐπιλεγέντες χώροι ἀναπτύξεως διὰ τὴν πρώτην πενταετίαν εἶναι εἰς τὴν παραλίον ζώνην τῆς Ἠπείρου ἢ Πρέβεζα, ἢ Νικόπολις, ἢ Καστροσυκιὰ, ἢ Πάργα καὶ ἢ Ἡγουμενίτσα. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἠπείρου τὰ Ἰωάννινα καὶ ἢ Ἄρτα. Εἰς τὴν Κέρκυραν ἢ Κέρκυρα, ἢ Παλαιοκαστρίτσα, οἱ Ἐρμινες, ὁ Ὑψος, οἱ Μπενίτσες καὶ ἢ Λευκίμη. Εἰς τοὺς Παξοὺς ὁ Γάιος καὶ εἰς τὴν Λευκάδα ἢ Πόλις, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης καὶ ἢ Βασιλική.

Ὡς πρὸς τὸ προτεινόμενον εἶδος ἀναπτύξεως, προτείνεται ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ ὅπως αἱ μικραὶ ὠραῖαι τοποθεσίαι—εἴτε αὐταὶ εἶναι ἐνδιαφέροντες συνοικισμοί, ὅπως ὁ Γάιος, εἴτε μικροὶ δρμοὶ με ἀμμώδη παραλίαν—τύχουν ἰδιαιτέρας μεταχειρίσεως διὰ τῆς ἀνεγέρσεως πολυτελῶν ἐγκαταστάσεων ἀποτελουμένων μόνον ἀπὸ ξενοδοχεῖα ἀποβλέποντα εἰς περιορισμένον ἀριθμὸν περιηγητῶν. Αἱ παραλίαι μεγάλων δρμων ὡς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἢ παραλίαι με ὠραῖον φυσικὸν περιβάλλον ὡς ἐκείνη τῆς Καστροσυκιᾶς, πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ μέσης κατηγορίας ξενοδοχεῖα καὶ μικρὸν ἀριθμὸν BANGALOWS. Αἱ ἐκτεταμέναι παραλίαι χωρὶς ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον φυσικὸν περιβάλλον, ὡς π.χ. αἱ παραλίαι τῆς Λευκίμης καὶ τῆς Νικοπόλεως, πρέπει νὰ τύχουν μαζικῆς ἀναπτύξεως, ἢ ὅποια θὰ περιλαμβάνει ξενοδοχεῖα, μοτέλ, BANGALOWS καὶ παντὸς εἶδους κατασκηνώσεις. Πέραν τούτων, εἰς τὸ βάθος τῶν ἀκτῶν προβλέπεται ἢ ἀνάπτυξις ἰδιωτικῶν βιλλῶν.

Ἀνάγκαι εἰς κλῖνας ξενοδοχείων:

Βάσει εἰδικῶν ὑπολογισμῶν, ὁ μελετητὴς ὑπολογίζει τὰς εἰς κλῖνας ἀνάγκας εἰς 7.000 διὰ τὴν πρώτην πενταετίαν καὶ εἰς ἑτέρας 12.000 διὰ τὴν δευτέραν δετίαν. Εἰδικώτερον, κατὰ τὸν μελετητὴν, θὰ ἀπαιτηθοῦν εἰς Πρέβεζαν κατὰ τὴν πρώτην δετίαν 200 κλῖναι Β καὶ Γ κατηγορίας καὶ κατὰ τὴν δευτέραν δετίαν ἑτεροὶ 300 κλῖναι ἀνὰ 100 Α, Β, Γ κατηγορίας. Εἰς Νικόπολιν 1.300 κλῖναι (100 Α, 500 Β καὶ 700 Γ κατηγορίας) κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν καὶ ἑτεροὶ 1.000 κλῖναι (500 Β καὶ 500 Γ κατηγορίας) εἰς τὴν δευτέραν δετίαν. Εἰς Καστροσυκιάν 500 κλῖναι (300 Β καὶ 200 Γ) κατὰ τὴν πρώτην δετίαν καὶ 600 κλῖναι (200 Α καὶ 400 Β) κατὰ τὴν δευτέραν δετίαν. Εἰς Πάργαν 500 κλῖναι (100 Α, 200 Β 200 Γ κατηγορίας) κατὰ τὴν πρώτην δετίαν καὶ 600 κλῖναι (200 Α, 200 Β καὶ 200 Γ κατηγορίας) κατὰ τὴν δευτέραν δετίαν.

γ) Ἐγκαταστάσεις ἀναψυχῆς

Ἐκ τούτων τὰ νυκτερινὰ κέντρα, ἐστιατόρια, μπάρ, κινηματογράφοι, θέατρα κλπ. θέλουν κατασκευασθῆ ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρηματιῶν. Προτείνεται ἢ ἐν Πρεβέζῃ—Νικοπόλει καὶ Πάργῃ ἀνεγερσις λουτρικῶν ἐγκαταστάσεων μετὰ ἀθλοπαιδιῶν διὰ δαπάνης 500—800 χιλιάδων δραχμῶν ἐκάστη καὶ χωρητικότητος 1.00—2.000 λουομένων.

δ) Προβλέπεται ὁ ἐξηλεκτρισμὸς ὅλων τῶν παραλίων ἐκτάσεων τῆς περιοχῆς ἐπὶ μήκους 350 χιλιομέτρων περίπου.

ε) Συντήρησις καὶ ἀναστήλωσις μνημείων

Ἡ Ἐνετικὴ πόλις τῆς Κερκύρας, ὁ Γάϊος, αἱ τουρκικαὶ συνοικίαι τῶν Ἰωαννίνων εἶναι μνημεῖα χρήζοντα διατηρήσεως. Ὁλόκληρος ὁ χώρος τῶν ἔρειπῶν τῆς Νικοπόλεως δεόν νὰ μεταβληθῆ εἰς Ἐθνικὸν Πάρκον.

στ) Ἐκπαίδευσις εἰς τουριστικὰ ἐπαγγέλματα

Ὁ μελετητὴς προτείνει τὴν ἴδρυσιν Σχολῆς Ξεναγῶν εἰς Κέρκυραν. Ἐπίσης προτείνεται ἡ ἴδρυσις σχολῆς ἀνωτέρου προσωπικοῦ τουριστικῶν ἐπαγγελμάτων εἰς Ἰωάννινα διὰ διευθυντὰς ξενοδοχείων Β καὶ ἀνωτέρας κλάσεως, ὡς καὶ τὴν ἴδρυσιν σχολῆς κατωτέρου προσωπικοῦ (ἀρχιμάγειροι—θαλαμηπόλοι κλπ.) εἰς εἰς Ἰωάννινα καὶ Κέρκυραν.

ζ) Διαφήμησις: Αὕτη δεόν νὰ ἀρχίσῃ δι' ἐκδόσεως μικρῶν διαφημιστικῶν φυλλαδίων, ἀρίστης ὅμως ποιότητος. Ἡ διαφήμησις τῆς Β.Δ. Ἑλλάδος δεόν νὰ προχωρήσῃ μὲ βραδὺν σχετικῶς ρυθμὸν καὶ ἀναλόγως τῶν σημειουμένων προόδων.

η) Κόστος τῶν ἔργων ἀναπτύξεως

1) Κρατικαὶ ἐπενδύσεις: Τὰ ἔργα ὑποδομῆς εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν, βάσει τοῦ προγράμματος, θὰ ἀνέλθουν κατὰ 1.200 ἑκατ. Εἰδικώτερον τὰ ἔργα ὑποδομῆς τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης ὑπολογίζονται ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ εἰς 180 ἑκατ. περίπου (ὀδικὸν δίκτυον, λιμενικά, ἀεροδρόμια, ἐξηλεκτρισμός).

2) Ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις: διὰ ξενοδοχεῖα—BANGALOWS κλπ. θὰ ἀπαιτήσουν, κατὰ τὸν μελετητὴν, κατὰ τὴν δεκαετίαν 1.861 ἑκατ. δρχ.

3) Ἡ σκοπιμότης τοῦ προγράμματος.

Ὁ ρόλος τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων θὰ ἔγκειται κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων προσπελάσεως ὀδικῶν, λιμενικῶν, ἀεροδρομίων, ἐξηλεκτρισμοῦ κλπ., ἡ κατασκευὴ τῶν ὀποίων θὰ ἐπιβαρύνῃ μόνον κατὰ 30% τὸ τουριστικὸν πρόγραμμα καὶ κατὰ 70% τοὺς λοιποὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας (πρωτογενῆς—δευτερογενῆς παραγωγῆ). Ἐκ τοῦ λόγου τούτου αἱ δαπάναι καὶ ἡ εὐθύνη ἐκτελέσεως τῶν ἔργων τούτων ἐπιπίπτει ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐπίσης τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἡ συντήρησις τῶν μνημείων θὰ πρέπει νὰ γίνῃ κρατικῇ δαπάνῃ.

Περατουμένων τῶν ἔργων τούτων, τὸ ἰδιωτικὸν κεφάλαιον θὰ ἐνδιαφεροθῆ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅσον συνήθως πιστεύεται διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς περιοχῆς διὰ ξενοδοχείων, ἐστιατορίων κλπ. Ἡ σχέσις μεταξὺ κρατικῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων θὰ εἶναι 1:2.

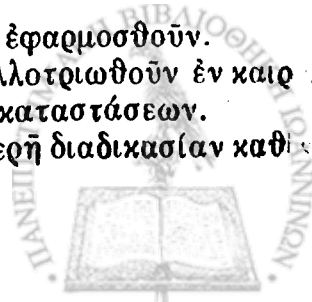
Εἰς καθυστερημένας καὶ ἀπομεμονωμένας περιοχάς, κατὰ τὸν μελετητὴν πέραν τῶν ἐκτεθέντων ἤδη ἔργων, τῶν ἐκτελεσθησομένων διὰ δημοσίων ἐπενδύσεων, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐκπόνησις καὶ εἰδικῶν σχεδίων ἀναπτύξεως ἐκάστης ἀκτῆς ἢ τμήματος αὐτῆς. Ὁ προγραμματισμὸς, τὰ σχέδια καὶ ἡ μελέτη διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐκάστου τουριστικοῦ σχεδίου εἶναι σημαντικώτεροι παράγοντες ἀπὸ ἄλλας μορφὰς βοήθειας.

Εἰδικώτερον, κατὰ τὸν μελετητὴν, ἡ περιφερειακὴ ἀρχὴ ἀναπτύξεως θὰ πρέπει νὰ ἐκπονήσῃ:

α) Τοὺς κανονισμοὺς χρήσεως ἐδάφους, οἱ ὅποιοι θὰ ἐφαρμοσθοῦν.

β) Τὰς εἰδικὰς περιοχάς, αἱ ὅποιοι θὰ πρέπει νὰ ἀπαλλοτριωθοῦν ἐν καιρῷ ὑπὸ τῶν Δημοσίων Ἀρχῶν, πρὸς ἀνάπτυξιν τουριστικῶν ἐγκαταστάσεων.

γ) Κατόπιν εἰδικῆς μελέτης τοῦ θεματος, τὴν λεπτομερῆ διαδικασίαν καθι-

ορισμού τών κερδών κεφαλαίου λόγω υπεραξίας, τὰ ὅποια θὰ πραγματοποιήσουν οἱ ἰδιοκτῆται γῆς, κατόπιν τῆς ἀναπτύξεως.

δ) Ἐν συνεχείᾳ ἡ Κυβέρνησις θὰ πρέπει νὰ ἐκδώσῃ τὰ σχετικὰ ρυθμιστικὰ Διατάγματα.

ε) Ἡ ἐπιτυχία τοῦ προγράμματος ἐξαρτᾶται κατ' οὐσίαν ἐκ τῆς ἀποκεντρώσεως τών ὑπευθύνων, οἱ ὅποιοι συλλαμβάνουν, προγραμματίζουν καὶ ἐκτελοῦν τὰ διάφορα ἔργα.

Βεβαίως ὁ Ε.Ο.Τ. θὰ διαδραματίζει τὸν ρόλον ἀνωτάτου συντονιστοῦ καὶ θὰ διατηρῇ τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχῃ καὶ τροποποιῇ τὰ προγράματα ἀναπτύξεως, συμφώνως πρὸς ἀντικειμενικούς σκοπούς τοῦ Κράτους.

Αἱ περιφερειακαὶ ὑπηρεσίαι ἀναπτύξεως θὰ πρέπει νὰ ἔχουν τὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν σύλληψιν, τὸν προγραμματισμόν, τὴν μελέτην τὴν ὑποβολὴν σχεδίων ἀναπτύξεως εἰς τὸν Ε.Ο.Τ., τὴν χρηματοδότησιν τών διαφόρων φάσεων τοῦ προγράμματος καὶ μελέτης, ἐκτὸς ἐὰν εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν ἀναληφθῶν αἱ σχετικαὶ δαπάναι ὑπὸ ἰδιωτῶν, μετὰ τών ὁποίων θὰ ἔχουν προηγηθῇ συζητήσεις καὶ συμφωνίαι.

Ὁ σχεδιασμός καὶ ἡ ἐκτίμησις τών κυριωτέρων δημοσίων ἔργων θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἀποτελῇ εὐθύνη τών Ὑπηρεσιῶν Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἐπίσης εἰς τὸν τουρισμόν θὰ πρέπει νὰ ἀποτελῇ μέλημα τών Περιφερειακῶν Ὑπηρεσιῶν, βάσει πάντοτε προτύπων καθοριζομένων ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ.

Ἡ συντήρησις καὶ ἀναστήλωσις τών μνημείων, λόγω τῆς εἰδικῆς ἐργασίας, δεόν νὰ παραμείνῃ εἰς χεῖρας τών Ὑπηρεσιῶν Ἀναστηλώσεως.

Ἡ διαφήμισις τών τουριστικῶν τοποθεσιῶν τῆς Ἠπείρου πρέπει νὰ χρηματοδοτῆται καὶ νὰ διεξάγῃται ὑπὸ τοῦ Ε.Ο.Τ., δοθέντος ὅτι ἀπαιτεῖ διεθνῆς δίκτυον ἐπαφῶν.

Τέλος, ἡ κατασκευὴ ξενοδοχείων καὶ ἐγκαταστάσεων ἀναψυχῆς παντὸς τύπου θὰ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ διοχετευθῇ εἰς ἰδιώτας.

Ε Π Ι Π Τ Ω Σ Ε Ι Σ

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο θὰ ἀναλυθῶν αἱ ἐκ τῆς τουριστικῆς ἀναπτύξεως ἐπιπτώσεις τόσον ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς περιφερειακῆς οἰκονομίας.

Αἱ ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς οἰκονομίας εἶναι κυρίως πρῶτον τὸ ξένον συνάλλαγμα. Ὑπολογίζεται, ὅτι ἡ ἀκαθάριστος τουριστικὴ δαπάνη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Β.Δ. Ἑλλάδος ἀνῆλθε τὸ 1961 εἰς 3,1 ἑκατ. δολλ. καὶ θὰ ἀνέλθῃ τὸ 1968 εἰς 13,2 ἑκατ. δολλ. καὶ τὸ 1973 εἰς 29,3 ἑκατ. δολλ., ἐφ' ὅσον ἐκτελεσθῇ τὸ πρόγραμμα.

Ἐκ τοῦ εἰσπραχθησομένου ἐπὶ πλέον φόρου καταναλώσεως ὑπελογίσθη ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος θὰ εἰσπράξῃ εἰς Β.Δ. Ἑλλάδα 2,64 ἑκτ. δολλ. τὸ 1968 καὶ 5,86 ἑκτ. δολλ. τὸ 1973, ἔναντι 400.000 δολ. εἰσπραχθέντων τὸ 1961.

Αἱ ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως θὰ εἶναι:

α) Αὐξήσις ἀπασχολήσεως. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς διαρθρώσεως τῆς τουριστικῆς κινήσεως ἀπὸ ἀπόψεως εἰσοδήματος καὶ δαπάνης καὶ τὴν σχέσιν τοῦ προσωπικοῦ ἐξυπηρετήσεως πρὸς τὴν πελατεῖαν εἰς ἕκαστον εἶδος ἐπιχειρήσεως, ἐξήχθη τὸ συμπέρασμα, ὅτι κατὰ μέσον ὄρον 3 ξένοι περιηγηταὶ θὰ χρειασθῶν ἓν ἄτομον δι' ἄμεσον ἐξυπηρέτησιν, ἐνῶ διὰ τοὺς τουρίστας ἐσωτερικοῦ ἡ σχέσις αὕτη ὑπελογίσθη εἰς 7:1.

Δεδομένου νῦν, ὅτι τὸ 1962 ὑπολογίζονται αἱ ἡμέραι τών ξένων τουριστῶν εἰς 240.000 καὶ τών Ἑλλήνων εἰς 138.000, ἀπητήθησαν τὸ 1962 100.000 ἡμερομί-

σθια. Το 1968, κατά τον αυτόν υπολογισμόν, θά απαιτηθούν 377.000 ήμερομισθια και το 1973 809.000 ήμερομισθια.

Αι έκ των ήμερομισθίων εισπράξεις υπελογίσθησαν εις 10 εκατ. δια το 1962, 37,7 εκατ. δια το 1968 και εις 80,9 εκατ. δια το 1973.

Πέραν τούτων, σημαντική αύξησης θά επέλθη εκ της άμοιβής του χρησιμοποιηθησομένου κεφαλαίου και εκ των κερδών των επιχειρήσεων. Δια το έτος 1968 το ποσόν τούτο θά ανέλθη εις 164 εκατ. και το 1973 εις 461 εκατ. δραχ.

Πέραν όμως των άμέσων κερδών των τουριστικών επιχειρήσεων, θά προκληθῆ ἐν τῇ περιοχῇ αύξησης ζήτησεως προϊόντων και υπηρεσιών εις πολλές δραστηριότητας. Οὕτω άμέσως θά δημιουργηθῆ ζήτησις ώρισμένων ειδών διατροφῆς, καταναλισκομένων υπό προσώπων με ύψηλόν εισόδημα, ώς π.χ. κρέας, πουλερικά, λαχανικά, ιχθείς, γαλακτοκομικά προϊόντα, φρούτα κλπ. Άλλά όχι μόνον εις τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν, ἀλλὰ και εις τὰς λοιπὰς δραστηριότητας και ἰδίᾳ εις τὴν βιοτεχνίαν—βιομηχανίαν και προσφορὰν υπηρεσιών θά ὑπάρξη σημαντικὴ αύξησης, τῆς ὁποίας ἡ κατά προσέγγισιν ἐκτίμησις δὲν εἶναι δυσχερῆς.

Ἐξέθεσα τὰς ἀπόψεις και τὰ συμπεράσματα τῆς μελέτης Δοξιάδη γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ εις τὴν Β.Δ. Ἑλλάδα και εἰδικώτερα εις τὴν Ἡπειρον και τὸν Νομόν.

Ὁ δραματισμὸς όμως τῆς μελέτης Δοξιάδη, διὰ νὰ καταστῆ πραγματικότης, ἀπαιτεῖ, ὅπως ἤδη ἀναφέρθη, τεράστια ποσὰ ἐκ Δημοσίων και ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Ἡ διάθεσις τῶν ποσῶν τούτων δέον νὰ γίνῃ διὰ κινητοποιήσεως τοῦ Ἡπειρωτικοῦ δυναμικοῦ τόσον πρὸς τὰς δημοσίας ἐπενδύσεις, ὅσον και τὰς ἰδιωτικὰς πηγὰς χρηματοδοτήσεως. Εἶναι ἀπαραίτητον ὅλοι οἱ ἰθύνοντες ἠπειρωτικοὶ κύκλοι νὰ στρέψουν τὸ ἐνδιαφέρον των πρὸς σταδιακὴν ἔστω πραγμάτωσιν τῶν ἀναφερθέντων σκοπῶν.

Ὅπως ἴσως γνωρίζετε, ἡ Υ.Π.Α.Η ἐνεργεῖ ἤδη ἀναδασώσεις, ἐξηλεκτισμὸν και ὑδρευσιν τῶν ἐπισημανθεισῶν ἀκτῶν τοῦ Νομοῦ ἀπὸ ἀκτῆς Νικοπόλεως μέχρι Ριζῶν. Ἐπιβάλλεται ἡ ταχίστη ἔναρξις ἐργασιῶν κατασκευῆς τῆς παραλιακῆς χαράξεως ὁδοῦ ἀπὸ Πρεβέζης πρὸς Μύτικαν—Καστροσυκιάν—Ριζὸ—Λούτσαν και Καναλλάκιον, ὥστε νὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἄνετος και εὐχερῆς προσπέλασις ὅλων τῶν πολυτίμων πράγματι τμημάτων τῆς ἀκτῆς ταύτης. Ἡ περάτωσις τῆς ὡς ἄνω ὁδοῦ θά εὐνοήσῃ τὴν διάθεσιν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ και ἐνδεχομένως τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς ἔναρξιν κατασκευῆς ξενῶνων—ξενοδοχείων—ἐστιατορίων κλπ. χώρων ἀναψυχῆς. Ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ μελέτη και κατασκευὴ τοῦ τμήματος τούτου τῆς ὁδοῦ θά περατωθῆ κατά τὸ 1965. Διὰ τὸ 1964, πλὴν τοῦ ἐπιδεικνυομένου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἀκτῶν τούτων παρ' ἑλληνικῶν κύκλων, θά ἐπιδειχθῆ ἐνδιαφέρον και γερμανικῶν ὀργανισμῶν.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ ἴδρυση τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων κι' ἡ μαρτυρημένη— σχεδόν—διάθεση γιὰ τὴν ἴδρυση μιᾶς ἄλλης ἀκόμα Σχολῆς θέτει, ἐπὶ τέλους, τὴν καταβολὴ γιὰ ἓναν πρῶτον πυρῆνα Πανεπιστημίου στὴν Ἡπειρο. Τώρα, ὕστερ' ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἔστω καὶ μερικὴ ἀνταπόκριση στὸ Πανεπειρωτικὸ καί, κατὰ πανελλήνια συγκατάθεση, ἔθνικὸ τοῦτο αἴτημα, νομίζομε πὼς ἡ πόλη μας ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει—συγκεκριμένα πλέον—ἄλλα δυὸ σοβαρώτατα ζητήματα, ποὺ σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὴν πραγμάτωση τῶν κυβερνητικῶν ἀποφάσεων: 1) Τὴν κινητοποίηση γιὰ τὴν δημιουργία ἐκείνων τῶν προϋποθέσεων ποὺ θὰ καταστήσουν ἐφικτὴ τὴν λειτουργία τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς στὸ ἐρχόμενο Φθινόπωρο καὶ 2) τὴν πνευματικὴ θεμελίωση τῆς σχολῆς αὐτῆς πάνω στὴν μεταβυζαντινὴ παράδοση καὶ τὸ ἱστορικὸ κλίμα τῶν Ἰωαννίνων στὶς τρεῖς τελευταῖες ἑκατονταετίες. Οἱ προϋποθέσεις αὐτές, ποὺ τίς ἀναπτύξαμε καὶ σὲ προηγούμενα τεύχη τῆς «Η. Ε.», εἶναι δυνατόν νὰ ἐξοικονομηθοῦν καὶ διότι ἡ πόλη τούτη διαθέτει κατὰ προνομία μιὰ δική της πνευματικὴ παράδοση, ποὺ χαρακτηρίζει τὴ νεώτερη ἐθνικὴ μας ἐκπαιδευτικὴ φυσιογνωμία, καὶ διότι τοῦτο ἀνακύπτει σήμερα ὡς ἀνάγκη γενικώτερα στὴν ἀνώτατη ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευση τῆς χώρας μας. Γι' αὐτὸ, παράλληλα μὲ τὴν φροντίδα γιὰ τὴν στέγαση, τὴν ἐγκαιρὴ λειτουργία καὶ τὴν δυνατότητα φοίτησης μεγάλου ἀριθμοῦ φοιτητῶν, ἐπιβάλλεται νὰ κινηθοῦμε καὶ γιὰ τὴν εἰδικὴ μορφή ποὺ θὰ πάρει ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἰωαννίνων. Πρέπει νὰ ξεκινήσει ἔτσι πού, μέσα σὲ λίγα χρόνια, νὰ ξεχωρίσει ἀπ' τὶς ἄλλες δυὸ τέτοιες Σχολές τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης καὶ νὰ φτιάξει μιὰ ἐντελῶς δική της παράδοση. Καί, γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτὸ (δηλ. νὰ ἐξηπειρωτισθεῖ κάπως), τὸ κύριο βᾶρος πέφτει στοὺς ἀπανταχοῦ Ἡπειρώτες.

Πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση ἄς στραφοῦν οἱ ἔχοντες τὴν πρωτοβουλία.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ο "ΣΥΜΠΟΣΙΟ,, ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Στὶς ἀρχὲς τοῦ Μάρτη πραγματοποιήθηκε ἐν Ἀθῆναις τὸ «Συμπόσιο» γιὰ τὸ θέμα τῆς ἑθνικῆς μας γλώσσας. Ἀπ' ὅσα εἶδαμε νὰ δημοσιεύονται στὶς ἐφημερίδες, σ' αὐτὸ πῆραν μέρος ἀρχετοὶ ἐπιστήμονες καὶ εἰδικοὶ πάνω ἐν θέμα. Τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσας ἐτάσθη ἀπ' ὅλες του τὶς πλευρές, τόσο ἀπ' ἄλλοις εἰδικούς εισηγητές, ποῦχαν ὀριστὴ, ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλους ποὺ παρευρέθησαν κατὰ τὶς συζητήσεις ποὺ ἀκολούθησαν ἔπειτα ἀπὸ κάθε εἴσηση. Οἱ ἀπόψεις ὅλων κατέληξαν στὸ γεγονός ὅτι ἡ καθαρεύουσα δὲν ἐξυπηρετεῖ πιά τὰς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους μας καὶ ἐπιβάλλεται ἡ ἀπομόρφωση τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας, τῆς λαϊκῆς, σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς κοινω-

νικῆς, ἐκπαιδευτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ζωῆς τῆς χώρας μας.

Ἦταν, νομίζομε, καιρὸς νὰ ἀνακινήθῃ πιά τὸ μεγάλο αὐτὸ ἐθνικὸ θέμα καὶ νὰ βρῆ σύντομα τὴ σωστὴ του λύση. Ἀρχετὰ χρόνια τώρα ταλαιπωρήθηκε ἡ πατρίδα μας ἀπ' τὴν ἀναβολὴ τῆς συζήτησης τοῦ θέματος αὐτοῦ. Πόση ζημιὰ ἔκανε ἄλλως τε καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ κάνῃ ἡ διγλωσσία ποὺ ἐπικρατεῖ ἐν τῇ ἐκπαίδευσί μας τονίσθηκε ὡς τώρα πάρα πολλές φορές. Οἱ καθαρευουσιᾶνοι μὲ τὶς ἀναχρονιστικὰς τὸς ἀντιλήψεις πρόσφεραν ὡς τώρα ἀρνητικὰς ὑπηρεσίες στὸ ἔθνος μὲ τὸ νὰ ἐπιμένουν νὰ συκοφαντοῦν τὴ δημοτικὴ μας γλώσσα σὰν ἀνίκανη νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἐθνικὴν μας ζωὴν καὶ πρόοδο καὶ νὰ τὴν ταυτίζουσαν μὲ τὸν κομμουνισμό.

Είναι σήμερα ολοφάνερο πώς τὰ γεγονότα δὲν ἐπιτρέπουν πιά ἄλλη ἀναβολὴ στὸ ζήτημα αὐτό. Ὑστερα ἀπ' τὴ σύνδεσή μας μὲ τὴν Κοινὴ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα προβάλλει μόνο του καὶ ἐπιταχτικὸ τὸ ἐθνικὸ μας καθήκον νὰ προσεχτῆ τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα, νὰ μὴ αὐτὸ στὸ προσκλήνιο τῆς δημόσιας συζήτησης καὶ νὰ βρῆ σύντομα τὴ σωστὴ του λύση. Ἀλλοιῶτις ὁ τόπος μας δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δῆ προκοπὴ καὶ θὰ παραμένουμε πάντα ὑποανάπτυκτοι καὶ καθυστερημένοι. Ἐχει ποιὰ τὴ σειρά της καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ νὰ δώσῃ τὴ σωστὴ λύση ἡ δημοκρατικὴ κυβέρνησις τῆς Ἑνωσῆς Κέντρου στὸ σπουδαῖο αὐτὸ ἐθνικὸ ζήτημα.

Χρέος θεωροῦμε νὰ συγχαροῦμε θερμότερα αὐτοὺς πού πῆραν τὴν πρωτοβουλία γιὰ νὰ συγκροτήσουν τὸ «Συμπόσιο» καὶ εὐχόμεστε νὰ ἀπολαύσῃ γρήγορα ὁ δυστυχισμένος τόπος μας τὸ εὐεργετικὰ ἀπὸ κάθε ἀποψη ἀποτελέσματα ἀπ' τὴν ἐπικράτησιν ὅλων τῶν τομεῶν τῆς ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς μας ζωῆς, τῆς τόσο ὁμορφῆς, τόσο ζωντανῆς καὶ χρήσιμης, δημοτικῆς μας γλώσσας.

Κ. Π. Α.

ΟΡΕΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΔΑΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Πολλὰ λέγονται καὶ πολλὰ γράφονται τακτικώτατα στὶς ἐφημερίδες καὶ στὰ περιοδικὰ πὼς ἡ ὑπαίθρη ἑλληνικὴ χώρα φθίνει. Ὀλῶν οἱ διαπιστώσεις ἀπ' τὶς παρατηρήσεις πού γίνονται πάνω στὸ φαινόμενο τῆς μετανάστευσης τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ὄρεινοῦ πληθυσμοῦ στὴ Γερμανία καταλήγουν στὸ συμπέρασμα πὼς τὰ ἀποτελέσματα ἀπ' τὸ πρᾶγμα αὐτὸ θάναναι μιὰ μέρα ἐξωφρενικὰ δυσάρεστα γιὰ τὴ μελλοντικὴ μας ἐθνικὴ ὑπόσταση. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑνωσῆς Κέντρου, πού βρῖσκεται τώρα στὴν ἐξουσία πολλὰς φορές, ὡς τώρα τόνισε πὼς ἕνα ἀπ' τὰ ἐθνικὰ της καθήκοντα θεωρεῖ καὶ τὴν τόνωσιν τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου μὲ διάφορα μέτρα, ἀλλὰ ταυτόχρονα τόνισε πὼς θὰ ἐπιδιώξῃ τὸ σταμάτημα τῆς μετανάστευσης στὴ Γερμανία πού τὴ θεωρεῖ αὐτόχρημα αἰμορραγία τῶν ἐθνικῶν μας δυνάμεων. Γιὰ τὴ βελτίωσιν τῆς ὄχι εὐχάριστης αὐτῆς κατάστασις βλέπει κανένας νὰ προτείνωνται διάφορα μέτρα. Νὰ ἐξετασθῶν αὐτὰ κατὰ πόσο θάναναι ἀποτελεσματικὰ δὲν ἔχει θέσιν ἐδώ. Γιὰ τὴν πατρίδα μας ὁμως τὴν Ἠπειρὸν καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὶς δασωμένες περιοχὰς πού γειτνιάζουν πρὸς τὴν Πίνδο, τὸ θέμα τῆς ἐνίσχυσης τῆς ὄρεινῆς οἰκονομίας, κατὰ τὴ γνώμη μας, πρέπει νὰ συνδυασθῇ μὲ τὸ δασικὸ θέμα πού, κατὰ τὶς ἐπαγγελίας τῆς κυβερνήσεως, θὰ μὴ σύντομα στὸ προσκλήνιο τοῦ ἐνδιαφερόντος της γιὰ νὰ δοθῇ ὁ αὐτὸ ἢ λύση πού πρέπει. Ἡ ὡς τώρα δασικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους μας ἀπιδείχθηκε ἀπάνταστα ἐπιζήμια ἀπὸ ἐθνικὴ ἀποψη. Εἶναι μιὰ ἀλήθεια πού ὁμολογεῖται ἀπ' ὅλους. Ἡ δασικὴ πολιτικὴ ὡς τώρα μὲ τὸ ἀντι-

ψυχολογικὰ, ἀντιδασικὰ κ.λ.π. μέτρα της δὲν κατώρθωσε νὰ προστατευθῶν καὶ νὰ αὐξηθῶν οἱ δασικὲς ἐκτάσεις τῶν περιοχῶν τῆς Πίνδου (Μετοῦβου, Ζαγοριοῦ, Κόνιτσας). Τὸ ἀντίθετο, ἐλαττώθησαν καὶ ἐλαττώνονται σημαντικὰ, χρονιὰ μὲ τὴ χρονιά, μὲ κινδύνους ἀπεριγράφτους ἀπὸ τὴ διάβρωσιν. Ἡ ὡς τώρα δασικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους μας ἐφάρμοσε καὶ ἐφαρμόζει τέτοιο σύστημα ἐκμετάλλευσης καὶ διαχείρισης τοῦ δασικοῦ πλοῦτου τῶν περιοχῶν αὐτῶν πού δὲν ἀπασχολοῦνται καθόλου τὰ ντόπια ἐργατικὰ χέρια, πού ὀδηγεῖ τοὺς κατοίκους στὴ λαθροῦλοτομία, πού διώχνει τὸν κοσμάκη ἀπ' τὸν τόπο του, καὶ τὸν ἀποξενώνει ἀπ' τὴν περιουσία του.

Μιὰ πὺρ προσεχτικὴ ἐξέτασις τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, ἡ λήψιν ψυχολογημένων μέτρων, ἡ ἀναμέτρηση τῶν κινδύνων στοὺς ὁποίους ὀδηγεῖ ἡ μετανάστευσις, ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ζημιῶν ἀπ' τὴ διάβρωσιν πρέπει νὰ ὀδηγήσῃν στὴν ἀναθεώρησιν τῆς ὡς τώρα δασικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους, μας κατὰ τὶς ρητὲς καὶ κατηγορηματικὲς ἐπαγγελίας τῆς Δημοκρατικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑνωσῆς Κέντρου. Οἱ ὄρεινοὶ πληθυσμοὶ περιμένουν μὲ ἀγωνία νὰ ἴδῶν κάποια βελτίωσιν στὸ θέμα αὐτό.

Κ. Π. Α.

...ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Τὸ σπῆτι τῶν Ζωσιμάδων

Στὸ τεῦχος Νοεμβρίου 1952 τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» καὶ εἰδικώτερα στὸ ἀρθρο «Ζωσιμάδες» (σελ. 655), σχετικὰ πρὸς τὴν τοποθέτησιν τοῦ πατρικοῦ σπητιοῦ τοῦ ἔγινε ἕνα τοπωνυμικὸ λάθος: Ἀναφέρεται ἐκεῖ ὅτι τὸ σπῆτι αὐτὸ ἔχει δυὸ προσόψεις («τὴ μιὰ πρὸς τὴν ὁδὸν Καπλάνη, ἀπέναντι ἀπ' τὸ Χάνι Γκάβα καὶ οἰκία Φλώρου, καὶ τὴν ἄλλη πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀνεξαρτησίας, ἡμοτομημένη τώρα»). Τὸ τοπωνυμικὸ λάθος σχετικὰ μὲ τὴν δευτέραν προσόψιν τοῦ σπητιοῦ εἶναι φανερό: ἡ ὁδὸς αὐτὴ δὲν λέγεται «Ἀνεξαρτησίας», ἀλλὰ «Ἀβέρω». Πάντως, ἔπρεπε νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ διόρθωσις. Γιατί, εἶναι πιθανὸν τὸ τοπωνυμικὸ αὐτὸ λάθος, νὰ ἐπαναληφθῇ ἀπὸ ἄλλοις πού δὲν ἔχουν ἀμεσὴν τοῦ ἀντίληψιν.

Μὲ τὴν ἀφορμὴν αὐτὴν, ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ μεταφέρουμε δῶ ἕνα ἐρωτηματικὸν, ὁ ὁποῖον ἀπὸ πολλῶν καιρῶν ἔχω σημειωμένον στὸ βιβλίον τῆς σελ. 58 τῶν «Ἡπειρωτικῶν τοπωνυμικῶν» τοῦ 1933, ὅπου ἀναγράφονται πληροφόριες οἱ σχετικὲς μὲ τὴν ταυτότητα αὐτοῦ τοῦ σπητιοῦ: Ἀναφέρεται ἐκεῖ

τὸ πατρικὸ τῶν Ζωσιμάδων σπῆτι εὐροσκετο στῆ θέσῃ ἐκεῖνη ἴσαμε τὸν ἐμπρησμὸ τῆς πόλης κατὰ τὴ ἔναρξῃ τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ (Αὐγουστος 1920), κατὰ τὴν ὁποία κι' αὐτὸ ἀποτεφρώθηκε. Στὸ οἰκόπεδόν της, κατόπι, εἶχε οἰκοδομήσει ὁ γαμπρὸς τῶν Ζωσιμάδων Γρηγοράσκος Μπαλᾶνος, συμπλήρωσε ἀργότερα ὁ Θεοδόσιος Λαμπαδάριος καί, τελικὰ, τὸ σπῆτι πουλήθη ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο Φίλιο, γαμπρὸ κι' αὐτὸν τῶν Ζωσιμάδων, στὸν Ἀντώνιο Πυρσινέλλα, μὲ συμβόλαιον τοῦ 1869. Ἡ ἡμερομηνία ὁμοίως τοῦ συμβόλαιου αὐτοῦ δὲν σημειώνεται ἐκεῖ.

Ἡ ἔλλειψη ἢ ἡ παράλειψη αὐτῆ, εἶναι σημαντικὴ. Γιατί, στίς 7 Ἰουλίου 1869, ἔγινε στὰ Γιάννινα ἡ μεγάλη ἐκεῖνη πυρκαϊὰ (μᾶλλον ἐμπρησμὸς), κατὰ τὴν ὁποία πυρπολήθηκαν 1017 ἀκίνητα, μεταξύ τους, πολλὰ χάνια καὶ 435 σπῆτια. Ὅπως δὲ ἀναφέρεται στὴν ἑλληνοτουρκικὴ ἐφημερίδα Ἰωάννινα—Γιάννινα τῆς ἐποχῆς, ἡ πυρκαϊὰ ἄρχισε ἀπὸ τὸ σπῆτι Κρουστάλλη, ἐκεῖ δίπλα ἀπὸ τὸ ὑπὸ κρίση σπῆτι τῶν Ζωσιμάδων.

Εἶναι λοιπὸν ἐρευνητέον, βασικὰ μὲν, τὸ πότε ἀκριβῶς ἔγινε ἡ ἀγοραπωλησία αὐτοῦ τοῦ ἀκινήτου καί, κατόπι, ἂν τὸ αὐτὸ εἶχε ἢ ὄχι πυρποληθῆ κατὰ τὴν πυρκαϊὰ ἐκεῖνη.

Τὸ σπῆτι αὐτό, ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀβέρωφ πρόσοψή του, ἔχει ἀπὸ καιρὸ, ὅπως εἶπαμε, ρυμοτομηθῆ, καὶ ξαναοικοδομηθῆ.

Ὁ Λόρδος Βύρων

Ἐκεῖ ὁμοίως, πού ἔχει σημειωθῆ μιὰ σοβαρὴ ἱστορικὴ ἀνακρίβεια, εἶνε ὁ ἐντοιχισμὸς, σὲ κάποιον σπῆτι τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Λόρδου Βύρωνος, πλάκας μαρμάρινης, στὴν ἥποια ἀναγράφεται ὅτι, στὸ σπῆτι αὐτὸ παρέμεινε ὁ μεγάλος Φιλέλληνας, κατὰ τὸ διάστημα ταξιδιοῦ του γιὰ ἐπίσκεψιν τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ. Κι' ὅλα αὐτὰ γράφτηκαν, χωρὶς νὰ λογαριαστοῦν καθόλου οἱ δυὸ μεγάλες πυρκαϊές, γιὰ τίς ὁποῖες μιλήσαμε, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ γνωστὸ περιστατικὸ, ὅτι ὁ Λόρδος Βύρων, κατὰ τὴν στὰ Γιάννινα αὐτῆ παραμονή του, φιλοξενήθηκε στὸ παλάτι τοῦ ἄρχοντα τῆς ἐποχῆς Βρετοῦ, πού ἀτελάμβανε τότε τεράστια ἔκτασιν, σὲ ἐλα-

χιστότατο τμήμα τῆς ὁποίας χτίστηκε, πολὺ ἀργότερα, τὸ ὑπὸ κρίση μικρὸ ἀστικὸ σπῆτι. Εἰκόνα τοῦ παλατιοῦ αὐτοῦ δημοσιεύεται στὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» τοῦ 1938.

Τὸ σωστότερον θὰ ἦταν νὰ ἔγραφε, ἡ πλάκα ἐκεῖνη, ὅτι ἐδῶ εἶναι ἓνα σπῆτι, πού εἶναι χτισμένον σὲ μικρότατο τμήμα τοῦ οἰκοπέδου, ὅπου, τὸν καιρὸ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ, ἐγειρόταν τὸ παλάτι τοῦ ἄρχοντα Βρετοῦ, στὸ ὁποῖο φιλοξενήθηκε κάποτε ὁ Λόρδος Βύρων,

Μὲ τὴν διαφορὰ, ὁμοίως, ὅτι τὴν τιμὴ αὐτῆ μποροῦν νὰ τὴν διεκδικήσουν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀκίνητα, ὅσα εἶναι μεταγενέστερα χτισμένα στὸ οἰκόπεδο ἐκείνου τοῦ παλατιοῦ.

Ὁ Νεομάρτυρας

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐντοιχισμὸς τῆς ἀναμνηστικῆς πλάκας γιὰ τὸν ἀπαγχονισμὸ τοῦ Νεομάρτυρα Γεωργίου Ἰωαννίνων εἶναι—καὶ μάλιστα θεληματικὰ—σφαλερὸς: Τὸ μόνον μέρος, στὸ ὁποῖο δὲ μποροῦσε νὰ εἶχε κρεμαστῆ ὁ Ἅγιος, εἶναι τὸ ἐξωτερικὸ τεῖχος τοῦ Φρουρίου.

ἴσαμε τὰ τέλη τῆς τρίτης δεκαετηρίας τοῦ αἰῶνα μας, τὸ Φρούριον χωριζόταν ἀκόμῃ μὲ πλατεῖα καὶ βαθεῖα τάφρον κι' ἢ ἀπ' τὴν κεντρικὴ πύλη του ἐπικοινωνία τῆς πόλης γινόταν μὲ γεφύρια. Οἱ εἰκονογραφεῖς τοῦ Ἁγίου, ζωγραφίζουσι τὴν τάφρον αὐτῆ, γεμάτη τότε μὲ νερό, κατὰ τρόπο πού νὰ παρεμβάλλεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν κρεμασμένον Ἅγιον καὶ τὸ Κάστρο. Ἄλλωστε, εἶναι γνωστότατον ἀπ' τὴ μακρυνότατη κι' ὁμοίομορφη παράδοσιν, ἀλλὰ κι' ἀπὸ ἱστορικὰ ἀκόμα ἔγγραφα πού ἦρθαν τώρα τελευταῖα σὲ φῶς, ὅτι ὁ Ἅγιος κρεμάστηκε μπροστὰ σὲ κάποιον μαγαζὶ, πού βρισκεται κοντὰ στὴ στροφῆ τῆς πλατείας Νεομάρτυρα, πρὸς τὰ ψαράδικα: Στὸ ἐστιατόριον τώρα «Ἡβη», δίπλα στὸ ψωμάδικον τοῦ Τσαμπαλίκα.

Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἱστορικὴ ἀκρίβειαν ἐπιβάλλει νὰ εἶμαστε προσεκτικοὶ σὲ παρόμοιες περιπτώσεις ἐντοιχισμοῦ ἀναμνηστικῶν πλακῶν ἢ ἀνέγερσιν μνημείων, καὶ ν' ἀποφεύγουμε παρόμοιες ἱστορικὲς πλαστογραφίσεις.

Ὁ Σκυλόσοφος

Ὁ μαρτυρικός Δεσπότης τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1611, Διονύσιος, εἶναι γνωστός στήν ἱστορία μέ τὸ παρωνύμιο Σκυλόσοφος, καί ἔτσι μεταφέρεται στοὺς αἰῶνες, μέχρι σήμερα. Ὁ καθ' αὐτό του ὄμως τίτλος, εἶναι «Φιλόσοφος» (καί «Ἰατρός»). Τὸν τίτλο «φιλόσοφος» ἔπαιρναν, καὶ ὅσοι ἄλλοι εἶχαν σάν καὶ αὐτὸν σπουδάσει Γραμματικὴ καί εἶχαν κάνει μελέτες, καί στίς ἐπιστῆμες πού καὶ αὐτὸς εἶχε σπουδάσει.

Ἡ σατυρική παραφθορὰ τοῦ Φιλόσοφος σὲ «Σκυλόσοφος», ἔγινε ἀπὸ τὸν ἐπίσης κληρικὸ καί «φιλόσοφο» Μάξιμο τὸν Πελοποννήσιο, ἀντεπαναστάτη, σ' ἓνα μακρότατο στυλιγευτικὸ του κατὰ τοῦ Διονύσιου καί τοῦ κινήματός του.

Ἡ Κυρὰ Φροσύνη

Ὁ Λαμπρόδης—θετικὸς στίς πληροφορίες του—ἀναφέρει ρητὰ, δε ἡ κυρὰ Φροσύνη—μαζὺ καὶ οἱ ἄλλες 17—ἐκτελέσθηκαν μέ πνιγμὸ τους στή λίμνη μας, ἀπὸ τὴ στενὴ περιοχὴ τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικόλαου Κοπάνου, ὅπου καί τὸ νεκροταφίον τῆς πόλης.

Τὰ Γιάννινα

Τὰ Γιάννινα, δὲν εἶναι Γιάννενα. Στοῦ Γιάννι(ου) ἔλεγε ὁ καμπισιὸς χορικός, καί γὰρ (ἀπὸ τοῦ) Γιάννι ὁ Ἀλβανόγλωσσος κάτοικός τους. Ἡ παραφθορὰ Γιάννενα, θάπρεπε νάχη γενική: Γιάννενων, πού εἶναι ἀπορριπτό· καί Γιάννινα λέει τὰ Γιάννινα καὶ ὁ σημερινὸς ἀκόμα Γιαννιώτης. Σὲ πολλὲς περιοχὲς τῆς πόλης, λένε (π.χ., πᾶμε στὰ) Γιάννα.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

●●●

ΠΩΣ ΚΡΙΝΟΥΝ ΤΗΝ "Η. Ε.,"

Στὴν ἐφημερίδα «ΠΑΓΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ», ὁ γνωστός λόγιος κ. Ἀλέξ. Πετρόπουλος κάνει τὴν κατωτέρω παρουσίαση τῆς προσάθειάς μας:

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ, ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μὲ τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστία» τὰ Γιαννιώτικα γράμματα πῆραν μιὰ προβολὴ Πανελληνία.

Τὸ περιοδικὸ τοῦτο, πού ἔχει ἐπωμισθῆ τὴν ἐπίσημο παρουσίαση μιᾶς σημαντικῆς ἀπὸ ἀπνεύως πλάτους καί ἀξίας πνευματικῆς παραδόσεως, ἀριθμεῖ δώδεκα ἐτῶν ζωὴ.

Στέκει ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐκδοσι ἀνάμεσα στὰ σημαντικώτερα λογοτεχνικὰ ἔντυπα τῆς ἐπαρχίας καί ἔχει προσφέρει μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν πνευματικὴ μας Ἡπειρο.

Εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ὥρας τῆς ἀποστολῆς ἢ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ ἔχει βραβεύσει, οἱ δὲ σελίδες τοῦ φιλοξενούν συνεργασίας γνωστῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων ἀπὸ ὅλες τῆς γωνιᾶς τῆς Ἠλιάδος.

Ἀπὸ Κορινθιακῆς πλευρᾶς, πλὴν τῶν αἰλιῶν, ἔχουν δημοσιεύσει ἔργα τῶν, τελευταίως, ἢ Ἀντιγόνη Γαλανᾶκη—Βουρλιέκη καί ὁ Ἄντρο. Μιχ. Κορινθίος. Ἡ σοβαρότητα τῆς προσπαθείας τῶν ἐκδοτῶν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» παίρνει τεράστιες διαστάσεις, ἐὰν ἀναλογοσθῆ κανεὶς τὰ μέγαρα οἰκονομικὰ βάρη, τὰ ὅποια ἀπαιτεῖ ἡ ἐκδοσίς τῆς, καθὼς καί τὴν ἐργατὴλειαν τῆς πνευματικῆς ἐπαρχίας, ἀρρώστιας ἐνδημιζῆς, πού μαστίζουσι τὰ ἐξωαθηναϊκὰ μας γράμματα, καί καθιστοῦν προεπιληπτικὴ καὶ ἐκδοτικὴ προσπάθεια.

Τὸ ὅτι οἱ ἐκδοτὲς καί οἱ συντάκτες τῆς Γιαννιώτικῆς πνευματικῆς ἐπιθεωρήσεως, μάρτυρες νὰ τὰ ὑπερηφῆσονται, θαρῶ πὺς τὸ ἐπέτευχαν χάρι στὴν ἐνεργὸν συμπαράσταση τοῦ Ἡπειρωτικοῦ κοινοῦ, πού φέρνει μαζί του σάν κληρονομία πανάγχαες πνευματικῆς παραδόσεις καί ἔχει τὴν ἀνάλογη εὐρύτερη καλλιέργεια γὰρ νὰ τὸ ὑποδεχτοῦν με στοργῇ.

Τὴν ὥραία τούτη προσπάθεια ἀθελά μου παραβάλλω μέ ἀνάλογη δική μας, πού ἔτσι, καθὼς κατὰ γνην, ἡ τελευταία ἀπὸ ἀναγνώστες, προσπαθεῖ νὰ ὀρθοποδήσῃ, δὲν πετυχαίνει, παρὰ νὰ δελεῖσῃ τὴν ἀδιαφορίαν μας γὰρ καθεὶ τὸ πνευματικὸν. Κι' ἄς φωνάζουν καὶ ἄς ἀγρομαχοῦν οἱ ἐλάχιστοὶ πνευματικῆς μας φωνῆς. Ἡ Κορινθία, ἡ περιοχὴ τῶν ὑπερδιακοσίων δικηγόρων καί τῶν χιλιάδων ἐπιστημόνων, στάθηκε μακριὰ ἀπὸ τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα.

Μὲ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» τὰ Γιαννιώτικα παίρνουν τὴν ἀξία θέσῃ τους σάν πνευματικὸν καλὸς, συντονίζοντας πρωτοπορητικὰ τὸ βῆμα πρὸς τῆς εὐγενεῖς καί ζωντανῆς πνευματικῆς ἀναζητήσεως τῶν καιρῶν μας.

Κλείνοντας τὸ μικρὸ τοῦτο σημεῖωμα, τὸ ἀρρωμένον στὴν μεγάλη προσπάθεια τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», θὰ ἤθελα νὰ συγχαρῶ τοὺς ἰσχυροὺς—διευθυντὲς τῆς κ.κ. Μιχ. Χ. Μάνου Διμ. Κόκκινου, καθὼς καί τοὺς ἐπιμελητὲς τῆς κ.κ. Ἀρσένη Γεροντικὸ, Γιάννη Ν. Νελαϊδῆ, Γεώργ. Ι. Παπαγεωργίου, Διμ. Σ. Σελμάγκα, Τάκη Σιωμόπουλο καί Πάνο Γ. Φάντη γὰρ τοὺς εὐχηθῶ συνέχισιν τοῦ ὥραιου τῶν ἔργων.

ΑΛΕΞ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Φίλτατε κ. Διευθυντά,

Μαζὶ μέ τὸν ἐγκάρδιον χαιρετισμὸ ἐνὸς

ραϊτη—Σπαρτιάτη, έχετε και τὰ πλέον θεομὰ συγχαρητήρια, γιά τήν έπιμελημένη και λίαν αξιόλογη έκδοσι τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας. Ἡ αξιολόγησι τῶν θεμάτων τοῦ περιοδικοῦ σας και ἡ ἐν γένει παρουσίασι αὐτῶν, στίς καλοτυπωμένες σελίδες του, μποροῦν κάλλιστα ν' ἀντιπαραβληθοῦν μ' ὁποιοδήποτε περιοδικό του εἴδους, του δικοῦ σας περιοδικοῦ. Μὲ ἰδιαίτερον, πράγματι, χαρὰ και συγκίνησι, διεπίστωσα ὅτι στήν Ἡπειρωτικὴν σας Ἑστία ἀντικατροπρίζεται τόσο ἡ περασμένη, ὅσο και ἡ σύγχρονη πνευματικὴ ἀνάτασι του πολυπαθοῦ, ἀλλὰ εὐγενῆ Ἡπειρώτη. Δὲ θὰ μπορούσε ὅμως νὰ συμβῆ κι' ἄλλιως, γιατί, ἀπ' ὅσα γνώρισα διαβάζοντας τοὺς παλῆους και ζῶντας, γιά λίγο, τοὺς νέους Ἡπειρώτες, ἡ διαπίστωσή μου εἶναι και παραμένει μία, ὅτι χαράσσοντας τὴν πρωτοπορία οἱ παλῆοι, ἄφησαν γιά σᾶς τοὺς νεώτερους τὴν πνευματικὴ, γιά ἄνωσι, παρακαταθήκη, τὴν ὁποίαν μὲ πίστι και ζέσι ἀκολουθεῖτε.

Και τὸ τελευταῖο τοῦτο τὸ διεπίστωσα, ὅπως πὸ πάνω σᾶς γράφω, ὅταν οἱ περιστάσεις μ' ἔφεραν γιά λίγα χρόνια στήν ἰδιώτερον Πατρίδα σας, τὴν Ἡπειρο. Στρατιώτης, τότε, στήν ἐποχὴ πού δοκιμάζονταν σκληρὰ ἡ περιοχὴ σας ἀπὸ τὴν κομμουνιστικὴ καίλαπα, ἦρθα κι ἐγὼ στὰ αἱματοβαμμένα χῶματά σας νὰ δώσω τὸ κατὰ δύναμη γιά τὴν διαφύλαξι τῶν ἱερῶν και ὁσίων τῆς φυλῆς μας. Σ' αὐτὲς λοιπὸν τίς δύσκολες περιστάσεις, παράλληλα μὲ τὸ γενικὸ καθῆκον μου, σὰ στρατιώτη, πρόβαλε κι' ἓνα ἄλλο, εἰδικὸ ἐξ ἴσου ἔντονο καθῆκον, τὸ καθῆκον τοῦ ἀνήσυχου μελετητῆ τῶν ἐπι μέρους—κατὰ περιοχὴ—πνευματικῶν ἐξελίξεων και ἐπιδιώξεων τοῦ λαοῦ μας.

Περπατώντας ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὰ χωριά σας και τίς βουνοκορφὰς του γέρο Πίνδου σας, συναναστρεφόμενος και ζώντας με τοὺς ἀνθρώπους, ἐγνώρισα ἔτσι τὴ σπάνια ψυχοσύνθεσι του φτωχοῦ μὲν, ἀλλὰ εὐλιχρινῆ και περήφανου αὐτοῦ κόσμου.— Ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Ἄρτας, μέχρι τὰ χωριά του πολυτραγουδισμένου Σουλιῦ και ἀπ' αὐτὰ του Πωγωνιοῦ μέχρι τὰ χωριά τῆς Κόνιτσας και Μετσόβου, κι' ἀπὸ τὰ βουνὰ—ὄλα τὰ βουνὰ τῆς Ἡπειροῦ— μὲ τὸ μυροβόλο και καθάριο ἀγέρι, με τὰ πολλά, τὰ κρῆνα και γάργαρα νερά, ἔχο. φτιάξι μιά δική μου, πολὺ ὁμορφῆ Ἡπειρο μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς και τὴ ζωὴ τους, στήν ὁποία ζῶ ἐγὼ, μὲ μοναδικὰ, μέχρι τώρα, ὄνειρο ν' ἀποθῶ κάποτε νάρθω στὸν τόπο σας φτωχὸς προμνητής, στὸν τόπο πού πέρασα τίς πὸ δύσκολες, μὰ και πὸ εὐχάριστες στιγμὲς, συνδέοντας με τὸ εἶναι μου, μὲ τὴν ἀγαπημένη μου, μὲ τὴν Πειρο σας.

Ἀναθυμῆμαι ὅμως κάποιους στίχους του γλυκοτραγουδιστῆ σας και ποιητῆ, του Κώστα Κρυλλῆ, και τότε, μὲ τὴν ἴδια του ποιητῆ πίκρα, δυναστενάζω και λέω κι' ἐγὼ, σάν αὐτόν.

«Θέλω, δὲν ἔχω ὅμως φτερά, δὲν ἔχω κλα-
[πατάρια].»

Ἄλλὰ, ἴσως κάποτε.....

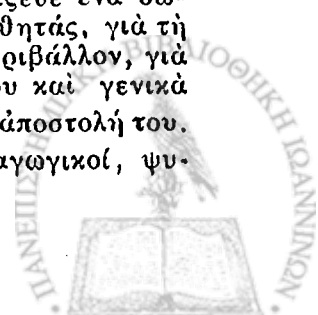
Μὲ τοὺς πὸ θεομοὺς
χαιρετισμοὺς και εὐλιχρινῆ ἐκτίμησι
Γ. ΜΟΥΧΤΕΡΟΣ

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Νικολάου Παντ. Μποχλόγυρου: «Ψυχολογικοὶ Προβληματισμοὶ τῆς Προσχολικῆς ἀγωγῆς» (ἔρευνα του Ἑλληνικοῦ Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου), Ἀθήνα 1963.

Ὁ ἰδρυτῆς του Ἑλληνικοῦ Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου και Εἰσηγητῆς του ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ και τῆς ἐφηρμοσμένης ψυχολογίας στήν Ἑλλάδα, διακεκριμένος ἐπιστήμονας κ. Νικόλαος Παντ. Μποχλόγυρος, μᾶς ἔδωσε τελευταῖα τὴν ἐργασία του: «Ψυχολογικοὶ Προβληματισμοὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς». Ἐρευνα του Ἑλληνικοῦ Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου, πού εἶναι τὸ μοναδικὸ στήν Ἑλλάδα και ἐφάμιλλο τῶν Εὐρωπαϊκῶν και Ἀμερικανικῶν. Τόσο ἡ συγγραφικὴ, ὅσο και ἡ ὀργανωτικὴ ἐργασία του κ. Μποχλόγυρου ἔχει διεθνή μορφή. Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Μονάχου, μετεκλήθη εἰδικὰ ἀπὸ τὴ Γερμανία γιά νὰ ὀργανώσει ἐπιστημονικὰ τὸν Ἑπαγγελματικὸ Προσανατολισμὸ στὸ Ὑπουργεῖο Ἐργασίας. Θαυμασία ἡ ὀργάνωσι ἀπέσπασε τίς καλύτερες κρίσεις του Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας. Ὁ κ. Μποχλόγυρος εἶναι ὁ πρῶτος πού δίδαξε στήν Ἀνωτάτη Βιομηχανικὴ Σχολὴ τὸν Ἑπαγγελματικὸ Προσανατολισμὸ. Σήμερα εἶναι τεχνικὸς Σύμβουλος του Ὑπουργείου Παιδείας.

Ἡ ἐργασία του «Ψυχολογικοὶ προβληματισμοὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς» εἶναι μιά ἐργασία πρωτότυπη και ἐπιστημονικὴ, βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ ἔρευνα. Ἐμεῖς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καιρὸ ἔχομε νὰ δοῦμε τέτοιες ἐργασίες βγαλμένες ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα και τοὺς προβληματισμοὺς. Θὰ ἦταν παράλειψη ἐάν δὲν ἀναφέρναμε ἐδῶ και τὸ ἔργο δύο λαμπρῶν ἐπιθεωρητῶν και ἐξαιρέτων ἐπιστημόνων, του κ. Ἠλία Ξυροτύρη και Κ. Πετρίτη, πού στηρίζεται στήν ἔρευνα και στὸν προβληματισμὸ. Μὲ τέτοια θέματα θάπρεπε ν' ἀπασχολοῦνται και τὰ διάφορα παιδαγωγικὰ συνέδρια, πού διοργανώνουν οἱ ἐπιθεωρητῆς μας και ὄχι μὲ τὴ Διδακτικὴ, πού τὴν καταντήσαμε συνταγολόγιο. Στὰ Συνεδριά μας δὲν ἀκοῦς τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς νὰ διδάξουμε τὴν Ἀνάγνωσι, τὴ Γεωγραφία, τὰ Θρησκευτικὰ, τὴν Ἱστορία, τὰ Μαθηματικὰ και τὰ Τεχνικὰ μαθήματα. Θέματα χιλοειπωμένα και ἀνιαρά. Βάθρο τῆς διδακτικῆς εἶναι ἡ ψυχὴ του δασκάλου. Τὰ καλούπια και οἱ συνταγῆς τῆς εἰδικῆς διδακτικῆς τῶν Συνεδριῶν σὲ τίποτα δὲν ὀφελοῦν ἐάν ἡ πνοὴ του δασκάλου δὲν ἔχει θέρη. Ἐάν ὁ κάθε δάσκαλος προβληματίζε τὴ δουλειά του θὰ μάξευε ἓνα σωρὸ προβληματισμοὺς γιά τοὺς μαθητὰς, γιά τὴ σχολικὴ ἀγωγή, γιά τὸ σχολικὸ περιβάλλον, γιά τὸ οἰκογενειακὸ τῶν μαθητῶν του και γενικὰ γιά τὸ περιβάλλον πού ἀσκεῖ τὴν ἀποστολή του. Οἱ προβληματισμοὶ αὐτοί, παιδαγωγικοί, ψυ-

χολογικοί, διδακτικοί ν' αποτελούν τὰ θέματα τῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων. Ἐδῶ θὰ μπορούσε ν' ἄρθει βοηθὸς καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Ψυχολογικὸ Ἰνστιτούτο, διοργανώνοντας εἰδικὰ σεμινάρια, διαρκείας 2—3 ἡμερῶν τὸ χρόνο σὲ κάθε περιφέρεια. Παράλληλα νὰ καθοδηγεῖ καὶ τοὺς δασκάλους πάνω στους προβληματισμοὺς μὲ ἔντυπες ὁδηγίες, TEST, πίνακες κ.λ.π.

Γιὰ νὰ κατατοπιστεῖ ὁ ἀναγνώστης θὰ δώσω μὴ ἀνάλυση τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Μπογλόγυρου.

Κεφ. 1.—Σκοποὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς. Τρεῖς εἶναι οἱ σκοποὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς: 1) Ὁ λειτουργικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ κατευθύνει τὸν ἄνθρωπο νὰ μετᾶσχει στὸ λειτουργικὸ ρυθμὸ τοῦ κοσμικοῦ γεγονότος. 2) Ὁ περιεχομενικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ μετᾶσχει στὸ περιεχόμενον τοῦ κοσμικοῦ γεγονότος. 3) Ὁ ἀνθρωπολογικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς. Κατ' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ δικαιώσῃ μέσα, στὸ κοσμικὸ γεγονὸς τὸ σκοπὸ, τὸ νόημα καὶ τὴν ἀξία τῆς ὑπάρξεώς του. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς εἶναι ὁ ἀνώτερος. Οἱ ἀνωτέρω τρεῖς σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ καλλιεργοῦνται μεθοδικὰ καὶ συστηματικὰ σὲ κάθε μορφή τῆς ἀγωγῆς καὶ σὲ κάθε ἡλικία. Μιὰ τέτοια ἀγωγή μόνον ὁ μεγάλος PESTALOZZI μᾶς ἔδωσε. Κρῖμα ποὺ πλανηθήκαμε σὲ συστήματα σφαλερὰ καὶ χάθηκε τόσος πολῦτιμος χρόνος.

Κεφ. 2.—Τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας.

Ἡ νηπιακὴ ἡλικία ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη φάση τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ νηπιακὴ ἡλικία πρέπει νὰ ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία. Τὸ νήπιον δὲν εἶναι μικρὸ παιδί. Εἶναι νήπιον, ὀλότητα, ποὺ πραγματοποιεῖται κάτω ἀπὸ δικούς της νόμους καὶ κατευθύνσεις. Ἐδῶ στὴ νηπιακὴ ἡλικία παρουσιάζονται οἱ νοητικὲς παρορμήσεις (ἀντίληψη, φαντασία, μνήμη, ἐγώ), οἱ συναισθηματικὲς παρορμήσεις (συναίσθημα, θάυμασμο, ὄργη, θυμὸς, εὐχαριστήσεως, τὸ αὐτοσυναισθημα) καὶ οἱ πρακτικὲς παρορμήσεις, (βούλησις, ἐνστικτα, ὁρμές). Ἔτσι ἡ νηπιακὴ ἡλικία πραγματοποιεῖται σὲ τρεῖς φάσεις. Στὴν πρώτη νηπιακῆ, στὴ μεσονηπιακῆ καὶ στὴν ὑστερονηπιακῆ. Τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας εἶναι σπουδαῖο. Ἐδῶ θὰ στηριχθῶμε νὰ δώσουμε τὴν εἰδικὴ προσχολικὴ ἀγωγή στὸ νήπιον.

Κεφ. 3.—Τὸ πρόβλημα τῆς μεθόδου. Οἱ μέθοδοι ποὺ χρησιμοποιοῦνται εἶναι: ὁδηγητικὲς, περιγραφικὲς, πρωτοβουλιακὲς, κτηνητικὲς, καὶ σημασιολογικὲς. Στὴν ἐφαρμογὴ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ὅλες, ἔχοντας πάντα ὡς βάση τὴν προσωπικότητα τοῦ νηπίου. Ἡ μονομερὴς χρησιμοποίησις αὐτῶν δὲν μᾶς δίνει ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Κεφ. 4.—Τὸ πρόβλημα τοῦ προσχολικοῦ μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ προσχολικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ δὲν θὰ τὸ κατασκευάσουμε ἑμεῖς. Θὰ τὸ βροῦμε μέσα στὰ δημιουργήματα. Εἶναι τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτὴ καθορίζεται καὶ ἡ θέση τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς. Θέση ρυθμιστικῆ, ἡ ὁποία φέρει σὲ ἐπαφὴ τὸ νήπιον μὲ τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ. Τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ περιλαμβάνει καὶ τοὺς τρεῖς σκοποὺς τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς, τὸν λειτουργικὸ, τὸν περιεχομενικὸ καὶ τὸν ἀνθρωπολογικὸ. Τὰ νηπιαγωγικὰ συστήματα τῆς MONTESSORI καὶ τοῦ DECROLY, διὰ τὰ ὁποῖα τόσο θόρυβο κάναμε, χωρὶς πρῶτα νὰ τὰ ἐλέγξουμε ἀπομακρύνουν, κατὰ τὸν κ. Μπογλόγυρο, τὸ νήπιον ἀπὸ τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ ἐκπαιδεύουν μέσα στους τέσσερις τοίχους τοῦ σχολείου, βάσει τοῦ νηπιακοῦ μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ, ποὺ ἐφτίασε ἡ λογικὴ τοῦ ὄριμου ἀνθρώπου. Ὁ πρῶτος μορφωτικὸς διάλογος τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως εἶναι ὁ νηπιακὸς διάλογος, εἶναι ὁ διάλογος μὲ τὴ φύση, μὲ τὴν ὀλότητα τῆς δημιουργίας. Μόνον ὁ μεγάλος Παιδαγωγὸς PESTALOZZI ἀντιλήφθηκε τὸ φυσικὸ μορφωτικὸ ἀγαθὸ ὡς μορφωτικὸ ἀγαθὸ τοῦ νηπίου καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Πόσο ὁμως ξεφύγαμε ἀπὸ τὸν PESTALOZZI; Καὶ γενικὰ ὅποιο τι φύση καὶ τὴ δημιουργία, ποὺ μᾶς περιβάλλει.

Κεφ. 5.—Τὸ πρόβλημα τοῦ προσχολικοῦ μορφωτικοῦ περιβάλλοντος.—Πολλὰ νηπιαγωγικὰ συστήματα δημιουργοῦν εἰδικὰ νηπιακὰ περιβάλλοντα, ποὺ δὲν ἐκπληροῦν τοὺς σκοποὺς τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς. Τὸ ἰδεώδες μορφωτικὸ περιβάλλον εἶναι ἡ οἰκογένεια. Ἀρκεῖ αὐτὴ νὰ εἶναι συκροτημένη σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχές τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς. Μέσα στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον ἀναπτύσσεται ἡ προσωπικότητα τοῦ νηπίου γιατί μέσα στὴν οἰκογένεια ἐκκολάπτονται καὶ οἱ τρεῖς σκοποὶ τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς. νηπιακὸς διάλογος μὲ τὴ φύση καὶ τὴ δημιουργία μόνον μέσα στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον πορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ.

Κεφ. 6.—Ἡ προσχολικὴ ἀγωγή εἶσαγωγή εἰς τὴν σχολικὴν ὥριμητητα. Τὸ καθήκον τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ ἀναπτύξῃ καὶ μορφώσῃ τὸ νήπιον ἡ νηπιακὴ προσωπικότητα. Καὶ τὸ τελικὸ στέλεσμα τῆς βαθυστόχαστης αὐτῆς ἐργασίας τοῦ κ. Μπογλόγυρου, ποὺ μᾶς ἀνακάλυψε ἕνα πλάνη σὲ πολλὰ νηπιαγωγικὰ συστήματα. Ἦτορ ἀπὸ τὴν διεύρυνση τῆς ἐννοίας τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς καὶ σύμφωνα μὲ τὶς βασικὲς ἀρχές τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀγωγῆς, εἶναι:

Σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ μόρφωση τοῦ νηπίου σὲ νηπιακὴ προσωπικότητα, ἡ ὁποία ἀνταποκριθεῖ στις ἀπαιτήσεις τοῦ κοσμικοῦ γεγονότος κατὰ τὴ φάση τῆς ἡλικίας αὐτῆς σύμφωνα πρὸς τὴν σωματοψυχικὴ δομὴ καὶ αὐτῆς.

Τὸ Ἑλληνικὸ ψυχολογικὸ Ἰνστιτούτο

ίδρυσε και διευθύνει ο διακεκριμένος έπιστήμονας κ. Νικόλαος Π. Μποχλόγγρος, ως συνεχίσει να μᾶς δίνει τις έρευνές του, οι οποίες προάγουν την έπιστήμη και συντελοῦν στην επιμόρφωση του Έλληνα εκπαιδευτικού. Είναι μιὰ από τις μεγαλύτερες προσφορές που μπορεί να κάνει. Και οι Έλληνες εκπαιδευτικοί ἄς το περιβάλλουν με την ἀγάπη τους και τη στοργή τους.

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΟΣΜΑΣ

Γιάννη Πανίτσα: «Οὐράνιο τόξο» (ποιήματα), 1964

Ποίηση οὐσιαστική και εύρύτατα ἀπλωμένη σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ παρουσιάζει—και μάλιστα, πού και πού με κάποια διάθεση πληθωρική—ὁ Γιάννης Πανίτσας. Τὸ «Οὐράνιο τόξο» εἶναι ἓνα λυρικό εὐδιάθετο περπάτημα στην ἀνθρώπινη ζωὴ, πού, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ἐπικίνδυνους ἐγκεφαλικούς μετασχηματισμούς, ἀφήνει νὰ κυριαρχήσουν οἱ χτύποι τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς και νὰ ξεφύγει ἡ ψυχὴ ἀπ' τὶς συμβατικές ἐκείνες φυλακίσεις τῆς. Ἔτσι, παρὰ τὴν ἀπεριόριστη ποικιλία τῆς θεματογραφίας και τὴν, συνεπείᾳ αὐτῆς, ἔλλειψη μεγάλης αὐστηρότητας στην ἐπιλογή, τὸ «Οὐράνιο τόξο» μᾶς φέρνει μιὰ γνήσια κι' ἐλεύθερη ποίηση, γιομάτῃ ἀπὸ εὐαισθησία και ὄριμο στοχασμό. Ὁ Γ. Πανίτσας, διαθέτοντας—ὅπως φαίνεται—μιὰ πλούσια ἐμπειρία και μιὰν ἀξιόλογη ἐμπειρία ζωῆς, κατορθώνει ὄχι μόνο ν' ἀνιχνεύει τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ και νὰ μεταξιώνει τὰ συναισθήματα στὸν ποιητικὸ καθαρὰ χῶρο. Ἡ ἀνετη—σχεδόν—σύνθεση, πού ἀπαλλάσσει τοὺς στίχους του ἀπὸ ἐκείνους τὸν ἐνδιάθετο δισταγμὸ σὲ πολλὲς τέτοιες περιπτώσεις, δίνει στὸν ποιητὴ τὴν εὐχέρεια νὰ συνθέτει με φυσικότητα. Αὐτὸ διαχύνει τὸ ἀπόθεμα τῆς ἐσωτερικῆς του, τῆς καθ' ἑαυτὸν ζωῆς του. Και τὰ ποιήματα, ὅπως εἶναι ξεκινημένα ἀπὸ νύξεις βαθιῆς κι' ἀπὸ ἀφορμῆσεις ἀληθινῆς αἰσθησης, κρατοῦν τὴν πυκνότητα και τὴν ἀθωότητα μιᾶς πραγματικῆς βαθύτατα ποιητικῆς ψυχῆς. Τὸ «Οὐράνιο τόξο», ἀπ' τὶς καλύτερες, τὶς πιὸ εὐχυμῆς πνευματικῆς παρουσίες στην ἡμελοπόννησο, εἶναι μιὰ πάρα πολὺ ἐνδιαφέρουσα προσφορά. Κι' εἶμαι βέβαιος πὼς, με κάποιαν αὐστηρότητα στην ἐπιλογή (μ' ἓνα εἶδος οἰκονομίας τέλους πάντων) και στην συγκρότηση, ὁ Γ. Πανίτσας θὰ δώσει ἀκόμα μιὰ κατάκτηση στὰ Γράμματά μας.

Γαλάτειας Μπαλτᾶ: «Προσφορὰ στὴ Μάννα» (ποιήματα), Θεσσαλονίκη, 1964.

Ἡ ποιήτρια τῆς «Προσφορᾶς στὴ Μάννα» εἶναι θυγατέρα τῆς ποιήτριας Μάννας Χρυσάνφης Ζιτσαίας. Αὐτὴν τὴν πρώτη ἀνθοφορία, ἀπ' τὸν ἀειθαλῆ κορμὸ τῆς ἀγῆς και τῆς βαθύτατα ὠραίας ποιήτριας Χρυσάνφης Ζιτσαίας τὴν ὑποδεχόμαστε με ξεχωριστὰ αἰσθήματα χορᾶς και ἰκανοποίησης. Καί, ἀκόμα πιὸ πολὺ, γιατί και τὰ ποιήματα τῆς Γαλάτειας Μπαλιᾶ, καυομένα με κείνη τὴν ἀνεπιτήδευτὴ ἀπλότητα τῆς μητέρας τῆς, εἶναι ἀφιερωμένα στὴ Μάννα. Κρατημένη, ἡ ποιήτρια, στὸ σταθερὸ ἔδαφος τῆς παραδοσης και φωτισμένη κατὰ βάθος ἀπ' τὴν ἡμερη ψυχὴ τῆς Χρυσάνφης Ζιτσαίας, κάνει τὶς βιωμένες συγκινήσεις τῆς ἀπ' τὴν ἀνάλωση τῆς Μάννας ἓναν ὕμνο πρὸς αὐτὴν. Χαιρεταί, ὁ ἀνθρώπος (ὁ ἀνθρώπος ὅποιος ἐποχῆς) αὐτὴ τὴν θεϊκὴ θωπεία πού περιχύνεται ἀδιόρατα στοὺς χαμηλότονους στίχους τῆς Γαλ. Μπαλιᾶ και νοιώθει τὴν ἀνάσα τῆς Μάννας στὰ χρόνια τῆς παιδικῆς του ζωῆς. Κι' ἀναμετρῶντας τὴν ἀπόσταση, πού παρενέβαλε στὸ μετοξὺ ἡ ἔξω ἀπ' τὴν μητρικὴ ἀγκαλιὴ δευτέρη ζωὴ, δὲν μπορούμε παρὰ νὰ διακρίνουμε, στὰ ποιήματα τῆς Γαλ. Μπαλιᾶ, μιὰ ποιητικὴ φωνὴ και μιὰ καθαρὸ-αιμὴ ἀρετή λυρικῆς νηνεμίας στην παρουσία τῆς Μάννας. Ἡ πλούσια, ἐξ ἄλλου, παραλλαγὴ τοῦ θεματος, πού συνιστᾶ και τὴν κυρίαν ἀφορμὴ τῆς ποιήτριας (Μάννα), δείχνει και τὴν ψυχικὴ εὐφορία και τὴν πνευματικὴ προέκταση τῆς ποιήτριας. Γι' αὐτὸ, μαζί με τὴν προσφορὰ τῆς αὐτῆς (μιὰ προσφορὰ ἀπ' τὴν πιὸ ἀκριβὴ κι' ἀπ' τὴν πιὸ ἀγαπημένη παρουσία στὴ ζωὴ), ὑπάρχει κι' ἡ θεϊκὴ ὑπόσχεση γιὰ τὴν ἐπανεμφανιστὴ στὰ Γράμματά μας τῆς Γαλάτειας Μπαλιᾶ.

Ἐπαρξὴ σιγαλὴ κι' ἀθόρυβη
μέσ' τοῦ σπιτιοῦ τὶς ταπεινὲς σου ἀσχολίες.

ἀγγύγιστα κι' ἀληθινὰ θὰ ρθῆς

Νὰ σὲ θυμᾶμαι στὸ κρεβάτι μου κοντὰ
κι' ὅ,τι κι' ἀν οὐ ζητώ, νὰ μοῦ τὸ τάξεις.

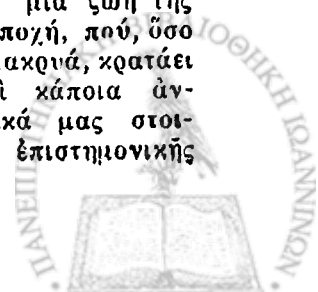
Πρὶν ἀπ' τὸν ἥλιο, Μάννα ἐσύ,
φώτισες τὴν ψυχὴ μου.

Κώστα Ἀγγάντῃ: «Ἀγνὴ Γαλινοῦ» (Μυθιστόρημα), 1964

Ὁ ἀκάματος γιατρὸς κι' ὁ θαλερὸς λόγιος, πὸν τόσο ἀνετα κινεῖται και ζεῖ μέσα στὸ τοπικὸ κλίμα μιᾶς ὠραίας παράδοσης, μᾶς ἔδωκεν ἐρέτος τὸ τέταρτο βιβλίο («Ἀγνὴ Γαλινοῦ»). Πρὸ παντός, τὸ μυθιστόρημα τοῦτο, εἶναι μιὰ ζωὴ τῆς ἑλληνικῆς γῆς στην προπολεμικὴ ἐποχὴ, πού, ὅσο κι' ἀν βρισκεται σήμερα ὄχι λίγο μακρὰ, κρατᾶει κάποιες ἀμετάθετες συγκινήσεις και κάποια ἀναπαλλοτριωτὰ ἀπ' τὸ χρόνο καταδικᾶ μας στοιχεῖα. Ἀναδύεται κάτω ἀπὸνα φῶς ἐπιστημονικῆς

Ἐντροσε. Ἀνώφελο εἶναι νὰ ἀγαπᾶς
ἐν τὰ δακρυὰ τῆς πατρίδας σου δὲν περνᾶν ἀπ'
[τὴν καρδιά σου.

Εἰ τί καθόσαστε λοιπὸν ποιητές!
Ἀνεβίτε στὰ λεωφορεῖα
ἴπῃτε στὰ καφενεῖα πού νυστάζουν
τὰ τραῖνα σκαρφαλώστε
τὰ καρβια

αιτιολογίας. Έδω, ο γιατρός κι' ο λογοτέχνης, συνυπάρχοντες εν πνεύματι και ζωή, δίνουν μιὰ προέκταση κι' ένα βάθος στο δραματικό στοιχείο που συνθέτει ο συγγραφέας: ένα σύμπλεγμα έρωτικών άποψήσεων, σε μιάν ιστορία κάπως ρομαντική. Οι νετριζοί του ήρωες, που έρωτεύονται, ζούν και πεθαίνουν μέσα στην όμη σκληρότητα μιās πραγματικότητας, φτιάχνουν έναν κόσμο ολοκληρωμένης μορφής. Κι' ο κόσμος αυτός, είναι φορτωμένος τις μνήμες, το βάρος και την άφέλεια της μοίρας του. Κάτι ελληνικό πού, παρά τις όποιες διαφορές του με την σημερινή βιοθεωρία, άγγίζει άμέσως κι' αναθερμαίνει έκλεινο το πρώτο ύψιστορωμα της ψυχής. Είναι το μεγάλο προτέρημα του κ. Άγνάντη, που του δίνει την δύναμη να μην μένει ποτέ βραδυπορών. Και, για να φτάσει ως την έπίτευξη αυτή, ο συγγραφέας (τόσο άγαπητός ανάμεσά μας), χρειάστηκε να προβληματιστεί—ιδιαιτέρα στο γλωσσικό—και, πρό παντός, να παλαίψει με την αντίσταση της έκφραστικής. Άναντίρρητα, ο κ. Άγνάντης έχει (ιδιαιτέρα στο βιβλίο του) μιάν έπιτυχημένη τόλμη κι' ένα καθαρά προσωπικό αποτέλεσμα: Χρησιμοποιεί με φυσική άνεση ένα ζωντανό ύφος που έχει μιὰ θεληματική γνησιότητα ελαφρά χρωματισμένη άπ' την έκφραση του τόπου του. Κι' αυτό δίνει στο συγγραφέα την δυνατότητα των «καλών καιρών» στην αφήγηση και την πλαστικότητα που έχει ένας φυσικός λόγος. Ός προς το περιεχόμενο και την αρχιτεκτονική της οργάνωσης, παρά την διαφορετική άποψή μας, δεν μπορώ να μην αναφέρω, να μην ξεχωρίσω και τον πλούτο που έχει ή μορφή αυτής της ζωής. Το ελληνικό φως, οι παραδομένες άρχές και, άκόμα, ή παθητική έκείνη στάση άπέναντι της κοινωνίας (στάση πού, εύτυχώς, σήμερα δεν την συναντάει κανείς εύκολα), φτιάχνουν μιὰ έποχή κι' έναν κόσμο. Τέλος, ή λύση, στο μυθιστόρημα, που δίνεται με κάποια αντίληψη ρομαντικής ευαισθησίας, θα κέρδιζε άκόμα, αν δεν ήταν τόσο οσο ένα δραματικό παραμύθι ντελικάτη.

“Εκτορα Κακναβάτου: «Η κλίμαξα του λίθου» (ποίηση), 1961

Η ποίηση του Ε. Κακναβάτου, γιατ' αρχήν, είναι μιὰ δυσπρόσιτη στίλβη, που δυσκολεύει άκόμα στην ίχνηλασία. Άποσαρξωμένος ο λόγος έδω, δένεται άστραφτερά σε κάποια μετάλλινη πυκνότητα, που γοητεύει πιο πολύ με την αίχμηρότητα, κάποιας κρυσταλλωμένης πνευματικής γένεσης. Χωρίς αντιρρήσεις, ή φασματική αυτή έκλυση της άδαμάντινης άκτινοβολίας, που, κατά συνέπεια, ανακλάται άπόνα πολύεδρο πρίσμα έκφρασης, δίνει μιὰ δυνατή όρση. Και, στο άκραίο του-το σύνορο της λογικής έκπραγμάτωσης, συμβαίνουν δυο πολύ σημαντικά: καταργείται, άπ' τη μιὰ, ή δυναστεία της έννοιολογικής συγκρότησης, ενώ όρθώνεται άπ' την άλλη, ή δυναστεία μιās άφραστης γλώσσας άπ' την πνευματική μεταστοιχείωση των όπωσδήποτε

βιωμένων συγκινήσεων. Αυτή, λοιπόν, ή άκρατη λεκτική κρυστάλλωση της αίσθησης, άπαλλαγμένη άπ' το βάρος της άκαμψίας που δίνει ή λογική σπονδυλίωση, φτιάχνει μιὰ τομή κι' ένα κλυδοσκοπικό φάσμα, που φτάνει κάθετα ως την πρώτη άρχή της ουσίας. Δηλαδή, ή ποίηση του Έκτ. Κακναβάτου, χωρίς να είναι κατασκευάσμα βιοπτικής θεώρησης, είναι εν τούτοις, ένα ηλεκτρισμένο άγγιγμα της υπαρξιακής ζωής στην ανθρώπινη αίσθηση. Άδιέξοδο ή πηδημα πέρ' άπ' την τάφρο άσφαλείας της παραδομένης δυνατότητας; Κατά την γνώμη μας, είναι μιὰ κατάκτηση τόλμης. Και το άδιέξοδο—που όπωσδήποτε υπάρχει—είναι ή άναγκαία, ή μοιραία καλύτερα σύγκρουση, που θα ύποχρεώσει σε γόνιμους προβληματισμούς. Αυτό το μεγάλο μήνυμα έχει μέσα της ή άπαστράπτουσα όξύτητα της «Κλίμακας του λίθου». Γι' αυτό, ο ποιητής, ευαισθησία και διάνοηση άντοχής—που όμως όδηγεί στον έγκεφαλισμό—χρησιμοποιεί την πύκνωση και την λάμψη των όρνιθών κάτω άπόναν ήλιο κι' άπόναν άχρονο άσκητισμό. Κι' ή σύνθεσή του, όμολογούμενος, είναι μιὰ καταπληκτική γοητεία άπό γωνίες κι' άπό άσυμβίβαστες άποστάσεις λεκτικής. Σαν αποτέλεσμα άπομένει ή πεμπουσία, ο άρχέτυπος πυρήνας της ποίησης που, εν τη ένανθρωπίσει των πραγμάτων, ύπάρχει σχεδόν άδιάλειπτα.

Το βιβλίο του, άπ' τα ελάχιστα στην τολμηρή σπουδή των Γραμμάτων μας, πρέπει να προκαλέσει ξεχωριστά. Συνιστά—τουλάχιστον—ένα πηδημα, μιὰ προώθηση και μιὰ ίλιγγιώδη περιδίηση πνευματικής καθαρά ζωής. Κι' άκόμα, είναι, πρό παντός, ποίηση χαμωμένη με ύλη δική μας: τό φως, ή νύξεις, βιωμένη καταγωγή κι' οι άφορησεις είναι άπό άληθινή Ελλάδα.

μιὰ άφάνα ναύα μοναχή καταμεσίς
στη λεωφόρο

το γάλκινό μήκος των Έλλήνων σε όξειδω

μιὰ χορηφογραμμή—τί χαμπύλη ράτσας θ

[μου]

να βόσκει πάνω στο ξανθό χαμομήλι
άπό τους γαλαξίες.

ύστερα πελώρια ρωγμή ως κάτω
το σιρόντιο δεσπόζει τρέσκο.

Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΙΑ ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Στο δεύτερο δεκαπενθήμερο του Μαΐ έλαβε χώραν στην πόλη μας μιὰ ομαδική έκθεση ζωγραφικής και άγιογραφίας, που γάνωσε, στην αίθουσα της Στρατιωτικής Σχολής, ο άρτι συσταθείς Σύλλογος Καλλιτεχνών Ιωαννίνων. Η πρώτη οργανωμένη έκθεση συλλογική έμφάνιση των ντόπιων καλλι-

χνικών δυνάμεων της πόλης μας υπήρξε πάρα πολύ ικανοποιητική. Παρουσιάθηκαν, για πρώτη φορά, κάπου δέκα ζωγράφοι—ο αριθμός δέν είναι καθόλου ευκαταφρόνητος—Γιαννιώτες, πού, ως σύνολο, συνιστούν ένα πραγματικά σημαντικό κεφάλαιο για την δημιουργία μιας βιώσιμης καλλιτεχνικής κίνησης στην πόλη μας. Κι' αυτό—μόνιμη σχεδόν ανάγκη στην αυχμηρότητα που υπάρχει εδώ για την άνθηση της καλλιτεχνικής ζωής—αποτελεί την καλύτερη ελπίδα για μια, παράλληλα με την πνευματική παράδοσή μας, ανάπτυξη ενδιαφέροντος και για τις καλές τέχνες. Βέβαια, είναι ακόμη αποκαρδιωτικό πού, παρά την καθολική αναγνώριση της προσφοράς που είχε για το κοινό, απέτυχε οικονομικά. Η πληθώρα των επισκεπτών και το γόνιμο ενδιαφέρον είχαν τα μόνα θετικά που απόμειναν. Και πιστεύουμε πώς, παρά ταύτα, δέν είναι όλότελα αδύνατο. Και πιστεύουμε πώς, παρά ταύτα, δέν είναι όλότελα αδύνατο να μην αισιοδοξοῦμεν, ἔστω και με αυτά μόνον, για την πάρα πέρα προσπάθεια του Συλλόγου.

Αυτά, ως προς τις διαπιστώσεις απ' το γεγονός της 150ήμερης έκθεσης των καλλιτεχνών μας. Τώρα, ως προς την επί μέρους και, γενικώτερα, επί του συνόλου προσφορά των καλλιτεχνών του Συλλόγου Καλλιτεχνών Ίωαννίνων, πιστεύουμε πώς δυνόμαστε να είμαστε πιο ανοικτά αισιόδοξοι. Οί εκθέτες παρουσίασαν ὅλοι ένα σοβαρό μέρος από την αντιπροσωπευτική τους ἔργασία. Κι' αυτή, ἐν τῷ συνόλῳ της, είναι ἀναμφισβήτητα ικανοποιητική. Εἰδικώτερα: Ὁ Βασ. Δρόσος, ἐξειδικευμένος στὰ λουλούδια και στην κομψή ἔμπνευση, παρουσίασε 12 πίνακες, καμωμένους με λεπτότατη εὐαισθησία και χαριτωμένη διάθεση. Ὁ Γ. Καζάκος (που είναι και πρόεδρος του Συλλόγου), είχε κάπου 10 ἐξαιρετικῆς λιτότητας βυζαντινές ἀγιογραφίες, ὅπου ξεχώριζεν εὐκολα ἡ χρωματικῆ στερεότητα, ἡ ἀσκητικῆ γραμμῆ και ἡ βαθειά ἐνδιάθετη πίστη της θρησκευτικῆς εἰκονογραφίας (πρᾶγμα πού ἔδωσεν ἕναν ὡραίο και αὐστηρά σοβαρό περιεχόμενο στην ὅλη ἔκθεση). Ὁ Βασ. Καζάκος (γιυῖός του Γ. Καζάκου), με στερεόσημους πίνακες και οικονομία ζωγραφικῆ, φανερώνει μιὰ πάρα πολύ καλὴ καλλιτεχνικῆ ἐπίδοση. Ὁ Χρ. Καχρινῆς, πρόσφερεν ἕνα χωνεμένο λαογραφικό και ἡθογραφικό χρώμα και μιὰ καιρία ζωγραφικῆ ἀντίληψη στὰ θέματα της κοινωνικῆς ζωῆς. Ὁ Δημ. Κόκκινος, στοὺς ἐπτά πίνακές του, πρόσφερε την σκυθρωπὴ γοητρία ἀπόναν βαρὺ χρωματισμὸ και κάποια ροσασπικῆ θεωρία. Ἡ Ἄρτεμις Μανέκα παρουσίασε μιὰ καθαρότητα κι' ἕνα ποιητικὸ πνεῦμα πού, χωρὶς ἀντιρρήσεις, χαρακτηρίζετο πρὸ πολλοὺς ἀπ' τοὺς δώδεκα πίνακές της στην ἔκθεση. Ἡ Ἄθηνᾶ Μέντζιου, συμμετέσχε με 10 ἔργα ἀδστηροῦ ὀρθολογισμοῦ, ὅπου φαγερώνουν την σοβαρὴ ἑνασχόληση

της, και την ἐξειδικευσὴ της σὲ θέματα περισυλλογῆς. Ὁ Δημ. Σακκάς ἔδωκε στην ἔκθεση μιὰ ἐφηβικῆ λυρικότητα κι' ἕναν γλυκὸ και τοπο φωτισμὸ τοπίων. Ἡ Κατίνα Χαροπούλου, στοὺς 10 πίνακες πού ἔξεθεσε, παρουσίασε μιὰ προβληματικῆ διάθεση (τόσο στὰ χρώματα ὅσο και στην θεματογραφία) πού ὀδηγεῖ σὲ καλές ἐπιτεύξεις και σ' ἐνδιαφέρουσες σπουδές. Ἀκόμα, κοντὰ στοὺς ἐκθέτες αὐτοὺς, εἶχαμε την εὐκαιρία νὰ ἰδοῦμε και μιὰ-δυὸ ἄλλες περιπτώσεις νέων (μαθητῶν Γυμνασίου) πού ἀσχολοῦνται πολὺ ἰκανοποιητικὰ με την ζωγραφικῆ.

Αὐτῆ, ἐν ὀλίγοις, εἶταν ἡ γενικῆ φυσιογνωμία της προσφοράς της ἔκθεσης αὐτῆς. Βέβαια, οἱ πίνακες εἶχαν και τις ἀδυναμίες τους (πολλές και σοβαρές μάλιστα), ἀλλά, ὡς εἶκος, στην πρόχειρη τούτη ἀναφορά, δέν κάνουμε ὀξιολογικῆ κριτικῆ. Σημειώνουμε τὸ γεγονός και στεκόμαστε μονάχα στις καλές ὀψεις της, ὥστε νὰ τονίσουμε πρὸ πολὺ—ἀν ὄχι μόνο και μόνο και μόνο γι' αὐτὸ—τις ἐγγενεῖς καλλιτεχνικές δυνάμεις τοῦ τόπου μας. Τί ἄλλο πρὸ ἐνδιαφέρον θὰ εἶχε νὰ δώσει, ἄλλωστε, ἡ πρώτη τούτη προσπάθεια τοῦ Συλλόγου Καλλιτεχνῶν Ίωαννίνων;

Ἐν τούτοις, θὰ ἐπαναλάβουμε την ὀδυνηρὴ ὀμολογία της ἔλλειψης ἀναλόγου ἡ, ἀκόμη, ἑνὸς στοιχειώδους ἐνδιαφέροντος για την ὀικονομικῆ στήριξη της συλλογικῆς αὐτῆς προσπάθειας τῶν καλλιτεχνῶν μας. Οἱ ἐκθέτες, ἐκτὸς ἀπ' την φασαρία πού χρειάστηκαν για νὰ δυνηθοῦν νὰ ὀργανώσουν μιὰ τόσο μεγάλη ἔκθεση, ἀναγκάστηκαν, στο τέλος νὰ πληρώσουν ἀπ' τὸ φτωχὸ τους βάλαντιο και τὰ ἔξοδα για την παρουσίασή της (προγράμματα, μεταφορικὰ κ.λ.). Δέν βρέθηκε, βλέπετε, καμμιά ἀρχὴ και κανένας ὀργανισμὸς ν' ἀναλάβει, ἔστω και γι' αὐτὸ τὸ λίγο, τις ἀναγκαῖες δαπάνες. Ἐξαιρεση, ἐν προκειμένῳ, ἀπετέλεσε μονάχα ἡ ΥΠΙ Μεραρχία, πού πρόσφερε, πρόθυμα κι' ἐντελῶς δωρεάν, την μεγάλη αἶθουσα της Στρατιωτικῆς Λέσχης, /

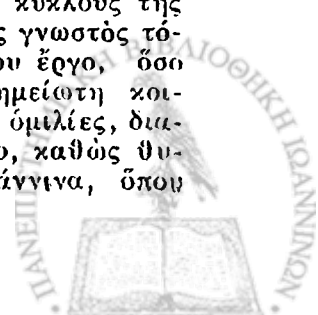
Δ. Κ.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΣΠΥΡ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

Ἐδῶ και κάμποσὸν καιρὸ, στις 4 Φλεβάρη 1964, πέθανε στην Ἀθήνα ὁ Ἡπειρώτης ἐπίτιμος καθηγητῆς της Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστήμιου της Ἀθήνας Σπυρ. Καλλιᾶφας. Τὸ ὄνομα τοῦ Σπ. Καλλιᾶφα είναι πολὺ γνωστὸ, ὄχι μόνο στο ἐκπαιδευτικὸ κόσμο της χώρας μας, μὰ και σὲ πολὺ πλατύτερος κύκλος της ἑλληνικῆς κοινωνίας. Εἶναι αὐτὸς γνωστὸς τόσο ἀπ' τὸ τεράστιο συγγραφικὸ του ἔργο, ὅσο και ἀπ' την πολὺπλευρὴ και ἀξιοσημείωτη κοινωνικῆ του δραστηριότητα, ὅπως ὀμιλίες, διαλέξεις κλπ. Τὸν περασμένο χρόνο, καθὼς θυμολοῦμαστε, εἶχε ἔρθει και στὰ Γιάννινα, ὅπου

μίλησε πάνω στο σπουδαίο θέμα για τους κινδύνους που περιχλεύει ο κινηματογράφος για την παιδική ηλικία.

Ο Σπ. Καλλιμάστας γεννήθηκε στη Δρόβια της Βόρειας Ήπειρου μας στα 1885. Αφού έμαθε τα πρώτα γράμματα στα σχολεία της Δρόβιας, κατόπι εξακολούθησε γυμνασιακές σπουδές στην Πάτρα και στο Μεσολόγγι. Ύστερα απ' το Γυμνάσιο φοίτησε και πήρε δίπλωμα απ' τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Του τράβηξε πολύ το ενδιαφέρον η παιδαγωγική επιστήμη. Γι' αυτό απ' τα 1916 ως τα 1919 πήγε και παρακολούθησε φιλοσοφία και παιδαγωγικά μαθήματα στη Ζυρίχη. Πέρασε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Στα πρώτα χρόνια της σταδιοδρομίας του υπηρέτησε και στα Γιάννινα ως διευθυντής του Διδασκαλείου. Για πολλά χρόνια χρημάτισε πρόεδρος των σχολείων της Φιλελευθερωτικής Έταιρείας, καθώς και εκπαιδευτικός σύμβουλος. Στα 1947 εκλέχτηκε τακτικός καθηγητής της Φιλοσοφίας και της Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Πάρα πολλοί σπουδαστές δάσκαλοι που μετεκπαιδεύτηκαν τα τελευταία χρόνια στο Πανεπιστήμιο, από τα 1947 ως τα 1954 που πήρε σύνταξη, παρακολούθησαν τις παραδόσεις του στα παιδαγωγικά μαθήματα.

Σ' όλες τις θέσεις και βαθμίδες που υπηρέτησε υπήρξε πρότυπο άνθρωπος άφοσιωμένου στο καθήκον. Πάρα πολύ εύσυνετος, εργατικώτατος και δικαιοτάτος στις κρίσεις του. Υποστήριξε παντού και πάντοτε την αλήθεια, όπως, βέβαια, αυτός την πίστευε. Σαν άνθρωπος υπήρξε εξαιρετός χαρακτήρας και τέλειος τύπος χριστιανού. Η ζωή του υπήρξε υποδειγματική από οικογενειακή, χριστιανική, κοινωνική και πατριωτική άποψη. Ο μεγάλος του καθμός ήταν να ιδεί την πατρίδα του, τη Β. Ήπειρο, ελεύθερη. Γι' αυτό κι εργάσταν τακτικά στα Γιάννινα, ιδιαίτερα κατά τα τελευταία καλοκαίρια και κάθονταν από ένα μήνα. Του φερενε κάποια ανακούφιση στο πλάκωμα που ένοιωθε στα στήθια του, να βρίσκεται κάπως πιο κοντά στη συλλεβωμένη γενέτειρά του.

Στις παιδαγωγικές του αντιλήψεις υπήρξε πολύ συντηρητικός, αλλά με μεγάλο φανατισμό και πείσμα υποστήριζε τις απόψεις του. Έκεινο όμως το πράγμα που μπορεί να πη κανένας πως χαρακτήρισε τον Καλλιμάστα δικαιολογημένα αποσοβρομικό ήταν η με πείσμα άφοσίωσή του στην καθαρύνουσα, αλλά ταυτόχρονα και η έντονη του έχθροπάθεια προς τη δημοτική γλώσσα. Πίστευε ένσυνείδητα πως η καθαρύνουσα αποτελεί το προαίτιο του έθνικισμού, ενώ η δημοτική δεν άεχει και πολύ από τους σκοπούς «των μισθάρων έχθρων του Έθνους» και γι' αυτό με όξυτητα υποστήριζε τη γνώμη του και έφτανε πολλές φορές ως τα άκρα. Παρ' όλα αυτά όμως υπήρξε φίλος των δασκάλων, καλοκάγαθος την ψυχή και γεμάτος συμπλαχία προς εκείνους που έπασχαν.

Από φιλοσοφική άποψη ασπάζονταν τη νέα ζωτική θεωρία (Νεοϊταλισμός) και υπήρξε κατά κύριο λόγο οπαδός του Ντρεχ (Driech). Από ψυχολογική άποψη έστρεψε περισσότερο την προσοχή του στην ψυχολογία του ένσυνείδητου ή «ψυχολογία του βάθους», κατά τις απόψεις του Γιούνγκ.

Το συγγραφικό έργο του Σπ. Καλλιμάστα υπήρξε τεράστιο. Δημοσίευσε άφθονα επιστημονικά άρθρα με περιεχόμενο παιδαγωγικό, φιλοσοφικό και ψυχολογικό σε διάφορα περιοδικά. Μετάφρασε άρκετά συγγράμματα Γερμανικής παιδαγωγικής, ιδιαίτερα όσα είχαν σχέση με την εισαγωγή στην πατρίδα μας του «σχολείου εργασίας» (Διδακτική του Γκούντνιτς κλπ.) κατά τα χρόνια 1924—1930. Απ' τα πολλά συγγράμματά του αναφέρονται σάν κυριώτερα τα εξής: «Σώμα και ψυχή, ύλη και πνεύμα» (1929), «ή θρησκεία και ή διδασκαλία των θρησκευτικών» (1930), «ή σύγχρονος διδακτική έν θεωρία και πράξις» (1933), «τα πρώτα πέντε παιδικά έτη» (1938), «περι της βουλήσεως, συμβολή εις την άναίρεσιν του ύλισμού» (1940), «Διανόσεις, έπιστήμη και ήθικη προκοπή» (1944), «Υλισμός, σύγχρονος βιολογία και ψυχολογία» (1950), «Ψυχολογία του βάθους» (1950), «Τό περι ψυχής πρόβλημα» (1951) και πολλά άλλα.

Όσοι γνώρισαν προσωπικά τό Σπ. Καλλιμάστα, όσοι διάβασαν τά συγγράμματά του, όσοι παρακολούθησαν τίς όμιλίεσ του και τί διδασχί του λυπήθησαν πολύ για τό θάνατό του, γιατί αυτός αποδείχτηκε ως την τελευταία του στιγμή ένας άγιός Έλληνας δάσκαλος, ένας υπερατομώτης, άριστος έπιστήμονας και χρηστός άνθρωπος, πολύτιμος από κάθε άποψη. Ο Σπυρ. Καλλιμάστας παραμένει παράδειγμα για μίμηση με τί ζωή και τό έργο του. Αιώνία του ή μνήμη.

K. Π. Α.

ΒΑΣΙΛ. ΙΩΑΝΝΙΑΗΣ

Ο έπιστημονικός κόσμος της Ελλάδας, λοι οι Βορειοηπειρώτες και ή Ήπειρωτική παροικία της Αθήνας θρήνησαν τον άπρόσπθ θάνατο του Ήπειρώτη Πανεπιστημιακού καθηγητή Βασ. Ιωαννίδη. Ο Β. Ιωαννίδης γεννήθηκε στην Πρεμετή της Β. Ήπειρου στα 1896. Τα πρώτα γράμματα, καθώς ήταν φυσικό, τάμαθε στα περίφημα τότε σχολεία της Πρεμετής και κατόπι ακολουθώθησε άνωτερές σπουδές στη Θεολογική Σχολή της Χαλκίδας. Ψώντας για παραπέρα μάθηση ακολουθώθησε ρύτερες σπουδές στα Πανεπιστήμια της Φόρδης και του Βερολίνου. Η σταδιοδρομία του διανοίγεται λαμπρή από τό 1937 που τεθιτήθησε διευθυντής στο Έλληνοαλβαίο ιεροδιδασκαλείο της Κορυτσάς. Ο άρχαιός όμως πατριώτης δεν έμεινε για πολλά χρόνια στη θέση αυτή, γιατί στα 1939 τον έδιώξαν και τον κνήγησαν από κεί οι Ίταλοί. άλλου θά πήγαινε ό Ιωαννίδης απ' την

λάδα; Με τὰ λαμπρὰ ἐπιστημονικά ἐφόδια ποὺ εἶχε διωρίσθη ἀρχικά ἐκτικτὸς καθηγητὴς τῆς Θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καὶ κατόπι τακτικὸς καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖ παράλληλα μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν του ἐργασία ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴ πατριωτικὴ δράση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Β. Ἡπείρου. Γίνεται ἡ ψυχὴ τῆς Ἡπειρωτικῆς παροικίας Θεσσαλονίκης. Στὰ 1952 γίνεται τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἔδρας τῆς ἐρμηνευτικῆς καὶ τῆς ἐρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καὶ στὰ 1957 ἀνέλαβε τὴ Γενικὴ Διεύθυνση τῶν Ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ Παιδείας.

Ἡ δραστηριότητά του ὑπῆρξε πάντοτε ἀξιοσημείωτη. Ἐλαβε μέρος σὲ πολλὰ συνέδρια καὶ συνέγραψε ἀξιόλογες μελέτες. Ἀγωνιστὴς ἀπ' τοὺς πρώτους στὰ θέματα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Β. Ἡπείρου διατέλεσε πάντα μέλος καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνα.

Παράλληλα μὲ τὴν τεράστια μόρφωσή του, γιὰ τὴν ὁποία δικαιολογημένα ἀνέβηκε σὲ περιλαμπρὴ θέσεις καὶ τόσο ὑψηλὰ ἀξιώματα, ἦταν πολὺ μετριοπαθὴς καὶ σεμνὸς ἄνθρωπος. Χαρακτῆρας ποὺ τὸν συναντᾷ κανένας στίς ὁλοκληρωμένες προσωπικότητες. Γιὰ τοῦτο εἶχε κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς κοινωνίας, τὴν ἐκτίμηση τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου, τὸ σεβασμὸ τῶν φοιτητῶν καὶ τὴν φιλία καὶ ἀγάπη ὅλων τῶν πατριωτῶν του.

Πέθανε ξαφνικὰ στίς 25 Νοέμβρη 1963 τὴν ὥρα ποὺ πῆγαινε νὰ ἐπισκεφτῆ στὸ νοσοκομεῖο «Βασιλεὺς Παῦλος» κάποιον ἀρρωστο ἐκεῖ συνάδελφό του καθηγητῆ. Μὲ τὸ θάνατό του δὲν ἔχασε ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ κοινωνία ἕνα ἐξαιρετικὸ πνευματικὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ θέμα ἕναν λαμπρὸ καὶ ἐνθουσιώδη ἀγωνιστῆ.

Κ. Π. Α.

•••

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

BIBLIA

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

— Σπύρου Στούπη: «Πρωγωνισιακά καὶ Βησπονιώτικα» (Τόμος Β', Χορηγεία Φιλελευθέρων Ἑταιρειῶν, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 304, Ἐγκυρα, 1964.

— Φώτη Δημ. Παπανικολάου: «Λαογραφικὰ τῆς Μακεδονίας» (τόμος πρῶτος), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 272, Θεσσαλονίκη, 1962.

— Καλλιόπης Στεφ. Τσίλη: «Γιαννιώτικα ἀγοπλάκια», Σχ. 8ον σελ. 50, Ἰωάννινα, 1964.

— Θεοδώρου Παπαδοπούλου: «Τὸ ἐθνολογικὸ πρόβλημα τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Κυμακὴν αὐτοῦ φάσιν» (μελέτη), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 36, Λευκωσία, 1964, (Δημοσιεύματα Ἐπιθ. Κυπριακῶν Σπουδῶν, ἀρ. 2).

— Λ. Ι. Βρανούση: «Βηλαρικὰ σημεῖωματα», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 36, Ἀθήνα, 1964.

— Τίτου Κ. Καράντζαλη (ἐπιμέλεια): «Ἱστορικὸν τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Γηρομερίου Ἱερατικῆς Σχολῆς» (μελέτη), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 20, Ἰωάννινα, 1964.

ΠΑΙΔΕΙΑ

— Ἀρ. Α. Ἀσπιώτη (ἐκδοσις τοῦ Ἰστιτοῦτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, ἀρ. 49), Συνεργασία: Μ. Β. Κωτσόπουλου: «Τὰ ἀνώμαλα καὶ ἀπροσάρμοστα παιδιὰ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 192, Ἀθήναι, 1964.

— Κων. Ι. Κίτσου: «Τὰ παιδικὰ βιβλία» (πορίσματα ἀπὸ εἰδικὴ ἔρευνα), Σχ. 8ον, σελ. 56, Ἰωάννινα, 1964.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΟΙΗΣΙΣ

— Συράντου Παυλέα: «Μεσοδιάστημα», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Θεσσαλονίκη, 1964.

— Δημήτρη Χαμπουλίδη: «Ἀσυμμετρίες», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 52, Κύπρος, 1964.

— Ἰφιγένειας Διδασκάλου: «Μνήμες καὶ παρυσίες», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Θεσσαλονίκη, 1964.

— Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Μὲ τὸν ἀχὸ τοῦ τραγουδιοῦ», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 56, Θεσσαλονίκη, 1964.

— Μιχ. Βαλκάνη: «Πέρα ἀπ' τὰ φῶτα», Σχ. 8ον, σελ. 76, Πύργος, 1963.

— Ἀνθούλας Α. Ζόλδερ: «Ἐχὼ τῶν αἰώνων», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 86, Ἀγρίνιο, 1964.

— Ἐκτορα Κακναβάτου: «Ἡ κλίμακα τοῦ λίθου», Σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα, 1964.

— Νίνας Κοκκαλίδου—Ναχμία: «Οἱ ἀποσταμένοι», Σχ. 8ον, σελ. 52, Θεσσαλονίκη, 1964.

— Γιάννη Πανίτσα: «Οὐράνιο τόξο», Σχ. 8ον, σελ. 64, Πάτρα, 1964.

— Πάνου Παπαρηγοπούλου: «Νοσταλγικοὶ ρυθμοί», Σχ. 8ον, σελ. 48, Πειραιάς, 1964.

— Γαλάτειας Μπαλτᾶ: «Προσφορὰ στὴ μάνα», Σχ. 8ον, σελ. 32, Θεσσαλονίκη, 1964.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

— Πάνου Σαμαρᾶ: «Τὸ διάσελο» (διηγήματα), Σχ. 8ον, σελ. 144, Ἀθήνα, 1964.

— Μαρίας Δ. Σκοτινιώτου: «Πηγὰδια καὶ πόρτες», (διηγήματα), Σχ. 8ον, σελ. 156, Ἀθήνα, 1963.

— Ε. Ν. Πλατῆ: «Τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο στὸ μυστικισμὸ» (δοκίμιο), Σχ. 8ον, σελ. 152, Ἀθήνα, 1964.

— Χρήστου Ν. Μπούκη: «Θρησκεία καὶ φόβος» (μελέτη), Σχ. 8ον, σελ. 40, Ἀθήναι, 1964.

— Charles M. Sheldon (μετάφραση): Σάββα Ι. Κανταρτζῆ: «Μόνον ἑπτὰ μέρες», Σχ. 8ον, σελ. 144, Κατερίνη, 1964.

— Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου: «Ἡ εὐθύνη καὶ

